

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

Kenan KARAGÖZ

HAZRETİ PEYGAMBERE YAPILAN BÜYÜLER VE
YAHUDİLERDE BÜYÜCÜLÜK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Mustafa AĞIRMAN

ERZURUM – 2006

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO:

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1.SİHRİN TARİFİ VE SİHİRLE BİRLİKTE ANILAN BAZI	
KAVRAMLAR	1
1.1 SİHIR NE DEMEKTİR?	1
1.1.1 Sihrin Kelime Anlamı	1
1.2. SİHIR KELİMESİYLE BİRLİKTE ANILAN BAZI KELİMELER.....	2
1.2.1. Tılsım.....	2
1.2.2. Rukye.....	3
1.2.2.1. Zehirli Hayvanatın Sokmasına Karşılık Yapılan Rukye	4
1.2.2.2. Cinlere ve Nazara Karşı Yapılan Rukye	5
1.2.2.3. Çeşitli Ağrılara ve Sancılara Karşı Yapılan Rukye.....	5
1.2.2.4. Hz.Cebrail(a.s)'in Peygamber Efendimiz(s.a.v)'i Rukye İle Tedavi Etmesi	5
1.2.3. Muska (Amulet)	6
1.2.4. Fetişizm	7
1.2.5. Efsun.....	9
1.2.6. Büyü	9
1.2.7. Nazar(Göz Değmesi).....	10
1.2.8. Temime.....	13
1.2.9. Tivele.....	13
1.2.10. Tabu.....	13
1.2.11. Mana.....	15
1.2.12. Allopatik Büyü	16

İKİNCİ BÖLÜM	17
2. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE BÜYÜ.....	17
2.1. İLKEL İNSAN VE BÜYÜ	17
2.2. SÜMERLER'DE BÜYÜ.....	28
2.3. BABİLLİLER'DE BÜYÜ.....	35
2.4. ESKİ MİSİR'DA BÜYÜ.....	42
2.5. HİNDÜİZM'DE BÜYÜ.....	45
2.6. ESKİ YUNAN VE ROMA'DA BÜYÜ	49
2.6.1. Eski Yunan Dönemi	49
2.6.2. Roma Dönemi.....	54
2.7. ORTAÇAĞ AVRUPA'SINDA BÜYÜ	55
2.8. CAHİLİYE DÖNEMİNDE BÜYÜ.....	60
2.9. ORTA ASYA TÜRKLERİNDE BÜYÜ	66
2.9.1. Kozmoloji (Kainatın yaratılışı) ve Eskatoloji (Kainatın yok oluşu)	
İnancı	66
2.9.2. Gökyüzü (Güneş, Ay, ve Yıldızlar) İnancı.....	67
2.9.3. Tabiat Hadiseleri	68
2.9.4. Ruhlar Dünyası.....	69
2.9.4.1. Şaman	70
2.10. MUHTELİF KÜLTÜRLERDE BÜYÜ	74
2.11. ÇAĞDAŞ DÜNYADA BÜYÜ.....	76
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	79
3. SEMAVİ DİNLERDE BÜYÜ	79
3.1. HİRİSTİYANLIK'TA BÜYÜ.....	79
3.2. YAHUDİLİKTE BÜYÜCÜLÜK.....	80
3.2.1. Yahudi Tarihi	80
3.2.1.1. Tarih Öncesi Çağlardan İbranilere	80
3.2.1.2. Çıkış (Eksodus)	84
3.2.1.3. Hakimler Dönemi	86
3.2.1.4. Krallığın Kuruluşu ve Bölünmesi.....	88
3.2.1.5. Krallığın ikiye bölünmesinden Babil Sürgünü'ne.....	92

3.2.1.6. Yahudilerin Medine'ye Gelişi	93
3.2.2. Tevrat'ta Büyü.....	95
3.2.3. Hz.Süleyman ve Yahudiler.....	97
3.2.3.1.Hz.Süleyman'ın Nesebi.....	97
3.2.3.2. Hz.Süleyman'ın Zekası	97
3.2.3.3. Hz.Süleyman'ın Elinde Bulundurduğu Doğüstü Kuvvetler	99
3.2.3.4. Hz.Süleyman'ın Gafleti ve Tövbe Etmesi.....	102
3.2.3.5. Hz. Süleyman'ın Vefatı	103
3.2.3.6. Yahudilerin Hz.Süleyman'ı Büyücü Addetmeleri	103
3.2.4. Yahudi Mistisizmi ve Kabbala	107
3.3. İSLAM'DA BÜYÜ	114
3.3.1.Kur'an-ı Kerim'de Büyü	114
3.3.1.1. Peygamberlerin Büyücülükle İtham Edilmesi.....	114
3.3.1.2. Peygamberlerden Sadır Olan Mucizelerin Büyüye Denk Tutulması	115
3.3.2. Hadislerde Büyü	117
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	120
4. PEYGAMBERİMİZ (S.A.V.)'E BÜYÜ YAPILMASI	120
4.1. SİHRİN YAPILIŞ SEBEBİ VE ZAMANI	120
4.2. SİHIR HADİSİ VE HZ.PEYGAMBERİN SİHRİN TESİRİNDEN KURTULUŞU	121
4.3. RESULULLAH'A YAPILAN BÜYÜ ÇEŞİDİ (SEMPATİK YA DA DUYGUSAL BÜYÜ).....	126
SONUÇ	130
KAYNAKÇA	134
ÖZGEÇMİŞ.....	139

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZRETİ PEYGAMBERE YAPILAN BÜYÜLER VE YAHUDİLERDE
BÜYÜCÜLÜK**

Kenan KARAGÖZ

Danışman: Doç. Dr. Mustafa AĞIRMAN

2006-SAYFA: VII+139

Jüri: Doç. Dr. Mustafa AĞIRMAN

Yrd. Doç. Dr. Seyfullah KARA

Doç. Dr. Orhan ATALAY

Bu çalışmada Hazreti Peygamber'e yapılan büyü incelenmiştir. Öncelikle büyü kavramı açıklanmış, daha sonra büyüyle alakalı terimler irdelenmiştir.

Tarih boyunca insanların bilimsel bir bilgi gibi kullandıkları büyüün tarihi seyri dile getirilmiştir.

Semavi dinlerde özellikle Yahudilikte büyüün işlevi irdelenmiştir. Büyücü bir grup olarak adlandırılan Yahudi Kabalaistler anlatılmıştır.

Kendisi de bir büyücü ve Yahudi olan Lebid b. Asam'ın Hazreti Peygambere yaptığı büyü değişik kaynaklar vasıtasıyla ele alınmıştır. Ayrıca Hazreti Peygambere yapılan büyüün nevi' üzerinde de durulmuştur.

ABSTRACT
MASTER THESIS

**THE SPELLS CASTED TO THE PROPHET MUHAMMED AND
SORCERY IN THE JEWISHES**

Kenan KARAGÖZ

Supervisor: Doç. Dr. Mustafa AĞIRMAN

2006-PAGE: VII+139

Jury: Doç. Dr. Mustafa AĞIRMAN

Yrd.Doç. Dr. Seyfullah KARA

Doç. Dr. Orhan ATALAY

In this study, the spell which had been to put on The Prophet Muhammed had been examined. First, spell concept had been explained, afterwards the terms which interested in spell had been scrutinized.

According to historys length, spells' history which human used like a scientific knowledge had been caused to be talked about.

Spell function had been examined in the heavenly religions particularly in Judaizm. The Jewish cabalaist group which named as a socerer had been described.

The spell which had been casted to the Prophet Muhammed by Lebid b. Asam who was a Jewish and sorcerer had been explained.

Seperately the kind of the spell which casted to the Prophet Muhammed had been studied.

ÖNSÖZ

Ademođlu yeryüzünde hep kendini aramıştır. Ruh bedeb ilişkisini anlamlandırmak için medeni olsun veya olmasın bütün topluluklar çeşitli doktrinleri uygulama sahasına dökmüş böylece dünyevi problemlerine çareler aramıştır. Karşılaşılan güç durumların üstesinden gelmek amacıyla kullanılan yöntem ve tekniklerin de genelde pragmatik yönüyle ilgilenmişlerdir. insanoğlunun kendi geçmişine denk sayılabilecek bir maziye sahip olan büyü de bu pragmatik amaç için kullanıldığı tarihi bir gerçektir.

İlkel veya medeni bir toplumda büyü varlığını her halükarda sürdürmüştür. Öyleyse insanların büyüden beklentileri ne olabilir? Nedir büyüü insanlar açısından bu kadar cazip kılan? İşte bide bu sorulara cevap vermeye yönelik bir çalışma yapmayı uygun gördük.

İlk olarak büyü kelimesinin anlamı irdelenerek; büyüyle birlikte zikredilen büyüyle iç içe olan diğer kavramlar da açığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise büyüünün tarihi seyri ele alınarak ilk çağlardan günümüze kadar büyüünün işlevsel yönü dile getirilmiştir. Farklı kıtalardaki değişik medeniyetlerin ortak kültürü gibi görünen büyüünün toplumlar üzerindeki ağırlığına da vurgu yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise semavi dinlerin büyüye bakış açısı ve Yahudi mitik hayatını bir anlamda dile getiren Kabala dmokrini üzerinde durulmuştur.

Dördüncü ve son bölümde Hz.Peygamber'e yapılan büyü ele alınarak büyü hadisi çeşitli yönleriyle irdelenip vuzuha kavuşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Hz.Peygamber'e yapılan büyüünün ne tür bir büyü olduğu da irdelenmiştir.

Bu çalışmamızda maddi ve manevi desteğini ayrıca ilmi birikimini bizden esirgemeyen Sayın Hocam, Doç. Dr. Mustafa AĞIRMAN Bey'e teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR

<i>a.g.e</i>	: Adı geçen eser
b.	: Bin, İbn.
c.	: Cilt
C.C	: Celle Celaluhu
ev.	: Çeviren
<i>DBİA</i>	: Dünden Bu Güne İstanbul Ansiklopedisi
<i>DİA</i>	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
Haz.	: Hazreti
hazr.	: Hazırlayan
<i>İA</i>	: İslam Ansiklopedisi
İst.	: İstanbul
mad.	: Maddesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ö.	: Ölüm Tarihi
s.	: Sayfa
S.A.V.	: Sellallahu Aleyhi Vesellem
<i>TDV</i>	: Türkiye Diyanet Vakfı
v.d.	: Ve devamı
v.s	: ve sâir
Yay.	: Yayınları
y.y.	: Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

1.SİHRİN TARİFİ VE SİHİRLE BİRLİKTE ANILAN BAZI KAVRAMLAR

Sihrin tarifini ve sihirle birlikte anılan bazı kelimeleri tahlil edip ilgili kavramları açığa kavuşturmak konunun ana arterini oluşturmaktadır. Konunun sınırlarını belirlemek amacıyla bu yaklaşımı sergilemek elzemdir.

1.1 Sihir Ne Demektir?

1.1.1 Sihrin Kelime Anlamı

es-Saha (Sihir): Sin'in fethi ve Ha'sın sükunu ve fethi ile ve Sin'in dammı ile lugattir; akciğere denir. Fi'l asl bir adamın sahrına, yani akciğerine vurup onu müteğayyir ve sersem eylemek manasına (gelen) mastar(dır).¹ Zebun etmek, aldatmak, almak, cadılık etmek, batıl bir şeyi suret-i haktan göstermek,² batılı hak suretinde çıkarmak, kapıp almak, me'hazı küçük ve ince her bir şey,³ şeytana yaklaştıran ve ondan yardım (gören) amel,⁴ sebebi gizli olmakla beraber, gerçeğin aksine tahayyül olunan yıldızcılık, şarlatanlık, hilekârlık yolunda cereyan eden her hangi bir şey,⁵ imkânsız şeyleri yapmakla ortaya çıkan, (Bir takım) özel kelimelerin söylenmesi veya özel işlemlerin yapılmasıyla oluşan gizil güç,⁶ belli bir amaca ulaşmak için doğüstü güçleri kullanmayı hedefleyen eylem ve işlemler,⁷ fettanlık, şiir ve güzel söz söyleme gibi insanı bağlayan sanat,⁸ bilinen yollarla sağlanamayan şeyleri elde etmek, birine zarar vermek ya da zarardan korumak için bir takım gizli güçleri kullanarak doğayı ve

¹ Firuz Ebadi Muhammed b.Ya'kup b. Muhammed b. İbrahim İbn Amr Ebu Bekir eş-Şirasi Mecudiddin, *Kamus'ul-Muhit*, Mütercim: Asım Efendi, Matbaai Bahriye, 1305, İstanbul, II,373; Sofuoğlu Mehmed, *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, Ötüken yayınları, İstanbul, 1988, XII, 5785

² Ahteri, Mustafa Bin Şemsu'd-Din, *Ahteri-i Kebir*, Matbaai Osmaniye, 1884, I-392

³ el-Cevheri, İsmail b. Hammad el-Cevheri el-Farabi Ebu'n-Nasr, *es-Sihah Tacu'l-Lugati ve Sihah'il-Arabiyyeti* (Tahkik: Ahmed Abdulğaffun, Neşr: Hasan Şerbetli), Mısır, Metabiu Dari'l-Kütübi'l-Arabi, t.y. IV, 678

⁴ İbn-i Manzur, Celalüddin Muhammed İbn Mukerremul- Ensari, *Lisanü'l-Arap*, Kahire, XIII, 301

⁵ Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Zaman yay. İstanbul, 1998, I, 366

⁶ Jonathan Crowther, *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, A.S. Hornby, England, 2000, s.772

⁷ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003, s.167

⁸ Özön, Mustafa Nihat, *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, İnkılap ve Aka Yayınları, İstanbul, 1959, s.644

doğa yasalarını zorla etkileme amacı güden işlemlerin tümü,⁹ tekil, özel bir kudret; türünde tek, yalnız insanın içinde bulunan, yalnız büyü sanatıyla serbest bırakılabilen, kendini sesiyle ifade eden ve ayinin uygulanması yoluyla aktarılan bir güç,¹⁰ eski inançlardan geriye kalanlar,¹¹ doğaüstünün kullanıldığı bir mekanizmayla, olayların akışını etkileyebileceğini iddia eden bir kimse tarafından ortaya konan sistemlerin cinsini belirleyen bir terim,¹² tabiatüstü gizli güçlerle yahut kendilerinde gizli güçler bulunduğu inanılan bazı tabii nesnelere kullanılarak zararlı, faydalı veya koruma gayeli bazı sonuçlar elde etmek için yapılan işler,¹³ kişinin benzer koşullardaki bir insana davranacağı biçimde davranarak, ruhları etkileme sanatı,¹⁴ şeklinde değişik anlamları ihtiva etmektedir.

1.2. Sihir Kelimesiyle Birlikte Anılan Bazı Kelimeler

1.2.1. Tılsım

Yunanca veya Arapça'dan geldiği, ortak olduğu Avrupa dillerine Arapça'dan girdiği ileri sürülen tılsım sözcüğü¹⁵ herkesin bilip de çözemediği gizli şey, gizli sır, fevkalade kuvvet ve tesiri haiz olan şey, definenin bulunmasına mani olan mevhum şey¹⁶, doğaüstü güç taşıdığına inanılan söz ve büyü formüllerini ifade eden yazıtlar, astrolojik ve sair sihirli işaretlere haiz bir yazı veya üzerinde bu kabil yazılar ve bilhassa tutulma dairesinden (ekliptik) veya takım-yıldızlardan şekiller ve hayvanlar bulunup, koruyucu ve kem gözü bertaraf edici sihirli muskalar olarak kullanılan her hangi bir nesne çare¹⁷ sari hastalıkların sirayetini önlemek maksadı ile olduğu gibi insanlarla hayvanların afetlerden korunması için yapılan işlemler¹⁸ anlamlarına gelmektedir. Büyü her zaman tılsımın, içinde bulunan bir güçtür. Büyünün en önemli ögesi tılsımdır.

⁹ Örnek, S.Veyis, *100 Soruda İlkelerde Din Büyü Sanatı Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988, s.135

¹⁰ Malinowski B., *Büyü Bilim ve Din*, (çev.Saadet Özkal), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2002, s.75

¹¹ Mauss, Marcel, *Sosyoloji ve Antropoloji*, çev. Özcan Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005, s.65

¹² Keesing, M.Felix, *Cultural Anthropology*, Rineart Company, New York, 1958, s.332

¹³ Tanyu, Hikmet, "*Büyü*", DİA, İstanbul, 1992, VI, 501

¹⁴ Freud, Sigmund, *Dinin Kökenleri*, (çev. Ayşen Tekşen Kapkın), Panel Yayınları, İstanbul, 2002, s.129

¹⁵ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, 801

¹⁶ Yeğin, Abdullah, *Yeni Lugat*, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s.735

¹⁷ Özön, Mustafa Nihat, 729

¹⁸ Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul, 1946, III, 494

Tılsım, büyüünün gizli, büyüsel verasetle aktarılan ve yalnızca büyücünün bildiği bölümdür, ilkel halklar için büyücü bilgisi tılsım bilgisi anlamına gelir. Ve büyü olayının çözümlenmesinde, hep, merkezinde tılsımın bulunduğu saptanmaktadır. Büyülü formül (Tılsım) her zaman büyü eyleminin çekirdeğidir.¹⁹ Tılsımların koruyucu güçlerinin var olduğu yönündeki inanca bağlı olarak tarihte tılsımlarla korunan şehirlere rastlanır. Örneğin, Evliya Çelebi Seyahatname'sinde İstanbul'un 27 yerinde şehir halkını bela ve felaketlerden koruyan tılsımlar bulunduğunu söyler. Tılsımların babası sayılan Hâkim Balinus'un, şehirleri müdafaa etmek, fırtınalara, yılanlara, akreplere v.b karşı korunmak için muskalar yazdığı rivayet edilir.

1.2.2. Rukye

Bir işin olması için tabiatüstü güce başvurmak,²⁰ dua, hastanın şifa bulması için kendisiyle ilticada bulunduğu (sığındığı) efsun, nefes, üfürük, okuyup üfleme²¹ anlamlarına gelmektedir.

Rukye esasen bir tedavi yöntemidir. Farsça Efsun kelimesiyle hemen hemen aynı işlevi görür. Doğal hayatın bir tezahürü olarak karşımıza çıkan rukye. Kısıtlı tedavi yöntemlerinin sayısız bela ve musibetlere karşı verdiği amansız mücadelede bir hamledir. İnsanların rukye ile tedavi olmalarını hiç garipsememek gerekir. Eskilerin dediği gibi "Koyunun olmadığı yerde keçi Abdurrahman Çelebi olur." misali; doktoru, hastanesi olmayan insanlar bu tür tedavi yöntemlerini kullanıp geliştirmişlerdir. İmkânları kısıtlı bütün toplumlarda da değişik isimlerde anılsa da rukye tipi tedavi usulleri kullanılmıştır.

İslam öncesi Arap toplumunda rukye ile tedavi oldukça yaygındı. Birçok hastalık rukye ile bertaraf edilirdi. Rukye ile uğraşmak mesleki bir bilgi gerektirirdi. İkrime ve Mücahit'ten nakille cahiliye dönemi rukye anlayışının iplikler üzerine vurulan düğümlere okumak²² suretiyle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

Hadis-i Şeriflerde rukye ile tedaviden ve rukyenin hükmünden bahsedilir. Bu hadislerde, bazen rukyenin tedavi amaçlı olarak kullanılmasına binaen serbest

¹⁹ Malinowski B., 72

²⁰ Canan İbrahim, *Kütüb-i Sitte Muhtasar Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, IX, 330

²¹ Yazır, Elmalılı Hamdi, X, 476

²² Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Cami'ul'beyan 'an Te'vili'l- Kur'an*, Kahire, 1954, XXX, 353

birakıldığı bazen de şirke düşürür tehlikesine karşılık yasaklandığı görülür. Örneğin: Avf bin Malik el-Eşcai'den rivayet edilen bir hadiste el-Eşcai şöyle demiştir.” Biz cahiliyede rukye yapardık. Daha sonra biz: Ya Resulullah bunun hakkında ne düşünüyorsunuz? diye sorduk. Resulullah(s.a.v); Rukyenizi bana gösteriniz. Şirk olmadığı sürece rukyelerde beis yoktur. buyurdu.²³”

Kur'an-Kerim de bize rukyenin varlığını haber verir. Ancak Kur'an rukye okuyan kimselere meydan okuyarak rukyenin, ila nihaye bir tedavi usulü olmadığını, tedavide asıl olanın Allah'ın izni ve kudreti olduğunu bildirir.

“(ve) etrafında bulunan ilgili kişiler tarafından (denilmiş olur ki: Tedavi edebilecek kim var?) onu da ölümden kurtarabilecek mütehasıs bir doktor mevcut mudur?”²⁴

Ayet-i Kerimede geçen “Rak” kelimesi rukyede dua ve efsunda bulunan, sözle ve ya fiille şifaya vesile olan doktor demektir. İrvasa yapan, naçarlık hallerinde son bir tedbir olmak üzere müracaat edilen okuyucu, bir nefes edici veya kavli, fiili bir irvasacı demektir ki: ölüm halinde çağrılan cismani veya ruhani tabipten, hekimden, okuyucudan eman olabilirse de daha ziyade ruhani olan okuyucu da zahirdir. İnanan da inanmayan da son bir teselli olmak üzere ona müracaat eder. Ancak Allahu Teala ölüm vaki olacağı zaman hiçbir tedavi yönteminin kar etmeyeceğini rukyenin de bu husus da çaresiz kalacağını bildirmektedir. Hz Peygamber(s.a.v)' den rukye ile ilgili rivayet edilen hadis-i şeriflerin genel itibariyle korunma ve tedavi amaçlı olduğunu söylemiştik. Bunları dört ana başlık altında toplayabiliriz.

1.2.2.1. Zehirli Hayvanatın Sokmasına Karşılık Yapılan Rukye

Ebu Said el-Hudri(r.a)'den rivayet edilen hadis-i şerifte Ebu Said el-Hudri(r.a) şöyle demektedir.

” Biz(Resulullah(s.a.v)'ın çıkardığı) askeri bir seferdeydik. Bir yerde konakladık. Yanımıza bir cariye gelip: obamızın efendisi Selim'i bir zehirli soktu. Onunla meşgul olacak erkekler de şu anda yoklar. Sizde rukye yapan biri var mı? dedi. Bunun üzerine bizden rukye hususunda maharetini bilmediğimiz bir adam kalkıp onunla gitti ve adama okuyuverdi. Adam iyileşti. Kendisine otuz koyun verdiler. Bize sütünden

²³ Müslim, *Selam*, 64, (2200)

²⁴ Kur'an-ı Kerim, *Kıyamet*, 75/27

içirdi. Ona: Yahu sen rukye bilir miydin? dedik. (Oda) Hayır, ben sadece Fatiha okuyarak rukye yaptım. dedi. Biz kendisine ‘Resulullah(s.a.v)’a sormadan (bu verilenlere) dokunma! dedik. Medine’ye gelince, durumu O’na söyledik. Hz. Peygamber(s.a.v):’Fatihanın rukye olduğunu (tedavi amacıyla okunabileceğini) sana kim söyledi? (verdikleri koyunları paylaşın, bana da bir hisse ayırın!) buyurdular.”²⁵

1.2.2.2. Cinlere ve Nazara Karşı Yapılan Rukye

Ebu Said el-Hudri(r.a) anlatıyor.”Resulullah(s.a.v) cinlerden ve insanın göz değmesinden (nazardan) (çeşitli dualar) okuyarak Allah’a sığınır. Muavvezeteyn (Felak ve Nas) sureleri nazil olunca bu iki sureyi esas aldı, diğerlerini terk etti.”²⁶

Diğer bir hadis-i şerifte Hz.Aişe(r.a) validemiz şöyle demiştir.

” Hz.Peygamber(s.a.v), yatağına girdiği zaman, ellerine üfleyip Muavvezeteyn’i ve İhlâs-ı Şerif’i okur, ellerini yüzüne ve vücuduna sürer ve bunu üç kere tekrar ederdi. Hastalandığı zaman aynı şeyi kendisine yapmamı emrederdi.”²⁷

1.2.2.3. Çeşitli Ağrılara ve Sancılara Karşı Yapılan Rukye

Hız.Aişe(r.a)’den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Hz.Peygamber(s.a.v)’in kendisine gelen hastalar için şifa niyetine şu duayı okuduğu nakledilir.

”Ey insanların Rabbi, Acıyı gider, şifa ver, sen Şafi’sin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Senden hiçbir hastalığı hariç tutmayan(hepsini tedavi eden) şifa istiyoruz.”²⁸

1.2.2.4. Hz.Cebrail(a.s)’in Peygamber Efendimiz(s.a.v)’i Rukye İle Tedavi Etmesi

Ebu Said el-Hudri(r.a)’den rivayet edilen hadis-i şerifte Ebu Said el-Hudri(r.a) şöyle demektedir.

“Resulullah(s.a.v) hastalandığı bir sırada Cibril(a.s) gelip-‘Ey Muhammed hasta mısın? diye sordu. Peygamber Efendimiz(s.a.v): ‘Evet’ cevabını verince Cibril(a.s) Peygamber Efendimiz(s.a.v)’e şu duayı okudu.’ Seni Allah’ın adıyla, sana eza veren

²⁵ Buhari, *Tıbb* 39, 323; Müslim, *Selam* 66,(2201); Ebu Davud, *Tıbb* 19,(3900); Tirmizi, *Tıbb* 15,(2057)

²⁶ Tirmizi, *Tıbb* 16,(2059)

²⁷ Buhari, *Fedailu’l-Kur’an*, 14, *Tıbb*, 39, *Daavat* 12; Müslim, *Selam*, 50, (2192); Tirmizi, *Daavat*, 21, (3399); Ebu Davud, *Tıbb*, 19, (3902)

²⁸ Buhari, *Tıbb* 39

bütün hastalıklara karşı, bütün kötü nefis ve hasetçi gözlere karşı okuyorum. Allah sana şifa versin, ben Allah'ın adıyla sana dua ediyorum.²⁹”

1.2.3. Muska (Amulet)

Taşıyanı tehlikeli dış etkilerden ve çeşitli zararlardan koruyacağına, büyüülü veya dinsel gücü bulunduğu inanılan doğal ya da yapma nesne.³⁰ Dinamist dünya görüşü sonucu, objelerin pozitif ve negatif bir güç ile yüklü bulduklarına inanma, insanoğlunu zararlı ve tehlikeli kabul edilen objelerden kaçınmaya ya da savunmaya yöneltmiştir. Aynı görüş, yararlı olarak kabul edilen objelerin de sağlık, mutluluk ve başarı için kullanılabileceğini fikrini doğurmuştur. Doğayı dolduran canlı ve cansız nesnelerin parlaklık, sağlamlık, kuvvet v.b. gibi çarpıcı nitelikleri karşısında kimi zaman şaşırın, kimi zaman da korkan ilkel insan, felaketinin ya da mutluluğunun bunların içinde saklı olduğuna inanarak onlarla barışık olmayı ve onları kendi hizmetinde kullanmayı düşünmüştür. Vahşi hayvanların kuvvetlerinden yılan ilkel, örneğin aslanın pençesini, kaplanın tüylerini, yılanın dişlerini üzerinde bulundurmakla hem bu hayvanların niteliklerini kendine geçirme, hem de onlarla büyüsel yönden bir yaklaşma amacını gütmüştür.³¹ Bu durum taşıyanı dış etkilerden ve çeşitli zararlardan koruyacağı ya da bağlantılı olduğuna inanılan nesnelerin insanlarca üstte taşınması uygulamasını doğurmuştur. Örneğin bir Zulu'lu, timsahlarla dolu bir nehri geçeceği zaman bir parça timsah pisliği çiğner ve üstüne serper³² bu şekilde kötülüklerden korunmayı umar.

Yahudi okültünün bir parçası haline gelen Kabala'nın Yezirah (Yaratılma Kitabı) kısmındaki madalyon hazırlama, yahut muska hazırlama kısmında, türlü hususlarda muska örnekleri verilmektedir. Muskaların en çoğu “Magen Dawid” yani Yahudi altı köşeli yıldızı şeklinde verilir. Hexagram adı ile de tanınan bu şeklin boş taraflarına karanlık ilimlerin şifreleri yazılır ve bu madalyon gibi erkek kadın herkes tarafından kullanılır.³³

İslam'dan önceki Türk boylarında her türlü bela ve afetlere karşı koruyucu etkisine inanılan muska-tılsım adeti yaygındı. Başkurtlar hastalığı tedavi

²⁹ Müslim, *Selam* 40, (2186); Tirmizi, *Cenaiz* 4, (972)

³⁰ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, 43

³¹ Örnek, S. Veyis, 148

³² Örnek, S. Veyis, 144

³³ Atilhan, Cevat Rifat, *İslam ve Beni İsrail, Yelken Matbaası*, İstanbul, 1973, s.94

etmek veya korkuyu yatıştırmak için kurşun eriterek hastanın başında bulunan kap içindeki suya döker ve bu sudan hastaya içirirlerdi. Kurşun döken kadın kurşunun suda aldığı şekle bakarak hastalığın sebebini söylerdi. Sudan alınan kurşun hastanın elbisenin göğsüne muska olarak dikilirdi.³⁴

Müslümanlığın ve Hıristiyanlığın yayıldığı bölgelerde en yaygın amuletler el ve göz biçiminde olanlardır. Fadime Ana'nın eli, Meryem Ana'nın eli Abbasi'nin eli diye bilinen amuletlerle, göz biçimindekilere Türkiye'de nazarlık denilmektedir. İçinde genel olarak Kur'an ayetleri veya özel amaçlı büyü-kutsal sözler yazılı muskalar da amulet kategorisine girer. Üzerlik ve Şirincelik de amulet kavramı içinde yer alırlar. Taşyıcısına mutluluk ve başarı getireceğine inanılan uğurluk'un amulettten farkı, kötü etkileri uzaklaştırma niteliği olmamasıdır. Uğur eşyası genellikle kişisel ve tesadüfidir. Uğurlukların çoğu, amuletler için de olabildiği gibi, süs eşyasına dönüşmüştür. Amulet ve uğurluklar, bu nitelikleriyle pasif büyü anlamı taşırlar. Amulet olarak kullanılan nesnelere gösterilen saygı ve bazen korku, onları fetişe dönüştürür.³⁵ Gerek amuletler, gerekse uğurluklar pasif büyü alanına girmekte ve pratik kullanışlarında çoğu zaman birbirlerinden ayırt edilememektedirler.³⁶

1.2.4. Fetişizm

(Portekizce feitiço =yapma şey, büyü, etkileyici güç)³⁷ Fetiş, büyü gücü bulunduğu ve iyilik veya kötülük getirebileceğine inanılan nesneye verilen addır.³⁸ İçinde Majik gücün ya da cinin bulunduğu inanılan taş, boynuz, pençe, post, deri, bez parçası, figür vb. objelerden yarar ummak amacı ile yapılan çeşitli pratiklere fetişizm, denir.³⁹ Sihir kuvvetine sahip perili nesne, büyü nesne anlamına gelen bu terimi Portekizli gemiciler zencilerin dinsel eşyası ile büyücülük aletlerini anlatmak için kullanıyorlardı.⁴⁰ Daha çok Batı Afrika, Kuzey Asya'da görülürler. Fetişler kişiler için manevi kalkan rolünü üstlenirler. Bu koruma ferdi olduğu gibi bütün bir klanı da

³⁴ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 504

³⁵ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, 43

³⁶ Örnek, S. Veyis, 150

³⁷ Doğrul, Ömer Rıza, *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1958, s.16; Felcien, Challenge, *Dinler Tarihi*, (çev.Samih Tiryakioğlu), Varlık Yayınları, İstanbul, 1960, s.22

³⁸ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, 314

³⁹ Örnek, S. Veyis, 47

⁴⁰ Felcien, Challenge, 22

kapsayabilir. Öyle ki hastalıkları tedavi edebilen, sahibini koruyabilen veya düşmana kötülük getiren fetişler vardır. Etkili bir ilaca gereksinme duyulunca, ekseriya fetişlere başvurulur.⁴¹ Cahiliye Araplarında her evin kendine özgü bir veya birden çok fetişi vardı. İçlerinden biri yolculuğa çıkacak olursa fetişe dokunur, dönüşünde de her şeyden ve herkesten önce ilk işi yine fetişe dokunmak olurdu.⁴² Mukaddes adamların taşıdıkları madalyonlara, uğur getirmek için kullanılan, takılan armaların her çeşidine ıtlak olunur. Bugün bu ıstılah ile kasd olunan mana, muayyen bir şeyden bir ruhun ikametine, o şeyi ele geçirmekle o ruhun kontrol altına alınacağına inanmaktır. İhtimal ki fetişler bir takım çakıl taşları idi ve bu taşlar renkleri ve çizgileri yüzünden ibtidai adamın dikkatini çekmişti. Daha sonraları fetişler, insan tarafından yapılan şeyler oldu. Bunlar büyü hassalarına haiz olmakla tanınmış şeyleri ihtiva eden küçük keseler şeklinde idi. Mesela bu keselerin içine bir aslan kılı konur ve bunun insana cesaret verdiği, yahut bunların içine bir damla insan beyni konur ve bunun insan zekasını arttırdığı, yahut bir göz konulur ve bunun insan basiretini keskinleştirdiği, yahut bir kaplan pençesi konur ve bunun insana atılganlık verdiği sanılırdı. İbtidai adam bütün bu fetişleri toplar, bir cisme dizer ve bunları ya boynuna geçirir ya da kulübesinin kapısına takardı. İbtidai adam bu fetişleri taktı mı içinden korkunun silindiğini hisseder, hayatın her adımında ve her safhasında karşılaşılabilecek tehlikelerle daha iyi savaşacağına inanır ve bütün dünyaya meydan okuyabilecek derecede kendinde cesaret duyardı.⁴³ Kötü etkileri olan kara büyü'nün kullanıldığı yerlerde, fetişler intikam ya da öfke unsurları olarak hizmet görürler(di.)⁴⁴ Fetişin gücü zamanla azalırsa, kendisine yemek, kan vb. sunularak, çivi çakılarak gücü artırılır. Gücünü yitirdiğine inanılan fetişler terk edilir. Çivili fetişler, değişik malzemedden yapılan figüre çivilerin çakılmasıyla oluşur. Çiviler, hasta organ neresiyse figürün orasına çakılması, cine dileğin anımsatılması gibi amaçlar içerebilir.⁴⁵ Çiviler bir büyücü tarafından çakılır, istek yerine geldikten sonra da çıkarılır.⁴⁶ Fetişler bu kullanımlarından dolayı dinsel değil büyüsel öğeleri içerisinde barındırmakta, fetişizmde de büyüsel içerik daha etkin olmaktadır.

⁴¹ Yurdaydın, H.G., *Dinler Tarihi*, Gündüz Matbaacılık, Ankara, 1978, s.26

⁴² Günaltay Şemseddin, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 1997, s.69

⁴³ Doğrul, Ömer Rıza, 16

⁴⁴ Yurdaydın, H.G., 27

⁴⁵ Emiroğlu Kudret, 315

⁴⁶ Örnek, S. Veyis, 47

1.2.5. Efsun

(Afsun) Büyü, sihir, üfürük, sihirbazların tuzağı, hile yapılan kötü işler.⁴⁷ Afsan (Farsça) kelimesinin başka bir şekli olup afsayidan mastarından müştaktır. Kelimenin kökü “Su” dur. Bugün afsun kelimesi Farsça’da bilhassa zehirli hayvanların sokmalarına karşı yapılan “Şerbet” manasını taşımaktadır. Güya kendilerinde yılanları, akrepleri v.b. uyuşturma kudreti bulunan bazı dervişler bunların zehirlerine karşı olan muafiyetlerini münasip bir bedel mukabilinde başkalarına nakledebilirler. Bu maksatla ekseriya vücudun muayyen bir uzvu afsunlanır; mesela sağ veya sol el gibi. Artık o elle bu kabil hayvanların tehlikesizce tutulabileceğine inanılır. Orta Asya Türklerinde de yılanı ininden çıkarmak yahut zehrini gidermek için yılan afsunu okunurdu. Dudaklardaki uçuk kötü bir ruhtan bilinir, özel bir törenle efsunlanarak tedavi edilirdi.⁴⁸

1.2.6. Büyü

Bügü, tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları işlem ve davranışlara verilen genel addır.

Kelimenin kendisine geçmeden önce, ses yakılığı bakımından Şaman’a Böğe dendiğini gözden uzak tutmalım Bügü sözcüğü Uygurca metinlerde hikmet, hakim, doğüstü güç, bügü biliglik, hikmetli, bilgeli anlamlarına gelir.⁴⁹ Dinsel alanda bügü, Buddha ve başka Budist ermişlerin lakapları olarak Budist-Uygur metinlerinde sık sık geçer. Uygur metinlerine göre sözcüğün şu türevlerine rastlanmaktadır:

Bügülen:Bilmek

Bügülenmek erdem:Doğüstü güç

Bügüş:Hikmet

Bügülük:Sihirli,Büyülü

Bügün:Bilmek, Öğrenmek⁵⁰

Eski Türk dilinde büyü Bügi, Bügü şeklinde yazılmakta ve “sihirbaz, din adamı” anlamına gelmekteydi.⁵¹ Eski Hıristiyan Türklerde de Bügü peygamber anlamına geliyordu.⁵²

⁴⁷ Yeğin Abdullah, 191

⁴⁸ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 504

⁴⁹ And Metin, *Oyun ve Bügü*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1974, s.26

⁵⁰ a.g.e., 27

⁵¹ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 501

⁵² And Metin, 27

1.2.7. Nazar(Göz Değmesi)

Parapsikoloji dilinde “Psikokinezi” denilen nazar yani göz değmesi de bir çeşit büyülemedir.⁵³ Belirli insanların, özellikle kıskançlık nedeniyle küçük çocukları etkileyen, kötü etkiler yaratan duygusal güçleri, bakışları çok yaygın bir folklor ögesidir. Eski bilgiye göre göz, kendisine ulaşan ışıkla görmeyip, yöneldiği yeri görünür kıldığından, gözün inanılan bu niteliği ile nazar inancı arasında bağlantı vardır. Ortadoğu ve Afrika geleneklerinde çok güçlü olan nazara Latin Amerika’da “Mal de ojo” denir.⁵⁴ Hindu toplumunda belli bir yer işgal eden Kuzey Hindistan’da “nichawwer” veya “barani” adıyla bilinen törenle, nazar değmesinin defedilmesi gibi bazı sihri törenler⁵⁵(yapılırdı.) Avrupa’da özellikle İtalya’da, Balkanlar’da ve Rusya’da yaygın olarak gözükmetedir. Hatta Schwab’larda (Güney Almanya) çocuklarının alınlarına, nazar değmesin diye insan pisliği sürüldüğü kaydedilmektedir.⁵⁶Anadolu folklorunda Hz. Muhammed (s.a.v)’in “ Şu mezarlıkta kaç kişi yatıyorsa mutlaka yarısından çoğu nazardan ölmüştür,” diye bir hadisin rivayet edilmesi, nazara verilen önemin ve yaygınlığına olan inancın göstergesidir ve nazarın en çok bebeklere olmak üzere değer verilen her türlü canlı ve cansıza değmesi söz konusudur. Özellikle hane ekonomisinde değeri yüksek ineklere nazar değer, inek sütten kesilir. Nazarın –insanı mezara hayvanı kazana-sokan gücünden korkulur.⁵⁷ Ülkemizde her bölgede nazar inancı yaygındır. Gök mavisi rengindeki gözün bakışının değmesi ihtimalinin daha büyük olduğuna inanılır. Bunun içinde gök mavisi şeylerle nazar değmesinden korunulacağı düşünüldüğünden, mavi boncuğa önem verilir. Mavi boncuk, nazarlık olarak kullanılır. Bundan başka ülkemizde nazar değmesinden korunmak için, yeşil kahve tanesi, eski para, kurşun, çitlembik kabuğu ve at nalı gibi şeyler de nazarlık olarak kullanılır. Bu nazarlıklar, kullanıldıkları yere göre değişik şekilde asılır ve dikilir. Mesela çocukların omuzlarına dikilir, hayvanların alınlarına yahut boyunlarına asılır, evlerin veya binaların giriş kapılarına konulur.Yine ülkemizde nazardan korunma adetleri arasında sıkça

⁵³ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, *Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Büyü*, Karizma yayınları, İstanbul, 2002, s.113

⁵⁴ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, 624

⁵⁵ Demirci Kürşat, *Hinduizmin Kutsal Metinleri Vedalar*, İşaret Yayınları, İstanbul,1991, s.30

⁵⁶ Çelik, Ali, “*Asr-ı Saaadet’te Halk İnançları*”, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet’te İslam, Beyan Yayınları, İstanbul, 1994, V, 395

⁵⁷ Emiroğlu Kudret, 624

görünenleri,nazar uğrayana kurşun dökülmesi,başının üstünden dua ile çevrilmiş tuzun ateşe atılarak patlatılması, üzerlik otunun yakılarak dumanıyla tütsülenmesi gelir.Bunlar yapılırken ,kendilerine has özel tekerlemeleride unutulmaz.Şöyle ki:Tuz patlarken :”Nazara bozara /Nazar edenin iki gözü bozara” denir.Üzerlik otu tütsülenirken de:”Elemtere fiş/Kem gözlere Şiş,Üzerlik otu çatlasın ?Nazar eden çatlasın”.Bazı yörelerde nazar değmesinden korunmak için, nazarından korkulan kişi, çocuğu gördükten sonra, hemen çocuğun yüzü yıkanır ,elbiseleri değiştirilir. Hatta dışarı gidilirken çocuğa siyah lekeler sürülür.⁵⁸

Cahiliye Arapları arasında “Nazar Değmesi” son derece yaygın bir inanıştı. Nazarının değmesi konusunda bazı kimseler çok mahir idiler. Bilhassa Beni Esed içinde bu özellikteki insanlar çoktu. Hatta onlardan biri, semiz bir deve veya yağlı bir sığır gördüğü zaman, cariyesine: “Ey cariye evden ölçeği ve paraları al, şu hayvanın etinden bize et getir. ” der. (O sırada) Hayvana nazar değer. Cariye efendisinin dediklerini evden alıp ayrılmadan hayvan, yere düşer, boğazlanır. Cariye de onun etinden satın alır, getirirdi. Cahiliye Arapları, bir kimse hasetlikle ve düşmanlıkla birine bakınca, o, bu bakış sebebiyle hasta olurdu. Onlar bunun için: “Falana nazar değdi.”derlerdi.⁵⁹

Rivayete göre Araplardan bir kimse, iki veya üç gün yemek yemez, aç kalır. Sonra çadırının perdesini kaldırır, beklerdi. Oradan bir deve veya bir koyun geçerken görürse: “Bugün bu deveden daha güzel bir deve görmedim.”derdi. Böyle dediği hayvan birkaç adım atar ve hemen düşer ölürdü. Bunlardan açıkça anlıyoruz ki, “Nazar Değmesi” Cahiliye Araplarının çok yakından ilgilendikleri ve tesirinden korktukları, öldürücü ve çarpıcı bir güçtür. Onlar bunu sadece bilmekle kalmıyorlar onun etkisinden korunmak için de bir takım tedbirlere başvuruyorlardı. Bunların başında “Temaim” adı verilen nazarlıklar geliyordu.⁶⁰

Nazarla alakalı olarak Hz.Peygamber(s.a.v)’den naklen birçok hadis-i şerif rivayet edilmiştir. Rivayet edilen hadis-i şeriflerden bazıları şunlardır:

İbn Abbas(r.a)’tan rivayetle Hz. Peygamber(s.a.v) Şöyle buyurmuştur.”Göz değmesi haktır. Eğer kaderi (delip) geçecek bir şey olsaydı, bu, göz değmesi olurdu. Yıkamanız talep edilirse yıkamı verin.”⁶¹

⁵⁸ Çelik, Ali, *a.g. makale*,V, .395

⁵⁹ İbni Manzur, XIII, 301

⁶⁰ Çelik, Ali, *a.g. makale*,V, .395

⁶¹ Müslim, *Selam* 42, (2188); Tirmizi, *Tıbb* 19, (2063)

Ebu Davud'un Hz.Aiše(r.a)'den rivayet ettiği bir diğer hadis-i şerifte ise şöyle denilmiştir."Gözü değene (ain) abdest alması emredilir, onun abdest suyu alınır, bununla göz değmesine uğrayan (main) yıkanır."62

İmam Malik'in Muvatta adlı eserinde nazarla alakalı bölümde ifade edilen bir vakıa Hz.Muhammed(s.a.v)'in nazara bakış açısını ve tedavi usulünü belirtmesi açısından önemlidir.

Şöyle ki: "Muhammed İbnu Ebi Ümame İbni Sehl İbni Hanif, babasından şunları işittiğini anlatmıştır."Babam Sehl(r.a), (Cuhfe yakınlarındaki) Harrar nam mevkiinde yıkandı. Üzerindeki cübbeyi çıkardı. Bu sırada Amir İbnu Rebi'a ona bakıyordu. Sehl, bembeyaz bir tene, güzel görünümlü bir cilde sahipti.

Amir: Ne bugünkü bir manzarayı, ne de böylesine ancak çadıra çekilmiş bakirede bulunabilen bir cildi hiç görmedim. dedi.

Sehl daha orada iken hummaya yakalandı ve rahatsızlığı şiddet peyda etti(ve yere yıkıldı). Durum Resulullah(s.a.v)'a haber verildi ve -Başını kaldırmıyor.- denildi. Hâlbuki Sehl orduya kaydedilmişti. -Ya Resulullah o, sizinle gelemez Vallahi başını bile kaldıramıyor.- dediler.

Hz.Peygamber(s.a.v): Onunla ilgili olarak herhangi bir kimseyi itham ediyor musunuz?-diye sordu.

—Amir İbnu Rebi'a var.- dediler. Resulullah(s.a.v), onu çağırıp kendisine kızdı ve:

—Sizden biri niye kardeşini öldürüyor? Niye bir-Barekallah-demedin? Onun için abdest al! — buyurdu.

Bunun üzerine Amir yüzünü, ellerini, kollarını, dizlerini ve ayaklarının etrafını ve izarının(yanağının) içini bir kaba yıkadı. Sonra bir adam bu suyu onun (Sehl'in) üzerine arkasından döktü. Derken o (Sehl) anında iyileşti.⁶³ ” ”

Kur'an'ı Kerim'de de nazar konusuyla ilişkilendirebileceğimiz ayetler mevcuttur. Örneğin

“O kâfirler Kur'an'ı işittikleri zaman nerede ise seni gözleriyle devireceklerdir. Bir de durmuşlar-o bir deli-diyorlar. Hâlbuki O âlemler için bir öğüttür”⁶⁴

⁶² Ebu Davud, *Tıbb* 15, (3880)

⁶³ Muvatta, *Ayn* 1, (2,938)

⁶⁴ Kur'an- Kerim, *Kalem*, 68/51-52

Nazar ve göz değmesi bilimin verilerinde de kendini gösterir. Buna en güzel örnek yılanın avını yakalamak için kullandığı metottur. Yılan; fare, kuş v.b avlarını yakalarken avına göz vasıtasıyla bir çeşit hipnoz uygular. Yılan gözlerinden gönderdiği zehirli şuaatı vasıtasıyla avının beyin fonksiyonlarını bir anlığına bozar ve av yılanla göz göze gelmenin bedelini hayatıyla öder

Yukarıda zikrettiğimiz konuyu sihir açısından değerlendirecek olursak sihirle nazarın tek bir ortak noktasının olduğunu görürüz. O da her iki olayda da esbabın gizli, vuku bulmasının ise dakik olmasıdır.

1.2.8. Temime

Manası bilinmeyen veya nazarlık denilen şeyleri taşımaya Temime denir.

1.2.9. Tivele

Sihir ve benzeri şeyler, sihir boncuğu anlamına gelir.⁶⁵

1.2.10. Tabu

Gerek dinsel, gerekse profan hayatta uygulanan kaçınımları anlatan Tabu kelimesi⁶⁶(Polinezya dilindeki ta=işaretlemek, nişan koymak ve pu=olağanüstü, bilinip tanınan dışında, insanı şaşırtan dikkat çeken sözcüklerden oluşmuş, tapu=yasak sözcüğünden) Dinamizm ve mana inancından kaynaklanan kaçınma ve yasakları ifade eder. Mana ile yüklü kişilerden, şef, büyücü, sanatçı, ay halindeki kadın, loğusa, ölü, avcı, totem, hayvan ve bitkilerden, kült nesnelere, törenlerde kullanılan aletlerden kaçınmak, ilişkiye girmekten, temastan veya tüketiminden uzak durmak, doğaüstü tehlikelerden korunmak için uyulması gerekli bir kuraldır.⁶⁷ Tabu fikrinin büyü ile yakından ilişkisi vardır. Çoğu hallerde tabu, tatbikatta bizim hukuki ve ahlaki yasaklarımıza karşılıktır.⁶⁸

Tabular, bir nesnenin kutsallığı veya kirliliği nedeniyle ona dokunanın cezalandırılacağına inanılan keyfi yasaklardır.⁶⁹ Aslında tabulu şeylerde saklı olduğuna

⁶⁵ Çoşkun Arif, *İslam'a Göre Sihir, Cin Çarpması, Teşhis ve Tedavi Usulleri*, Mutlu Ofset, İstanbul, 1995, s.165

⁶⁶ Örnek, S.Veyis, 33

⁶⁷ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi,771-772

⁶⁸ Yurdaydın, H.G., 27

⁶⁹ Baydar Ahmet, *Kur'an Açısından Korku ve Büyü*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1999, s.57

inanılan şeytansal güce karşı duyulan korkuların nesnelleştirilmesinden başka bir şey olmayan tabu bu gücün kızdırılmasını yasaklar ve bilerek ya da bilmeyerek tabu çiğnendiği zaman şeytanın öfkesinin yatıştırılmasını ister⁷⁰

Tabu sınırlamaları din ya da ahlak yasaklarından farklıdır. Bunlar bir tanrının egemenliğine bağlı olmaktan çok kendinden yasaktırlar, yasak olmalarını kendileri gerektirir. Bunların ahlak yasaklarından ayrılığı: Tabu yasakları doğrulukları için akla uygun hiçbir neden gösteremezler, kökenleri de belli değildir. Anlaşılmaz olmakla birlikte onun egemenliği altında olanlar için bu yasaklar bir zorunluluk, bir gerçek olarak kabul edilir.⁷¹ Tabunun kökeni insanlarda ve ruhlarda doğuştan beri var olan ve cansız nesnelere aracılığıyla aktarılabilen özel bir büyü güce yüklenir. Tabu olarak kabul edilen insan ve şeyler elektrikle yüklü nesnelere benzetilebilir; temas yoluyla geçebilen çok büyük bir gücün beşiğidirler ve eğer boşalmasını harekete geçiren canlılar buna dayanamayacak kadar güçsüzse yıkıcı bir etkiyle serbest kalabilirler; bir tabunu ihlal edilmesi sonucu kısmen tabu olan nesne ya da insandaki büyü etkinin gücüne kısmen de tabuyu ihlal edenin zıt mana'sının gücüne dayalıdır.⁷² Tabuların çok sayıda amaçları vardır:

a) Önemli kişilerin(şefler, papazlar v.s.); güçsüzün(kadın, çocuk ve genelde sıradan insan) şeflerin ve papazların güçlü büyü etkisinden korunması.

b) Cesetlere dokunma ya da onlarla temas etme, belli besinleri yeme, v.s. yoluyla girilen tehlikelere karşı hazırlık.

c) Engellere karşı (ölüm, üyeliğe kabul, evlilik, c,insel işlevler v.s.) rehberlik etme.

d) İnsanları tanrıların ve ruhların öfke ve gücünden koruma.⁷³

Kur'an'ın indirildiği dönemde de Cahiliye Arapları'nın tabu olarak addettikleri bazı yasaklar söz konusudur. Kur'an'ı-Kerim bu habis geleneği şöyle niteler.

“ Zanlarınca dediler ki: bunlar dokunulmaz hayvanlar ve ekinlerdir. Bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Bunlar da sırtına(binilmesi) yasaklanmış hayvanlar. Bir kısım hayvanları da üzerlerine Allah'ın adını anmaz (dan boğazlar) lar. (Bütün bunları) Allah'a iftira ederek (ortaya çıkardılar. Allah) Onları iftiralarıyla

⁷⁰ Sigmund Freud, *Totem ve Tabu I* (çev. Niyazi Berkes), Cumhuriyet Yayınları, Ankara, 1998, s.47

⁷¹ Sigmund Freud, *a.g.e.*, 39

⁷² Sigmund, Freud, *a.g.e.*, 71

⁷³ Sigmund Freud, *a.g.e.*, 70

cezalandıracaktır. Dediler ki “Bu hayvanların karınlarında olanlar, yalnız erkeklerimize aittir, kadınlarımıza haramdır. Eğer (hayvanın karnındaki yavru) ölü doğarsa, o zaman hepsi (kadınlar ve erkekler) onda ortaktır. Bu nitelendirmelerinden dolayı Allah onların cezasını verecektir. Çünkü O, hüküm ve hikmet sahibidir, bilendir.”⁷⁴

Cahiliye Araplarından bazıları, ekinlerinden ve hayvanlarından bir kısmını Allah ile putları arasında bölüştürürlerdi. Şu Allah’ın payı, şu da tanrılarımızın payı, derlerdi. Allah için ayırdıklarını konuklara ve fakirlere sarf ederler, tanrıları için ayırdıklarını da onların huzurunda yapılacak ayin v.s harcarlardı. Allah’ın hakkından putun hakkına bir şey geçerse onu öyle bırakırlardı. Putun hakkından Allah ayrılan tarafa bir şey geçerse, onu alıp tekrar putun hakkına katarlardı. “Allah zengindir bunlar fakirdir.” derlerdi. Çünkü puta ayrılan, neticede yine kendilerine kalacağından onun hakkından Allah için ayrılan tarafa bir şey geçememesine dikkat ederlerdi. İşte ayet, onların bu geleneğine dokunmaktadır.⁷⁵

Söz konusu ayetlerin geçtiği sure de Arapların tabusal anlamda hayvanlara uyguladığı bu tür gelenekler kınandığından “En’am” yani hayvanlar suresi olarak tesmiye kılınmıştır.

1.2.11. Mana

Evrende varolan kutsal kişilik-dışı kuvvet⁷⁶ anlamına gelir.Doğüstü varlıklar tasarımı çeşitli toplumlarda değişik biçimlerde kendini gösterir. Yüceliği, başarıyı, bereketi, cesareti, doğurganlığı, varıllığı, yoksulluğu insanların çoğunda bulunmayan çeşitli yetenekleri her türden erki elinde bulunduran ve bunlardan dilediğini nasiplendirdiğine, dilediğini mahrum bıraktığına inanılan bu tasarımın öz niteliği bilinemezliği, ulaşılmazlığı, özetle doğüstülüğüdür. Doğüstü evren hemen her toplumun, kendisine değişik nitelikler atfettiği, majik güçlerin, bir başka deyişle bilinemeyen enerjilerin evreni olarak tanımlanabilir. İnsanoğlu varoluşundan bugüne çeşitli yollarla, bu evrenle bağ kurma, bu evrende var olduklarına inandığı çeşitli tasarımların güç, etki ve yeteneklerini dünyevi amaçlar adına kullanabilme çabalarını sürdürmüş ve hala da sürdürmektedir.

⁷⁴ Kurân-ı Kerim, *En’am*,138-139

⁷⁵ İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik, *es- Siret’ün-nebeviyye*, (tah: Mustafa es-Sakka ve arkadaşları), Beyrut, 1971, I, 80

⁷⁶ Kottak, Conrad Phillip, *Antropoloji*, (çev.Sibel Özbudun), Ütopya Yayınları, İstanbul, 2001, s.467

Özellikle etnoloji terminolojisi aracılığıyla sosyal bilimlere yerleşen mana kavramı, ilkel ekonomik sistemlere sahip toplumların çoğunda, doğaüstü evren içinde yer alan kişileştirilmemiş, mistik, majik güçlerin sosyal bilimler alanında en iyi betimlenmiş ve bilinip tanınan türüdür. İlk kez Codrington tarafından kullanılan (1899) mana sözcüğü dinamizm inancının özellikle Polinezya ve Malinezya'da görülen biçimlerini ifade etmekte kullanılır.⁷⁷ Melanezya manası bizim talih kavrayışımıza benzer. Melanezyalılar, başarıyı insanların çeşitli yollarla, örneğin büyüyle elde edilip kullanabileceği manaya atfetmektedirler.⁷⁸ Çeşitli toplumlar tarafından değişik biçimlerde adlandırılan (Mana, Wakan, Manitou, Orenda, Megbe, Elima, Sila) bu güç ilgili toplumlarca tüm evreni dolduran olağanüstü bir kuvvet olarak tanımlanmaktadır. Belirli koşullarda kontrol edilebilir bu gücü Ruth Benedict elektrik akımına benzetir. Söz konusu bu mistik, majik gücün değişik obje ya da doğal öğelerde eşleşerek, onlara farklı özellikler yüklediği tasarımlanmaktadır.⁷⁹ Mana taşıyan nesnelere kişinin talihini değiştirebilirdi.⁸⁰ Bunlar kimi kez alışılmadık dışında bir taş, ağaç, mağara, su birikintisi, dağ, kayık, ok, yay, mızrak, bir hayvan türü olurken kimi kez yaşayan bir insan olabilmektedir. Mananın eyleştiği kabul edilen şey ne olursa olsun sıra dışıdır. Örneğin: Mana yüklü bir ok mutlaka hedefini bulur, bir kayık sıradan bir kayıktan daha hızlı ve düzgün yüzer, mana yüklü bir savaşçı savaşta başarılı olur.⁸¹ Başarılı bir avcıya ait muska, avcının manasını bunu ele geçiren bir başka kişiye aktarabilirdi. (Melanezya'da) Bir kadın, bahçesine bir kaya yerleştirip ürünün belirgin ölçüde arttığını görürse, bu değişimi kayadaki kuvvete bağlayabilirdi.⁸²

1.2.12. Allopatik Büyü

Bir şeyi karşıtıyla etkilemeye allopatik büyü denmektedir. Örneğin sıcaklığı soğukla, donu ateşle, yılanı ya da solucanı bütün sürünenleri yakalayıp yiyen leyleklerle etkilemek gibi⁸³

⁷⁷ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, 564-565

⁷⁸ Kottak, Conrad Phillip, 467

⁷⁹ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, 564-565

⁸⁰ Kottak, Conrad Phillip, 467

⁸¹ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, 564-565

⁸² Kottak, Conrad Phillip, 467

⁸³ Örnek, S.Veyis, 146

İKİNCİ BÖLÜM

2. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE BÜYÜ

Tarih boyunca insanların büyüyle iştigal ettiği bir gerçektir. Zaman zaman felaketlerden, hastalıklardan ve düşmanlardan korunma yolu; tedavi edici bir ilaç olarak kullanılmış; en ilginç tanrısallaşmada bir yöntem olarak kabul görmüştür.

2.1. İlkel İnsan ve Büyü

İnsanoğlunun büyüyle tanışıklığı günümüzden 40 bin ile 10 bin yılları arasına tekabül eden Üst Paleolitik Çağ'a kadar uzanır. Bu zamanda dünya oldukça soğuktur. Bu kısa fakat gelişmiş evrede, nesli günümüzden 30-40 bin yıl önce tükenen Homo sapiens neandertalensis yerini “düşünen insan” da denen ve günümüz insanının özelliklerini taşıyan Homo sapiens türüne bırakmıştır. Taş aletler çok gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Kemikten yapılmış iğne ve bız gibi aletler bu evrenin ürünüdür. Ancak en dikkat çekici özellik ise yeni sanatsal etkinlikleridir. Bu aynı zamanda insanoğlunun ulaştığı zihinsel düzeyin en somut kanıtıdır. Antalya yöresinde Karain ve Öküzini mağaralarının duvarları ile bu mağaralar ve Beldibi Mağarası'nda bulunan yassı çakıl taşları üzerine gravür tekniğiyle çizilmiş hayvan motifleri din, büyü ve sihirle karışık sanatsal bir yaklaşım ile ilermiş bir av kültürünün ortaya çıkmaya başladığına işarettir.⁸⁴ Bu anlayışın ileride fetiş, tabu, muska gibi düşünce ve davranış biçimlerine dönüştüğünü söyleyebiliriz. Bu düşüncelerin insan temelli bir formata bürünmesi ve bu davranış şekillerinin günümüze kadar da insan merkezli özelliğini kaybetmeden gelmesi konumuzu aynı zamanda aktüel kılar. Büyü, insan temellidir; çünkü büyüyü yapan da ondan etkilenen de insandır. Sihirli dünya da mekanik bir (sistem) değil toplumun (ta kendisi)dir. Bu dünya (sihirli dünya) objelerden ziyade yaşamın kendisi tarafın-dan oluşturulmuştur.⁸⁵

⁸⁴ Sevin, Veli, *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yayınları, İstanbul, 2003, s. 10-11

⁸⁵ Wax Murray, “*Religion and Magic*” Introduction To Cultural Anthropology (Ed. James A.Clifton), Boston, 1968, s.235

Büyüye baş vurmak bütün ilkel özelliklerin en temellisi ve yaygınları arasındadır.⁸⁶ Büyü, geçmişte saf halde bulunmuş olmalıdır ve insan başlangıçta sadece büyü ifadeleriyle düşünmüş olabilir. Büyü ayinlerinin ilkel inançlarda ve folklardaki baskın niteliğinin bu hipoteze destek olan ciddi bir kanıt olduğu düşünülmektedir. (Ayrıca, bu haliyle büyü, salt büyüsel nitelikte totemik ayinler bütünü olarak görülebilir.) Büyü, böylelikle ilkel insanın hem bütün mistik yaşamını hem de bütün bilimsel yaşamını teşkil etmektedir. Büyü zihinsel evrimin kabul edebileceğimiz ya da saptayabileceğimiz ilk basamağıdır. Başlangıçta tereddütsüz bir şekilde düşüncelerini ve bu düşünceleri bağdaştırma biçimini nesnelleştiren, kendi kendine telkin ettiği düşünceler gibi şeyleri yarattığını tasavvur eden ve kendi davranışlarına hâkim olduğu gibi doğal güçlere de hâkim olduğunu sanan insan, sonunda dünyanın kendisine karşı direndiğini fark etmiştir ve dünyayı, bir zamanlar kendisine mal ettiği gizemli güçlerle donatmıştır hemen; kendisi tanrı olduktan sonra, dünyayı tanrılarla doldurmuştur. Artık bu tanrılardan korkmuyordur, ancak onları tapınmayla, yani sungularla ve dualarla kendisine bağlamaya başlamıştır.⁸⁷ Bağlama yöntemlerinden biri de büyüsel tekniklerdir.

Büyü teknolojiye bağlandığına benzer tarzda bilime de bağlanır. O yalnızca uygulamalı bir hüner değil, aynı zamanda bir fikirler deposudur da. Kendisinin ana çıkış kaynaklarından biri olan bilgiye büyük bir önem yükler. Aslında büyü söz konusu olduğunda, bilgi iktidardır... Hızla bitkilerin, metallerin, görüngülerin, varlıkların ve genelde yaşamın bir tür dizinini oluşturdu ve astronomik, fiziksel ve doğal bilimlerin ilk bilgi deposu haline geldi. Yunanistan da büyüün astroloji ve simya gibi belli dalların uygulamalı fizik diye adlandırıldığı bir gerçektir. Büyücülerin physikoi adını anması ve physikos sözcüğünün büyüün eş anlamlı olması bundandır.⁸⁸

İlkel insanın büyülü bir dünya içinde yaşadığı söylenebilir. Günümüz dünyasında çok kısıtlı yaşam alanları olsa da hayat biçimlerini idame ettiren ilkeller (Afrika, Güney Amerika, Avustralya yerlileri gibi) incelendiğinde büyüün tür bu toplumlar içerisindeki etkisini hala sürdürdüğü; büyücünün toplum içerisinde saygın bir kimliğe sahip olduğu müşahede edilebilir. İlkelleri inceleme konusu yapan E.B.Taylor,

⁸⁶ Yurdaydın, H.G., 26

⁸⁷ Mauss, Marcel, 59

⁸⁸ Kingsley Peter, *Antik Felsefe Gizem ve Büyü*, (çev.Kenan Kalyon), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2002, s.227

James G.Frazer, B.Malinowski, Mircea Eliade, Sigmund Freud, Marcel Mauss, Stanley J.Tambiah gibi bilim adamlarının eserleri irdelendiğinde bu konu daha açık bir hal alır. İlkel insana bakış açısı genelde farklılık arz etmekle beraber, temelde şöyledir: ” İlkel insan hiçbir zaman gerçekten yalın bir ruh durumu içinde değildir. Tamamen ve umutsuz biçimde mistik bir anlatıya gömülmüştür. Soğukkanlı ve tutarlı gözlem yapma yeteneğinden yoksun, soyutlama yapmayı beceremeyen, mantıklı düşünmeye karşı kesin bir antipatiyle engellenmiş, deneyimden sonuç çıkarmak ya da en temel doğa yasalarını kavrayıp anlamak durumunda bile olmayan”⁸⁹ kimselerdir.

Eskiden ilkeller için kullanılan haksız birtakım deyimler mevcuttu. Antik çağda Yunanlılar kendi dillerinden başka lisana sahip topluluklara “Barbar”⁹⁰ demekteydiler. Bu deyim Orta Çağ’da da kullanılmıştır. Orta Çağ’da, Batılılar, yerlileri, başsız, yılan ayaklı, tek gözlü, ağızsız, taşlara ve şeytanlara tapan garip masal yaratıkları gibi kabul ediyorlardı. Zamanın bilim adamları da ilkellere karşı anlayış göstermemişler, yerlilerin hayvanlar dünyasın da hangi yeri alacağı hakkında tartışmalara girişmişlerdir. Kilise de uzun süre ilkellerin insan olmadığı fikrini savunmuştur. Bu görüşler, Papa III. Paul’un, 1512 yılında Amerika yerlilerinin de Âdem’den geldiklerini resmen bildirmesine kadar sürüp gitmiştir.⁹¹

“Barbar” deyimini zamanla yerini “Vahşi”⁹² deyimine terk etmiş, bu deyimden çeşitlemeleri olarak “Alçak vahşiler”, “Putlara tapan vahşiler” kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonraları Etnoloji’nin gelişmesiyle, ilkeller için “kültürsüzler”, “kültür yoksulları” gibi deyimlerin kullanıldığını görüyoruz. Aslında bu deyimler yukarıdakilere bakarak daha insaflıysa da yerinde değildir. Çünkü yeryüzünde kültürsüz hiçbir halk, hiçbir topluluk yoktur. Ancak kültürün gelişme basamağı ve derecesi söz konusu edilebilir. ⁹³ Malinowski: “Yerliler için kutsal olan ve derin bir saygıyla uydukları geleneksel örf ve adetler vardır. Bunlar yasaklarla ve davranışlara ilişkin kesin hükümlerle saptanmıştır. Böylece örf ve adetler her zaman doğüstü güçlerle, özellikle de büyü gücüyle ya da kötü ruhlar, hayaletler, ölülerin ruhları ve tanrı tasarımları ile bağlantılıdır. Öte yandan bunlar hakkında biraz düşünecek olsak ortaya

⁸⁹ Malinowski B., 17

⁹⁰ Strathern Paul, *Büyük Fikirler Pisagor ve Teoremi*, çev. Osman Çakmakçı, Gendaş Yayınları, İstanbul, 1997, s.23

⁹¹ Örnek, S.Veyis, 7

⁹² Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi,422

⁹³ Örnek, S.Veyis, 7

çıkacaktır ki, doğa olayları özenle gözlenmeden, bunların yasalarla işlediği kesin bir inanç duyulmadan, rasyonel bir düşünme yeteneği olmadan, aklın gücüne güvenmeden, bilimsel temeller olmadan, ne kadar ilkel olursa olsun hiçbir sanat düşünülemez ya da beceri gerçekleşemez. Avda, balıkçılıkta, tarımda ya da yiyecek toplamada hiçbir planlı biçim uygulanamazdı.⁹⁴ (Dolayısıyla) Her ilkel topluluğun deneyiminde temellenen ve mantıkla biçimlendirilmiş bir bilgi dağarcığı vardır.⁹⁵ Büyücülüğe genellikle halkın elinde bulunan imkanlar yetersiz kalınca; kuraklık, bulaşıcı hastalık, veya savaş gibi ciddi olaylar toplumun çabasını gerektirince kullanılır. Kural olarak, sosyal etkinin psikolojik etkisi ve sosyal zümrenin yaşattığı müesseseler, büyüünün kudretini ve sahasını genişletmesine yardımcı olur.⁹⁶ İlkel, deneyimlerinden, her zaman bilgilerini kullanarak çaba göstermesinin yaralı olduğunu öğrenmişse, çaba göstermekten kaçınmaz ve bilgisini göz ardı etmez. Bir bitkinin yalnızca büyüyle büyümeyeceğini, doğru yapılmaz ve kullanışlı olmazsa bir kanonun hiçbir zaman su üstünde duramayacağını ya da gidemeyeceğini, bir savaşın ustalık ve serinkanlılık gösterilmeden kazanılamayacağını iyi bilir. Hiçbir zaman salt büyüye güvenmez, tam tersine ateş yakmakta ve bir dizi beceri ve etkilikte olduğu gibi göz ardı eder. Ama bilgisinin ve rasyonel yöntemlerinin yetersiz kaldığını gördüğünde büyüye sarılır.⁹⁷”der. Bu doğru tespit günümüz insanı içinde geçerlidir. Darda kalan insan kökeni ve medeni anlayışı ne olursa olsun gayri meşru yollara sapabilmekte amacı uğruna bilim dışı yöntemleri kullanabilmektedir. İlkel olarak nitelenen bu toplulukların yaptıkları her işin bilimsel bir boyutu oluşu ancak söz konusu boyutun bilim adamları tarafından algılanışının farklılık gösterdiği bir gerçektir. Bakış tarzındaki bu farklılık, ilkelerin gayri medeni algılanmasına sebebiyet vermiştir. Buna rağmen ilkel olarak tanımlanan toplumların hayat tarzı ve çevre bilinci, çevre duyarlılığı modern insanın kültürel kimliğinden daha şeffaf ve zararsızdır. Batı kendini merkeze alarak merkezi kültür anlayışına binaen kendisini yüksek kültür olarak tesmiye kılmış; gayrisini ise kendine göre medeni ve gayri medeni olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşım tarzının bilimsel olmadığı açıktır. Buna rağmen yüksek kültürlerin dışında yaşayanlar için en çok kullanılan deyim, ilkel “Primitive” deyimidir.

⁹⁴ Malinowski B., 7

⁹⁵ Mlinowski, 18

⁹⁶ Yurdaydın, 27

⁹⁷ Malinowski B., 25

Ne kadar ilkel olursa olsun, dinsiz ve büyüsüz halk yoktur. Ama bu yeteneklerinin sık sık yadsınmasına karşın, bilimsel tutumu olmayan ya da bilimsiz, ilkel halk da yoktur. Güvenilir ve yetkili gözlemcilerce incelenen her ilkel toplulukta, birbirinden net olarak ayırt edilebilen iki alan bulunmuştur, kutsal alan ve dünyevi alan; başka sözcüklerle söyleyecek olursak büyü ve din alanı, bilim alanı.⁹⁸

Bir topluluğu ya da halkı ilkel olarak niteleyen bir takım özellikler vardır. Bunlar:

- a) Doğaya sıkı sıkıya bağlılık,
- b) Doğaya egemen olmak için kullanılan araç-gereçlerin ve tekniğin ikelliği ve yetersizliği,
- c) Yazının bilinmemesi,
- d) Terbiye ve eğitimde geleneğin önemli rol oynaması,
- e) Politik örgütlenmenin akrabalığa dayanması,
- f) Kolektif düşünce tarzı.⁹⁹

Kısıtlı ve çetin hayat şartları içerisinde yaşayıp kendi kabuğuna çekilen ilkel insanın kendisini ifade ettiği ilk önemli bulguların mağara duvarlarına yapılan resimler olduğu ifade edilmektedir. Bu resimler ilkel insanın büyüdü dünyasına ait ilk büyü nüveleri olarak gösterilmektedir.

İlkel insanın kendi çağında büyüyle uğraşması aslında tamamen kendini güven altına alma çabasının bir tezahürüdür. Etrafı gizemlerle, sırlarla, bilinmezlikle kuşatılmış insanoğlu bir manada çareyi bu bilinmezlerle irtibat kurmak, onlara sunular, kurbanlar, hediyeler takdim etmekte bulmuştur. Mesela aşılması güç, ulaşılması zor dağların yüce bir ruha sahip olduğu düşüncesinden dolayı o dağlara kurbanlar sunmak ve hediyeler vermek buna örnek gösterilebilir.

İlkel insan hayatına dâhil ettiği her şeyi kendisi gibi canlı birer varlık olarak görmüş; kendi varlığında tecrübe ettiği ruhu, bütün varlıklara genelleyerek, kendisinden

⁹⁸ a.g.e., 7

⁹⁹ Örnek, S.Veyis, 8 *Kolektif Düşünce: Bir toplumun ortalama üyelerince paylaşılan ve kendi özgül tarihi ile belirleyici bir sistem oluşturan inanç ve duygular bütünüdür. Durkheim'in iş bölümü kuramına göre mekanik ve organik dayanışma şeklinde kendini bulan bu kavram, benzer birimlerin biraradlığını ifade eder ve bu toplumlarda henüz iş bölümünün gelişmediğini anlatır. İş bölümünün geliştiği modern toplumların birbirini tamamlayan ve görece bağımsız ilişkileri olan farklılaşmış birimlerin ortaklaşa işleyişinin ifadesi ise organik dayanışmadır. Mekanik toplumlarda kolektif düşünce insanların davranışlarını düzenleyecek kadar kapsamlı, yekpare ve güçlüdür. Bireyciliğin gelişmesiyle kolektif vicdan zayıflar.

hareketle, tabiattaki varlıkların da birer ruha sahip oldukları düşüncesine ulaşmıştır. Denizlere, rüzgârlara, ağaçlara saygın birer varlık olarak bakılmış darda kalındığı zamanlarda bu tabiat parçaları kurtarıcı olarak görüldüğü gibi kimi zaman da şerrinden korunmak için hediye takdim edilmesi gereken birer umacı addedilmiştir.

İlkel insan her şeyden önce pratik nedenlerden ötürü doğa süreçlerini denetimi altına almaya çalışır, bunu da doğrudan doğruya ayınlar ve büyü aracılığıyla yapar; bunlar aracılığıyla rüzgârı, fırtınayı, hayvanları ve bitkileri denetimi altına almak ister. Ancak çok sonra, kendi büyü gücünün sınırlarını öğrendiği zaman, korku ya da umutla, yakararak ya da meydan okuyarak, yüce varlıklara, yani kötü ruhlarla, ataların ya da tanrıların ruhlarına seslenir¹⁰⁰

Avusturya'nın bazı bölgelerinde büyük bir fırtına sırasında pencereyi açıp dışarıya avuç dolusu yiyecek, saman ya da tüy atarak rüzgâra "Al, bütün bunlar senin, dur artık! demek töredendir." Kuzey-Batı rüzgârları, buzları kıyıda fazla uzun tuttuğu zamanlarda Alaska Eskimoları rüzgârı yatıştırmak için bir tören yaparlardı. Sahilde bir ateş yakılır, erkekler çevresinde toplanır ve şarkı söylerlerdi. Daha sonra yaşlı bir adam ateşe doğru yürür ve tatlı yumuşak bir sesle rüzgâr şeytanını ateşin altına girip kendini(şeytanı) ısıtmaya çağırırdı. Şeytan'ın gelmiş olduğu varsayıldığı bir zamanda, yaşlı bir adam, orada bulunanların hepsinin elbirliğiyle doldurduğu bir kova suyu ateşin üzerine dökerdi ve hemen arkasından ateşin bulunduğu noktaya bir ok yaylım atışı yapılırdı. Şeytanın, kendisine bu kadar kötü davranıldığı bir yerde kalmayacağını düşünürlerdi. Etkiyi daha da arttırmak için tüfeklerle çeşitli yönlerde ateş edilirdi.¹⁰¹ Alman köylüleri, içinde bir büyücü ya da kötü bir ruh taşıdığı için kasırgaya bıçak ya da şapka savururlardı.¹⁰² (Orta Aysa Türk Boylarından Sagay kabilesindeki inanışa göre) Kasırganın dağ ruhu vardır ve zarar vermemesi için üç defa tükürmek gerekir. (Beltir Kabilesinde ise) Eğer yanan ateş çıtırdarsa ona yulaf unu ve yağ atmak gerekir, çünkü bu ateşte mutlu insanların evlerini koruyan ruh vardır¹⁰³. Anadolu'da bir ağacın su oranını azalttığını, yapraklarını büzdüğünü, adeta kendisini küçülterek savunmaya geçtiğini görünce halk ona: "Ağaç korkmuş" der. Anadolu'da meyve vermeyen ağacın başına iki kişi dikilir. Birisi kesici bir aleti vurur gibi yaparak, "Ben bu ağacı keseceğim

¹⁰⁰ Malinowski B., 9

¹⁰¹ Frazer, James G., *Altın Dal*, (çev.Mehmet H.Doğan), Payel Yayınları, İstanbul, 1991, I, s.29

¹⁰² Frazer, James, I, 33

¹⁰³ Katanov N.F, *Türk Kabileleri Arasında* (çev.Attila Bağcı), Kömen Yayınları, Konya, 2004, s.124

meyve vermiyor.” der. Diğeri de “Bırak kesme. Bu yıl vermediyse gelecek sene verir.” diye yalvarır gibi yapar. Böylece ağacı korkuturlar ki harekete geçip de meyve versin.¹⁰⁴

Bilim dünyasında Animizm(Ruhçuluk) olarak müsemma kılınan bu düşünce tarzı ilkelerin hayatında büyüsel boyutların oluşmasına yol açmıştır. Finlandiya’da büyücüler, fırtınadan denize çıkamayan denizcilere rüzgâr satarlardı. Rüzgâr üç düğüm içinde saklanmış olurdu; birinci düğümü açarlarsa ılımlı bir rüzgâr başlardı; ikinciyi açarlarsa, fazla sert olmayan bir fırtına eserdi; üçüncüyü açarlarsa, bir kasırğa (oluşurdu). Bir Norveçli büyücü, içine rüzgâr kapadığı bir torbayı açarak bir gemiyi batırmakla övünürdü.¹⁰⁵

Ölüm, ilkel insanın hayatında bir dönüm noktasıdır. Ölüme karşı koyma davranışları ve çabaları her zaman sonuçsuz kalmış bu da ilkeli beden ve ruh ayrımına itmiştir. Bedenin çürümesine karşı çaresiz kalan ilkel, bedenden ayrılan ruhla irtibata geçme, onun varlığından haberdar olma imkânını elde etmeye çalışmıştır. Buna göre ölümden sonra ruh yaşamaya devam eder; çünkü düşlere girmekte, yaşayanları anılarda ve hayallerde izlemekte ve insanların yazgıları üzerinde gözle görülür bir etkisi olmaktadır. Böylece hayaletlere ve ölümlerin ruhlarına, ölümsüzlüğe ve bir ölümler dünyasına inanç doğmuştur.¹⁰⁶ Ölümden sonraki hayatın gerçek hayatın devamı olduğuna derinden inanan Şamanistler, ölen kişinin mezarına o kişinin günlük hayatta kullandığı bütün eşyalarını, atının eğrini, giysilerini, parasını, yayını ve oklarını, tütün kesesini, tütün çubuğunu ve bir torba ile yiyeceklerini koyarlardı.¹⁰⁷

Kötü ruhlara karşı verilen amansız mücadele, ilkelerin ruhlarla irtibat kurmasını, gerektiğinde barış, gerektiğinde savaş yapılmasını doğal hale getirmiştir. İşte tam burada ruhlarla irtibat kuracak bireylere ihtiyaç duyulmuştur. Bu kimse öyle vasıflara haiz olmalıdır ki ruhlara karşı durabilmeli, gerektiğinde onları perişan edebilmelidir. Öteden beri toplum içerisinde davranışlarıyla dikkatleri üzerine çeken, hastaları iyileştirme de mahir, büyücü-hekim kimliğine sahip sühhar bu iş için biçilmiş bir kaftan olarak toplumun önünde duruyordu. Toplumda hiç tereddüt etmeden bu görevi büyücüye yükledi.

¹⁰⁴ Baydar Ahmet, 15

¹⁰⁵ Frazer, James G., I, 28

¹⁰⁶ Malinowski B., 8

¹⁰⁷ Katanov N.F, 54

Oregon Düzkafa Kızılderilileri'nde ruhunu kaybetmiş olan insanın adı, büyücü-hekime bir düşte açıklanır, hekim bu kaybı haber vermek için adanma koşar. Genellikle çok sayıda insan aynı zamanda böyle bir ruh kaybına uğramıştır. Bütün adlar büyücü-hekime açıklanmıştır. Hepsi de ruhlarını geri almak için onu kullanır. Bu ruhsuz insanlar bütün gece dans ederek ve şarkı söyleyerek evden eve dolaşır. Gün ışmasına yakın ayrı bir eve giderler, içerisi kapkaranlık olsun diye ev sımsıkı kapatılır. Bunun için çatıda bir kapı açılır, büyücü-hekim bir demet tüyle ufak kemik parçaları şeklindeki ruhları bu delikten içeri süpürür ve bir hasır parçası üzerine toplar. Bundan sonra bir ateş yakılır. Önce ölmüş kimselerin ruhlarını bir kenara kor, genellikle çok sayıdadır bunlar; çünkü ölmüş bir kimsenin ruhunu yaşayan birine verecek olursa adam anında ölecektir. Sonra, orada bulunan herkesin ruhlarını seçer ayırır ve herkesi karşısına oturarak her birinin ruhunu alır: bir kemik, ağaç ya da kabuk parçası şeklindedir bunlar; her birini sahibinin başının üzerine koyar, kalbe ininceye, böylece uygun yere yerleşinceye kadar bir süre dualar ve eğilip bükülmelerle ruhların üzerine hafifi hafif vurur.¹⁰⁸ Amboina'da büyücüler cinlerin kaçırdığı bir ruhu yerine getirmek için bir ağaçtan bir dal koparır, bir şey yakalamak ister gibi onu ileri geri sallayarak hasta adamın adını seslenir. Geriye dönerek hastanın başına ve vücuduna dalla vurur: kayıp ruhun dalın içine, oradan da yeniden hastaya döndüğü varsayılır.¹⁰⁹ Nias'ta hasta adamın ruhu, yalnızca büyücüye görülebilen bir ateş böceği şeklinde yerine konur, büyücü bir kumaş içinde yakalayıp hastanın alnının üzerine yerleştirir ruhu.¹¹⁰

Ruhlar yalnızca hayaletler ve cinler tarafından değil, insanlar, özellikle büyücüler tarafından da bedenlerinden çıkartılabilir ve alıkonulabilir. Tehlike Adası'nın büyücüleri, ruhlar için tuzaklar kurarlardı. Tuzaklar, beş on metre uzunluğunda sağlam dallardan yapılırdı. Her iki yanında, farklı büyüklükte ruhlara uyacak gibi farklı büyüklükte halkalar olurdu; şişman ruhlar için geniş halkalar, zayıf ruhlar için küçük halkalar olurdu. Büyücülerin kin bağladıkları bir adam hastalandığında, evinin yakınında bu ruh tuzaklarını kurarlar, ruhunun kaçmasını beklerlerdi. Eğer tuzağa bir kuş ya da bir böcek şeklinde yakalanırsa hasta mutlaka ölecek demektir.¹¹¹ Kongo'lu bazı zenciler büyücülerin insan ruhlarını ele geçirebileceğine inanır, büyücüler bu

¹⁰⁸ Frazer, James G., I, 133-134

¹⁰⁹ Frazer, James G., I, 134

¹¹⁰ Frazer, James G., I, 134

¹¹¹ Frazer, James G., I, 137

ruhları bir hayvanın azı dişi içine kapatır ve beyazlara satar. Beyazlar da onları deniz altındaki ülkelerde çalıştırır. Kıyıda çalışan işçilerin çoğunun bu şekilde elde edildiğine inanılır. Bu yüzden de bu insanlar oralara ticarete gittiklerinde, umutla ölmüş yakınlarını aranır ve çevrede. Ruhu bu şekilde köle olarak satılmış olan kimse, "hemen değilse bile belli bir süre içinde" ölür.¹¹²

Hawai'de, yaşayan insanların ruhlarını yakalayıp su kabakları içine hapseden, sonra da yemeleri için insanlara veren büyücüler vardı. Yakalanmış bir ruhu ellerinde sıkarak insanların gizlice gömülmüş olduğu yerleri keşfederlerdi. Kanada Kızılderilileri arasında, bir büyücü bir insanı öldürmek istediği zaman, kendi tanış ruhlarını gönderirdi. Onlar da kurbanın ruhunu taş ya da buna benzer bir biçimde getirirdi. Büyücü bir kılıç ya da baltayla kanatıncaya kadar ruha vururdu, ruh kanadıkça ait olduğu insan da güçten düşer, ölürdü.¹¹³ Bir Karen büyücüsü uyuyan birinin serbest dolaşmakta olan ruhunu yakalayıp ölmüş bir adamın bedenine aktarabilir. Uyuyan kişi ölürken, ölmüş olan kişi yaşama döner. Fakat uyuyanın arkadaşları da uyuyan bir başka kişinin ruhunu çalmak için bir büyücü tutarlar, bu kez o canlanırken öbürü ölür. Bu şekilde sonsuz sayıda ölme ve yeniden yaşama kavuşma olayının olduğu varsayılır.¹¹⁴

Batı Celebes'te bir bölge olan Bolang Mongondo'da her türlü hastalık, hastanın ruhunu kaçırmış olan ata ruhlarına yorulur. Bu yüzden de amaç hastanın ruhunu geri getirmek ve acı çeken insanın bedenine yerleştirmektir. Hasta bir çocuğu iyileştirme çabalarına gözüyle tanık olmuş biri bunu şöyle anlatıyor: Hekimlik yapan rahibeler bezden bir bebek yapıp yaşlı bir kadının dik tuttuğu bir mızrağın ucuna bağladılar. Rahibeler bu bez bebeğin çevresinde dans ediyor, büyü sözler söylüyor, bir köpeği çağırır gibi ses çıkarıyorlardı. Sonra yaşlı kadın, rahibeler bebeğe erişebilsin diye mızrağın ucunu biraz aşağıya indirdi. Bu sırada hasta çocuğun ruhunun bebeğin içinde olduğu varsayıyordu, büyüyle getirilmişti oraya. Rahibeler ayaklarının ucuna basarak dikkatle yaklaştılar ona ve ruhu yakalayıp ellerinde sallamakta oldukları çok renkli kumaşların içine koydular. Daha sonra ruhu çocuğun başına yatırdılar, yani çocuğun başını ruhun içinde bulunduğu kumaşlara sardılar ve bir süre ellerini hastanın başı üzerinde tutarak büyük bir ciddiyetle hareketsiz durdular. Birden bir silkinme oldu, rahibeler fısıldaşıyor ve başlarını sallıyorlardı, kumaş çözüldü-ruh kaçmıştı. Rahibeler

¹¹² Frazer, James G., I, 137

¹¹³ Frazer, James G., I, 138

¹¹⁴ Frazer, James G., I, 138

evin çevresinde defalarca dönerek ruhun peşine düştüler, gıdaklıyor, tavukları kümese sokuyorlarmış gibi hareketler yapıyorlardı. Sonunda merdivenin dibinde yakaladılar ruhu ve eskisi gibi sahibine verdiler. Avustralyalı bir büyücü hekim, hasta bir adamın kayıp ruhunu hemen hemen aynı şekilde bir kuklanın içine sokar ve kuklayı onun göğsüne bastırarak ruhu eski yerine koyar.¹¹⁵

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi, ruhlarla temas, büyücünün ve büyücülük mesleğinin dinsel bir motif kazanmasına yol açmıştır. Böylece büyücüler ilkel toplum tarafından dini anlamda da bir otorite olarak telakki edilmeye başlamış, günümüze kadar süre gelen Din-Büyü-Bilim ilişkisini ve beraberindeki tartışmaları da başlatmıştır. Eğer doğayı sihirli biçimde yöneten yasalar biliniyorsa, insanın doğrudan doğaya egemen olabileceği inancına dayanan büyü, bu yönüyle bilime akrabadır. Bazı bakımlardan insan acizliğinin itirafı olan din ise, insanı büyüden daha yüksek bir düzeye çıkarır ve daha sonrada, büyüye baş eğdirmek zorunda olan bilimden bağımsızlığını ilan eder.¹¹⁶ Dinin bağımsızlık mücadelesi bilimin bir mana da katı tavrıyla karşılaşmıştır. Bilim ısrarla büyüsel öğretilerin din kaynaklı olduğunu, büyüün ve dinin insanın doğal gereksinimlerinin bir tezahürü olarak ortaya çıktığını, ihtiyaçları karşıladığı sürece de insanlar tarafından kabul göreceğini iddia etmiştir. Bunu yaparken de dinin kaynaklarını, ritüellerini, insanlar tarafından algılanmış ve uygulanmış biçimlerini örnek göstermiştir. Bu durum büyü ve din kuramının, birbirleriyle yakından ilişkilendirebileceğimiz, çoğu çağdaş çalışmanın da çıkış noktasını oluşturmuştur. Örneğin Almanya'da Prof.Preuss, İngiltere'de Dr.Maret ve Fransa'da Hubert'le Mauss bilimle büyüün, ne kadar benzer görüneler de farklı olduğunu öne sürerler. Bu iddialarını ortaya atarken de:

- a) Bilim deneyimden doğar, büyü ise gelenekten doğar;
- b) Bilim akılla yönlendirilir ve gözlemle düzeltilir, büyü her ikisiyle de ulaşılamayan mistik bir atmosferde var olur;
- c) Bilim herkese açıktır, tüm topluluğun ortak varlığıdır, büyü gizlidir, erginleme törenleriyle öğretilir ve kalıtsal ardıllara ya da en azından özenle seçilmiş kişilere bırakılır;

¹¹⁵ Frazer, James G., I, 129

¹¹⁶ Malinowski, B., 9

d) Bilim doğa gücünün kavranması üzerinde temellenirken, büyü, çoğu ilkel halkların inandığı, mistik, belli bir gizil gücün tasarımıyla doğar.¹¹⁷ Gibi özellikleri karşılaştırırlar.

Bu durum ilkel dinlerden ziyade büyüye karşı amansız mücadele veren semavi dinleri olumsuz yönde etkilemiştir. Bütün semavi dinlerde büyü ve büyücülük yerilmiş, büyücülerin katline bir mana da ferman bile çıkarılmıştır. Semavi dinler büyüü ortadan kaldırma da bilimle ortak hedefe sahiptir. Ancak bu tür girişimler bilim tarafından samimi görülmemekte; dindar toplulukların büyüsel işlemlere daha fazla değer verdiğini; dinin tahakkümü altında bulunmayan bireyin özgür kılındığını; özgür insanın da büyüye ve büyüsel teorilere, esatire bina edilmiş dinlere ihtiyacı olmadığını ileri sürmektedir. Bir fobiden ibaret görülen dinler insanı bu kadar meşgul etmemeli, din ve dinsel kuramlar, kurumlar çağdaş dünyada yer almamalıdır. Semavi dinler kendilerinin akılcı olduğunu vurgulamışlardır.

Bilinmezlik insanları korkutmuş, korkuttuğu gibi de kendisine doğru çekmiştir. O gizemi, o sırrı çözmek için de sonsuz bir merak içerisine girmiştir. Bu merak önceleri insanları büyüyle temasa ve büyüyle iç içe bir hayata dâhil etse de sonraları bu merak medeniyetin temelini oluşturmuştur. Merak ve zaruriyet medeniyetin daha da ileri bir seviyeye ulaşmasına imkân tanımıştır Günümüzde de aynı şartlar geçerliliğini devam ettirmektedir. Düşmanından korkan, kendisini emniyetli ve güçlü kılmak isteyen modern insanın kitle imha silahlarını üretmesi, doğayı ve doğa olaylarını merak ederek, ona egemen olmak için yapay karlar, suni yağmurlar, yağdırması; uçaklarla gökyüzünde dolaşıp uzayın bilinmezlerine doğru yol almak istemesi hep bu sebeptendir. Akla şu soru geliyor: Acaba büyücülerin geçmişte yaptıklarını bugün teknoloji mi yapıyor. Geçmişte bir insan yağmur yağdırsa, rüzgâr estirse, uça; o insana hiç şüphesiz büyücü denirdi. Cam küreye bakarak “Görüyorum” cümlesini dilinden düşürmeyen büyücüler, olmuş ve olan olaylardan bizi haberdar ettiklerini iddia ederlerdi. Günümüzde televizyona sahip her birey geçmişle ilgili belgeseller izleyerek olmuş olayları; canlı olarak seyirciye sunulan bir futbol maçını, bir açık oturumu vb. programları izleyerek de olan olayları müşahade edebilir. Televizyonda izleyip gördüğü olayları günümüz insanı hiç garipsemiyor bu tür hadiseleri doğal karşılıyor. Oysa

¹¹⁷ Malinowski, B., 10

elimizdeki teknolojik verilerin çok az bir kısmını dahi bundan iki yüz yıl evveline götürsek belki de insanlar bizlere büyücü gözüyle bakacaklardı. Günümüzde sihir olarak kabul edilmeyen birçok husus geçmiş dönemin insanları için pekâlâ sihir olarak kabul edilebilirdi. İlkel insan için de aynı şeyler söz konusudur. Öyle ki bizim için büyü olarak kabul edilen geçmişe ait birçok hadise ilkeller için gayet doğal olabildiği gibi bir yaşam tarzı da olabilir. Bunu idrak etmekte zorlandığımızdan olsa gerek geçmişi hep kendimizden daha aşağı görmüştüzdür. Ortaya koydukları medeniyete hep büyü karıştırmışızdır. Sanki büyü olmaksızın hiçbir şey yapamayacaklarmış gibi. Oysa inkâr edemediğimiz bir gerçek var. O da: Bugün sahip olduğumuz medeniyetin temelini büyücülükle ve ilkelikle itham ettiğimiz toplumların oluşturduğudur. Yani temelde hala büyüünün izleri var.

İlkel insanı büyüye yönlendiren amillerin başında kendini güvene alma duygusu, bilmediğine karşı duyduğu korku hissi, Hz. Âdem'in dahi cennetten uzaklaştırılmasına sebebiyet veren merak gelmektedir. Her şey olup bittikten sonra, bizim yabancıla olan benzerliklerimiz, ondan farklılıklarımızdan çok daha fazladır; onunla ortaklaşa sahip olduğumuz ve bildiğimiz, istediğimiz, elimizde gerçek ve yararlı olarak tuttuğumuz şeyleriyse yabancı atalarımıza borçluyuzdur.¹¹⁸ Vahşi adam, kendini kurtarmak için bir şey icad etmek lazım geldiğine akıl erdirmiş ve büyüye başvurmaktan başka bir çare bulunmadığına inanmıştı. Bu inancın boşa gittiğini sanmağa yer yoktur. Bu inanç boşa gitmiş olsaydı, vahşi adam kendini kurtaramazdı. Kurtulduğuna göre baş vurduğu çarenin muvaffak olduğuna hükmetmek lazım gelir.¹¹⁹

2.2. Sümerler'de Büyü

Her kültür bir sembolik sistemler bütünü olarak değerlendirilebilir ki bu sembolik sistemlerin ilk sırasında dil, evlilik kuralları, ekonomik ilişkiler, sanat, bilim ve din yer alır. Bütün bu sistemler, fiziksel realiteyle sosyal realitenin bazı görünümelerini ifade ederler; dahası bu iki realitenin kendi aralarında sürdürdükleri ilişkileri ifade ederler; ayrıca bu sembolik sistemler de birbirleriyle ilişki halindedirler.

¹²⁰ Söz konusu sistemler böyle bir şeyi tatmin edici ve denkleştirici bir biçimde

¹¹⁸ Frazer, James G., I, XIII

¹¹⁹ Doğrul, Ömer Rıza, 10

¹²⁰ Mauss, Marcel, 24

başaramadıklarında toplumlar geçici pansuman yöntemler kullanırlar. Büyü de sembolik ifade tarzına sahip olması yönünden toplumların ihtiyacını karşılamada gerektiği yerde devreye girer.

Kullanılan dilin ve dini karakterin sembolik ifadeler içerdiği büyü; tarihle birlikte anılabilecek bir kavramdır. Bu köklü geçmişe sahip olması büyüün tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmesini elzem kılmıştır. İnsanlığın taş çağı öncesine ait sihirsel-dinsel inançlarından hiç değilse bir kısmının daha sonraki dinsel tasarımlarda ve mitolojilerde korunmuş olduğu kesin gibidir. Ama gene çok olasıdır ki, taş öncesi çağlardan gelen bu manevi miras, tarih öncesi ve ön tarih devirlerinde insan toplulukları arasındaki kültürel temaslar sonucu sürekli olarak değişimlere uğramıştır.¹²¹ Dolayısıyla medeniyetlerin efsaneleri ve dinsel inanç sistemleri arasına gizlenen büyüsel tarihçeyi keşfetmek için gerektiğinde medeniyetlere ait destanları ve dini akideyi incelemek gerekecektir. Tarihin Sümerlerle başladığını ifade eden ünlü Amerikalı şarkiyatçı S.N. Kramer'in tezini temel alarak Sümer medeniyetiyle başlamayı uygun bulduğumuzu belirtmek de fayda var.

Mezopotamya, medeniyetlerin beşiği olmasını burada oluşan zengin düşünce ortamına borçludur. Bu coğrafya göç yolları üzerinde olması sebebiyle birçok topluluk tarafından istilaya uğramıştır. Bölgeye yerleşen her topluluk, bu topraklara sahip çıkmayı kendi yazgısıyla bir tutmuştur. Bu bölge Kabil'in yeryüzünü cinayetle tanıştırdığı yerdir. Sapık düşüncelerin taraftar bulduğu, tefessüh etmiş ahlaki anlayışların sokak ortalarında icra edildiği topraklardır. Buna paralel olarak da Allah'ın gazabının sıkça tekrarlandığı, tufanın merkezi, Peygamberler diyarı, kimi milletlere göre de vaat edilmiş topraklardır.

Mezopotamya'da görülen ilk yerli kültür Ubeyd Kültürü'dür. Mezopotamya prehistoryasında yeni en önemli evreyi oluşturan bu kültür kabaca M.Ö. V. bin yılın ilk yarısı içine tarihlenir ve adını, güney Mezopotamya'daki, ilk kez ortaya çıkarıldığı Ubeyd Höyüğü'nden alır. Tüm Mezopotamya ve çevresinin ilk birleşik uygarlığını oluşturan bu kültür Sümer medeniyetinin temellerinin atıldığı yepyeni bir dönemin de başlangıcıdır.¹²²

¹²¹ Eliade, Mircea, *Şamanizm*, (çev.İsmet Birkan), İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s.30

¹²² Sevin, Veli, 95

Mezopotamya'da kurulan Sümer uygarlığının kökeni ve eski tarihi henüz yeterince bilinmemektedir. Sami kökenli olmayan ve bilinen hiçbir dil ailesiyle de açıklanamayan Sümerce konuşan bir halkın, kuzey bölgelerinden inip Aşağı Mezopotamya'ya yerleştiği varsayılmaktadır. Büyük olasılıkla Sümerler etnik bileşimi henüz bilinmeyen yerlilere (kültürel açıdan, el-Ubeyd denilen uygarlığı paylaşıyorlardı.) boyun eğdirmişlerdir. Kısa denebilecek bir süre sonra, Suriye çölünden gelen ve Sami kökenli bir dil olan Akkadça'yı konuşan göçebe gruplar, Sümer'in kuzeyindeki topraklara girmeye ve art arda dalgalar halinde Sümer kentlerine sızmaya başladılar. M.Ö. III. binyılın ortalarına doğru, efsaneleşmiş önder Sargon'un yönetimindeki Akkadlar üstünlüklerini Sümer sitelerine kabul ettirdiler. Bununla birlikte daha fetihten önce bir Sümer-Akkad sembiyozu gelişmiş ve iki ülkenin birleşmesinden sonra iyice güçlenmişti. Daha 30 ya da 40 yıl öncesine kadar, bilginler tek kültürden, bu iki etnik tabakanın kaynaşması sonucunda ortaya çıkan Babil kültüründen bahsediyorlardı. Bugün Sümer ve Akkad katkılarını ayrı ayrı inceleme gerektiği konusunda görüş birliğine varılmıştır.¹²³ Sümerler kendilerinden sonra gelen medeniyetleri kurum ve kuruluşlarıyla etkilemişlerdir. Sümerlerin kadim medeniyetlere tesir ettiği alanlardan biri de dinsel öğelere bağlı olarak oluşan tanrı kavramı, tanrı telakkisi, dinsel mitler ve dini yaşamdır. Bölgedeki pagan anlayışın kökleşmesine hatırı sayılabilecek derecede katkısı bulunan Sümerler, tam bir din devletidir. Rahiplerin yönetiminde gerçekleşen dini merasimler tanrı-kral eşliğinde bir bütün oluşturur. Tanrıların yeryüzündeki halifesi olan krallar otoritelerini dini naslarla perçinlerler. Tanrıların insanlara takındığı tavrı kral da tebaasına takınır. Tanrıların iktidar için meşru gördükleri yöntemleri krallar da rahipler ve büyücüler aracılığıyla gerçekleştirirler. Kralın tanrısal varoluş biçimi, kendisi tanrı olmadan paylaştığı söylenebilir. O tanrıyı temsil ediyordu, bu da arkaik kültür aşamalarında bir anlamda temsil ettiğiyle aynı olmasını da getiriyordu. Her ne olursa olsun Mezopotamya kralı, insanlar dünyası ile tanrılar dünyası arasında bir aracı olarak, kendi kişiliğinde iki varoluş biçimi, tanrısal ve insani varoluş biçimleri arasında ritüel düzeyinde bir birliği gerçekleştiriyordu. Kral bu ikili doğası sayesinde, en azından mecazi anlamda hayatın ve bereketin yaratıcısı olarak kabul ediliyordu. Ama o (Mısır firavunu gibi) bir tanrı, tanrılar panteonunun yeni bir

¹²³ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi* (çev. Ali Berktaş) Kabalıcı Yayınları, 2003, İstanbul, I, 78

üyeyi değildi. Müminler dualarını ona göndermiyorlardı; tam tersine krallarını kutsaması için tanrılara dua ediyorlardı. Çünkü hükümdarlar, tanrısal dünyayla içli dışlı olmalarına, bazı tanrıçalarla kutsal evliliklerine rağmen insan olma hallerini dönüştüremiyorlardı. Son tahlilde onlar ölümlüydü. Uruk'un efsanevi kralı Gilgamiş'in bile ölümsüzlüğe erişmek girişiminde başarısızlığa uğradığı unutulmuyordu.¹²⁴ Sümerlerdeki bu kral tabusu onları gizemciliğe sev ketti. Öyleki bu gizem sokağa kadar sirayet etti. İnsanlar açıktan olmasa da büyüsel yöntemler eşliğinde imkânsızlıkları başarabilme yetisine, böylece tanrısallaşmaya çalıştı. Bu durum insanları büyüyle uğraşmaya yöneltti. Nihayetinde güç büyüyle eşdeğer sayıldı. Krallar da hâkimiyetleri adına bu güçten gereği gibi faydalanıyorlardı. Çünkü onlar sıradan bir kimliğe sahip değillerdi, bir tanrı-kraldılar. Krallığın tanrısal kökene bağlı olarak gökten indiğini dile getiren bu inanç Asur-Babil uygarlığı yok olana dek varlığını sürdürdü.

İfade ettiğimiz gibi Sümer medeniyetini algılayabilmek için Sümer dinini anlamak gerekir. İlk Sümer metinleri, rahipler tarafından gerçekleştirilmiş sınıflandırma ve sistemleştirme çalışmasını yansıtır.¹²⁵ Bu metinlerde tanrılar çeşitli kategorilere ayrılmış, haiz oldukları kudretlere binaen sistematik bir düzene konulmuştur. Önce büyük tanrılar üçlüsü, onların ardında da gezegen tanrılarını üçlüsü gelir. Ayrıca büyük çoğunlukla adlarından başka bir şey bilinmeyen türlü tanrılar hakkında kabarık listeler vardır.¹²⁶ (Örneğin) Tanrı Ea suların derinliğinin ilahıdır. (Ona) Temizleyici, velut kuvvet, aynı zamanda hikmet sıfatları izafe edilmiştir. Büyük bir büyücü, mahir bir sanatkardır.¹²⁷ Ea'nın oğlu Marduk da Ea'nın hikmetini tevarüs ettiğinden hastaların dertlerine şifa verip devleri (Bunlar Aşukku adıyla müsemma bir nevi hastalık ilahları olup hastanın başını ağırtan devler olarak kabul görürler.) kovabilen ulu bir üfürükçü olarak tasavvur edilmiştir.¹²⁸

Kozmogoni Sümer dininin temelini oluşturur. İki tanrı grubu arasında gerçekleşen bir mücadelenin ürünüdür dünya. Tanrılar aynen insan gibidir. Hırslarına, arzularına yenilebilirler. Gerektiğinde kendi erklerini daim kılmak için kendilerinden neşet eden diğer tanrılarını bir mana da yavrularını gözden çıkarırlar. Yavru tanrılar da büyük tanrılara karşı mücadeleye girmekte hiç çekinmez gerektiğinde onları zilletli bir

¹²⁴ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 96

¹²⁵ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 79

¹²⁶ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 78

¹²⁷ Schimmel, Annamarie, *Dinler Tarihine Giriş*, Kırkambar Yayınları, İstanbul, 1999, s.47

¹²⁸ Schimmel, Annamarie, 48

şekilde öldürmeyi veya esir almayı becerebilirler. İşte tam da burada Allah(c.c)’ın “ Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar olsaydı, ikisi de bozulup gitmişti. Arşın sahibi Allah onların nitelendirmelerinden yücedir.¹²⁹ ” ayetinin hakikati ortaya çıkıyor.

Ayrışmamış bir su bütünlüğünün parçaları olarak gösterilen ”Tiamat ve Apsu ” çifti birer tanrıdırlar. Tanrı Tiamat, çift cinsiyete haiz olmakla kadınsı ve erkeksi özelliklere sahiptir. Dünyanın özünde su vardır. Bundan dolayı mıdır bilinmez, diğer tanrı çiftler de tatlı ve tuzlu sudan doğarlar. Zaman ilerledikçe tanrıların sayısı artar önce gökyüzü tanrısı Anu doğar, Anu’dan da tanrı Ea meydana gelir. Tanrı Ea’nın ve diğer genç tanrıların taşkınlıkları, tanrı Apsu’yu uykusundan eder. Tanrı Apsu rahatsızlığını eşi Tiamat’a anlatır ve bu duruma son vermek için genç tanrıları yok edip dünyayı eski sessizliğine kavuşturmak istediğini söyler. Tiamat bu duruma öfkelenir ve böyle bir şeyin olamayacağını söyler. Konuşmalardan haberdar olan genç tanrılar donakalırlar.

Bundan sonrası tabletlerde özetle şöyle anlatılır: Ama her şeyi bilen Ea başı çekti. Büyülü sözlerle Apsu’yu derin bir uykuya daldırdı, onun parıltısını çıkarıp kendi üstüne giydi ve Apsu’yu zincirledikten sonra öldürdü. Ea bundan böyle Apsu adını verdiği suların tanrısı oldu. Karısı Damkina da Marduk’u Apsu’nun bağrında, yazgılar odasında, ilk örneklerin tapınağında doğurdu. (Ea’nın atası) Anu atalarına karşı, yeniden saldırıya geçti. Dört rüzgârı çıkardı ve Tiamat’ı rahatsız etmek için dalgaları yarattı. Hiç huzurları kalmayan tanrılar annelerine başvurdu. Bu kez Tiamat tepki göstermeye karar verdi. Canavarları, yılanları, büyük aslanı, öfkeli iblisleri, amansız silah taşıyan ve savaştan korkmayan diğerlerini yarattı. Ve ilk doğan tanrılardan Kingu’yu yüceltti. Tiamat Kingu’nun göğsüne Yazgılar Tabletini (Levh-i Mahfuz) bağladı ve ona en üstün erki verdi. Bu hazırlıklar karşısında genç tanrılar cesaretlerini kaybettiler. Ne Anu ne de Ea, Kingu’nun karşısına çıkmaya cüret edebildi. Yalnızca Marduk (Ea’nın oğlu Anu’nun torunu) kavgayı göze aldı, ama o da önce en üstün tanrı ilan edilmesini şart koştu, diğer tanrılar bunu hemen kabul ettiler. İki ordu arasındaki savaşın sonucu Tiamat ile Marduk arasındaki düelloyla belirlendi. Tiamat onu yutmak için ağzını açtığı anda Marduk çılgın rüzgârlar fırlattı, Tiamat’ın gövdesini genleştirdi. Karnı şişti ağzı açık kaldı. O zaman Marduk bir ok attı, ok Tiamat’ın karnını deldi, bağırsaklarını yırttı ve kalbine saplandı. Böylece onu ele geçiren Marduk canını aldı, cesedini yere attı

¹²⁹ Kur’an’ı-Kerim, *Enbiya*, 21/22

ve üstüne çıktı. Tiamat'ın yardımcıları kaçmaya çalıştılar, ama Marduk onları bağladı ve silahlarını kırdı. Daha sonra Kingu'yu zincirledi, Yazgılar tabletini aldı ve kendi göğsüne bağladı. Sonunda Tiamat'ın yanına geri geldi, kafasını yardı ve cesedi kurutulmuş bir balık gibi ikiye böldü. Bu iki parçadan biri gök kubbe, diğeri yeryüzü oldu. Marduk Apsu sarayının bir suretini de gökyüzüne dikti ve yıldızların seyrini belirledi. (Beşinci tablet gezegenler evreninin düzenlenmesini, zamanın belirlenmesini ve Tiamat'ın organlarından dünyanın şekillendirilmesini nakleder. Mesela, Tiamatın gözlerinden Fırat ve Dicle akar.)¹³⁰ Tanrıların birbirlerini alt etmek için büyüsel yöntemlere başvurduğunu gören insan, büyüsel işlemleri kendi dünyasında erk elde etmek için kullanacak, büyüü, tanrısallaşmanın bir boyutu olarak görecektir. Tanrıların yıldızları yaratması, oraya saray inşa etmesi, çoğul tanrı kullanımına paralel olarak gelişen Sümer dininin, gezegenleri birer tanrı veya tanrı evi olarak tahayyül etmesine yol açmış, ilerleyen zamanlarda da bu düşünce, münecimlik müessessini ortaya çıkarmıştır. İyi de Sümer Kozmogonisine göre insanın özü nedir? Bu tanrısal kargaşa içerisinde safi insan nasıl yaratılacaktır?

Sonunda Marduk tanrıları rahat ettirmek için onlara hizmet etme işini üstlenecek insanı yaratmaya karar verdi. Yenilmiş ve zincirlenmiş tanrılar hala kendilerine verilecek cezayı bekliyorlardı. Ea içlerinden yalnızca birinin kurban edilmesini önerdi. Savaşı kimin kışkırttığı, Tiamat'ı isyana kimin teşvik ettiği ve kavgayı kimin başlattığını öğrenmek için sorulan sorulara hepsi bir tek isimle yanıt veriyorlardı: Kingu. Kingu'nun damarları kesildi ve akan kandan Ea insanlığı yarattı.¹³¹ İnsan, şeytanlaşmış ve zaferi kazanan genç tanrılar tarafından öldürülmüş günahkâr bir tanrının özünden oluşmaktadır.¹³²

Mağlup olmuş bir tanrının kanından yaratılan insan yeryüzünde de her zaman mağlup olmaya mahkûmdur. Özellikle de ölüm karşısında. Tanrı Kingu'nun özelliklerine sahip insanoğlu özüne dönebilir miydi?

Dinin bütün köklerinde, yaşamın son temel olayı "ölüm" büyük önem taşımaktadır. Ölümün öbür dünyaya açılan kapı olması, sözcük anlamından daha büyük bir anlam taşır. İlk dinlere ilişkin çoğu kurama göre, dinsel esinlerin tümü olmasa da büyük bir bölümü buna dayanmaktadır ve bunda da Ortodoks görüşler tamamen

¹³⁰ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 92; Yurdaydın, H.G., 38

¹³¹ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 92

¹³² Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 93

doğrudur. İnsan, yaşamını ölümün gölgesinde sürdürür, yaşamı sevip onun nimetlerine sevinen kişinin tehdit edici sonda korkması gerekir. Yüzünü ölümden çok yaşamın vaatlerine çevirir. Ölüm ve ölümün yadsınışı-ölümsüzlük-bugün de olduğu gibi insanın düşleri içinde her zaman heyecan verici konu olmuştur. İnsanın yaşam karşısındaki duygusal tepkilerinin olağan üstü karmaşıklığının doğal olarak ölüme karşı tutumunda da karşılığı vardır.¹³³ Sahip olunan tanrısal öze dönüş özlemi, Sümerlerin Gılgamış destanında kendisini gösterir.

Yalnız, yaşamda uzun bir zamana yayılmış olan ve bir deneyimler ve olaylar silsilesi içinde kendini gösteren şey, yaşamın sonunda tek bir buhrana sıkışır; bu da dinsel dışavurumun şiddetli ve karmaşık patlayışına neden olur.¹³⁴

Gılgamış Ölümsüzlük Peşinde: Hiç şüphe yok ki Gılgamış Destanı, Babil yaratımlarının en ünlüsü ve halk arasında en yaygın olanıdır. Bu destanın kahramanı Uruk kralı Gılgamış, arkaik çağda da meşhurdu ve onun efsanevi hayatının birçok bölümünün Sümerce versiyonu da bulundu. Ama bütün bu öncüllere karşın, Gılgamış Destanı Sami dehasının bir ürünüdür. Ölümsüzlük arayışının ya da daha doğru bir deyişle, başarıya ulaşmak için her türlü şansa sahip görünen bir girişimin sonuçta uğradığı başarısızlığın en heyecan verici öykülerinden biri olan bu destan, çeşitli münferit bölümlerden yola çıkılarak Akkadça yazılmıştır. Hem kahraman hem tiran olan bir kişiliğin erotik aşırılıklarının anlatımıyla başlayan bu efsane, sonuç bölümünde yalnızca kahramanlığa ilişkin erdemlerin insanlık durumu kökten aşmaya yetmediğini göstermektedir.¹³⁵ Tanrılar insanların kaderi üzerinde söz sahibidir. Gılgamış devleri öldürmesine, sihirli sedir ormanını geçmesine rağmen yine de bu kötü yazgıdan kurtulamaz. Çünkü tanrılar hayatı kendilerine ayırıp ölümü insanlara vermişlerdir. Ölüm sularını geçip Utnapiştim (İslam da Hz. Nuh)'in yaşadığı sahile varan Gılgamış Utnapiştim'e ölümsüzlüğe nasıl eriştiğini sorar. Böylece tufan hikâyesini ve tanrıların Utnapiştim ve eşini nehirlerin denizlere döküldükleri ağızlara yerleştirerek, onları insanların ataları yapmaya nasıl karar verdiklerini öğrenir. Utnapiştim Gılgamış'a sorar : "Aradığın hayatı elde edebilmen için tanrıların hangisi seni meclisine katar ki?" Ama konuşmasını beklenmedik bir biçimde sürdürür. "Haydi, altı gün ve yedi gece

¹³³ Malinowski, B., 43

¹³⁴ Malinowski, B., 43

¹³⁵ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 97

uyumamayı dene.”¹³⁶ Bu Gılgamış için tam bir teklif-i mala-yutaktır. Vurgulanmak istenen de tanrısal öze sahip olmak isteyen Gılgamış’ın insani yönüdür. Utnapiştim bu sözüyle tanrısal boyutların zorluğunu haber vermektedir. Çünkü ölümsüz kimselerin bu tür ihtiyaçları yoktur. Ölüm uykusuzdur ve yorulmaz. Gılgamış, Utnapiştim’in teklifini yerine getirmeye çalışır ancak başaramaz. Bu duruma bir manada içerlenen Utnapiştim’in hanımı bir öneride bulunur. Bunun üzerine Utnapiştim, Gılgamış’a insanı yeniden gençleştiren bitkinin nerede bulunduğunu söyler. İsteddiği bilgiyi elde eden Gılgamış denizin dibine dalar ve söz konusu otu bulup onu alır. Gılgamış çok mutludur. Yolda, tatlı bir su kaynağının yanında yıkanmak için mola verir. Bulduğu ölümsüzlük otunu kayaların üzerine koyarak yıkanmaya başlar. Otun kokusunu alan bir yılan dayanamaz ve sudan çıkar ve onu yutar. Hemen oracıkta derisini değiştirir. Kısacası ot etkisini göstermiştir. İslam mitolojisindeki Lokman(a.s)’ın hikâyesiyle sözde olmasa da özde bir olan bu destanda Gılgamış, Lokman(a.s)’ın sulara kaptırdığı ölümsüzlük otunu yilana kaptırmıştır.

Ölümsüzlük erginlemesi istisnasız doğusuyla batısıyla her toplumda görülür. Ölüm sır olduğundan ölüm ötesi de bir muamma olarak kabul edilir. Âlemi meta bu âlemden ötesi için yeterlilik gösteremeyince metafiziksel boyutu elde etmek amacıyla büyüsel işlemler devreye girer. Arzu edilen tanrısal konum elde edilemese de büyüsel işlemler sayesinde Sümer insanı bu arzusunu bir nebze olsun tatmin etmeye çalışmıştır. Kozmogonisi bu derece kişileştirilmiş bir toplumun tanrı erkine ulaşmak istemesi, yıldızlardan medet umarak onlara tapması ve bunların doğal bir sonucu olarak müneccimliğin, kehanetin, sihrin ortaya çıkması gayet doğal olsa gerek. Ancak, devamlı başarısızlıkla itham edilen büyüün her toplumda bu kadar taraftar bulmasını ve yaygın olarak kullanılmasını anlamak da bir hayli zor.

2.3. Babililer’de Büyü

(Kur’an-ı Kerim açısından) sihir ve sihirbazların tarihi, insanlık tarihinin en eski medeniyetini kuran Keldaniler zamanına kadar uzanır. Babil diyarında yani Irak’da yaşayan Keldaniler, Astronomi ve Astroloji’de çok ileri gitmişlerdir. Kur’an-ı

¹³⁶ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 98; Yurdaydın, H.G., 39-40

Kerim’de Sabie adıyla anılan Keldaniler¹³⁷ bütün olayların yıldızlar aleminin tesiri sonucu meydana geldiğini iddia ediyorlardı.¹³⁸

Sabiin yahut “Sabie” hakkında çeşitli görüşler vardır. Evvela lügat bakımından s-b-e-fülanun” denilir ki, “filan adam dininden çıktı, filan dine girdi.” demektir. Bu anlamdan dolayı Mekke müşrikleri Hz. Peygambere Sabii diyorlardı. Çünkü eski dinlerine aykırı yeni bir din ortaya koyuyordu. Ayrıca yıldızlar doğuş yerlerinden çıkıp yükseldikleri zaman “sabaeti’n-nucum” denilir. Binaenaleyh gerçek lügat anlamı itibariyle ve karşılık karinesiyle “Sabiin” izafi bir anlam taşıdığından, İslam, Yahudi, Hristiyanların dışında kalan diğer dinlerin mensuplarına şamil olur. Bununla beraber geleneksel bir deyim olarak daha özel ve dar anlamlarda da ad olarak kullanılmıştır. (Örneğin): Katade’nin açıkladığına göre bunlar, meleklerle tapan taifedir. Yıldızlara tapan bir taife oldukları da tefsirlerde geçmiştir. Fahrudin Razi de akla yakın olan budur der.¹³⁹

(Ayrıca) Bu isim İbranice de ş-b-’ “batırmak, daldırmak” kökünden “ayn” nın düşmesi ile türemiş ve “vaftiz edenler, daldırmak suretiyle vaftiz ameliyesini yapanlar” manasına gelir.¹⁴⁰

Dini Akideleri:

Bunların Yahudi Hristiyan karışımı bir dini inanç taşıdıkları söylenir. Mandeiler ve Subbalar diye iki kola ayrılan Sabiilerin birinci kolunun puta tapıcılar ikinci kolunun ise tevhid inancı taşıyan kişiler olduğu kabul edilir.¹⁴¹ Başlıca iki görüşleri vardır. Birincisi, derler ki: “Alemin yaratıcısı Allah Tealadır. Lakin Allah yıldızlara saygıyı ve bunların ibadet için kible yapılmasını emretmiştir.” İkinci iddiaları ise şudur: “Allahu Teala, burçları ve yıldızları yaratmıştır. Fakat bu alemdeki hayır ve şerri, sağlığı ve hastalığı meydana getiren, canlıları yöneten ve yönlendiren yıldızlardır. Şu, halde dünyanın, bir anlamda Rabbi onlardır ve insanların onlara saygı ve tazim göstermeleri vaciptir. Çünkü onlar da Allah Teala’ya ibadet ederler ve insanlara aracı

¹³⁷ Kur’an-ı Kerim, *Bakara*, 2/62; *Maide*, 5/69; Hac, 22/17

¹³⁸ Ateş, Ali Osman, *Kur’an ve Hadislere Göre Cinler ve Büyü*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2003, s.195

¹³⁹ Yazır Elmalılı Hamdi, I, 314-315

¹⁴⁰ De Vaux, B.Carra, “*Sabiiler*”, İslam Ansiklopedisi, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1977, X, 9

¹⁴¹ Cilacı Osman, *Günümüz Dünya Dinleri*, D.İB.Yay., Ankara, 2002, s.166

olurlar” derler.¹⁴² Bunlar hakim, mukaddes, muhdes olmayan, celal ve azametine ulaşılması imkansız, fakat ruhlar vasıtasıyla kendisine yaklaşılabilen bir yaratıcıya inanırlar. Ruhlar cevherde, hareket ve durumda, temiz ve azizdirler. Cevher olarak, cismani maddelerden ve cismani melekelerden münezzehtirler; mekan içindeki hareketleri, zaman içinde değişimleri yoktur. Bunlar efendi, ilah ve en yüksek ilahın nezdinde şefaathidirler; ruhu temizlemek, ihtirasları yenmek ve ezmek sureti ile bunlarla münasebete girilir. Fiilde bunlar eşyayı meydana getirir, yenileştirir ve bir halden diğer bir hale değiştirirler. İlahi azametini kuvvetini süfli varlıklara doğru akıttırlar ve bunların her birini başlangıcından itibaren kemaline kadar sevk ederler. 7 seyyarenin idarecileri bunlardan olup, seyyareler onların mabetleri gibidir. Her ruhun bir mabedi, her mabedin bir küresi vardır ve ruh, ruhun vücutta bulunması gibi, mabedinde bulunur. Bazen seyyarelere anne derler. İşleri bu küreleri hareket ettirmekten, onlar vasıtasıyla unsurlar ve madde alemine de tesir etmekten ibarettir; mürekkebtaki karışmalar ve sonra cismani kuvvetler bundan meydana çıkar. Külli varlıklar külli ruhlardan, cüz’i olanlar da cüz’i ruhlardan hasıl olur; nitekim umumiyetle yağmurun bir meleği, bir müekkel ruhu ve her yağmur damlasının da bir meleği vardır. Dünya hadiselerini, rüzgarları, fırtınaları, zelzeleleri onlar idare eder ve her varlığa kuvvet ve kanunlarını onlar dağıttırlar; mevcudiyetleri tamamen ruhtan ibaret olup, melekler gibidirler.¹⁴³ Dünyanın gidişi ilahlar tarafından tayin edilmiş, yıldızlara yazılmıştır. İnsanın vazifesi, yıldızların ayrı vaziyetlerinin hangi manaları ihtiva ve hangi değişikliklere işaret ettiklerini öğrenmek, yani nücum ile tabiat ve insan hayatı arasındaki benzerlik ve bağılıkları araştırmaktır. (Bu bağları ve gizemleri ancak kahinler tespit edebilirdi. Bundan ötürüdür ki Babilonya dini aynı zaman da kahin dini olarak da adlandırılmıştır.) Yıldızlara bakarak istikbali “gök yazısından-bir mana da Levh_i Mahfuz’dan” önce söylemektense, Babil kahinlerinin tefeül için daha başka vesileleri vardı. Bilhassa öldürülmüş kurban hayvanlarının karaciğerine bakış gayet iyi neticeler vermişti.¹⁴⁴

Keldaniler’in medeniyet merkezi olan Babil şehrinin gayet mamur ve güzel binalarla süslü olduğuna dair tarihi bilgiler, bu kavmin mimari ve diğer sanat dallarında çok ileri gittiğine işaret etmektedir. Bu sihirbazlar ülkesinde Güneş’ten kinaye olan

¹⁴² Yazır Elmalılı Hamdi, I, 315

¹⁴³ De Vaux, B.Carra, *ag.mad.*, X, 9

¹⁴⁴ Schimmel, Annamarie, 52-53

“Bal” ilahına mahsus Babil Kulesi’yle, Babil’in mamur oluşuna dair bir çok efsanevi rivayet vardır. Bu dönemde halkın cahil tabakası, sihirbazların suret ve tabiatları değiştirdiklerine, söz gelimi bir sihirbazın bir kimseyi eşek ya da köpek şekline döndürebildiğine, sonra dilediği zaman tekrar insan şekline iade ettiğine inanmaktaydılar. Bunlara göre, bir büyücü bir yumurtaya, bir süpürgeye ya da küçük bir küpe binerek havalanabilir, uçmak suretiyle Irak’tan Hindistan’a veya dilediği herhangi bir yere gidebilir, sonra aynı günde geri dönüp gelebilirdi. Cahil halk tabakası bu ve buna benzer gariplikleri, kahinlerin yıldızlara yakınlığının bir sonucu zannederlerdi. Sihirbazlar avam tabakasının bu kanaatinden çeşitli hilelerle, yıldızlı hokkabazlıklarla faydalanırlardı. Hatta devlet başkanları ve adamları bile bunların melanetinden kurtulamazlardı. Görülüyor ki Babil halkı, gök cisimlerinin ilahlığına inanan mu’attıla olup, yıldızların ve bütün kainatın yaratıcısı bir ilahın varlığını kabul etmiyorlardı.¹⁴⁵

Bu bölge insanı için ilahların anası, cinsiyet ve veludiyetin ruhu, hatta hayatın baş prensibi sayılan İştâr ismiyle müsemma bir tanrıçaları bulunurdu. Babil’de ve Yakın şarkın hemen her tarafında milletlerin buna ibadet ettiklerini, İştâr’ın v.b. ilahelerin önünde eğildiklerini görürüz. Babil’de zengin fakir her kadın (ömründe hiç olmazsa bir kere) bir yabancıyı koynuna girmek zorunda kalırdı. Onun için her kadın, İştâr mabedinin avlularında dolaşır ve bir erkeğin onu bir saat için satın almasını bekler, sonra yaptığı fahişelik mukabilinde kazandığını ilaheye adardı. Bunu yapmayan bir kadının kısır kalacağı sanılır ve bu yüzden bu kadın evlenmeye layık görülmezdi. Bu adetin hüküm sürmesi yüzünden mabedin avluları, kocasız kalan bakirelerle dolar ve İştâr mezhebinin kahinleri, rüşvet mukabilinde kadınların isteğini yerine getirirlerdi. Bu mukaddes adamlar (kahinler) ileri tipte birer şamandırlar. Bunlar birer büyücü ve birer rahip olmaktan daha ileri bir adım atmışlar, mesleklerini sağlamlamak için yarı ilim sayılacak bir tekniği de inkişaf ettirmişlerdi. Bunlar gökyüzünde vuku bulan değişikliklerin arz üzerinde vuku bulan hadiselerle bir alakası bulunduğunu sezmişler, gökyüzünün hadiseleriyle insanların talihi arasındaki münasebetlerle uğraşmışlar ve insanların bahtiyar olmalarının da bedbaht olmalarının da yıldızlara bağlı olduğunu ileri sürmüşlerdi. Bu yüzden buradaki kahinlerin en belli başlı işlerinden biri yıldızlara bakmaktı.¹⁴⁶ Kahinlerin -bu fal sanatı bir yana- işi, kötü dev ve cinlere karşı ihtiyat

¹⁴⁵ Ateş, Ali Osman, 195-196

¹⁴⁶ Doğrul, Ömer Rıza, 37-38

tedbirleri almaktı. Her köşede, her sokakta gizlenerek pusuda bekleyen hastalık ve felaket cinlerini korkutmak veya kovmak için bir çok resmi tabirler, muayyen ayinler mevcuttu. Bazen de kötü cinlere karşı sadece bir afsun sözü kafi gelmez, gökteki iyi ilahlara niyaz edilerek onlardan yardım istirham edilmiş; o halde, kendisinden müessir olan afsun, yüce Tanrı'ya yalvaran dua ile birleştirilmiştir.¹⁴⁷ Hz.İbrahim bunları red ve iptal için peygamber olarak gönderilmiştir. Bunların Hz.Nuh'a ve bazı rivayetlerde Hz. İdris'e nisbet iddiasında buldukları da söylenir. Günümüzde yıldız falına inanma, ve yıldızların gücüne sığınma bunlardan kalmadır.¹⁴⁸

Bir Babilli olan, Babillilerin nebisi İbrahim (a.s)¹⁴⁹ kıssası Kur'an-ı Kerim'de anlatılırken bir yandan da Babil düşüncesi ortaya konur. Hz. İbrahim rabbini ararken önce gök cisimlerinden hareket eder.

“ İbrahim, babası Azer'e demişti ki: Sen putları tanrılar mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve kavmini açık bir sapıklık içinde görüyorum.”

“ Böylece biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekutunu (Büyük ve harikulade muhteşem varlıklarını) gösteriyorduk ki, kesin inananlardan olsun.”

“Üzerine gece basınca (İbrahim) bir yıldız gördü; budur rabbim dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem dedi.”

“ Ayı doğarken görünce; budur rabbim dedi. O da batınca rabbim bana doğru yolu göstermeseydi elbette sapan topluluktan olurum dedi.”

“ Güneşi doğarken görünce; budur rabbim bu daha büyük dedi. (O da) Batınca dedi ki: Ey kavmim ben sizin (Allah'a) ortak koştüğünüz şeylerden uzağım. ”¹⁵⁰

Bu ifadeler Hz. İbrahim'in Babildeki düşünceye yabancı olmadığını gösterir. Hz.İbrahim'in rabbini ararken bu arayışa gök cisimlerinden başlaması manidardır. Zira Babil düşüncesine göre gezegenler ya birer tanrı ya da birer tanrı evidirler. Hz.İbrahim de tanrı düşüncesini ve bu doğrultudaki arayışını gezegenlerden başlatmış ancak gezegenlerin bu minvalde yaratıcı bir konuma sahip olamayacağını tespit etmiştir. Fakat, bu tespiti yaparken, Hz.İbrahim'in bir itirafına da şahit oluyoruz. Zira Hz.İbrahim “Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi. Elbette sapan topluluktan

¹⁴⁷ Schimmel, Annamarie, 53

¹⁴⁸ Yazır Elmalılı Hamdi, I, 315

¹⁴⁹ Hamidullah Muhammed, *İslam Tarihine Giriş*, Beyan Yay., İstanbul, 1999, s.18

¹⁵⁰ Kur'an-ı Kerim, *En'am*, 6/74-79

olurdum.”¹⁵¹ demiş böylece bu konudaki sapkınlığın insanlar tarafından kabul görmesini ve içselleştirilmesini Allah’ın inayeti olmaksızın savamayacağını ifade etmiştir. Öncesinde Allah’ın melekut alemine dair Hz.İbrahim’i bilgilendirmesi de Hz.İbrahim’in doğru yolu bulması hususunda Allah’ın Hz.İbrahim’e bahsettiği diğer bir inayettir. Hz. İbrahim’in babasını hak yola davet ederken kullandığı ifadeler de dikkate şayandır.

“(Hz.İbrahim) Babasına demişti ki: Babacığım, işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun? ”

“ Babacığım; bana, sana gelmeyen bir bilgi geldi. Bana uy, seni düzgün bir yola ileteyim”

“Babacığım, şeytana tapma, çünkü şeytan, Rahman’a isyan etmişti.”

“Babacığım, ben sana Rahman’dan bir azabın dokunmasından korkuyorum. O zaman şeytanın dostu olursun.”

“(Babası) Ey İbrahim sen benim tanrılarımın yüz mü çeviriyorsun? Eğer (Onlara) dil uzatmaktan vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım. Uzun süre benden ayrıl git.”¹⁵²

Bu diyalog da belirtilmesi gereken husus Hz.İbrahim’in rahmani bilgilere vasıl olduktan sonra gezegenleri temsilen suretlendirilmiş putlara karşı tavır almasıdır. Zira bu hususta babasını ikna da bile muvaffak olamamıştır. Çünkü gezegenlere olan inanç Hz.İbrahim’in davet ettiği ilahi nizamdan daha canlıdır o zamanlar.

Hız.İbrahim’in mutezil düşünceleri toplumu huzursuz kılınca olay dönemin devlet başkanı Nemrud’a kadar intikal eder. Hız.İbrahim’in Nemrud’un huzurunda iken yine gezegenlerden örnekler vererek tanrısal öze sahip olduğunu iddia eden Nemrud’u alt etmesi de dönemin bozuk düşüncesinin akli delillerle çürütülmeye müsait olduğunu gösterir.

“ Allah kendisine hükümdarlık verdi diye (şımararak) Rabbi hakkında İbrahim’le tartışanı görmedin mi? İbrahim benim rabbim O’dur ki yaşatır, öldürür demişti. (Nemrud) Ben de yaşatırım, öldürürüm dedi. İbrahim: Allah güneşi doğudan

¹⁵¹ Kur’an-ı Kerim, *En’am*, 6/77

¹⁵² Kur’an-ı Kerim, *Meryem*, 19/42-46

getirir, sende onu batıdan getir, deyince inkar eden o adam şaşırıp kaldı. Allah zalim toplumu doğru yola iletmez. ”¹⁵³

Hız.İbrahim, Babilliler tarafından tanrılardan biri olarak kabul edilen güneşî örnek vererek asıl yaratıcı varlığın Allah olduğunu vurgulamıştır. Çünkü eğer Nemrud tanrı halefi ise bunu (güneşî tersinden kaldırmayı) tanruların yardımıyla gerçekleştirebilir veya güneş tanrısı bir zaman sonra doğu yerine batıdan ışıdayabilirdi. Eğer böyle bir teklif karşısında aciz kalınırsa, güneşin bir tanrı olmadığı tam aksine yüceler yücesi Allah'ın sevk-i ilahisiyle hareket eden cemadattan olduğu ve bunun sonucunda Hız.İbrahim'in iddiasının doğruluğu ortaya çıkardı. Hız.İbrahim'in buradaki meydan okuyuşu dönemin itikadi anlayışına karşı yapılmış olup; hem yıldızlara tapınma ritüellerini hem de yıldızcılık işlemlerini buna bağılı olarak ortaya çıkan sihirsel ve büyüsel işlemleri kapsar.

Kendini, tanruların yeryüzündeki halefi olarak takdim eden Nemrud'a sunulan bu teklif (güneşin ve dünyanın takip ettiği yörüngeyi tersine çevirme işlemi) hem Nemrud için hem de inandığı tanrular için teklifi mala yutak nevindendi. Gerçekleştirilmesi imkansız olan bu teklif karşısında Nemrud'un Hız.İbrahim'i çarptırdığı ceza da Hız.İbrahim'in verdiği derse mutabıktır. Hız.İbrahim güneşî örnek göstererek Nemrud'u aciz bırakmış buna mukabil Nemrud da Hız.İbrahim'in güneş gibi yakıcı bir sıcaklıkta cezalandırılmasını uygun görmüştü. Hız.İbrahim'in ateşe atılması için yapılan mancınık matematik ve fizik yasalarına uygun bir şekilde dizayn edilmişti. Ateşin yakıcı özelliğinin Allah'ın izni ile belli bir süre geçersiz kılınması, bütün fizik yasalarını alt üst etmiş; inanılan tanruların acizliği, yapılan büyüsel ve bilimsel işlemlerin geçersizliği tebarüz etmişti. İşte bu durum sühhar ve müneccim tayfasını aciz bırakmıştı. Bu durum Babil inanışının sonu anlamına gelmekteydi.

Çünkü Babilliler matematik, astronomi, geometri gibi sayısal bilimlere vakıf bir toplum idi. Yaptıkları mimari işlerde, tarımsal faaliyetlerde hep bu sayısal bilgilerini kullanırlardı. Sayısal bilgiler de bu gelişimini, insanların gezenlere olan merakına borçluydular. Bundan ötürü, yıldızlara olan inanç sayısal bilimlerle paralel olarak gelişmişti. Yıldızların konumu, dönüşümü, evreleri ilerleyen zamanlarda insanın kaderine etki eden temel faktörler arasında görülmüş, sonraları insanın kaderini ele

¹⁵³ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/258

geçirmek veya değiştirmek için yıldızcılık, yıldızların konumuna göre gelecekte haber vermek için kahinlik müesseseleri ortaya çıkmıştır. Bu düşünsel oluşumlar da ilerleyen zamanlarda Babil büyüünün temelini oluşturmuştur.

2.4. Eski Mısır'da Büyü

Mısır tarihi Mezopotamya'nınki gibi M.Ö. 4000 yılları gibi oldukça erken bir dönemde başlar. Mısır uygarlığının böylesine erken bir tarihte doğmasının nedenleri arasında bölgenin ve iklimin elverişli oluşu bulunmaktadır. Eski Mısır dini hakkındaki bilgilerimiz daha önce Yunan ve Roma kaynaklarına dayanırken, 1822 de Hiyeroglif yazısının Fransız bilgini Champolion tarafından çözülmesiyle bu dinin, kendi metinlerinden incelenmesi sağlanmış olur.¹⁵⁴

Eski Mısır'ın bize kadar ulaşan kaynaklarına baktığımızda sihir ve büyücülüğün, sihirselsel ve büyüsel adların, büyülerin, tılsım ve formüllerin, büyüsel ayinlerin Mısır din hayatında geniş bir yer işgal ettiğini görürüz. Öyle ki eski mısırlılar için sihir ve büyü, dinsel öğeler haline gelmişti.¹⁵⁵ Mısır'da büyücülük biliniyor ve uygulanıyordu. Muskalar hastalıkları iyileştiren heykeller vardı. Bu heykellerin üzerleri yılanlara ve akreplere karşı afsunla kaplıydı. Bu hayvanların soktuğu bir kimsenin, heykelin başından aşağı su dökmesi gerekti; heykele kazınmış metinlerin üzerinden geçen su, iyileştirici bir hassa ediniyordu; iyileşmek için de bu sudan içmek yetiyordu.¹⁵⁶ Bundan dolayı; Mısır'ın kendisinde büyü ile din kategorileri arasında anlamlı bir ayrım çekmek olanaksızdır.¹⁵⁷ Dini hayatın içerisinde özel bir yeri olan bu itikadi anlayış (büyü); Mısır Uygarlığı'nın başından sonuna kadar kendisini göstermiştir. (Öyle ki) Din Mısır kültürünün tümünü kaplar.¹⁵⁸ Bundan dolayıdır ki Mısır dini hayatını anlamak konumuzun işlenişini açısından elzemdir.

Mısır'da din üç kola ayrılır: Hakkında oldukça fazla bilgimiz olan, resmi devlet yönü; iyi biçimde tasvir edilmiş olan ölüm ve gömülme işlemleriyle ilgili alan; ve resmi kültten çok farklı ve hakkında çok az bilgimiz olan nüfusun büyük çoğunluğunun

¹⁵⁴ Yurdaydın, H.G., 59

¹⁵⁵ Scognamillo Giovanni & Arslan Arif, 36

¹⁵⁶ Felicien, Challenge, .33

¹⁵⁷ Kingsley, Peter, 304

¹⁵⁸ Baines John; Malek Jaromir, *İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi*, (çev.Zeynep Aruoba, Oruç Aruoba) İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, II, 205

gündelik uygulamaları.¹⁵⁹ Resmi bir açıdan bakıldığında, toplum; tanrılar, kral ve insanlardan oluşuyordu. Kral insanların refah ve mutluluğundan sorumluydu. Krallar kendilerini tanrılarla özdeşleştirir ancak; gerçek tanrılar olarak değil de, ölümlerinden sonra tanrılaştırılırdı.¹⁶⁰

Mısır'da ahiret inancı bulunur ve ahiret hayatının dünya hayatı kadar canlı ve diri olduğu kabul edilirdi. Ölülerin mezarlarda yaşadığı inancı yanında ölümler ülkesinden de söz edilir. Bu ülke batıda yer alır. Bu nedenle ölümlere "Batı halkı" adı verilmiştir. Bu ülkenin hakimi, çöl mezarlarının tanrısı, ölümlerin koruyucusu ve rehberi Anubis'tir. Anubis'in yerini daha sonra Osiris almıştır.¹⁶¹

Eski Mısırlılar büyü yoluyla hayat ve ölümü etkileyebileceklerini, tabiat güçlerini denetimleri altına alabileceklerini sanıyorlardı. Mısır tanrıları aldatılabilir, zorlanabilir itaat altına alınabilirdi. Çünkü bir tanrının adını bilmek, onun üzerinde belli bir güce sahip olmakla eşdeğerdi.¹⁶² Bu yüzden Mısırlılar büyüsel jestler ve tanrıları kendi isteklerine uydurabilecek ayinlerle büyücülerin ölümlere iyi davranmayan tanrılara ceza verebileceğine inanıyorlardı. Mısır hayatının bir parçası haline gelen (bu tür) çeşitli dinsel etkinlikler, büyülerle ilgili olabilecek bir sürü başka uygulama ile koşut gitmiştir. (Bu bağlamda) Dinsel nitelikli nesnelere arasında; taşıyanları koruyan tanrısal emirler de dahil olmak üzere muskalar, evlerde ataların büstleri ve çocuk doğumları ile ilgili bazı nesne ve giysiler, bazı metinlerden (istifade edilerek), hastalıklara karşı (yürütülen) büyü tedavisi usulleri, ayrıca aşk tılsımları, uğurlu ve uğursuz günlerin takvimi, kem gözden kaçınma, rüya tabirleri, yaşayanlara kin beslediği düşünülen ölmüş akrabalara yazılan mektuplar ve daha bir çok şeyi (bunlara örnek gösterebiliriz.)¹⁶³

Mısırlılara göre büyü, insanın kendini koruması için tanrılar tarafından yaratılmış bir silahtı. İmparatorluk döneminde büyü, Re'ye kayığında güneş tanrısının bir vasfı olarak eşlik eden bir tanrı şeklinde kişileştirilmiştir.¹⁶⁴

Mısır tanrılarında olan Osiris'in karısı, koruyucu ve büyücü İsis, bilge ve büyücü (kimliğiyle tanınan) İmhotep¹⁶⁵ Mısır'ın yerel tanrılarındandı. Baş rahip ve katip

¹⁵⁹ Baines John; Malek Jaromir, II, 205

¹⁶⁰ Baines John; Malek Jaromir, II, 206

¹⁶¹ Yurdaydm, H.G., 65

¹⁶² Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 136

¹⁶³ Baines John; Malek Jaromir, II, 207

¹⁶⁴ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 136

¹⁶⁵ Baines John; Malek Jaromir, II, 210

olarak da bilinen İmhotep'in dünyadaki temsilcilerinden sayılan eğitici rahiplerin geleneksel uygulamalarından biri de meşru ya da "beyaz" büyü (yap-maktı)¹⁶⁶ Mısır'da yalnız kahinler büyü yapıyor ve efsun yazıyorlardı. Bu yüzden semanın anahtarları onların ellerinde idi. Kahinler arasına bu formülleri toplayıp kayda geçip bir kitap oluşturmuşlardı. Kahinler, bu kitaba "Ölümler Kitabı" yahut "Öteki Dünya Kitabı" veya "Kabir Kitabı" adını verirdiler. Kahinler, bu kitaba yalnız büyü tabirlerini yazmakla kalmamışlar, ölümlerin yapacakları uhrevi seyahatlerin yollarını ve konaklarını gösteren haritalar da ilave etmişlerdir.¹⁶⁷ Yer altı dünyası (Ölümler Dünyası), ölümler aleminin belirli bir görünüş biçimiydi. Ölümden sonraki yaşam tehlikelerle doluydu, bunlar ancak büyü yoluyla alt edilebilirdi.¹⁶⁸ Bunun neticesi olarak Mısırlıların kefenleri üzerine büyüler konuyor ve efsunların türlü türlüyle dolu tomarlar, tabutlarına yerleştiriliyordu.¹⁶⁹ Ve Ölümler Kitabı, ruh için eksiksiz bir öte dünya kılavuzuydu. İçerdiği duaların ve büyü formüllerinin amacı ruhun yolculuğunu kolaylaştırmak, özellikle de "yargılama" ve "kalp tartma" sınavlarından başarıyla geçmesini sağlamaktı.¹⁷⁰ Mısırlılar büyüye kötü ruhlara karşı kullanmakla iktifa etmeyerek iyi ruhların da büyü sayesinde kazanılacağını sanıyor, bu yüzden efsunların bir kısmını günahkarları, semavi mahkemenin gözünden kaçırmak ve cennete sokmak için kullanıyordu.¹⁷¹ "Erginlenme Bilgeliği" büyü sözleri sahip olmak demekti. Her şey Ölümler Kitabı'nda ve diğer benzer eserlerde beceriksizce eklenmiş eskatolojik bütün karşısında seçilen perspektife bağlıydı. Bu metinler (Büyü Papirüsleri), farklı düzeylerde gerçekleştirilen bir çok "okumaya" yol açıyordu. Kuşkusuz en kolay "Büyü Okuması"ydı: Sözün mutlak gücüne inançtan başka bir şey gerektirmiyordu. Yeni eskatoloji sayesinde "krallara ait yazgıya" artık herkes erişebildikçe, büyüün saygınlığı da durmadan artıyordu. Mısır uygarlığının güneşi batarken, ufka büyü inançları ve uygulamaları egemen olacaktı.¹⁷²

(Ölümler Kitabına atıfta bulunan) Eski Mezopotamya ve Mısır'dan kalma, tılsımlı sözler ve büyü formüllerini ihtiva eden çok sayıda metin günümüze kadar

¹⁶⁶ Baines John; Malek Jaromir, II, 211

¹⁶⁷ Doğrul, Ömer Rıza, 63

¹⁶⁸ Baines John; Malek Jaromir, II, 213

¹⁶⁹ Doğrul, Ömer Rıza, 62

¹⁷⁰ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 136

¹⁷¹ Doğrul, Ömer Rıza, 63

¹⁷² Eliade Mircea, *Şamanizm*, 138

gelmiştir. Paris büyü papirüsleri olarak bilinen ve yaklaşık olarak M.S IV.yüzyıl boyunca Yukarı Mısır'daki Teb bölgesinde yazılan büyük büyü sözleri derlemesini¹⁷³ buna örnek gösterebiliriz.

Mısır ile ilgili efsaneler dinsel (olmakla birlikte) daha çok büyüsel kompozisyonlar içinde yer alırlar.¹⁷⁴ Buna verilebilecek en iyi örnekler Mısır kozmogonisinde ve teogonisinde kendini gösterir. Tanrıların oluşumundan itibaren başlayan büyüsel erginlenme, tanrıların bir silahı olarak karşımıza çıkar. Ra'nın göz yaşlarından doğan insan¹⁷⁵ tanrısal özelliklerin bazılarını bünyesinde barındırmakla sihri işlemleri yapabilme hakkına sahip olduğunu düşünmüştür. Sihirsel işlemler de hem bu dünyayı hem de ahiret hayatını etkileyebilecek ve her iki hayatın da sonucunu belirleyebilecek bir güce sahiptir. Bu düşünce biçiminin diğer ilkçağ medeniyetlerinde de kendini göstermesi büyüünün tek bir kaynaktan neşet edip ilkçağ topluluklarına sirayet ettiğini anımsatıyor bize.

Kaynaklarda Nuh Peygamber'in oğlu Şem üç yüz yaşında iken(Yani tufandan 190 yıl sonra) Mısır'a yerleşir ve orada 161 yıl boyunca ülkeyi yönetir. Şem döneminde Mısır, sihrinin en yüksek noktasına varmıştır. Yahudi geleneğinde de Hz. Nuh yüce bir sihirbaz olarak gösterilir.¹⁷⁶

2.5. Hinduizm'de Büyü

Bugünkü Pakistan ve Hindistan topraklarını içine alan bölgede bilinen ilk kültür ikinci ara buzul döneminde, M.Ö. 400.000 ile yaklaşık 200.000 arası kuzey batıda görülen Soan kültürüdür. Batı, orta ve güney Hindistan'da da aynı dönemde Madras Aşellen adı verilen kültür görülür.¹⁷⁷ Hinduizm Hindistan'da oturan büyük bir topluluğun dinidir. Hinduizm bir takım inanç, adet ve geleneklerin bir araya gelmesinden meydana gelmiştir. Bu dinin ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmediği gibi, kurucusunun kim olduğu da bilinmemektedir. Fakat birçoklarının iddiasına göre Hinduizm, Hindistan'a hicret ederek burayı vatan edinen Ariler tarafından kurulmuştur. Ariler buraya gelirken, bazı adet ve gelenekleri ile dinlerine ait

¹⁷³ Kingsley, Peter, 237

¹⁷⁴ Baines John; Malek Jaromir, II, 211

¹⁷⁵ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 116

¹⁷⁶ Scognamillo Giovanni & Arslan Arif, 36

¹⁷⁷ Demirci, Kürşat, 29

bazı şeyleri de beraberinde getirmişlerdir. Ariler ya Avrupa’da Tuna memleketlerinden ya da Türkistan’da Ceyhun nehri yakınındaki ülkelerden gelmektedir.¹⁷⁸

Hinduizm’e Brahman (Sanskritçe’de Allah anlamına gelir.) adına dayanılarak Brahmanizm de denilmiştir.¹⁷⁹

Hinduizm, bir inanç olmaktan çok bir yaşayış tarzıdır ve belirgin şekilde kalıplaşmış kaideleri yoktur. Bundan dolayı ağaçlara, taşlara, maymunlara, otlaklara, kadınların dişilik organlarına ve ineklere ibadeti düşkünlük haline getirmekle kalmaz, aksine her şeye ibadeti serbest bırakır.¹⁸⁰ Bu ibadet serbestliği her şeyin gerektiğinde kutsal bir kimliğe bürünebilmesini ve gizil güçlerin artarak çoğalmasını mümkün kılmıştır. Gizemciliğin artış göstermesi ve kişiler tarafından içselleştirilmesi de büyüsel işlemlerin Hindu toplumlarında hızla yayılmasına zemin hazırlamıştır.

Yeryüzünde hiçbir din Hinduizm’in sahip olduğu kadar çok sayıda kutsal kitap külliyatına sahip olmamıştır. Vedalar, Brahmanalar, Puranalar, Upanişadlar ve Mahabharata, bu geniş külliyatı meydana getiren kutsal kitaplar içerisinde en önemli olanlarıdır. Hindu geleneğine göre Vedalar, Brahmanalar ve Upanişadlar “Sırtı” yani vahiy ürünüdürler; bunların dışında kalanlar ise “Sırtı” yani gelenektir. “Sırtı” okumaları içerisinde en önemli kutsal metin ise Vedalardır. Yahudilik için Eski Ahit’in ilk beş kitabı olan Torah (Tevrat) ne ise Hinduizm için de Vedalar odur. Vedalar yaratılmamış ebedi kelamdır. Hinduizm’in bütün sonraki kitapları, Hindu geleneğine göre, Vedalara yazılan şerhten ibarettir.¹⁸¹ Veda’larda özellikle ayinlerde okunacak kaside ve ilahilerle büyücülük formülleri, bilhassa büyü çözme usulleri ve sevgiyi uyandırma çareleri, ayrıca felsefi şiirler ve hatta modern manzumeler vardır.¹⁸² Vedalar dört kitaptan meydana gelmiştir ve kimin tarafından yazıldığı da bilinmemektedir. Vedaların bugün elde olan Sanskrit dilindeki yazılı metinleri M.S. 14. yüzyılda ortaya çıkar. Sadece birkaç tane fragman M.S. II. Yüzyıla kadar çıkmaktadır. Bu tarih vedaların meydana getirildiği M.Ö. 1200 civarı göz önüne alındığında oldukça geç bir tarihtir.¹⁸³ Hintliler masalsı biçimde düşünmektedir.¹⁸⁴ Bundan dolayıdır ki

¹⁷⁸ Şeybe, Abdulkadir, *Çağdaş Dünya Dinleri ve Mezhepleri*, (çev.Yard.Doç.Dr.Osman Cilacı), Beyan Yayınları, İstanbul, 1995, s.90

¹⁷⁹ Şeybe, *a.g.e.*, 89

¹⁸⁰ Şeybe, *a.g.e.*, 90

¹⁸¹ Demirci, Kürşat, 11

¹⁸² Challenge,Felicien, 82

¹⁸³ Demirci, Kürşat, 16

¹⁸⁴ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 239

Vedalar başlangıçta şifahi olarak söylenmiş ve çok sonraları yazıya geçirilmiştir. Bunun en büyük nedeni şifahi geleneğin anıyı ve hafızayı sürekli dinç tutmasıdır. İkinci önemli bir neden de Vedaların herkese açık olmayan sırrını yazılı hale getirmeden yabancıların bu bilgiye sahip olmasını önlemek kaygısıdır. Özellikle sır cemaatlerinde görülen bu kaygı, şifahi geleneği kutsal bir yapıya büründürmüştür.¹⁸⁵ Bugün Hinduizm adı verilen doktrin Vedalar'dan yaklaşık 2000 yıl sonra M.S. VIII. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmıştır.¹⁸⁶ Aradaki zamanın genişliği Hinduizm'in gerçek ölçütlere binaen değerlendirilmesini zor kılmıştır. Gelenekler birer dini ritüel olmuş dini kaideler de gelenekselleşmiş işlerdir. Bundan dolayıdır ki büyüyle din Hindu toplumlarında iç içedir.

Vedalar şu kitaplardan oluşur.

1-Rig-Veda: Vedalar içerisinde en erken döneme tarihlenen(M.Ö. 3000) Rig- Veda gerek bu nedenden gerekse asli Vedik düşünceyi yansıması açısından diğer üç vedadan daha büyük önem taşır.¹⁸⁷ Rig-Veda 1017 dini neşideyi ihtiva etmektedir. Bunlar eski menkıbeler, destan türünde şarkılar, büyü ile ilgili şiirler ve ilahilerden meydana gelmiştir.¹⁸⁸ Hindular bu neşidelerle ilahlarının huzurunda (Özellikle İndra ve Agni) yalvarmaktadırlar. Günümüzde Hindular gerek ibadetlerinde gerek evlenme törenlerinde bu neşidelerden bazılarını şarkı gibi söylemektedirler.¹⁸⁹

2-Yajur-Veda: Kurbanı ait kutsal düsturlar bilgisi demektir.¹⁹⁰ Ayetlerin konuları büyük oranda kurban ve takdimenin sunulmasıyla ilgilidir. Doğrudan rahiplere hitab ettiği için dili ağdalıdır. İçindeki talim bütünüyle rahiplere yöneliktir.¹⁹¹ Yajur-Veda bazen kendine has bazen de tamamen Rig-Veda'dan alınmış ilahileriyle merasimlerde kullanılacak duaları ve büyü formüllerini içine alır.¹⁹² Bu Vedalarda Hindular için mistik bir değeri olan, örneğin "Om" gibi heceler de vardır. Var olan her şey gizli bir kuvvetin simgesidir. Her sözcüğün gizli bir anlamı vardır. Bir sözcüğün başka türlü okunması, ya da yanlış çekilmiş bir harf, büyülü kuvvetleri bunu yapanlar üzerine çekebilir.¹⁹³

¹⁸⁵ Demirci, Kürşat, 16

¹⁸⁶ Demirci, Kürşat, 11

¹⁸⁷ Demirci, Kürşat, 40

¹⁸⁸ Yurdaydın, H.G., 116

¹⁸⁹ Şeybe, Abdulkadir, 93

¹⁹⁰ Yurdaydın, H.G., 116

¹⁹¹ Demirci, Kürşat, 43

¹⁹² Demirci, Kürşat, 40

¹⁹³ Yurdaydın, H.G., 116

3-Sama-Veda: Bütün Vedalar içinde menşei ve maksadının ne olduğu en iyi bilinen vedadır. Önemli yanı Rig-Veda'daki ilahilerin söylenişine eşlik edecek melodilere yaptığı referanslardan gelir.¹⁹⁴ Bunlar kurban sırasında söylenen ilahilerdir.¹⁹⁵

4-Athara-Veda: Atharvan, ateş rahibi, büyücü demektir.¹⁹⁶ Diğer üç Veda'dan daha değişik olan Atharva-Veda bugünkü şekliyle en son Veda'dır. Sihir ve okuyup üfleyerek yapılan tedavi usullerinden bahseder. Kâinat şeytanlarla ve cinlerle doludur. İlahlar bizzat kendileri hayırdan vazgeçmişlerdir. Şerri uzaklaştırmaya güçleri yetmemektedir. İnsanlar ise canlarını koruyabilmek için sihir ve büyü yolu ile tedavi usulüne sığınmışlardır.¹⁹⁷

Atharva-Veda'nın en eski ismi "atharvan girash"dır. Bu terim mitolojik iki aile olan Atharva ve Angiras adlarının birleştirilmesiyle elde edilmiştir. Erken dönemlerde "atharva" terimi "kutsal büyüler" veya "kutsamalar", ikinci terimde "büyücülük büyüler" veya "lanetlemeler" anlamlarında kullanılmaktaydı.¹⁹⁸ Atharvanlar; iyi edici, koruyucu büyü yaptıkları halde, Angirler; hastalıklar, kötülükler getiren büyüler yaparlardı.¹⁹⁹

Atharva-Veda 730 ilahilik bir koleksiyondur. Özellikle dönemin halk inançları, hekimlik, büyücülük gibi inanışları olduğundan dolayı bu konudaki önemi eşsizdir. Bu tür olaylarla ilgili olduğundan Atharva-Veda'ya "ev kitabı" (grhyasutra) da denilir.²⁰⁰ Atharva-Veda'da adı geçen Asuralar en eski tanrı ailesini oluşturuyorlardı. Asuralar gerçek büyücüler olarak ün yapmışlardı.²⁰¹ Atharva-veda'da ve Rig-Veda'da egemen tanrı olarak karşımıza çıkan Varuna da "Korkunç hükümdar", gerçek bir "bağ efendisi" olarak, büyü güçlere sahiptir ve kurbanlarını uzaktan bağlayabilir veya yine uzaktan bağlarını çözüp kurtarabilir. (Bu bağlama veya bağ çözme işini Tanrı Varuna büyüsel işlemlerle gerçekleştirir.) Vedalar'da geçen birçok ilahinin ve ritüelin konusu insanı tanrı Varuna'nın bağlarından korumak veya kurtarmaktır.²⁰² Tanrı Varuna'nın

¹⁹⁴ Demirci, Kürşat, 42

¹⁹⁵ Yurdaydın, H.G., 116

¹⁹⁶ Yurdaydın, H.G., 116

¹⁹⁷ Şeybe, Abdulkadir, 93

¹⁹⁸ Demirci, Kürşat, 44

¹⁹⁹ Yurdaydın, H.G., 117

²⁰⁰ Demirci, Kürşat, 44

²⁰¹ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 224

²⁰² Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 245–246

büyüsel işlemlerinden korunmak isteyen Hindu toplumu, büyüü sağık ve savunma alanlarında sıkça kullanmıştır.

Hindu geleneği Atharva-Veda'nın konikliği konusunda iki ayrı görüŖe sahiptir. Bazı Hindu tefsirleri Atharva-Veda'yı Veda külliyyatına dahil etmezler. Bunun nedeni Atharva-Veda'daki muhtevanın avami büyü formülleriyle dolu olmasıdır. Özellikle bilgiye önem veren entelektüel Hindu geleneğinde büyüünün küçük görüldüğü bilinmektedir.²⁰³ Bununla birlikte bu konuda birçok uzmanın haklı olarak kabul ettiği gibi Atharva-Veda, Vedalar külliyyatının bir cüzüdür. Çünkü Atharva-Veda, her ne kadar en son meydana çıkan Veda olsa da ihtiva ettiği büyü formüllerinin Vedalar öncesi yerli Hindistan halkınca uygulandığını biliyoruz. Bu da Atharva-Veda'yı Rig-Veda'ya az çok yakın bir dönemlere tarihlendirmemize neden olmaktadır.

2.6. Eski Yunan ve Roma'da Büyü

Roma ve Yunan medeniyetinin temelinde büyüünün yer almadığı büyü ve büyüsel işlemlerin komŖu medeniyetlerden (Mısır gibi) intikal ettiği söylenir.

Ancak; Eski Yunan ve Roma'daki büyü anlayışını en iyi yansıtan, onların dini telakkileridir. Tanrılar ve Tanrıçalarla çevrili dini hayat, kişileştirilmiş tanrılar tarafından icra edilen, insanların dahi yapmaya cüret edemediği türlü yalan, dolan ve tecavüz işlemleriyle doludur. Fuhşiyatın çığırından çıktığı, cinselliğin bütün tanrılar için bir üst kimlik olarak görüldüğü bu toplum da insanlar tanrıları örnek alarak sanki kendi yaptıkları habis işlere bir kılıf uydurmaktadırlar. Zira tanrıların dahi esaretinden kurtulamadığı tecavüz, adam öldürme, kıskançlık, hatta kendi öz evladını iktidarı için feda etme gibi duygulara insanlar nasıl karşı koyabilirdi ki?

Böylece insanlar kendi hırslarını, Ŗehvi isteklerini, gayri meşru ilişkilerini tanrısal oranda olmasa da yerine getirmede her türlü işlemi mubah saymışlardı. Bu meşru yollardan biri de büyüsel yöntemlerdi.

2.6.1. Eski Yunan Dönemi

Yunanistan M.Ö. 1000 yıllarında tarih sahnesinde görülen ve parlak bir uygarlığın doğup geliştiiği bir Yakın Doğu ülkesidir. Bugünkü Yunan halkını meydana getiren Helenler bu ülkeye gelmeden önce, orada Ege kültürü adını verebileceğimiz

²⁰³ Demirci, Kürşat, 44

kültür bulunuyordu. Girit adasında, Minas ve Yunanistan'da Miken krallığının kalıntlarına izafeten bu kültüre Minos-Miken kültürü de denirdi.²⁰⁴ Bu Ege kültüründe bereket ve verimlilikle ilgili büyüler ve tabiat kuvvetlerini yatıştırma gibi unsurları taşıyan bir tür tarım dini (mevcuttu.) Helenler Yunan yarımadasına M.Ö. 2000 yıllarında kuzeyden birkaç dalga halinde geldiler. Bir süre sonra da yarım ada üzerinde egemenliklerini kurdular. Bunlar İndo-Ariler arasında yaygın olan bir çok dini unsurları da beraberlerinde getirdiler. Tanrıları, tabiat kuvvetleri teşkil ediyordu. Bu tabiat kuvvetleri atmosferin üst tabakasında oturuyorlardı. Bunlardan en önemlisi gök tanrısı, yıldırımları meydana getiren, tanrıların ve insanların babası Zeus'tu.²⁰⁵ Eski Yunan'da görülen ziraatçı sınıfların dini uygulamaları tabiat kuvvetlerini denetlemek, bitki ve hayvanlarda üretimi geliştirmek amacına yönelik büyüye ve bazı vasıtalara dayanıyordu.²⁰⁶ Bu din mensupları bereket büyüsü yapıyor, Thesmoforya ve Authesteria bayramlarında, Dionyaos şenliklerinde büyüye müteallik tarımsal etkinliklerde bulunuyorlardı. Yunan dini hayatı o kadar canlı idi ki, Tanrılara elle dokunabilirdiniz adeta. Antropomorfist düşüncenin belirgin-leştiği bu medeniyette mitoloji, insanlar için birer nas konumundaydı. Yunan dini hayatının kimliğini tespit için de Yunan esatirine vakıf olmak ve büyüye bakış açılarını bu zaviyeden değerlendirmek konumuz açısından daha sağlıklı olsa gerek.

Yunan mitolojisinde müşahade edilebilecek en belirgin büyücü, tanrıça Kirke'dir. Bu tanrıça dişidir. Dişilik, doğurganlık ve bereket kavramını; erkeği boyunduruğa almak, büyülemek, herhangi bir hayvan haline getirmekle açığa vurur.²⁰⁷ İnsanları hayvana dönüştürmeye pek meraklıdır.²⁰⁸ Kirke tabiatın insan karşısındaki düşmanca tavrını sembolleştirir. İnsan kendisine yasak olan bu tabiata ne zaman dalsa, yurt duygusunu, dönüşü, insanlık haysiyetini hatta varoluş bilincini kaybeder.

Homeros'un anlattığı Odysseia destanının başkahramanı olan Odysseus'un serüvenlerinde rol oynar. Odysseus'un arkadaşlarının büyücü Kirke tarafından hınzıra dönüştürülmeleri Odysseia destanında anlatılır.

²⁰⁴ Yurdaydın, H.G., 72

²⁰⁵ Yurdaydın, H.G., 73

²⁰⁶ Yurdaydın, H.G., 75

²⁰⁷ Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002, s.178*

²⁰⁸ Fink, Gerhard, *Antik Mitolojide Kim Kimdir*, (çev.Serpil Erfindik Yalçın), İlya Yay., İzmir, 2004, s.231

Büyücü Kirke ölümlü Odysseus'a âşık olur, onu sarayına alır ve bir yıl boyunca sarayda mutlu bir hayat sürerler. Odysseus arkadaşlarının tekrar eski hallerine gelmesini sağladıktan sonra Hades yolculuğuna çıkar ancak bu yolculukla ilgili doğru bilgileri, karşılaşacağı zorlukları ona Kirke haber verir. Öyle ki kahramanımız kurtuluşu Kirke'nin nasihatlerinde bulur.

Hekate'nin yiyeni olarak gösterilen tanrıça Medeia kendi kardeşini kesip parçalarını yol üzerine serpen, kendi doğurduğu çocukları öldürüp babalarının önüne seren korkunç bir büyücü olarak karşımıza çıkar.

Büyücü Kirke'nin yiyeni olarak tanıtılan büyücü Pasiphae bir boğaya âşık olur ve onunla birleşebilmek için bir inek heykeli yaptırıp onun içine girer, nihayetinde boğayla birleşir ve gebe kalıp insan bedenli boğa başlı canavar Minotauros'u doğurur. Pasiphae'nin kocası Minos, bu iğrenç ilişkiyi duyunca Pasiphae'nin bir araya geldiği boğayı öldürtür. Pasiphae âşık olduğu boğanın kocası Minos tarafından öldürüldüğünü duyunca kocasına büyü yapar. Minos'un yatağından yılanlar, çıyanlar, akrepler çıkmasını sağlayarak, bu haşeratı Minos'un gayri meşru yollarla birlikte olduğu kadınlara musallat eder. Kadınlarla bir araya gelmesi zorlaşan Minos'un da erkeklerle aşk macerası yaşadığı rivayet edilir.

Zeus ile Hera'nın oğlu²⁰⁹ olan Hephaistos usta bir bağlayıcıdır. Hephaistos büyücü tanrı olarak, hem bağlayıcı hem çözücü tanrıdır. Büyü ile teknolojik mükemmelliğin eş değerliliği başka hiçbir yerde Hephaistos mitolojisinde olduğu kadar iyi vurgulanmamıştır. Bazı egemen tanrılar (Varuna, Zeus) bağların efendisidir. Ama bağlama ve çözme gücü başka tanrısal ve şeytani kişilikler tarafından da paylaşılır. Düğümler, ağlar, bağlar, halatlar, ipler; buyurmak, yönetmek, cezalandırmak, felç etmek, ölümlü cezalandırmak için vazgeçilmez olan büyüsel-dinsel gücün imgeli ifadeleri arasında yer alırlar; kısacası bunlar, korkunç, ölçsüz, doğa üstü bir gücün paradoksal olarak hassas ve ince ifadelerdir. Hephaistos mitolojisi, böyle bir büyü gücün kaynağını madencilerin, demircilerin ve zanaatkarların meslek sırlarıyla, kısacası teknoloji ve zanaatın mükemmelliğiyle birleştirir. Ama bütün tekniklerin kökeninde, güçlerini aldıkları "ateşe egemenlik" bulunur. Önceleri Şamanların ve büyücülerin paylaştıkları bu saygınlık daha sonra çömlekçilerin, madencilerin ve demircilerin "sırrı"

²⁰⁹ Erhat, Azra, 134

olmuştur.²¹⁰ Eski bir Yunan efsanesine göre de deniz kızları sihirli şarkılar söyleyerek denizcilerin denize atlamalarına neden olur ve onları öldürürlerdi.²¹¹

Verilen örnekler daha da zenginleştirilebilir. Esatir olarak adlandırabileceğimiz bu hadiselerin ortak noktası büyücülerin genelde kadın olduklarıdır. Büyücü kimliğine haiz bu tanrıçalar şehvi isteklerini yerine getirmek için her türlü yolu denemişler; türlü iğrençliklere imza atmışlardır. Kaldı ki büyücülere de yakışan budur. Çünkü büyücülerin uğraştıkları iş kendi yaşam tarzlarını da belirlemiş; büyü onların hayatına da yön vermiştir.

Bütün eski Yunan filozofları büyüye inandılar hatta içlerinden Porphyrius gibi kendilerini büyüye hasredenler de oldu. Yunan filozofları arasında Pisagor'la Empedokles'in büyüsel yaşamlarını ve büyüye karşı olan tutumlarını burada örnek olarak vermeyi uygun gördük.

Empedokles muhtemelen M.Ö.beşinci yüzyılın başlarında doğdu. Sicilya'nın güneybatı kıyılarındaki Yunan kolonisi Akragas (Günümüzde Agrigento) kentindendi. Ama Akdeniz ve Yakınoğu dünyasında bu tip kahinler de görüldüğü gibi, zamanının çoğunu geziyle geçirmiştir. Ne zaman, nerede ya da nasıl öldüğü hakkında kesin kanıtlar yoktur. Yaşamı giz olan bu aydın adam batı kültürünün sonraki gelişiminin tohumlarını ekenler arasında yer alacaktır. Farklı uzmanlık alanlarının tanımlanmasına yönelik etkisini felsefe, hitabet, tıp, biyoloji, astronomi, kozmoloji, psikoloji, mistizm ve dinde hissettirmiştir.²¹² Zengin bir kültüre sahip olan Empedokles'in büyücü-kahin olmasına şaşmamak gerekir zira Empedokles çağının bilgisinden hareketle felsefesini teşekkül ettirmiştir. Bundan dolayıdır ki büyücü toplumdan büyücü Empedokles'in çıkması gayet doğaldır. Empedokles'in öğrencilerinden Gorgias'ın Empedokles'in büyü yaptığına bizzat tanık olduğu söylenir.²¹³ Empedokles rüzgarı ve havayı denetleyebildiğini iddia etmiştir.²¹⁴ Paris büyü papirüslerindeki bilgilere binaen de bitkilerden sihirli ilaçlar yapmış ve yaptığı bu ilaçlarla yaşlanma ve ıstıraplara karşı bir savunma veya korunma metodu geliştirmeye çalışmıştır.²¹⁵ Böylece pozitif bilimlerle beraber batıl inançlarla da içli dışlı olan Empe-dokles'in etrafında iki farklı kimlik

²¹⁰ Eliade Mircea, *Dinsel İnaçlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 329

²¹¹ Tont A.Sargun, *Sulak Bir Gezegenden Öyküler*, Tübitak Yayınları, Ankara, 1997, s.86

²¹² Kingsley, Peter, 11

²¹³ Kingsley, Peter, 218

²¹⁴ Kingsley, Peter, 221

²¹⁵ Kingsley, Peter, 220

oluşmuştur: İlah adam ve baş büyücü²¹⁶ Sonuç olarak Empedokles; büyücü, iyileştirici, batini bilgi uzmanı ve kendisini Etna Dağı'nın kraterine atan bir ermiş²¹⁷ olarak tarihteki yerini aldı.

M.Ö. 565 yılında Doğu Ege'de bulunan Sisam adasında doğan Pisagor'un felsefesinde de büyü önemli yer tutmuştur. Pisagor ilk matematikçi, ilk filozof ve ruh göçüne inanan ilk kişiydi.²¹⁸ Her şey sayıdır, ilkesini temel edinen Pisagor kendi düşünce dünyasına uygun bir de dini telakki geliştirmişti. Sayıların her şeyi izah edebileceğine inanan Pisagor Hindistan, İran, Babil ve Mısır üzerine yaptığı geziler sonucu sayısal bilgiler elde ettiği gibi büyüsel işlemlerle de tanışmış, matematiksel işlemlerine büyüsel formüller eklemiştir. Pisagor'un sayılara olan tutkusu, dünyayı onların oluşturduğuna olan inancı, sayıların çevresinde felsefeden ziyade anlamların oluşmasına yol açmıştır. Pisagor'un sayısal peri masalları çok geçmeden büyüünün her türüne düştü. 5 ile evlilik arasında bir ilişki kuruldu, çünkü 5, ilk dişi sayı 2 ile ilk erkek sayı 3'ün toplamıydı.²¹⁹ Büyücüler Pisagor'un rakamlarından faydalanarak sayıları büyüdü daireler içinde kullandılar. Pisagorcular büyü nazariyeleri yanında büyü uygulaması da yaptılar. Bununla birlikte Eski Yunan'da hekimlikle büyüünün, bilimsel gözlemlerle boş inanın harmanlanması, kendiliğinden antik dönemin iyi bildiğimiz belli bir entelektüel eğilimine; yani yeni Pisagorcu okulu neşet ettirmişti. Bu yeni okul-Aristoteles'in Peripatik okulundan kaynaklanıp gelen ve doğal güçlerin ve bunlara tekabül eden etkilerin aslına uygun olarak gözlemlenmesine dayanan-daha eski doğal bilim ve araştırma eğilimiyle ilişkisini kesmiş ve kendi ereğine uygun olarak, bunun yerine, bitkilerin, hayvanların ve taşların doğaüstü sihirli güçlerini keşfetmeyi; sempati ve antipati ilkesi yoluyla bu güçlerin etkilerini açıklama (evresini) geçirmiştir. Bu yenilik nedeniyle, hekimliğin büyüye devredilmesi ve doğanın sihirli güçlerini bilen bir adamın aynı zamanda bir üfürükçü olmasını kaçınılmaz kılmıştır.²²⁰ Bu da o dönem içerisindeki tıbbi müdahalelerin büyüsel anlamlar içermesine yol açmıştır. Zira hekim büyücüdür; dolayısıyla hekimin tedavi için uyguladığı işlemler de büyüsel kimliğe haizdir.

²¹⁶ Kingsley, Peter, 289

²¹⁷ Kingsley, Peter, 337

²¹⁸ Strathern Paul, 7

²¹⁹ Strathern Paul, 45

²²⁰ Kingsley, Peter, 326

2.6.2. Roma Dönemi

Roma'da On iki levhada büyücülüğe karşı bir yasa vardı.²²¹ Romalılar büyüü boş ve anlamsız, büyücülerini hilekar ve yalancı saymakla beraber onlarda da büyücülük geniş çapta yer almıştı. Mısırlılarla Keldaniler'in büyücü-lerinden etkilenmiş olan eski Roma, büyücülerin merkezi haline gelmişti. İmparatorlar sık sık bunlara başvuruyorlardı. İ.Ö.110 gibi erken bir çağda, III. Ramses'in kimi subaylarıyla, haremdeki kimi kadınlar, kendisinin balmumundan bir heykelini yapıp, ölmesi için bu heykele büyüü dualar okumuşlardır.²²² Bu tür olumsuzluklara rağmen İmparatorlar büyücülerin hizmetlerinden yararlanmakla birlikte, onlara kötü davranmaktan da geri durmamışlardır. Roma İmparatoru Tiberius döneminde büyü yapmakla suçlanan azad edilmiş 4000 kölenin Sardunya'ya sürgün gönderilmesini buna örnek gösterebiliriz. İmparator Augustos devrinde Roma'da astroloji önem kazandı. Bunun getirdiği kadercilik insanları çaresizliğe düşürdü ve Tanrıların yardımını elde etme yolları arandı. Bazı kimseler tanrılarla irtibat kurmak için büyüye başvurdu. Bu devirde sır dinlerinin sayısı da giderek arttı. Bu dinlerle ilgili törenlerde insanlar tanrı hüviyetine bürünüp, onu taklit ederek, geçirdikleri sıkıntı ve zaferleri sergilediler.²²³

Romalıların ay tanrıçası, geceye ve karanlığa egemen bir varlık, büyü ve sihri elinde tutan bir kara güçler ecesi olarak karşımıza çıkan²²⁴ tanrıça Hekate'nin büyüsel işlemleriyle sevgililer bağlanırdı. Hekate sırlı bir kişiliğe sahip olması yanında büyü ilahesi olarak da benimsenmişti. O, yer altı dünyası yaratıklarının olduğu kadar, geceleri mezarlıklar ya da üç yolağızların-da kendisine seslenen cadıların ve büyücülerin de üç başlı tanrıçasıydı²²⁵

Etrüsk asıllı tanrılar olan Lares Tanrılar; yol ağızlarını, evlerin içini koruyan cinler²²⁶ olarak karşımıza çıkarlar. Her evde ölümlerin ruhunu simgeleyen bir Lar bulundurulur ve bu aile bekçisinin heykeli kuşaktan kuşağa aktarılır. Ev Larlarından başka kamu Larları da vardır. Bunlar Roma halkının topluca yaşadığı yerleri korurlardı.²²⁷

²²¹ Russell, Bertrand, *Din ile Bilim*, (çev.Akşit Göktürk), Bilgi Yayınevi, 1972, Ankara, s.74

²²² Russell Bertrand, 74

²²³ Yurdaydın, H.G., 93

²²⁴ Erhat, Azra, 126

²²⁵ Fink, Gerhard, 165-166

²²⁶ Erhat, Azra, 193

²²⁷ Erhat, Azra, 193

Klasik eskiçağ büyücülüğü sık sık yabancı tanrıların yardımına başvuru-yordu. Roma imparatorluğu devrinde, doğu, özellikle Mısır ve Keldani kaynaklı boş inançlar kendini göstermeye başladı. Bunun üzerine birçok büyücü Roma'ya üşüştü. Gizli büyücü örgütleri kuruldu, büyüsel törenler yapılmaya başlandı, Yunanistan'ın Taselya bölgesi büyücü kadınların bir merkezi haline geldi.²²⁸

Roma İmparatorluğunu çöküşe sürükleyen doğulu batıl inanışının belirtisi ve sonucu olarak Roma batıl inanışının bataklığına dalan kişi kendisini bildik bir zeminde bulacaktır(Yani büyüünün saygın bir konuma gelmesi ve toplumda karşılık bulması Roma'nın sonunu getirmiştir). Geç Roma'nın büyücü-hekimleri çok farklı bir zümreyi oluşturuyorlardı ve köklerini, zihniyetlerine "Orfik" yaprakların tanıklık ettiği Yunanlılarınkinden çok farklı olan geleneklerden alıyorlardı.²²⁹

2.7. Ortaçağ Avrupa'sında Büyü

Batı büyücülüğünün tarihi mağara insanı ile başlamış ve uygarlık yolunda atılan adımlarla gelişmiş. 16.ve 17. yüzyıllarda altın çağını yaşamıştır.²³⁰ Mısır, Yunan, Roma kalıntısı olarak gözüken sihir; Avrupa'da Orta Çağ'da şeytan inancı ile karışıp bir çok suçsuz ve mazlumun hayatına mal olunca özel bir önem kazanmıştır. Bu çağlarda Avrupalılar sihre ve sihirbazlara sarsılmaz bir inançla inanıyor, sihrin tesirini şeytanların işlerine bağlıyor, binlerce hatta milyonlarca şeytanın var olduğunu söylüyor, bu şeytanların başta kadınlar olmak üzere, bazı insanlara musallat olduklarını, çeşitli hastalıklara yol açtıklarını ve türlü kötülükler meydana getirdiklerini iddia ediyorlar, bu kötülüklerden dolayı sihirbazları bu tür kötülüklerin sebebi ve aracı sayıyorlardı. Onlar zaman zaman sihirbazların ormanların ıssız yerlerinde şeytanlarla özel toplantı yaptıklarını,bu toplantılar esnasında türlü acayip ayinler düzenlediklerini sanıyorlardı.

Bu sebeplerden dolayı zaman zaman bazı kadınları sihir yapmakla, diğer bazılarını ise kendilerini sihirbazlara teslim etmek ve şeytanlarla işbirliği yapmakla suçluyor, bu yüzden de onları, suçluları ve canileri yargılar gibi yargılıyorlardı. Özel birtakım alametlerin varlığı sebebiyle onlara yakınlıklarına kanaat getirince de halkı

²²⁸ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 47

²²⁹ Kingsley, Peter, 300

²³⁰ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 61

hem bu kadınlardan, hem de onları etkileri altında tutan şeytanlardan kurtarmak için bunları yakarak yok ediyorlardı.²³¹

Bu bağlamda, Batı büyücülüğü, sayısız ünlü adlar, öyküler, olaylar ve tragediyalarla dopdoludur ve her olay, olaya karışanlar bir dönemin kültürel ve inançsal yanıltmalarını, cehaletlerini açığa vurmaktadır.²³² Büyü ile büyücülük Ortaçağlarda pek seyrek olmamakla birlikte her şeyden önce dinsel suçlardır. Ortaçağ anlayışına göre büyü kötü ruhları çağırarak için değişmez bir yoldur.²³³ Hıristiyan Avrupa’da, büyücünün kesinlikle ruhlar tarafından ele geçirildiğine inanılır öyle ki bedenine giren kötü ruhların çıkarılmasına çalışılır; buna karşılık olarak ruhlar tarafından ele geçirilen kişiyi büyücü sanma eğilimi vardır.²³⁴ Dinsel bağnazlığın dışavurumu olarak tezahür eden skolastik düşünce de dinin safiştirilmesi ve aslının korunması için kendi adına bir savunma mekanizması gerçekleştirmiştir.

Büyücülük tarihi,14. ile 17. yüzyıl Avrupa’sına baktığımızda, bir batıl inancın, yasak bir uygulamanın tarihi olmaktan öteye toplumsal bir psikoza dönüşen bir olay silsilesinin tarihidir.²³⁵ Örneğin: Cadı çılgınlığı... Cadı avlarıyla başlayan bu psikoz Orta Çağ skolastik düşüncesinin kendini ispat ve koruma çabası olmasından kaynaklansa gerek; bir sürü insanın kilisenin keyfi tutumlarına binaen katledilmesine sebep olmuştur.

Cadı çılgınlığı bilmececi, zaten var olan sistematikleştirilmemiş inançların alevlenmesi, “Bunların eğitilmiş kişilerce garip ama tutarlı bir düşünsel sistem içinde birleştirilmesi” ve bunların yüksek makamdaki bilim adamları tarafından korkunç bir zulmedici gücü yönetmek ve binlerce yaşama mal olan toptan sürgünleri gerçekleştirmek için kullanılmaları söz konusudur.

Bu hususta krallar ve papalar da halk gibi düşünüyor, sihirbaz ve cadılarla mücadele etmek için çeşitli tedbirler alıyorlardı.²³⁶

Avrupa’nın karanlık çağlarında bile hiçbir zaman bu kötü düzen “cadı çılgınlığı” açıktan değildi. “1550–1600 yılları 1500-1550’den daha kötüydü ve 1600–

²³¹ Sati el-Husri, *İbn-i Haldun Üzerine Aştırmalar*, (çev.Süleyman Uludağ), Dergah Yayınları, İstanbul, 2001, s.41-42

²³² Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 64

²³³ Russell Bertrand, 73

²³⁴ Mauss, Marcel, 88

²³⁵ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 67

²³⁶ Sati el-Husri, 42

1650 yılları daha da kötüydü. Bu çılgınlığı o yılların düşünsel ve ruhsal yaşamında bütünüyle ayırmak da olanaksızdı. Yine bu çılgınlık Rönesans'ın kültürlü papaları, büyük Protestan reformcular, Karşı reform hareketlerinin azizleri ile Scaliger ve Lipsius, Bacon ve Grotius, Berulle ve Paskal gibi çağının uzmanları, avukatları ve kilise adamları tarafından destekleniyordu.”²³⁷ Buna mukabil her Avrupalı asilzadenin evinde bir Yahudi vekilharç bulunur, para meseleleri Avrupalı asilzadeler için ayıp sayıldığından bütün para işine bu vekil-harç bakardı; Ortaçağlarda bu vekil-harçların yanında bir Yahudi büyücüler türedi. Her asilzadenin şatosunda bir Yahudi büyücü bulundurması artık moda olmuştu.²³⁸

Dini fonksiyonların tamamen uzmanlaştığı toplumlarda, papazların büyü yapmaları sıklıkla muhtemeldir. Ortaçağ'da özellikle papazların şeytani güçlerin saldırılarıyla karşı karşıya kaldığında ve bu nedenle de papazların şeytani güçlere karşı büyüsel eylemler gerçekleştirmeye eğilimli olduğuna inanılırdı bu durumda papaz olarak büyücüdürler; onları başkalarından ayıran ve şüpheye açık hale getiren şey, bekar olmaları, yalnız olmaları, kendilerini adanmış olmaları ve doğaüstüyle ilişki halinde olmalarıdır. Kendilerini hedef alan kuşkular çoğu kez doğrulanmış gibidir. Ya kendi başlarına ve kendileri için büyüye yönelirler ya da papaz olarak katılmaları büyüsel ayinlerin gerçekleşebilmesi için zorunlu olarak değerlendirilir ve insanlar onları ayinlere katar, üstelik çoğu zaman bundan kendilerinin haberi olmaz.²³⁹ Ortaçağ kilisesi bütün Yahudileri büyücü olarak kabul etmiş doğal afete maruz kaldıklarında tanrının gazabını hafifletmek amacıyla büyücü olarak gördükleri ve uğursuz saydıkları Yahudileri kurban etmek için öldürmüşlerdir.

Cadı kavramı kadınlarla özdeşleşmişti. Büyücü denilince genelde kadın akla geliyordu. Başlangıçta büyücülük kadınlara özgü bir suç değildi. Bu suçun yalnız kadınlara mal edilmesi on beşinci yüzyılda başlamış, cadıları sert cezalara çarptırmak pek yaygın bir gelenek olarak on yedinci yüzyıl sonuna değin süregelmiştir. VIII. İnnocent 1484'te büyücülüğe karşı yazılı bir buyruk çıkarmış, bu suçun cezalandırılması için Inquisitiyon'a iki özel yargıç atamıştır. Bu atanan adamlar 1489'da, uzun süre için bu konuda yetkili sayılmış olan *Malleus Maleficarum* (Kadın

²³⁷ Tambiah, Stanley Jeyaraja, *Büyü, Bilim, Din ve Akılcılığın Kapsamı*, çev. Ufuk Can Akın, Dost Kitabevi, Ankara, 2002, s.70

²³⁸ Atilhan, Cevat Rifat, 97

²³⁹ Mauss, Marcel, 79

Suçlarının Çekici) adlı bir kitap yayımladılar. Bu kitapta, kadın yüreğinin yaratılıştan kötülüğe eğimli olduğundan dolayı, kadınların büyücülüğe daha uygun düştüğünü ileri sürüyorlardı. O zaman cadıların en çok suçlandırıldıkları şey de havaları bozmaktı. Büyücülükten sanık kadınlara sorulmak üzere özel bir soru dizisi hazırlandı, sanıklara istenilen şeyleri söyletinceye değin işkence yapılıyordu. Yalnız Almanya'da 1450 ile 1550 yılları arasında yüz bin cadının ölüm cezasına çarptırılmış olduğu sanılıyor.²⁴⁰ 1513 yılında Fransa'nın Treves kentinde 7000 cadı yakılmıştır.. İsviçre'de, Cenevre'de üç ayda 500, Wurtzburg'da(Almanya) 800 ve Bamberg'de (Almanya) 1.500 kişi kurban edilmiştir.²⁴¹

Sihirbazları ateşte yakma olayı 1357'de Newar'da başlamış olmakla beraber, Papa IX. Gorigirius'un 1374 senesinde yayımladığı resmi karardan sonra özellikle artış göstermişti. Adı geçen Papa çıkarmış olduğu kararın şiddet ve zor kullanılarak uygulanmasını, sihirbazların aranmasını ve cezalandırılmasını emretmişti. Bunun sonucu olarak Cenova'da üç ay zarfında beş yüz sihirbazın yakılması olayı gerçekleştirilmişti. Nitekim aynı müddet içinde sadece Sawo bölgesinde sihirbazlıkla suçlanan sekiz yüz kişi yakılmıştı. Tarihçilerin yapmış oldukları hesaplara göre, sadece bir asırda sihirbazlıkla suçlanıp yakılan kişilerin adedi otuz binden az değildir. Sihirbazlık yaptıkları gerekçesiyle mahkemelere sevk edilip, sorgulananların sayısı XVIII. asrın başında bir milyona varmıştı.

Verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi, sihirbazların yakılması olayları Orta Çağ'ın bitmesiyle sona ermemiş, XVI.asır boyunca da bütün şiddetiyle devam etmiştir. XVIII.asrın başında ve ortasında meydana gelen bu tür meselelerden bir çoğunu tarihler kaydeder. Mesala 1750'de hakim Barlman Prowans Fransa'da Cirar isimli bir rahibi sihirbazlık suçuyla yargılamıştı. Bu, rahip ancak hakkıyla oy kullanan hakimlerin iki eşit kısma ayrılmaları sebebiyle yakılmaktan kurtulmuştu. Fakat aynı sene sihir yapmakla suçlanan rahibe Maria Benda'nın başı koparılmış ve vücudu yakılmıştı. Mahkemenin hakkında verdiği karar bu şekilde infaz olunmuştu.²⁴²

²⁴⁰ Russell, Bertrand, 74

²⁴¹ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 62

²⁴² Sati el-Husri, 42

Cadıları cezalandırmakta Protestanlar da Katoliklerden geri kalmıyordu. İngiltere’de 1736 yılına dek sürecek bir yasa ile büyücülüğün cezası ağırlaştırıldı ve bazı öldürmelerde gerçekleşti.²⁴³

İngiltere’de büyücülüğü suç sayan eski “Büyücülük Yasası” 1951 yılında iptal edilmiştir.²⁴⁴ Öyle anlaşılıyor ki Batının bu konudaki tedirginliği epey sürmüştür.

Ortaçağ Avrupası’nda toplum kendi ihtiyaçlarını kendi doğurur buna paralel olarak da büyü ve büyüsel işlemler de avami veya asil bir kimlik kazanarak saraylara dahi girer. Mesela Fransa Kralı III.Henry annesinden (Medici’li Catherina) miras kalan büyücülüğü iktidarı boyunca sıkça kullanır. III.Henry eşcinsel eğilimleri için bir perde olarak kullandığı büyüün başkaları tarafından kullanılmasına müsaade etmez ve döneminde binlerce insanı büyücü diye idam ettirir. Bu da ortaçağdaki büyü anlayışının bir başka boyutudur. Yani iktidarı elde tutmak ve sağlam kılmak için kendi kullandığı usullerin başkaları tarafından kullanılmasına tahammül edememek.

Özetle Batı büyücülüğünün tarihine ve buna paralel olarak, Batı kültürünün ve de Batı gizemciliğinin tarihlerine baktığımızda açıklayıcı olaylarla karşılaşırız. Bir noktadan sonra-özellikle bilimin ve gerçek bilginin aşamalarına kuşku ile bakıldığı dönemlerde- büyücülük suçu, birilerini lekelemek, susturmak ya da ortadan kaldırmak için çok kullanılan ve elverişli bir suçtur. Böylece kimileri siyasal nedenlerden dolayı büyücü diye ortadan kaldırılır (Jeanned’Arc), kimi bilimsel-inançsal nedenler için susturulur (Leonardo da Vinci), kimileri de geleceğin buluşlarını öngördüğünde (uçak, askılı köprü, araba) büyücü diye tutuklanır (Roger Bacon).²⁴⁵

Yüzyıllar boyunca büyücülüğe karşı yürütülen inançsal ve yasal mücadele büyücülüğün belini kırmıyor aksine güçlendiriyor. Çünkü büyücülüğün de sağlam dayanakları vardır; geri kalmışlık, cehalet, çaresizlik ve hırs, kıskançlık, nefret. Ortada bir başka neden de beliriyor; dikkati dağıtmak, bir başka gündem yaratmak. Büyücülüğün temsilcileri her şeyleri ile gündem yaratabilecek kişilerdi.²⁴⁶ Konumuzu Bertnard Russell’in şu sözüyle bitirmeyi uygun bulduk. “Büyücülüğün kanıtları

²⁴³ Russell, Bertrand, 75

²⁴⁴ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 63

²⁴⁵ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 71

²⁴⁶ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 69

(Avrupa’da) hiçbir zaman çürütülmedi; yalnız, üzerinde durulmaya değer bir konu olmaktan çıktı.”²⁴⁷

2.8. Cahiliye Döneminde Büyü

Genel olarak Araplar’ın İslam’dan önceki dini ve sosyal hayat telakkilerini, özel olarak da kişilerin ve toplumların günah ve isyanlarını ifade eden bir terimdir.²⁴⁸

Hz. Peygamber’in İslam dinini halka bildirme ve yayma ödevi ile görevlendirilmesinden önceki zamanda yaşayan Arapların durumunu (ele alıp)²⁴⁹ Cahiliye Dönemi Arapların din ve toplum hayatının bazı sakat adet ve geleneklerini ifade eder.²⁵⁰

Mevdudi Cahiliyeyi üç ana başlıkta ele alır:

1-Mutlak Cahiliyye: Evrenin bütün düzeni bir rastlantı sonucu meydana gelmiştir. Bunun arkasında bir hikmet, bir anlam, bir amaç aramak boşunadır. Kainat tesadüfen teşekkül etmiştir, tesadüfen işlemektedir ve tesadüfen son bulacaktır. Evrenin bir yaratıcısı veya başka bir deyimle, Allah yoktur. Allah varsa da insanlarla herhangi bir ilgisi yoktur. O’nun olup olmaması önemli değildir. İnsan da diğer hayvanlar gibi bir yaratıktır, ki bir rastlantı sonucu bu dünyada doğmuştur. İnsanı kimin yarattığı, niçin yaratıldığıyla biz ilgilenmeyiz. Tek bildiğimiz insanın bu uyduda bulunması, bazı dilek ve istekleri için içgüdüsünün harekete geçmesi, bazı duyu, duygu, güç ve yeteneklere sahip olması ve bazı ihtiyaçlarını karşılamak için elindeki bütün imkanları kullanmasıdır. O halde insanın varoluşunun sebebi, tabiatın içgüdüsel isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamaktan başka bir şey değildir. Elindeki imkanlarına gelince, bunların işi, hayvani ihtiyaçlarını tatmin etmenin en iyi yollarını bulmasına yardımcı olmaktan başka bir şey değildir²⁵¹ (şeklindeki düşüncüyü içerir).

2-Şirk Cahiliyyesi: Kainat kendi kendine kurulmamıştır, bunun bir yaratıcısı da vardır. Ama bu kainatta bir tek Allah değil, bir çok tanrı, tanrıça ve ilah vardır. Bu nazariye ve inancın herhangi bilimsel bir gerekçe veya açıklaması olmayıp sadece

²⁴⁷ Russell, Bertrand, 79

²⁴⁸ Fayda ,Mustafa, “Cahiliye”, DİA, İstanbul, 1992, VII, 17

²⁴⁹ Çağatay Neşet, *İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, A.Ü.İlahiyat Fak. Yay., 1971, Ankara, s.98

²⁵⁰ a.g.e., 99

²⁵¹ Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz.Peygamber*, (çev. N.Ahmed Asrar), Pınar Yayınları, Ankara, 1983, I, 287

tahayyül ve tasavvura dayanması nedeniyle müşrikler, müphem, meçhul ve muğlak olan tanrı fikirlerini, düşünülebilen, hissedilebilen ve elle tutulan somut nesnelere ile bağlantı kurmak konusunda daima zorluk çekmiş, bizzat aralarında ihtilafa düşmüşlerdir. Bunlar karanlıkta dolaşan körler misali hangi şeye dokunmuşlarsa onlara tanrı demişlerdir. Bu sebeble tanrı ve ilahlarının sayıları zamanla artmış, zamanla azalmıştır. Melek, cin, ruhlar, uydular, güneş, ay, yıldız, ağaç, dağ hayvan,, nehir, ateş hatta ölü ve canlı insanlar tanrıların listesine girmişlerdir. Bazı soyut kavramlar, örneğin aşk, güzellik, seks, yaratıcı güç, hastalık, savaş, mutluluk, mutsuzluk ve zenginlik v.s. gibi şeyler de ilah ilan edilmişlerdir. Bir takım hilkat-i garibelere, hayali karma hayvanlara ve canavarlara da bu “şeref” verilmiştir. Mesela: Aslan başlı insan, deniz kızı, yarı insan yarı balık, insan başlı kuş, birkaç başlı ejderha v.s.

Müşrikler mitolojinin etrafında öylesine akla hayale gelmeyen ağlar örmüş, öyle tılsımlar yaratmaya çalışmışlardır ki bunlara dalmak ve bunların içinden çıkmak bir meseledir. Her cahil topluluk; evham, endişe, korku, sevgi ve şehvani düşüncelerini putlar, heykeller ve tapınaklar ile mimari eserler halinde ortaya koymuştur. Bir çok tanrının yanında en güçlü ve en büyük tanrı fikrinin varolduğunu milletlerde ise, tanrısal düzen tıpkı dünya devletine benzetilmiştir. Örneğin, bunlarda en büyük tanrı bir hükümdar veya imparator gibidir. Diğer tanrılar ise onun vezir, nedim, yardımcı, komutan ve hizmetçisi gibidirler. İnsan bu hükümdar ve krala varamaz. Onun için, işlerini o büyük krala tabi olan diğer tanrılar yaparlar. Büyük bir tanrı fikri bulunmayan milletlerde ise, tanrısal görev ve yetkileri keyfi olarak çeşitli tanrılar arasında dağıtılmıştır.²⁵²

3-Ruhbanlık Cahiliyyesi: Beden, insan için bir azaptır, bu dünya da bir azap yeridir. İnsanın ruhu, vücudunda mahkum gibidir. İnsan ruhunun, vücut ile olan ilişkisi yüzünden insanın aldığı haz, zevk ve tat ile gidermek istediği ihtiyaçlar, aslında vücut denen cezaevinin zincir ve demir parmaklıklarıdır. İnsan bu pis dünya ve içinde bulunan adi eşyalardan ne kadar uzak kalırsa, o kadar temiz ve pak kalacaktır. Ama bunlara ne kadar yaklaşır, ne kadar ilgilenirse, o kadar günah işleyecek ve azaba layık olacaktır. ,insanın kurtuluşu ancak hayat problemlerinden ve dünya işlerinden uzak kalmasındadır. Arzu, istek, ihtiras, zevk ve ihtiyaçlar mümkün olduğu kadar bastırılmalı, bedensel ve hayvani ihtiyaçlar sıkı kontrol altında tutulmalı, dünyevi güzellik ve zevkler

²⁵² Mevdudi, I, 290

unutulmalıdır. Ayrıca, et ve kemikten doğan bütün kan bağları, aşk, sevgi, nefret ve korku gibi duygulara süngü çekilmelidir. İnsanın düşmanı olan nefsi ve vücudu, murakabe, aşırı ibadet ve işkenceyle öylesine ezilmeli ve etkisiz hale getirilmeli ki, ruha hakimiyet ve üstünlük kuramasınlar. Böylece ruh her türlü pislik ve kötülükten arınarak ve tertemiz bir hale gelerek insanı ruhaniyete ve yüksek yerlere götürebilecektir²⁵³ (şeklindeki düşünceyi içerir).

Mutlak cahiliyye kafirlerin düşünce sistemlerini, Şirk cahiliyyesi müşriklerin dini telakkilerini, Ruhbanlık cahiliyyesi ise Hristiyanlık, Yahudilik ve Budizm gibi ruhbanlık müessesesine sahip olan dinlerin cehaletlerini dile getirir. Bu tür cehaletlerin hepsi de Hz. Peygamber'in gönderilmiş olduğu Arap yarım adasında o içerisinde mevcuttur. Söz konusu cehaletlerin ve hurafelerin sıklıkla görüldüğü ve Arapların sosyal hayatına yön veren cahili dini anlayış Arap kimliğinin belirlenmesi açısından önemlidir. Bundan ötürü Cahiliye dönemi dini hayatı ve bunun yaşayış tarzını iyi belirlemek gerekir.

Cahiliye de Din Anlayışı:

Tarih bize, cahiliyye devrinde Arapların dini durumu hakkında yeterli malumat getirmemiştir. Ancak elimizdeki bilgiler az olmakla beraber, bu durumu gerçeğe yakın bir şekilde tasvire imkan verir.²⁵⁴

Cahiliye döneminin dini hakkında tarihin tespit edebildiği rivayetler tüm İlkel toplumlarda olduğu gibi kuzey Araplarının da totemizm, animizm ve fetişizm gibi aşamaları geçmek suretiyle putperestliğe ulaşmalarının derin izleri görülebilmektedir.²⁵⁵ Dini açıdan bir yanda putperestlik, diğer yanda bağlıları az olan semavi dinler arasında inanç farklılığı dikkatimizi çeker. Putperestliğin bizzat kendisinde ilk sami tevhidin eseri, onun yanında Babil'e ait olma ihtimali bulunan ecram ibadeti, tapma derecesine yükseltelen atalar, totemizm ve bunda vücut bulan kutsal ruhların ağaçlara veya su kanalları gibi cansızlara hulul ettiğine dair inanç, şeytanlara, cinlere iman, hiçbir şekilleri olmayan putlara (vesen) ve değişik, çeşitli putlara (sanem) tapınma gibi farklı merhaleler buluruz. Puta tapıcılığa ilişkin değişik efsanelerden, insanların bu inançların ya Vadi'r-Rafideyn'den veya Şam'dan esinlenilmiş ya da totemizmin bir gelişmesi

²⁵³ Mevdudi, I, 293

²⁵⁴ Hasan, H.İbrahim, *İslam Tarihi*, (çev.Komisyon), Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1985, cilt.I, s.92

²⁵⁵ Günaltay Şemseddin, 63

olduğunun bilincinde oldukları çıkarılabilir.²⁵⁶ İlkel toplumlar hayvana ve günlük yiyecekleriyle yakından ilgisi olan bitkilere çok önem verirlerdi. Sonra bu ilgi ve bu öneme o hayvan veya bitkiden geldiği şeklinde bir inanca dönüştü. Onun içim çoğu zaman o bitkinin veya hayvanın adını taşırlardı.²⁵⁷ (Araplarda)Her klanın kendine özgü bir totemi vardır. Arap kabile ve boylarından bir çoğunun ismi hayvan ismi, bir kısmının ki bitki ismi ve çok azının ki de bunların dışındaki şeylerin ismidir.²⁵⁸ Kabile isimlerini araştırdığımızda bunların aslan, kaplan, köpek, köpek balığı, keler, çakal, sırtlan yavrusu, tilki, yılan, ada tavşanı, müşhil otu, ebu cehil karpuzu, çakıl taşı, keskin sirke....anlamalarını taşıdıklarını görülmektedir. Demek ki bunlardan Beni Esed kabilesinin totemi aslan, Beni Nemr kabilesinin totemi kaplan, Beni Kelp kabilesinin köpek, Kureyş kabilesin köpek balığıdır.

Araplarda sosyal hayat geliştikçe totemist yapı da zamanla bozulmuş, totemist ayinler yok olmuş, yerlerini, ölüm sonrasının izlerini taşıyan yeni ayinlere bırakmıştır. Bu ikinci dini aşamanın adı ruhçuluktur. Animizm denilen bu dini biçim, kainatın ruhlar ile dolu olduğuna ve bütün doğal olayların ruhların eseri olduğuna inanmaktır. İlkel insanlar dini gelişimin bu döneminde her olayı dayandırdıkları ruhlar için bir takım ayinler (sihri yöntemler) uydurmuş, zamanla kevnî bir nitelik kazanan ruhlara karşı bir saygı ve itaat duygusu beslemek zorunda kalmışlardır. Çünkü yaşamak için ihtiyaç duydukları şeylere can veren ve onlarda farklı değişikliklere yol açan faktörlerin ruhlar olduğuna inanılıyordu. İlerleyen zamanla birlikte, animizmin gelişimi natüralizm yani tabiatperestlik ile sonuçlanmıştır.²⁵⁹

Bütün Arap yarımadası halkının olduğu gibi hicaz bölgesi Araplarının da İslam'dan önceki dini hayatları çok ibtidai bir durumda idi. Araplar kendilerini çevreleyen tabiatın, insanlarınkine üstün fakat özel vasıtalarla (sihri yöntemlerle) kendi hizmetlerine alınabilen kuvvetlerle dolu olduğuna inanıyorlardı. Bu kuvvetler cinlerdi ve cinleri, Tanrı'nın kızları sayıyorlardı, uçsuz bucaksız çöller, ulu ve çıplak dağlar, bu tür varlıklarla dolu idi. Suların buharlaşması ve havanın güneş ışığında kırılışı o kadar garip bir durum alırdı ki Araplar adeta cinlerin seslerini işittiklerini, onların acaip ve

²⁵⁶ Duri, A.Aziz, *İlk Dönem İslam Tarihi*, (çev.Hayrettin Yücesoy), Endülüş Yayınları, İstanbul, 1991, s.70

²⁵⁷ Çelebi, Ahmed, *İslam Öncesi Mekke ve Tarih Anlayışımız*, (çev.Hasan Fehmi Ulus), Seriyeye Kitapları, İstanbul, 1997, s.177

²⁵⁸ Günaltay Şemseddin, 64

²⁵⁹ Günaltay Şemseddin, 65

garip şekillerini gördüklerini sanırlardı. Cinler onlara göre insanoğulları gibi özel bir nevi teşkil eder, insanlar gibi yeryüzüne dağılırlardı.; fakat onların gövdeleri insanların yapısına benzemeyip, ateşten veya havadan yaratılmış kabul edilirdi. Onun için onlar esasen insan gözüne görünmezler, ancak pek nadir hallerde görünürlerdi. Cinler hayır ve şer işleri yapmaya da muktedir sayılırlardı. Bu sebeple onların teveccühünü kazanmak, onlara saygı göstermek ve ibadet etmek icabederdi. Her cinin belirli bir yeri olduğu ve kayaları, ağaçları ve putların içini mesken yaptıkları kabul edilirdi. Her kabilenin veya birkaç kabile topluluğunun özel bir cini, bir kayası, bir ağacı veya putu bulunup, bunun yakınında belli bir topluluk ikamet eder ve dini ödevi yerine getirirdi. Esasen yalnız Araplar değil, bütün Sami uluslar bu düşüncelerle ulu ağaçların, mağaraların, pınar başlarının ve büyük kaya parçalarının tekin yerler olmadığına ve ruhlarla cinlerle meskun olduğuna inanıyordu.²⁶⁰

Cahiliye Araplarında Animizm ile ilişkili bulunan hurafelere dayanan inançların başında ariflik ve kahinlik* bulunmaktadır.²⁶¹ Araplar, kahinlerin her şeye kadir olduklarına inandıklarından her işte onlara başvuruyorlardı. Aralarında çıkan anlaşmazlıklarda onların aracılığına ve verecekleri kararlara önem verirler, hasta oldukları zaman tavsiyelerine uyarlardı. Bunlardan başka içinden çıkamadıkları konularda onların fikirlerini sorarlar, düş gördüklerinde onlara yordururlar, gelecekte başlarına ne geleceğini onlardan öğrenmek isterlerdi. Bu bakımdan kahinler, Babillilerde, Fenikelilerde, eski Mısırlılarda ve başka bütün eski uluslarda nasıl bir mevkie sahip idiyseler cahiliye çağı Araplarında da, ilim, felsefe, tababet, hakimlik gibi işlerle meşgul olan sınıfı ve din adamları sınıfını yani bu alanlarda uğraşma imtiyazını ellerinde bulunduran ruhani başkanları teşkil ediyorlardı.²⁶² Arraf ağrı ve sızı gibi hastalıklar için²⁶³ bir kimseye yel girmesinden dolayı²⁶⁴ efsun yapar, davaları çözmek üzere kura oku atar²⁶⁵ veya bir ipe düğüm çalıp üzerine üfürür²⁶⁶ ve görüşünü bildirirdi.

²⁶⁰ Çağatay Neşet, *İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, 103

*Arrafet kitabet vezninde gayıptan haber vermek anlamındadır. Bu manada kehanet ile eş anlamlıdır. Arraf ile kahin de aynı anlamdadır. Bununla beraber kehanet ve arrafet arasında bir fark bulanlar da vardır. Bunlara göre kehanet geçmişten haber vermeye, arrafet de gelecekte haber vermeye mahsustur. Fakat, ister gelecekte haber verme olsun isterse geçmişten haber verme olsun ikisinde de esas olan gayıptan haber vermektir.

²⁶¹ Günaltay Şemseddin, 126

²⁶² Günaltay, Şemseddin, 144; Çağatay Neşet, *İslam Tarihi*, T.T.K.Yayınları, Ankara, 1993, s.118

²⁶³ Günaltay Şemseddin, 27

²⁶⁴ Çağatay Neşet, *İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, 145

²⁶⁵ Günaltay, Şemseddin, 127

Böyle, bir ipi düğümleyerek üzerine okuyup üfürmeye Arapça'da “en-Nefsu fi'l-Ukad” denirdi.²⁶⁷ İnsanın içine giren şeytanı, okuyarak, nusha yazarak çıkarmak isterdi.²⁶⁸ Bundan başka kahinler, hırsızları bulmak için bakır ibrik içine üfürür, rüya tabiri için de önemli ve seciyeli sözler söylerdi. Problemler için fal bakardı. Özet olarak Arap inancına göre kahin ilişkide bulunduğu ruhlar aracılığıyla her şeyi, her sırrı bilirdi. Putlarda gizlenen ruhlar kahinler ve sihirbazlar ile konuşur, gökte olup biten şeylerden haber verir, kainatın sırlarını bildirirlerdi.²⁶⁹

Sihir, Cahiliye Araplarının inanç dünyasında, etkin bir yere sahiptir. Onlar, görmedikleri bir şeyden ya da alışmadıkları duymadıkları şeylerden sözeden, konuştuğu konularda bir takım gizli kapaklı ya da şaşkıncu yeni şeyler söyleyen birini gördüklerinde onu, büyüün etkisine girmiş kabul ediyor, onun büyülenmiş olduğunu söylüyorlardı. Duydukları bu yeni şeyler onlar için sanki sihirden başka bir şey değildi. Onlarda, şeytanlarla büyü ve büyücüler arasında öğrenci-öğretmen ilişkisine benzer bir ilişkinin olduğuna dair anlayış vardı. Büyücünün kişi ile hanımı arasını ayırabilme gücüne sahip olduğuna inanıyorlardı. Cinlerin dahi kimselerle ilişki kurdukları şeklindeki Cahiliye inancı, sihirbazların da tıpkı kahinler gibi cinlerle ilişki kurduklarını onları kendi işlerinde kullandıklarını ifade ederek insanlar üzerinde etkili olmaya çalışmaları, Cahiliye Araplarını, cinlerin sihirbazlara yardımcı olduklarını zannetmeye sevk etmiştir.²⁷⁰ Cincilik, kehanet, fal okları, yıldızlara bakmak, küçük kareler çizip içlerine harf ya da sayı yazmak, düğüm atmak ve üfleme gibi yollarla büyü yapmak son derece yaygındı. Bütün bu işler putperestlikle birlikte yürütülüyordu. Araplar büyücülerden çekinir ve onlara saygı duyarlardı.²⁷¹

Eski Arabistan'da şiir, bir sanat olmaktan çok, cinlerle, gizli kuvvetlerle temas kurup onlardan birtakım bilgiler alma mesleği idi. Cinlerin herkesle konuşmayıp, bir adam seçip sadece onunla konuştuğuna inanılırdı. Her cinin seçtiği bir şair vardı. O zamanki inanişe göre, erkek veya dişi cin, bir adamı kendi sevgisine layık görünce o kimsenin üzerine çullandır, onu yere yıkar, göğsüne çıkar ve onu dünyada kendisinin sözcüsü olmaya zorlardı. İşte şiir serenomisi böyle başlar, o andan itibaren o adama şair

²⁶⁶ Çağatay, *Neşet, İslam Öncesi Arap Tarihi*, 145

²⁶⁷ Çağatay, *Neşet, İslam Tarihi*, 119

²⁶⁸ Çağatay, *Neşet, İslam Tarihi*, 121

²⁶⁹ Günaltay, *Şemseddin*, 127

²⁷⁰ Çelik, Ali, V, 399

²⁷¹ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 501

denilirdi. Şairle cin arasında çok içten bir ilişki kurulurdu. Her şairin zaman zaman kendisine ilham veren özel bir cini olduğuna inanılırdı. Şair genellikle kendi cinine “Halil” (Samimi Dost) derdi. Şairle ilişki kuran cin, insan isimlerinden biriyle anılırdı. Müşrikler H.z Peygamberi böyle bir cinden ilham alan bir şair zannetmişler ve kendisine “Mecnun Şair”, “Öğretilmiş Mecnun”, “Kahin”, “Büyücü” diye iftira etmişlerdi.²⁷²

2.9. Orta Asya Türklerinde Büyü

Çeşitli Türk kavimlerinde büyü, kehanet, falcılık, cencilik vardı.²⁷³ Ancak, Orta Asya Türklerinin dini inanış biçimini bilmeden bu toplulukların gizemcilikle ve mitlerle olan bağlantılarını çözümlenmek oldukça güçtür. Orta Asya Türkleri İslam’ı kabul etmeden önce genellikle Şamanizm adı verilen bir dini akideye bağlıydılar. Şamanizm, umumiyetle Sibiryaya kavimlerinin dini inanışlarını ifade eden bir tabir olup, şimali Asya halkları arasında “büyücü, sihirbaz” anlamına gelen şaman kelimesinden müştaktır. “Şamanizm” terimiyle ifade edilen şey, arkaik ve tüm dünyaya yayılmış bir dinsel görüngüdür. Ama terimin dar anlamında Şamanizm, tipik olarak Sibiryaya ve Orta Asya’ya özgü bir dinsel olgudur.²⁷⁴ Şamanizm’e dair bazı inançları şöyle sıralayabiliriz.

2.9.1. Kozmoloji (Kainatın yaratılışı) ve Eskatoloji (Kainatın yok oluşu)

İnanıcı

Yerin menşesine dair Asya’da anlatılan efsanelerin çoğunda büyük, eski bir denizden bahsedilir. Denildiğine göre, semavi bir varlık, yeri bu denizden yaratmıştır. Tunguzlar arasında tespit edilen bir efsaneye göre, tanrı bir ateşle eski denizi kısmen kurutarak yeri halk etmiştir. Yakutlar ise, yerin gökten veya bir denizin dibinden hazır olarak getirildiğini söylerler. Diğer söylenceler de ise: Tengri (Tanrı) bir hayvan biçiminde bizzat enginin derinliklerine dalıp dünyayı yaratmak için gereken balçığı çıkarır; veya hem karada hem de suda yaşayabilen bir hayvanı (su kuşu) gönderir; ya da o zamana dek varlığından haberdar olmadığı ve daha sonra ona rakip olacak bir canlıyı suya gönderir. Bir Buryat mitinde Sombo-Burkan (Tanrı) ilk okyanusun üstünde durur.

²⁷² Ateş, Süleyman, 261

²⁷³ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 504

²⁷⁴ Eliade Mircea, *Şamanizm*, 22

Bir su kuşunu fark eder ve ondan derinliklere dalmasını ister. Sudan çıkardığı balçıkla yeryüzünü yaratır. Başka çeşitlemelere göre, Burkan daha sonra yine balçıkla insanı şekillendirir. Lebed Tatarlarının mitinde ise beyaz bir kuğu Tanrı'nın isteğiyle dalar ve ona gagasında bir parça toprak getirir. Tanrı düz ve pürüzsüz yeryüzünü biçimlendirir. Şeytan ancak daha sonra ortaya çıkıp bataklıkları yaratır. Altay Tatarlarına göre, başlangıçta sulardan başka bir şey yokken, tanrı ve insan kara kaz suretinde birlikte yüyüyorlardı. Tanrı ,insanı balçık aramaya gönderdi. Ama insan balçığın birazını ağzına sakladı ve yeryüzü büyürken onun ağzındaki balçık da şişmeye başladı. Balçığı yere tükürmek zorunda kaldı, bataklıklar böyle ortaya çıktı. Tanrı ona şöyle dedi: “Sen günah işledin ve senin uyrukların kötü olacak.”²⁷⁵

Altaylılara göre üzerinde insanların yaşadığı dünya, Tufan'dan sonra bugün ikinci devresine girmiş bulunuyor. İnsanlarla meskun olan dünyanın, bugün de başka bir tehlikeye maruz kaldığı söylenir. Bu da, günün birinde yerin dibinin delinmesi sonucunda, arzın etrafındaki denizin her yeri kaplayacağı veya dünyanın başka bir tufan ile mahvolacağı inanişına dayanır. Altay Türkleri arasında tespit edilen diğer bir efsaneye göre de, bir ateş tufanı içinde dünyanın sonu gelecektir.

2.9.2.Gökyüzü (Güneş, Ay, ve Yıldızlar) İnancı

Dünyanın başka bir çok bölgesinde olduğu gibi Asya'da da evrenin yapısı kabaca üç katlı (gök, yer, yer altı) olarak tasarımlanır; bunlar merkezi bir eksenle birbirine bağlıdır. Bu eksen bir “açıklık”tan, bir “delik”ten geçer; tanrılar işte bu delikten yere, ölümler de yeraltına iner; şamanın ruhu da yine bu delikten geçerek, yeraltına yaptığı yolculuklarda yukarı doğru uçabilir ya da aşağı doğru inebilir. Demek ki; tanrıların, insanların ve yeraltının hükümdarı ile birlikte ölümlerin oturduğu üç dünya üst üste binmiş üç katman olarak tasavvur edilmiş; bu imge, dünyanın okyanusa gömülmesini engelleyen bir hayvan (kaplumbağa, balık) tarafından taşındığı inancı ile tamamlanmıştır. Bir çok Altay halkında, gökyüzü bir çadır biçiminde düşünülür.²⁷⁶ Samanyolu bu çadırın “dikişleri” yıldızlarda ışık alması için açılması için açılmış “delikleri”dir. Tanrılar yeryüzüne bakmak için zaman zaman çadırı açar ve gök taşları

²⁷⁵ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, III, 17-18

²⁷⁶ Eliade, Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, III, 15

yağar. Eğer ifrit bir yıldızı kendine çekerse yıldız kayması oluşur.²⁷⁷ Gökyüzü bir kapak olarak hayal edilir; ama yeryüzünün kenarlarına tam oturmamıştır; aralıklardan büyük rüzgarlar girer. Kahramanlar ve diğer ayrıcalıkları varlıklar da yine bu dar aralıktan geçip gökyüzüne girebilir. Göğün ortasında, göksel çadırı bir kazık gibi sabitleyen Kutupyıldızı parlar.²⁷⁸ Altay Türklerine göre, başlangıçta güneş ve ay mevcut olmadıkları halde, sonradan tanrının gönderdiği bir varlık, göğe madeni iki büyük ayna koyarak dünyayı aydınlatmıştır. Bununla birlikte güneş dişi, ay erkek olarak tasarlanır. Minusinsk Tatarları ay ve güneş tutulmasının büyücülerin onları kendi ışıklarıyla kapatmaları sonucunda oluştuğuna inanırlar. Karagaslar, eğer güneş tutulursa bir çok insanın öleceğine ve misafirlerin (Çiçek hastalığı) geleceğine inanırlar. Ay tutulması “Yelbegen ” denilen bir canavarın ayı yemesinden ileri gelir. Karagaslar, cadının ayı insanlardan uzaklaştırmak ve götürmek istediği için ayın tutulduğunu düşünürler. Bu korkunç mahluku kovmak için havaya, taş, silah atılır, teneke çalınarak gürültü yapılır.²⁷⁹

2.9.3. Tabiat Hadiseleri

Şamanist halklara göre, gerek gökte gerekse yerde vukua gelen çeşitli tabiat hadiseleri, birtakım ruh veya tanrıların eseridir. Karagaslar’a göre, eğer gök yüzünde oturan Tanrı konuşursa bundan gök gürültüsü meydana gelir, eğer Tanrı yeryüzüne inerde kötü ruhları kovalamaya başlarsa, onun ateşli oklarından da şimşekler oluşur.²⁸⁰ Uygurlar gök gürlendiği zaman haykırarak göğe doğru ok atarlardı. Yakutlarda yıldırımdan korunmak için, madeni şeylerle gürültü yapıp, gök gürültüsünü uzaklaştırmaya çalışırlar. Turuhansk havalisindeki Tunguzlara göre gök gürlemesi, gökteki büyük bir kuşun kanat çırpmasından hasıl olur. Göğe çıkan şamanı türlü tehlikelerden koruyan bu kuştur. Yakutlara göre, rüzgarlar dağlarda uyur ve herhangi bir gürültü ile uyanırlar. Yine bunlar kasırgada yaşadıklarına inandıkları bir ruhtan bahseder ve buna Hollarak İççite “Kasırga ruhu” adını verirlerdi. Kazak Kırgızları kasırganın kötü ruhu olduğuna, avluda dolaştığına ve insana (musallat) olan kötülöklere sebep olduğuna inanırlar; kasırğa çadırdan uzaklaştığı zaman Kırgızlar gülüşürler ve

²⁷⁷ Katanov N.F., 111

²⁷⁸ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, III, 15

²⁷⁹ Katanov N.F., 111

²⁸⁰ Katanov N.F., 111

ardından tükürerek “Git kel kafalının-arkadaşının çadırına git.” derler.²⁸¹ Bazı şamanist halklar, rüzgarın hastalık tevlid ettiğine inanırlardı. Türkçe’de “Yel” kelimesinin rüzgar, cin, salgın hastalık gibi manalara gelmesi bundandır. Moğolistan’da rüzgar, yağmur, kar ve don tevlid ettiğine inanılan bir taştan bahsedilir. Rivayete gör, bu taş dağlarda veya geyik, su kuşu, yılan gibi havayaların başında veya bir öküzün karnında bulunur. Denildiğine göre bu taştan daha çok avcılar faydalanır. Mesela av hayvanının izini takip edebilmek için bununla kar yağdırır veya bir ırmağın sularını doldurup kolaylıkla bir yakadan bir yakaya geçmeyi sağlarlar. Yakutlar da bu sihirli taşta “sata” denir. Altaylılara göre bu yada taşı sayesinde havayı istediği şekilde değiştirmek mümkündür.

2.9.4. Ruhlar Dünyası

Orta Asya Türklerinde tabiat ve tabiat olayları ruhi birer varlık olarak düşünülmüşlerdir. Değişik türdeki tabiat olayları ruhların ameli olarak kabul edilmiş, tabiat hadiselerinin istenilen düzeyde veya tarzda olması için de tabiatta belirledikleri ruhlara kurban sunmak veya bu ruhları bazı sihiri olaylar vasıtasıyla yönlendirmek istemişlerdir. Bu tür animist yaklaşımların vücut bulduğu diğer toplumlarda olduğu gibi Orta Asya Türklerinde de ruhlarla irtibata girmek için sihirbazlık müessesesi doğal olarak ortaya çıkmıştır.

Türk-Moğol halkları, eskiden beri başka kavimlerce de mukaddes sayılan ateşe büyük bir saygı göstermiş ve onda bir ruh bulunduğuna inanmışlardır. Ateşin gökten geldiği Türk-Moğol halklarında pek yaygın bir tasavvurdur. Türklerin, eskiden beri ateşte temizleyici bir kuvvet gördükleri, tarihi kayıtlarda sabittir. Ateşin insanı kötülüklerden, kötü ruhlardan ve dolayısıyla hastalıklardan koruyan bir hassası olduğu inancı, muhtelif vesilelerle yapılan merasimlerden de anlaşılmaktadır. Türk-Moğol halkları ateşi insan biçiminde, canlı bir varlık olarak tasavvur eder ve ona karşı kusur etmemeye çalışırlar. Altay ve Sibiryalı halklarında ateşe kurbanda sunulur. Yeni evlenenlerin merasimle ateşe yağ dökmesi, yemek yerken içki içerken ateş ruhuna da bir pay ayrılması adettir. Karagaslar ifritin gelmemesi ve kötülük yapmaması için ateşe kutsal ot atarlar.²⁸² Bununla birlikte Volga Türklerinin bir “Öy öyesi” ev sahibi vardır. İnsan şeklinde tasavvur edilen bu ruh, evi korur, ev halkının iyiliğine çalışır. Fakat, her

²⁸¹ Katanov N.F., 112

²⁸² Katanov N.F., 120

hangi bir şekilde küstürülürse, eve hastalık da getirebilir. Onun için bu ruha senede hiç olmazsa bir kere bulamaç sunulur veya sonbaharda bir kurban kesilir. Türk –Moğol halklarına göre bir de orman ruhu, su sahibi denilen ruhlar, doğum ve ölüm ruhları vardır. Sibirya’da dağ başlarında ve umumiyetle geçilmesi zor yerlerde “Obo” denilen taş yığınlarına rastlanır. Denildiğine göre bunlar, yolcuların bir kazaya uğramamak için attıkları taşlardan meydana gelmiştir. Altaylıların bir dağı aşarken veya bir ırmağı geçerken o yerin ruhu için taş attıkları veya mukaddes sayılan bir ağaca bez parçası veya iplik bağladıkları söylenir. Bazı araştırmacılar (bu durumu) o yerin ruhuna sunulan bir kurban olarak değerlendirirler. Bazılarına göre de bu, sihir için yapılan bir adetten başka bir şey değildir. Kazak Kırgızları kasırganın kötü ruhu olduğunu, avluda dolaştığına ve insana (musallat) olan kötülöklere sebep olduğuna inanırlar; kasırğa çadırdan

Bunlardan başka yer altı ruhları vardır. Şamanistlere göre, karanlık aleml olan yer altında umumiyetle korkunç ve kötü ruhlar yaşar. Kötü ruhların başında “Erlı Kan” gelir. Altaylılara göre Erlik yer altının en alt katında kara çamur veya, başka bir rivayete nazaran kara demirden yapılmış bir sarayda, kara bir taht üstünde oturur. Altaylılar en büyük felaketleri; kızamık, kızıl, tifo gibi hastalıkları, hayvan kırgınıını ondan bilirler. Karagaslar, bu tür hastalıkları ifritten gelen felaketler olarak adlandırırılar ve ifritten çok korkarlar. Bundan dolayı (Kinayeli olmasını istediklerinden) bu hastalıklara misafirler diye hitap ederler.²⁸³

Şamanist halklar, hastalık gibi, ölümü de kötü ruhların bir eseri sayarlar. Altaylılara göre yer altı dünyasının hakimi olan Erlik, yer yüzüne gönderdiği “Aldacı”lar vasıtasıyla insanların ruhlarını yakalatarak hayata son verir. Yakutlar da ölümü, insanın ruhunu kötü ruhların kapıp yemesi ile izah ederler.

Orta Asya Türklerinin dini yaşamlarına dair verilen bu izahatlardan sonra bu dini akideye isim babalığı yaman “Şaman” kelimesini inceleyebiliriz.

2.9.4.1. Şaman

Şamanizme bağlı kavimlerde ruhlarla insanlar arasında mutavassıt rolünü oynayan bir nevi din adamıdır. Asya’nın ortalarını ve kuzeyini kaplayan bütün bu geniş alan içinde toplumun sihirseldinseld yaşamı hep şamanın çevresinde döner. Şimali

²⁸³ Katanov N.F., 111

Asya’da büyücü, sihirbaz anlamlarına gelir. Türk kavimleri Şamanlarına umumiyetle “Kam” derler. Kam da genellikle kahin, sahir anlamlarına gelir. Bununla birlikte tabip, alim, filozof, otacı anlamlarını da taşımaktadır. Bütün hekimler gibi onun da hastalıkları sağalttığına; ilkel ve çağdaş bütün sihirbazlar gibi “fakirsel mucizeler” gösterdiğine inanılır. Ama o, bunlardan başka ruhgüderdir. Ayrıca rahip, mistik ve ozan da olabilir.²⁸⁴ Kam; ruhlar, tanrılar ve cinlerle ilişki kurabildiğine inanılan kimse idi. O afsun (arvaş) ve büyü yapar, afsunlu sözler söyler, kahinlik yoluyla insanların içinden geçenleri bilir, gaipten haber verir, cin çarpmasını ve hastalıkları tedavi ederdi. Anlaşılmayan afsunlu sözler söyler, üfürür, davul döver, kendinden geçerek görünmeyen varlıklarla ilişkiye girerdi.²⁸⁵ Şaman, ruhunu, bedeninden ayrılarak göğe tırmanmaya ya da yeraltına inmeye giriştiğini varsayan özel bir esrimenin uzmanıdır.²⁸⁶ (Buna rağmen) Orta ve Kuzey Asya’nın dinsel yaşamında şamanın rolü ne kadar önemli olursa olsun, yine de sınırlı kalır. Örneğin şaman kurban sunucu değildir.: “Belli zamanlarda, su, orman ve aile tanrılarında sunulacak kurbanlarla ilgilenmek onun görev ve yetkileri arasında değildir.” Altaylılarda şamanın doğum, evlenme ve cenaze törenleriyle hiçbir ilgisi yoktur...Meğer ki beklenmedik bir durum meydana gelsin. Örneğin, şaman ancak kısırlık veya zor doğum gibi durumlarda başvurulur. Şaman bazen ölenin ruhunun geri dönmesini önlemek için, cenaze törenlerine çağrılır; yeni evlileri kötü ruhlardan korumak için düğünlerde de hazır bulunur. Bu gibi durumlarda rolü, sihir yoluyla savunma ve koruma işleminde sınırlı kalır.²⁸⁷ Bu da bize insanların ancak aciz kaldıkları durumlarda büyücü kimliğine sahip kişiliklere müracaat ettikleri gerçeğini anımsatıyor. Kısacası şamanın başlıca işlevi sihirle hastalıkları iyileştirmektir.²⁸⁸ Diğer görevler tali anlamlar taşırlar.

Şamanlar mali açıdan mütevazı kişilerdir. Orta Asya’da (Yaptığı işlemin karşılığı olarak) Kam ve üfürükçüye (afsuncu, arbağcı) “ürüng” denilen bir ücret verilirdi.²⁸⁹ Şamanlar ayrıca baş falcı olarak²⁹⁰ falcılıkla da uğraşırlardı. Şaman her hangi bir hayvanın kürek kemiğini güçlü bir ateşte yakar, eğer yanan kemik kararır ve

²⁸⁴ Eliade Mircea, *Şamanizm*, 22

²⁸⁵ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 504

²⁸⁶ Eliade, Mircea, *Şamanizm*, 24

²⁸⁷ Eliade, Mircea, *Şamanizm.*, 213-214

²⁸⁸ Eliade, Mircea, *Şamanizm.*, 247

²⁸⁹ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 504

²⁹⁰ Eliade, Mircea, *Şamanizm*, 281

çatlarsa, Şaman bu çatlaklara ve yarıklara bakarak mutluluğun nereden gelebileceğini öğrenebilirdi.²⁹¹

(Çünkü) Şamanlar seçilmiş kişilerdir ve bu nitelikleriyle, topluluğun öteki üyelerinin ulaşamadığı bir kutsal alana erişebilirler.²⁹²

Şamanist dünya görüşüne nazaran, bütün alem iyi ve kötü ruhların tesiri altındadır. Büyük ve hususiyle insanlara ve hayvan sürülerine türlü fenalıklar yapmaya hazır.kötü ruhlarla münasebet kurmak kudreti yalnız şamanda bulunur. İnsanlar ruhların ne tabiatta ne de huyda olduklarını ve her şeyden önce onlara hangi yollardan gidileceğini bilemez. Onların nelerden hoşlandıklarını, hangi cins ve nevi kurbanlardan memnun kalacaklarını tayin edemezler. Ata veya akraba ruhlarından aldığı kuvvet ve ilham ile bütün bunları ancak şaman bilir. Böylece bir yandan iyi ruhların insanlar için hayırlı ve faydalı tesirlerini devam ettirmeye, bir yandan da, çeşitli çarelere başvurmak suretiyle, kötü ruhların zararlı faaliyetlerini önlemeye yalnız onun gücü yeter. Şaman bu maksatla tertip ettiği ayinlerde ruhlar ile temasa geçip onları hoşnut ve razı ederek istenilen neticeyi almaya çalışır.

Şamanın çok sayıda gücü, erginlenme deneyimlerinin sonucudur. Şaman adayı, erginlenme sürecinde geçtiği sınavlar sayesinde insan ruhunun ne denli savunmasız olduğunu ölçer ve onu koruma yollarını öğrenir. Aynı şekilde farklı hastalıkların yarattığı acıları tecrübeyle tanır ve bunların sorumlularını tanımlamayı öğrenir. Ritüel bir ölüm yaşar, ölümler diyarına iner ve kimi zaman göğe çıkar. Kısacası şamanın tüm güçleri deneyimlerine ve manevi nitelikteki bilgilerine bağlıdır. Tüm ruhlarla yakınlaşmayı başarır. Yaşayanların ve ölümlerin ruhları, tanrılar ve cinler ve insanların geri kalanının gözüne görünmeyen sayısız figür de buna dahildir.²⁹³ İnsan ruhunun hastalıklar ve ölüm gibi deneyimlerine ilişkin her törende şaman vazgeçilmez bir kişiliktir. Asya'da av hayvanları azaldığı zaman veya esime tekniklerindeki ustalıklarından yararlanmak amacıyla Şamanlara baş vurulur.²⁹⁴ Şamanın asıl işlevi sağaltmadır. Hastalıklar genelde ruhun kaybolmasına veya kaçırılmasına bağlanır. Şaman ruhu arar, yakalar ve yeniden hastanın bedenine sokar. Kimi zaman hastalığın çifte nedeni vardır. Ruhun çalınması ve durumu daha da ağırlaştıran kötü ruhların

²⁹¹ Katanov N.F., 110

²⁹² Eliade Mircea, *Şamanizm*, 25

²⁹³ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, III, 20

²⁹⁴ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, III, 24

hastanın ruhunu ele geçirmesi; o zaman şamanın tedavisi hem ruhun aranmasını hem de cinlerin kovulmasını içerir. Bir çok örnekte ruhun aranması başlı başına bir gösteri oluşturur. Şaman esrik yolculuğuna önce yatay yönde başlar (Ruhun yakın veya uzak bölgelerin bir yerinde yolunu şaşırıp kaybolmadığından emin olmak için bunu yapar.) daha sonra yer altı dünyasına iner, hastanın ruhunu tutsak etmiş kötü ruhu saptar ve onun elinden koparıp almayı başarır.²⁹⁵

Sibirya kavimleri şamanı şu işler için çağırırlar.

1-Bir sene kadar meskende dolaştığına inanılan ölü ruhunu öteki dünyaya göndermek için;

2-Her hangi bir sebepten yersiz, yurtsuz kalan ruhu, tahtadan yapılmış bir tasvire yerleştirmek için;

3-Avda şanssızlığı gidermek için: Avda talihin iyi gitmesi için şaman yardımcı ruhları vasıtasıyla av hayvanlarının gölgelerini önceden yakalar. Bunun için yapılan merasimde şamanın bir avcı gibi hareket ettiği söylenir.

4-Ağır hastalıkları tedavi etmek için: Altay havalisinde Kam'ların tedavi ettiği başlıca hastalıklar; sıtma, çiçek, frengi ve bir takım ruhi hastalıklardır. Burada şaman hastalığı hangi kötü ruhun tevlid ettiğini tespit edip, ruhu sahibine iade eder.

Doğüstü dünyalara yolculuk edebilme ve doğüstü varlıklarla (Tanrılar, cinler) ölümlerin ruhlarını görebilme yetisi sayesinde , şaman ölüm bilgisine belirleyici katkılarda bulunabilmiştir.²⁹⁶ Şamanizm de büyü hünerlerinin sergilenmesi, başka bir dünyanın, tanrıların ve büyücülerin masalsı dünyasının, her şeyin mümkün görüldüğü, ölümlerin hayata döndüğü, yaşayanların ölüp yeniden dirildiği, insanın bir anda gözden kaybolup yeniden belirebildiği, doğa yasalarının iptal edildiği, belli bir doğüstü özgürlüğünün parlak bir biçimde yansıtılıp, mevcut kılındığı bir dünyanın perdesini kaldırır. Şamancıl mucizeler geleneksel dinin yapılarını doğrulamak ve güçlendirmekle kalmaz, imgelem gücünü de harekete geçirip besler, düşünle somut gerçeklik arasındaki sınırları kaldırıp, tanrıların, ölümlerin ve ruhların yaşadığı dünyalara açılan pencereleri aralar.²⁹⁷

Eski Türklerde cinlere ve göz değmesine karşın ilaçla afsunlanırdı. Yine göz değmesine karşı bağ, bostan ve bahçelere korkuluk ve nazarlık dikilirdi. Cin çarpan

²⁹⁵ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, III, 27

²⁹⁶ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, III, 28

²⁹⁷ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, III, 29

kimsenin yüzüne soğuk su serpilir, sonra “kovuç kovuç (kaç kaç)” denilerek üzerlik ve öd ağacıyla tütsülenirdi.²⁹⁸

2.10. Muhtelif Kültürlerde Büyü

Hitit ülkesinde büyü yaygındır. Büyü bir hastalığı iyileştirmek, bedeni kusurları gidermek, her çeşit felaketi, hayaletleri, toprağın verimsizliğini, ordudaki salgın hastalığı savuşturmak, düşmanlara lanet etmek, dostlara iyi şans getirmek, yeminlerini bozacağı düşünülen kimselere lanet ederek yeminleri güçlendirmek, yok olan ve ihmalkar olan kimseleri ya da Tanrıları cezp etmek için yapılır. Bir örnek vermek gerekirse: bir eşek getirilir ve düşman ülkesine sürülür. Bu arada şu sözler söylenir: “Sen, Ey Yarris. Bu ülkeyi felakete uğrattın; bu eşek bu ülkeden bu felaketi kaldırıp, düşman ülkesine götürsün.”²⁹⁹ Hititler geçmiş olayları falcılık yolu ile yorumlarlar; yapılacak bir işte hayır ve uğur olup olmadığını da kehanet ile keşfetmeye çalışırlardı. Kehanetin çeşitli yolları vardı: Kesilen kurbanların ciğerlerinin durumu, kuşların uçuş istikameti, konma yerleri kehanet için istidlal kaynağı idi. Tanrıların hışmından korunma amacı ile kehanete başvurulurdu. Bu da para etmezse o zaman büyülere gidilirdi. Zira büyü sayesinde tanrı iradesine etki yapılmış olurdu. İnsanlar tanrılardan sağlık, bolluk, çocuk, uzun ömür, yağmur ve düşmanlara karşı üstünlük isterlerdi.³⁰⁰ Hititler, cinlerin ve perilerin varlığına inanırlar, şerlerinden korkarlardı. Büyü yapmak yasaktı ve cezası ölümdü. Ancak, büyüün karşısında mukabil büyü yaparak, eski büyüü çözmeye izin verilirdi.³⁰¹ Gayet ibtidai bir yaşam tarzı süren Keltler, paganist dini anlayışı sahiptiler. Keltler büyüünün yalnız büyüünün işleri yürütmeye kafi gelmediğini keşfetmişler ve cihana hakim olan kuvvetlerin ağaçlarda, taşlarda ve sair tabii şeylerde ikamet ettikleri anılan ruhların, zorlanmaktan ziyade daha fazla dua ve niyaz ile daha tesirli bir hale getirebildiklerini anlamışlardı. (Kelt toplumunun içinde) kendilerine Druid’ler, yani akıllı adamlar denilen kahinler (bulunur, bunlar tapınaklarda) daireler ve korular içinde kurbanlar sunuyor, efsunlar yapıyor ve rahibeler burada mahiyeti şüpheli sayılacak bir takım ayinleri icra ediyorlardı. Yaptıkları dini törenlerde en çok kullandıkları şey “Burç ağacı dalları” idi. Burç ağacının mülevves

²⁹⁸ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 504

²⁹⁹ Yurdaydın, H.G., 52

³⁰⁰ Taplamacıoğlu, Mehmet, *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1966, s.93

³⁰¹ Sarıkçıoğlu Ekrem, *Dinler Tarihi*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1983, s.56

toprağa saplanan kökleri bulunmayıp yer ile gök arasında yetişmiş gibi görünmesi, insanların onda büyü kuvveti bulunduğuna inanmalarına sebep olmuştu. Bu yüzden Druid'ler onun bir meşe ağacı üzerine sarıldığını görünce derin bir huşu içinde bir sürü ayinler yapar ve altından bir orak ile onun dallarını toplarlar, kısır kadınların, yahut kısır hayvanların doğurması için bunları kaynatarak verir, saralıları, ülserlileri, bununla tedavi ederler, zehirlenenleri zehirin tesirinden kurtarmak için bu şerbeti içirirler velhasıl uğradıkları her hastalık için bu dallardan istifade ederlerdi.³⁰² Keltler'de Donar, fırtına ve verimlilik tanrısıdır. İzlanda köylülerinin en sevimli uluhiyetidir. Aynı şekilde Normanlar ve Vikingler onun kültürünü geliştirmişlerdir. Mitolojinin içki düşkününü ve çiftçilerin koruyucu tanrısı olarak vasıflandırdığı bu tanrı, devlere veya Midgard yılanlarına karşı harp ederek koruyuculuk yapardı. Donar'ın silahı çekiçti. Çekicini devlere karşı fırlattığında, şimşekler çakardı. Bu sebeple; çekiç ve nacak şekilleri, Kuzey Avrupa musklarında sık sık sihirli bir işaret olarak kullanılırdı. Wodan, harp ilahıdır. Aynı zamanda, yazı ve büyüünün üstadıdır. Kuzeyde

Hindistan'da bir takım büyücülük işlemleri yapılmaktadır; kalkık durumdaki erkeklik uzvu olan "Linga" büyük rol oynamaktadır ki; bu evrensel doğum bolluğu ve bereket lehinde büyü bir etki yapar sanılmaktaydı.³⁰³

Pehlevi dilinde büyü "magu" kelimesiyle karşılanmakta, eski İran'da tabiatüstü güçleri kullanabildiğine inanılan Med kabilesi mensubu rahipler sınıfına da "maguş" denilmekteydi. İslam kaynaklarına "mecus, mecusi" şeklinde geçen kelimelerin, tabiattaki bazı varlık ve olayları yönettiği, gaibten haber verdiği büyücülükle bazı işleri gerçekleştirdiği kabul edilen bu sınıf için kullanıldığı söylenebilir.³⁰⁴

Eski İran'da dinle büyü, başka hiçbir yerde görülmemiş ölçüde birbirine karıştırılmıştı. Gatha'lardan anlaşıldığı gibi Zerdüş sadece tevhidi yerleştirmekle kalmadı, aynı zamanda başta büyü olmak üzere batıl inançlarla da mücadele etti. Sonraki Avesta bölümlerinde bile büyücüler ve cadılar lanetlenmişse de zamanla oluşan yeni dini yapıda Zerdüş'ten kalan tekniklerle halkın sürdürdüğü ve içinde büyüyle ilgili elamanlarında yoğun olarak yer aldığı inançlar bir araya geldi ve daha sonraki safhada Müslümanların Mecusi diye adlandırdığı dini sentez ortaya çıktı. İyiliğin kötülüğe galip gelmesi şeklindeki asli gayeye uygun olarak iyi cin ve ruhların yardımıyla kötü cin ve

³⁰² Doğrul, Ömer Rıza, 32-33

³⁰³ Felicien, Challenge, 49

³⁰⁴ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 501

ruhların zararlı etkileri giderilmek büyücülerin kötülükleri önlenmek istendi. Zerdüş devrinin melekleri ateş, sığır ve yer cinlerine, kurban büyü ayinine, dualar da afsunlara dönüştü. Hastalıklardan, kötü varlıklardan kurtulmak için afsunlar, büyüler yapıldı(Ak büyü). Airyaman adlı eski İran tanrısına başvurularak Angra Mainyu tarafından yaratıldığına inanılan 99999 hastalığa çare bulunmaya çalışıldı. Airyaman şimdiki parsilikte göğün “İzad”ı olarak devam etmektedir. Ancak onun iyileştirici gücü Feridun’a verilmiştir. Eski İran’da ateş kültüründe de büyüünün yeri vardır. Parsilerle Hindistan’da ve İran’da bulunan çok az sayıdaki Mecusi bakiyesi (Ceberler) hala büyüsel ayinler icra ederler.³⁰⁵ Zerdüşçü ritüeli ve adeti benimseyen, Zerdüş’ün müritleri olarak gösterilen Mag’lar da büyücü ve ruh çağırıcı yerli bir kabile kabul edilmişlerdir.³⁰⁶

2.11. Çağdaş Dünyada Büyü

Tahminler göre bugün İngiltere’de beş ile on bin faal (yasal) büyücü vardır. A.B.D’de bu sayı en azından ikiye katlanıyor.³⁰⁷ Özellikle 70’li ve 80’li yıllarda Avrupa’nın bir çok kentinde, Londra’da, Paris’te, Milano’da mezarlıklar basılıyor, mezarlar açılıyor, tabutlar kırılıyor, cesetler, kemikler ortaya dökülüyor. İbadete kapalı, eski, kısmen yıkık kiliselerde siyah mumların ışığında ayinler düzenleniyor, kara kediler, kara horozlar kesiliyor; kanlar akıtılıyor. Los Angeles’te büyücü örgütlerinin sayısı kabarıyor; dergilerde, gazetelerde büyücüler, falcılar, medyumlar sahife dolusu ilanlar veriyorlar ve televizyon ekranlarında “resmi” cadılar programı yapıyorlar; kitaplarını tanıtıyorlar. Ak, Kara veya Kırmızı her türlü büyücülük gündemde yerini koruyor; medyatik oluyor; şu veya bu şekilde pagan gelenekler çağdaşlaşıyor.

Son 30-40 yıl içerisinde İngiliz magazin basınında büyücüler, cadılar ve büyücü örgütleri boy boy sayfeler dolduruyorlar. En çok göze batan, dikkat çeken bugünün cadılarıdır: Genç, güzel, alımlı ve çoğunlukla çıplak. Bunlar ve taraftarları, ataları gibi, gece vakti açık alanlarda veya kapalı mekanlarda ayinler düzenliyor; eskiden kalma dualar okuyor; sihirli daireler çiziyor; kurulan sunaklarda kılıç, kama, sihirli değnek, tuz, su, tütsü kullanıyorlar. Resmi olarak bu cadılar ve büyücüler Ak büyüü kullanıyorlar; doğa güçlerine tapınıyorlar ve kötü etkilerden korunuyorlar.

³⁰⁵ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 503

³⁰⁶ Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, I, 392

³⁰⁷ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 73

Bunlar toplantılara çıplak katılıyorlar, fakat dediklerine göre, amaçları ne ahlaksızlık ne de teşhirciliktir. Amaçları toprağın gücünü tenlerinde hissetmek, topraktan doğal güç almaktır.

İngiliz büyücülerinin başarılarının tarihi sayfalar oluşturduğu söylenir ve bazı kaynaklar bunlardan söz eder. İkinci Dünya Savaşı'nda , örneğin, Almanlar İngiltere'yi istila etmeye hazırlanırken Bournemouth sahillerinde ülkenin en ünlü büyücü ve cadıları bir araya gelirler, sihirli daireyi çizerler, güçlerini birleştirirler ve Hitler'e şu mesajı gönderirler:"Denizleri aşamasın, sen denizi aşamasın, buraya gelemesin, buraya gelemesin."³⁰⁸

Hitler'in mesajı alıp almadığı bilinmiyorsa da Londra'nın, büyücülerin tüm çabalarına rağmen, Alman bombaları altında ezildiği biliniyor. İngiliz büyücülerinin bu yöntemi, daha önce, Napolyon'a ve Kraliçe Elizabeth döneminde İspanyollar'a karşı uyguladıkları söyleniyor.³⁰⁹

Büyü her zaman ve her yerde mevcuttur ve gidişatına bakılırsa-alçalan ve yükselen bir frekansla-olmaya devam edecektir. Bastırıldığında altın yıllarını yaşadı, özgürlüğüne kavuştuğunda medyatik oldu. Hiç kuşku yok ki bir arayışın-veya bir çaresizliğin-karşılığıdır. Yüzeysel, aldatıcı ama kimileri için ikna edici birkaç sorunun cevabıdır. Dünya tarihinde bir kültür olayıdır, en azından geleneksel (ama kullanılmış ama sömürülmüş,saptırılmış) bir kültürün folkloraya dayalı yansıması olarak. İlk ve ilkel bir bilgidir. Yine de insanlar, 21. yüzyıla girmeye hazırlanan insanlar, "Büyü denildiğinde kulak kabartıyor ve akıllarında bir 'acaba?', bir 'ya olursa!' " sorusu direniyor.³¹⁰

Günümüzde Türkiye'nin çeşitli yörelerinde değişik uygulamalar içinde büyü geleneği varlığını sürdürmektedir. Hunlardan günümüz Türk toplumlarına kadar uzun bir gelişme çizgisi takip eden büyü bugün Türkiye'de genellikle kötü niyetle yapılmaktadır. Karı-koca veya başka kişilerin arasını açmak, insanın bazı kabiliyetlerini, dilini, bahtını, cinsi gücünü, idrarını bağlamak, sakatlamak, uyutmamak, malına, canına, hayvanına zarar vermek, kız kaçırmak, kız veya erkeklerin bahtını bağlamak, kadının gönlünü çalmak gibi kötü niyetli kara büyü yanında kişinin kendisini, ailesini, mal, mülkünü koruma gayesine yönelik ak büyü örnekleri de

³⁰⁸ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 75

³⁰⁹ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 76

³¹⁰ Scognamillo Giovanni&Arslan Arif, 81

görülmektedir. Taklit ve temas büyüü örnekleri de vardır. İçinde tılsımlı yazılar, şekiller, ayetler, dualar bulunan muskalar muhabbet ve şifa maksadıyla, düşmanlık, hasım, cin ve benzerinden korunmak için muskacılara yazdırılır. Karı-koca, baba-oğul, gelin-kaynana, iki kardeş vb. arasını açmak için yazdırılan muskaların bir çok çeşidi vardır.³¹¹

³¹¹ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 502

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEMAVİ DİNLERDE BÜYÜ

Semavi dinlerin hepsi büyüyle mücadele etmişlerdir. Ancak büyüsel işlemlerin dini birer hüviyet kazanmalarından da kurtulamamışlardır. Her ne kadar büyüün dinle bağlantısal içeriklere sahip olmadığı söylene de büyüler toplumlara kendilerini dinsel içerikler sayesinde kabul ettirmişlerdir.

3.1. Hıristiyanlık'ta Büyü

Hıristiyanlık'ta büyü yasaklanmıştır. Ancak Yeni Ahid'de bu konuya ayrılan yer Eski Ahid'e göre oldukça azalmıştır. İsa Mesih'in doğumunda doğudan gelme müneccimlerin doğumu müjdeledikleri sadece bir İncil'de yer alır (Matta, 2/1-12). "İsa da Beelzebul (Şeytanların başı) denilen bir gizli güç var, cinlerin reisi olan bu güç vasıtasıyla cinleri çıkarıyor" diyenlere karşı Hz. İsa bu haksız iddiaları ortaya atanların Ruhulkudüs'e murdar ruhu dediklerini hatırlatıyordu (Makro, 3/22-30; Yuhanna, 7/20). Benzer cin çıkarma işini İsa'dan sonrakiler de yapıyordu. Niteki Pavlus bir defa falcı ruhuna sahip ve gaipten haber veren hizmetçi kızdaki ruha "çık" dedi; o da çıktı (Resullerin İşleri, 16/16). Bir başka sefer Pavlus, beraberinde Barnabas varken yalancı peygamber olan bir büyücü yahudinin gözlerine gözlerini dikerek onun gözünü görmez etti (Resullerin İşleri, 13/6-8). Samiriyeli büyücü Simon'un yaptıkları herkesi hayrete düşüyordu (Resullerin İşleri, 8/9-24) yeni Ahid'de cinlere ve putlara secde edenler, zina veya hırsızlık v.b kötülükler yapanlar gibi büyücülükten tövbe etmeyenler de şiddetle kınanmaktadır (Vahiy, 9/21,21/8,22/15; Galatyalılara, 5/20). Ancak dikkat çekicidir ki eldeki İncillerde büyü ile ilgili bir anlatım görülmemektedir.

Yahudiler büyüü daha fazla Yahudi olmayanlara ait bir uygulama olarak gördükleri gibi Hıristiyanlar da bu işi Hıristiyan olmayanların yürüttüğünü söylediler. XV-XVII.yüzyıllar arasında bir çok yahudinin engizisyon mahkemelerine çıkarılarak büyücülükle, cadılıkla suçlandığı, cezalandırıldığı ve öldürüldüğü bilinmektedir. Hıristiyan dünyasında büyücüden daha fazla cadıdan korkulur. Ancak cadıya atfedilen büyücülük, hortlaklık, yamyamlık, kan emme gibi tesirlerin abartma olduğu hemen anlaşılmaktadır. Aslında hayatta iken vücuttan ayrılabilen ruh anlayışı Yahudilerde

görülmez. Hıristiyan kutsal kitabında da cadı kavramına uygun bir anlatıma bir iki belirsiz temas dışında açıklıkla rastlanmaz (Resullerin İşleri, 16/16). Aziz Augustinus dahil kilise babaları ve ilk önemli yazarlar büyüü putperest kavimlerin bir adeti olarak gördüler. Onlara göre bu din dışı uygulama dinin iyi öğretilmesiyle önlenebilirdi. Kilisenin büyüye bakışı bu çizgiyi takip ettiyse de halkta, özellikle şehir dışı yörelerde büyü geleneği devam etti. Buna zaman zaman varlıklı şehirlilerin büyü iptilaları da eklendi. Bütün bu gelişmeler, 1320'de çıkarılan ve büyücülükle cadılığın her ikisini de dinsizlik sayan papalık fermanıyla noktalandı. 506 Artık engizisyon kayıtlarında "cadılar sebtî", "kara şeytan tapınması" deyimleri geçmeye başladı. Bunlar yanında ak büyü, simya uygulamaları gibi bazen tepki görmekle beraber genelde hoşgörü ile karşılanan faaliyetlerde vardı. Ancak Avrupa'da en çok ilgi toplayıp literatüre geçen inançlar cadılıkla ilgili olanlardı. 1484'te Papa VIII.İnnocent tarafından cadılık zındıklık olarak ilan edildi. Bu ferman engizisyon mahkemeleri tarafından başta Fransa, Almanya ve İngiltere olmak üzere Avrupa'nın çeşitli yerlerinde, 200 yıl boyunca içlerinde pek çok masum insanın da bulunduğu on binlerce kişinin suçlanmasına ve eziyetle öldürülmesine yol açtı.³¹²

3.2.Yahudilikte Büyücülük

3.2.1. Yahudi Tarihi

Yahudilerin büyüyle tanışıklıklarını anlamak ve Medine'ye geliş süreçlerini izlemek amacıyla onların tarihsel seyirlerini ele almak faydalı olacaktır.

3.2.1.1. Tarih Öncesi Çağlardan İbranilere

Erets Yisrael'de* tarih öncesi çağlara ait bir çok arkeolojik buluntu ele geçirilmiştir. M.Ö.17.000'den önceki Paleolitik dönemlerden kalma insan kalıntılarında Ürdün Vadisi'nde ve Negev'de; Neolitik (M.Ö.8000-M.Ö.5000) medeniyeti kalıntılarında da Ürdün Vadisi'nde, Judea Çölü'nde ve Jeriko'da rastlanmıştır. Kalkolitik (M.Ö.5000-M.Ö.3000) dönemle ilgili olarak ise; M.Ö.4000'den kalma Gasulian

³¹² Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.*, VI, 505-506

*İsrail Toprağı

kültürüne ait tuğla evlerin tarım ekonomisinin izlerine de Negev ve Beerşeba Vadisi'nde rastlanmıştır. Beer matar'da tarım işçiliğın ürünleri bulunmuştur.

Bronz çağı ise, arkeologlara göre Kalkolitik döneminin bitiminden İsrailoğullarının Kaan topraklarına yerleşmesine dek (M.Ö.3300-M.Ö.1200) uzanan dönemdir. Surlarla çevrili kentlerde resmi binalar, konutlar, tapınaklar yer alıyordu. Karasabanlı tarım yapılıyordu. Bu kentler eski Mısır koruması altındaydı. M.Ö.22-21.yüzyıllara muhtemelen Mısır'daki 5.Sülale'nin askeri seferleri sonucu bu durum değışmiş ve Orta Bronz Çağı'nda (M.Ö.20-16.yüzyıllar) hayvancılık ilerlemiş, bir ara ortadan kaybolan surlar ülkenin tekrar kentlerden oluşan devletçiklere bölünmesiyle ortaya açmıştır. Yarden Nehri Havzası Suriye bölgesi kültürüne Mısır bağımlılığı devam ederek eklenmiş olup; mühürler, anlaşma metinleri, süslü objeler bunun kanıtıdır.

Son Bronz Çağı'nda (M.Ö.1550-M.Ö.1200) Mısırlılar Kaan topraklarını ellerinde tutmayı sürdürdüler. Mısırlılar bir taraftan Mezopotamya'da Mitanni ve Hitit kralları ile savaşırken; 18. ve 19. Mısırlı Firavunlar Sülalesi (Tutmosis II gibi) Kanaan'a seferler düzenlediler. Megiddo'da bulunan bronz savaş ilahı heykeli, Son Bronz Çağı'na ait olup; genellikle Ba'al adlı tanrı olarak adlandırılır. Başka heykeller de El ve Aşerah adlı akraba tanrılar olarak tanımlanmışlardır. Savaş tanrısının giysisi Mısırlılar'ı çağrıştırmaktadır. Lahiş, Hazor ve Bet Şear'de elde edilen buluntulara göre (fil dişi objeler, mücevherat, kurban ve ritüel eşyaları) kentlerle surlarla çevrili hali süregeliyordu ve M.Ö.12. yüzyıl ortalarına kadar Mısırlılar'ın egemenliğinin sürdüğü anlaşılmaktadır.

Daha sonra bölge süratle Pelıştimliler ve İsrailoğulları tarafından işgal edildi. Yörede Miken, Yunanistan ve Kıbrıs'tan İthal edilmiş çanak-çömlekler, Kanaanlılar'ın ekonomik canlılığını anlatmaktadır. Serabit el Khadim'de Sina'da yeralan Aton adlı tanrıça heykeli, çölde seyahat eden Mısırlılar'ı korumaya yarıyordu. Bu kişiler, M.Ö. 20-21. yüzyıllarda Kanaan topraklarına, bakır ve kıymetli taşlar çıkardıkları madenlere gidiyorlardı. M.Ö. 19.yüzyıldan kalan ve Orta Mısır'daki Beni Hasan'da bulunan Knum Hotep'in mezarındaki duvar resminde Semitik görünümlü kervancılar görünmektedir. Bu, da Mısır'a Kanaanlılar'ın göç etmiş olduğunu ifade etmektedir.³¹³

³¹³ Besalel Yusuf, *Yahudi Tarihi*, Üniversal Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.26-27

İbraniler tarih sahnesine çıktıklarında Mısır'ın gerisinde birkaç yüzyıllık dengeli bir ulusal yaşam uzanmaktaydı. Fırat çevresinde gelişen Sümer, Akad ve Babil uygarlıklarıysa, ilk kuruluş evrelerini bitirmişlerdi. Site devletler Mezopotamya'ya yayılmış, ileri tarımsal yöntemleri günlük yaşama girmişti. Öte yandan İsrailoğulları'nın tek tanrılı dininin Sümer dini ve efsanelerinden etkiler içerdiği müşahede edilmiştir. 1872 yılına dek Tufan hikayesinin yalnız Tevrat'ta olduğu biliniyordu. Fakat bu tarihte Ninve'de ortaya çıkarılan Asurbanipal Kitablığı içindeki bir çivi yazılı tablet okununca, bu büyük bir şaşkınlık yaratmıştır. Gılgamış destanının son kısmını oluşturan bir öyküde Gılgamış'ta Nuh'un Babilce karşılığı olan Utnapiştim anlatılmıştır. Utnapiştim, 7 günde yaptığı gemiye akrabalarını ve çeşitli hayvanları doldurmuştu. Tufan 6 gün 6 gece sürmüş, suların çekildiği 7'inci gün, gemi Nizir dağına oturmuş ve suların çekildiği, kuşlar gönderilerek anlaşılmıştır. 20. yüzyılın içerisinde bu öykünün daha erken çağa ait olan Sümercesi bulunmuştur.

Sümer dini çok tanrılı bir dindir fakat bu dindeki: Tanrının yaratıcı ve yok edici gücü, tanrı korkusu, tanrılara yaranmak için kurbanlar verilmesi, dualar ve ilahilerle tanrıyı sevdirmek, iyi ahlaklı, saygılı olmak ve temizlik gibi unsurlar tek tanrılı dinlere hemen hemen aynı ile geçmiştir. Sümer tanrıları kızarsa kendi ülkelerini bile yakıp yıkarlar. Tevrat'ta Tanrı Yahve'nin insanlara kızarak onlara yok edici felaketler verdiği, komşu devletleri, İsrailoğulları'nın üzerine saldırttığı bilinmektedir. Keza dünyanın yaratılışı, Havva'nın Adem'in kaburgasından yaratılması ve Cennet'ten kovulması gibi olaylar da Sümer'de paralellikleri olduğunu belirtmektedir.

İsrailoğulları'nın atalarının yaşamını yansıtan başlıca kaynak Tevrat olmakla beraber, bugün elimizde bu dönemle ilgili bilgiler veren Tevrat dışı kaynaklarda mevcuttur. Bazı araştırmacılar, Tevrat'ın peygamberlerle ilgili bölümlerinin gerçek tarih olduğunu öngörmüşlerdir.³¹⁴

İsrailoğulları'nın atası Avraam, Tevrat ve Tevrat dışı belgelere göre Batı Samilerindendir. Tevrat dışı kaynakların kaydettiği Batılı Sami göçleri, yönleri ve nitelikleriyle Avraam'ın Tevrat'ta anlatılan göçüne uymaktadır. İbraniler bu noktada Ortadoğu uluslarından açıkça ayrılırlar: “ Ve Kenan diyarına gitmek üzere (Kalde) Ur

³¹⁴ Besalel Yusuf, 30

şehrinden çıktı ve Harran'a geldiler ve orada oturdular³¹⁵ Avraam'ın aşiretinin Tevrat'ta anlatılan toplumsal yapısı, liderlik biçimi ve göçebe yaşamı Orta Fırat bölgesindeki Mari belgelerinde anlatılanlara tam olarak uymaktadır. Gene Mezopotamya'da Nuri kentinde bulunan belgeler, Avraam, Yitshak ve Yaakov'un aşiretlerini yöneten yasalar hakkında önemli bilgiler verir.*

M.Ö.19. yüzyılda Batı Samiler'in ilk dalgaları Mısır'a varır. Mısırlılar, ülkelerine giren Batı Samiler'e Hiksos (Yabancı ülkelerden gelen efendiler) adını verirler. Daha sonraki dönemlere ait belgelere göre Hiksoslar, Nil nehrinin deltasına yerleşmişlerdi. Tevrat'ta delta bölgesi, "Erets Goşen" olarak geçer. Avraam Ur kentinden çıkıp Harran'a vardığıktan sonra Tanrı, O'na Kenan ülkesine doğru yola çıkmasını emreder ve O'na O'dan çıkacak kuşaklara bu ülkeyi vermeyi vaat eder.³¹⁶ "Ve Rab Avraam'a görünüp dedi: Bu memleketi senin zürriyetine vereceğim"³¹⁷ Arkeolojik bulgular, Avraam'ın Kenan'a geldiği zaman ülkede dağılmış Sami aşiretlerinin yaşamakta olduğuna işaret etmektedir.

İsrailoğullarının üç büyük atası, Avraam, oğlu Yitshak, torunu Yaakov, Kenan ülkesinde göçebe bir yaşam tarzı benimsemişlerdi. Yisrael işaretleri kurak dönemlerde güneye, Nil deltasına inerlerdi. Avraam'ın ailesi sonunda Hebron'a yerleşti ve Abram orada bir aile mezarı (Meraat a-Mahpela) inşa ettirdi. Avraam'ın ölümünden sonra oğlu Yitshak, sonra da O'nun oğlu Yaakov aşiretin yönetimini ele aldı. Yaakov Avinu'nun on iki oğlu oldu: Reuven, Naftali, Şimon, Levi, Yeuda, İzahar, Zevulun, Dan, Gad, Aşer, Yosef ve Binyamin. Bu on iki oğul ve onlardan gelen kuşaklara On iki Yisrael Aşireti veya İsrailoğulları denir.³¹⁸ Yaakov'a Yisrael isminin verilmesini Tevrat şöyle açıklamaktadır: " ve Yaakov yalnız başına kaldı ve seher sökünceye kadar bir adam O'nunla güreşti. Ve O'nu yenmediğini görünce, uyluğunun başına dokundu ve O'nunla güreşirken Yaakov'un uyluk başı incidi... ve O'na dediki: Adın nedir? Ve O dedi:

* Kuzey Sami Kavimlerinin atası sayılan Hz. İbrahim'in soyundan geldiği kabul edilen İbraniler ve İsrailoğullarını Tanrının seçilmiş kavmi saydığı için Musevilik yalnızca bu halkın ulusal dini olarak gelişmiştir. Bu inanca göre: Hz.İbrahim'in kişiliğinde İsrail oğullarıyla yaptığı anlaşmayla onları yalnızca kendisine tapınmakla ve tanrısal hakikati dünyanın bütün kavimleri arasında yaymakla görevlendirilmiştir. Dört bin yıllık İsrail tarihinin kökü Tevrat'a dayalı esatir olmakla beraber Yahudi tarihçiler Tevrat'ta geçen olayların arkeolojik kazılarda elde edilen bulgularla da doğruluklarının kanıtlanmış olduğu görüşündedirler.

³¹⁵ Tekvin/11-31

³¹⁶ Besalel Yusuf, 31

³¹⁷ Tekvin/12-17

³¹⁸ Besalel Yusuf, 31

yaakov. Ve dedi: Ve artık sana Yaakov değil, ancak Yisrael denilecek. Çünkü Tanrı e ve insanlarla uğraşp yendin....”³¹⁹

Tevrat’a göre İsrailoğulları Kanaan’da başlayan büyük bir kuraklık sırasında Mısır’a göç etmişler ve oraya yerleşmişlerdir.; Yaakov’un oğullarından Yosef de daha önce Mısır yönetiminde bakan olmuştur. İsrailoğulları’nın Nil deltasına geldikleri dönem, M.Ö.1700 yıllarına rastlamaktadır. Tevrat İbranilerin Mısır’a göçünü ve Goşen ülkesine yerleşmelerini, Mısır yönetimine Yosef’in bu yönetim içinde elde etmiş olduğu yüksek makam nedeniyle onlara yapılmış bir iyilik olarak açıklar.

Tora’ya göre, Yusuf kardeşlerinin kıskançlığına kurban gitmiş ve kendisine karşı düzenlenen çeşitli kasıtlı olayların sonunda İsmailoğulları’na satılmış, O’da bu şekilde Mısır’a vararak hükümdarın hizmetinde yükselmiştir. Uzun yıllar sonra Yosef Mısır’a gelen kardeşleriyle karşılaşmış ve bütün ailesini, babası Yaakov dahil yanına getirtmiştir.

Böylece tek tanrıya inanan Avraam’ın soyundan gelen İbraniler’in diasporadaki yaşamı başlamış olur. İbraniler önceleri Mısır’da serbesttiler. Bu durum, M.Ö.1570’te Hiksos devleti yıkılıncaya kadar sürdü. Bu tarihten sonra Mısır’ın hakimiyeti Firavunlar’ın eline geçmiştir; yerli Mısırlılar, Samiler’e düşman olduklarından, bunları tutsak etmiş olmaları Tevrat’taki açıklamalara tarihsel açıdan uymaktadır. Arkeolojik çalışmalar sonucunda bulunan bir Mısır papirüsü, “Goşen’de kölelerin bulunduğunu ve bunların bazen gruplar halinde Sinay Çölü’ne doğru kaçtıklarını” kaydetmektedir.³²⁰

3.2.1.2. Çıkış (Eksodüs)

Tevrat’a göre İbraniler bir hesaplamaya göre 270 yıl, başka bir hesaplamaya göre 400 yıl kadar kaldılar³²¹ Tevrat bu durum hakkında şöyle der: “ Ve İsrailoğulları’nın Mısır’da oturdukları süre 430 yıldır.”³²² Bu sürenin son iki asrı kadarında Mısır’da köle olarak yaşadılar, kentlerin ve piramitlerin inşaatlarında çalıştırıldılar ve çok eziyet gördüler. Sonunda peygamber Moşe tarafından Mısır’dan çıkartıldılar. Tevrat bu durumu şöyle izah eder: “ Ve onlara yükleri ile eziyet etsinler diye üzerlerine angarya nazırları koydular. Ve Firavun için Pitom ve Ramses şehirlerini

³¹⁹ Tekvin,32:22-32

³²⁰ Besalel Yusuf, 32

³²¹ Besalel Yusuf,32

³²² Çıkış,12.40

yaptılar.”³²³ Bu kentlerin Firavun II.Ramses zamanında (M.Ö.1290-1224 dolaylarında) kuruldukları bilinmektedir. Ayrıca o zamanlardan kalan bir Mısır belgesi, bu iki kentin inşa işinde “Apiru” (İbrani) işaretlerinin çalıştırılmış olduğunu açıklamaktadır. Buna göre İbraniler, Mısır’dan M.Ö.13. yüzyılın başlarında çıkmışlardır.

İsrailoğullarını Mısır esaretinden kurtaran Moşe, Musevi dininin kurucusu ve tarihindeki en büyük lideridir; Moşe ulusuna ve insanlığa Tek Tanrı’lı dinin yasalarını vermiş³²⁴ (On Emir), bu dine dayanan bir ahlak düzeni oluşturmuştur; halkını vaat edilmiş Kenan topraklarının eşğine de getiren O’dur..

Moşe, ikisi de Levi aşiretinden olan Armam ve Yohevet’in oğludur. Firavun, Moşe doğduğu sıralarda, “iki İbrani ebesine İbraniler’den doğacak erkek çocukların öldürülmesini emretmişti.”³²⁵ Yohevet, Moşe’yi doğurduktan sonra üç ay süreyle gizlemiş ve sonra bir sepete koyarak Nil nehrine Salı vermiştir. Olayı izlemiş olan Firavun’un kızı Bayta, çocuğu sudan çıkarmış ve saraya alarak O’nu bir Mısırlı gibi yetiştirmiştir. “Moşe” kelimesinin etimolojik kökeni, Tevrat’a göre “sudan çıkarılmak” anlamına gelmektedir. Moşe özgür bir birey olarak büyümekle beraber, halkının esareti ve Tek Tanrı inancı taşımayan Mısır kültürü O’nu rahatsız ediyordu. Bir İbrani kölenin bir Mısırlı tarafından dövüldüğünü gören Moşe araya girince kavgacıardan biri “Ne hakla olaya karıştığını sorar ve Mısırlı’yı öldürdüğünden de haberi olduğunu belirtir.”³²⁶ Moşe İbraniler’in arasındaki çekişmenin bir ana sorun olduğunun bilinci ile rahatsız olur; ayrıca Mısırlı’ı öldürdüğünün bilinmesinin yarattığı endişe ile Midyan’a kaçar. Bu olaylar Moşe’nin idealist ve cesur olmakla beraber, henüz bir lider olma vasfını taşımadığını ayrıca içinde buldukları baskı ortamına karşın İsrailoğulları’nın birbirleriyle didişecek derecede duyarsız kaldığını anlatmaktadır.

Midyan’da Moşe manevi bir olgunlaşma dönemi yaşamıştır. Tevrat’a göre bir gün çölde gezinirken Moşe Tanrı’nın sesini duyar. Tanrı Moşe’ye İsrailoğulları’nı Mısır esaretinden kurtaracağını söyler. Moşe kekeme olduğunu ve bu görevi yapamayacağını söyleyerek Tanrı ile bir süre tartışır. Tanrı her şeye rağmen görevi Moşe’ye verir kardeşi Aaron’u da Moşe’nin sözcüsü tayin eder. Tevrat’ta Tanrı’yla tartışma olayı, Moşe’nin eylemlerinde ve düşüncelerindeki içtenlikli ve mütevazı bir kişi olduğu şeklinde

³²³ Çıkış,1:11

³²⁴ Besalel Yusuf, 32

³²⁵ Çıkış,1:15

³²⁶ Çıkış,2:14

açıklanmaktadır. Moşe Mısır'a döndükten sonra İsrailoğulları'nın anavatanlarına döndürülmesi için girişimler yapmaya başlar; halkının durumunun iyileştirilmesi amacıyla Firavun'a ricalarda bulunur. Hükümdar İsrailoğulları'nı bırakmayı reddedince birtakım mucizeler gerçekleştirir. Ayrıca Mısır Halkının başına gelen 10 musibet sonucunda (sonuncusu ilk doğan erkeklerin ölümü) Firavun İsrailoğulları'nı bırakmaya razı olur.³²⁷ Ancak Firavun verdiği izinden sonra, ordusuyla Sinay'a doğru ilerleyen İsrailoğulları'nın peşine takılır. Mısır ordusu Kızıldeniz kıyılarına geldiğinde bir mucize olur. İsrailoğulları, suları yarılmış bu denizden karşı kıyıya geçtikten sonra onları izlemek isteyen Firavun'un kuvvetleri tekrar kapanan denizin altında kalarak boğulur.³²⁸ Mısır'dan çıktıktan üç ay sonra İbraniler³²⁹ Sinay'da Horeb Dağı'nın (Sina Dağı) eteklerine geldiler. Moşe Tanrının elinden Yisrael dininin yasasını nalmak üzere Sinay Dağı'na çıkar. Moşe Sinay Dağı'nda 40 gün kalır ve on emiri (Aserat a Diberot) alır. Bu emirler Tanrı ile Yisrael arasındaki ilk anlaşmadır.

İkinci Ramses döneminde Mısır ile Hitit devletleri savaş halindeydi. Eldeki bazı kanıtlar, Mısır'da yaşayan göçebe unsurların bu anlaşmazlıklar sonucunda fırsattan istifade ederek ülkeden kaçtıklarını göstermektedir. İsrailoğulları, kırkm yıl kadar Sinay Çölü'nde dolaştıktan sonra Kenaan'a girmek üzere hazırlanmaya başladılar, bu dönemde İsrailoğullarının lideri Yeoşua'dır.³³⁰

3.2.1.3. Hakimler Dönemi

Tora'ya göre; 12 kabilenin organize askeri hareketiyle Eretz Yisrael zaptolunmuş ve toprak daha sonra bunların arasında bölüştürülmüştür. İsrailoğulları'nın aile birimleri yavaşça fazla meskun olmayan dağlık bölgelere yerleşmeye başlamış; bu arada da Kenan kentleri tecrit olmuş ve kabileler bunların bir kaçını ele geçirmişlerdir.³³¹ Tora; kabilelere ayrılmış İsrailoğulları'nın ulusal birliklerinin Otniel, Ehud, Debora, Gideon, Yiftah, Samson gibi güçlü kişiliklere sahip hakimler tarafından sağlandığını belirtmektedir. Neben Ezer savaşında Peliştimliler'e yenilen İsrailoğulları, M.Ö. 11. yüzyılda dağlık bölgede yer alan Şilo'da ikamet etmekteyken; bu yenilgi sonucu yakılan kentten acele olarak ayrıldılar.

³²⁷ Çıkış:7,8,9,10,11,12

³²⁸ Çıkış,14

³²⁹ Besalel Yusuf, 33

³³⁰ Besalel Yusuf, 36

³³¹ Besalel Yusuf, 36

Kenaan'ın fethini belirten Tevrat dışı kaynakların başlıcalarından biri de, ikinci Ramses'in oğlu Merapta' nın yazıtıdır. Tahta geçişinin beşinci yılında, yaklaşık M.Ö.1220'de yazılan bu belgede Eretz Yisrael'in İsrailoğulları tarafından yeniden fethedildiği anlatılmaktadır. Tevrat ise Kenaan'ın fethini değişik şekillerde anlatmaktadır. Sayılar kitabına göre, İsrailoğulları Sinay'daki son konak yerleri olan Kadeş-Barnea'dan itibaren Edom ülkesine doğru yola çıkmışlardır. Edom kralı geçmelerine izin vermeyince, ülkenin çevresinden dolaşmışlar ve Ürdün Nehri'nin doğu yakasından Eretz Yisrael'e girmişlerdir.³³² Tevrat'ta sayılar kitabında bu konu hakkında biraz daha farklı başka bir kıssaya da rastlanır.³³³

Arkeolojik bulgular, İsrailoğulları'nın Kenaan'a girdikten sonra, göçebe yaşam şeklinden, küçük ve çevresinde sur bulunmayan yerleşme merkezlerinde tarımsal bir faaliyete dayanan yerleşik bir yaşam şekline geçtiğini kanıtlamaktadır.³³⁴

İsrailoğulları'nın Kenaan'a yerleşmeleri ile aşiret ekonomisinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Göçebe çobanlar bu yeni düzende çiftçi ve zanaatçı olmuşlardır. Bazı araştırmacılar Sinay'da On Emir'in alınmasıyla İbranilerin siyasi bir birim haline gelmiş olduklarını iddia ederken, bazıları da Kenaan'a sürekli yerleşme ile birlikte uluslaşma döneminin başladığını iddia ederler. Ancak Kenaan'a yeniden yerleşme sırasında bütün aşiretlere hükmeden bir lider bulunmamaktaydı. Fakat yerleşme döneminde geçici bir lider tipi oluşmaya başlamıştır. Tevrat bu lider tipine Yargıç (Hakim) adını verir. Tevrat'ta Hakimler (Şofetim) dönemi ayrı bir kitap olarak yer almaktadır.

Yargıç bir aşiretin lideriydi ve bir bunalım anında bütün aşiretlerin başına geçirdi. Yargıçlar, aşiretlerin geleneksel liderleri ve yaşlıları tarafından seçilir ve güncel sorunlarla ilgilenirlerdi. Bu geçici liderlikte veraset yoktu. Sorunu çözümlenebileceğine inanılan kişi, yönetimi ele alır ve işi bitirince vazifeyi bırakırdı. İsrailoğulları, bu dönemde Kenan kabilelerinin baskısı altında ve bölünmüş bir durumda bulduklarından düşmanı yenemeyeceklerinin bilinci içinde aşiret reisi ile kral arasında bir konum işgal eden bir Yargıcın liderliğini benimsemişlerdir. Hakimler kitabı, düşmana karşı sefere çıkan ve Yisrael'i tehdit eden güçleri yenen halk arasında sevilen altı yargıç (Otniel, Ehud, Devora, Gidon, Yiftah ve Şimşon) ve savaş alanında

³³² Besalel Yusuf, 37

³³³ Sayılar Kitabı, 33

³³⁴ Besalel Yusuf, 37

değilse de başka yetenekleri nedeniyle görev alan Küçük Yargıçlar olmak üzere iki tür yargıçtan söz eder. Yargıçlardan bazıları iz bırakan ulusal kahramanlıklarda bulunmuşlardır.³³⁵ Hakimler dönemi bir tür siyasi yapılanmanın temel taşları niteliğindedir. Bu dönem M.Ö. 12. yüzyılın ilk yarısından M.Ö. 11.yüzyılın ilk yarısına kadar sürmüştür.³³⁶

3.2.1.4. Krallığın Kuruluşu ve Bölünmesi

3.2.1.4.1. Şaul Dönemi (M.Ö. 1020-M.Ö. 1004)

Şaul İbranice’de “İstenmiş, aranmış, (Tanrı tarafından) ödünç verilmiş” anlamındadır. Şaul Binyamin aşiretinden Kiş’in oğludur ve Giv’a kentinde doğdu.³³⁷ Tevrat’a göre “genç ve güzel bir kişiydi”³³⁸ Şaul’un kral seçilmesi, gençliğinde gösterdiği askeri başarılarla ilgilidir. “ Ve Şaul Yisrael krallığını aldı ve çepeçevre bütün düşmanlarına karşı, Ammon Oğulları’na karşı, Edom’a karşı, Tsoba krallığına karşı ve Filistililer’e karşı cenk etti, ne tarafa dönse yenerdi.”³³⁹ Şaul aşiret yapısında bir değişiklik yapmayarak, aşiret liderleriyle kendi arasında sürtüşmelere olanak tanımadı. Ancak Şaul’un siyasal ve askeri lider olduktan sonra Tanrı’nın temsilcisi de sayılan ruhani lider ve yargıç Şamuel’le arası açıldı. Bu durum İsrailoğulları’nın Yargıç yönetiminden kraliyet dönemine geçişte yaşadığı güçlükleri de yansıtmaktadır.

Tanrısal gücün kendisini terk etmekte olduğunu hisseden Şaul’a ayrıca Peliştimliler’in devi Golyat’ı yenerek halkın sevgisini kazanan David de rakibi olmaya başlamıştı. Şaul bunun üzerine David’i kıskanmaya başladı. Fakat David tevazu içinde kralın yanından ayrılmıyor, bazen de ona arp çalıyordu. Ancak Şaulsonunda David’i öldürmeye çalıştı. David bu durumda kaçmaya mecbur kaldı. Bu arada Peliştimliler’in fırsattan yararlanıp saldırıya geçeceklerini öğrenen Şaul, ordusunu alıp savaşa çıktıysa da; İsrailoğulları savaşı kaybetti. Peliştimliler’in eline düşüp aşağılanmaktan korkan Şaul intihar etti, bu savaşta Şaul’un üç oğlu da öldü.³⁴⁰

³³⁵ Besalel Yusuf, 38

³³⁶ Besalel Yusuf, 39

³³⁷ Besalel Yusuf, 39

³³⁸ I.Samuel,9:2-13

³³⁹ I.Samuel,14:47

³⁴⁰ Besalel Yusuf, 40

3.2.1.4.2. David Dönemi (M.Ö. 1004-M.Ö. 965)

Şaul'un ölümünden sonra David ailesi ve savaşçıları ile birlikte Hevron'a yerleşti. David, Yehuda aşiretine bağlı Beyt-Ledhem kentinde yaşayan Efrata ailesinden Yesse'nin küçük oğlu olup, Tevrat kendisini "iyi arp çalan, cesur, yiğit, cenk eri, sözünde akıllı ve yakışıklı"³⁴¹ olarak tanımlar. David ilk kez monarşiyi kabul eden Yehuda'nın kralı olarak Hevron'da yedi yıl krallık yaptı. Bu arada Şaul'un oğlu Eşbaal, babasının tahtına oturdu. David hem iç hem de dış sorunlarla uğraşmaya başladı; Yehuda'yı kuzeyde Yisrael aşiretleriyle birleştirmek için bir dizi savaflara girdi. Esasen kuzeydeki aşiretler, Eşbaal'in yönetiminden memnun değillerdi ve aşiret liderleri Eşbaal'in ölümü üzerine Hevron'a gelip Yisrael tahtını David'e sundular. Bu arada David Peliştimliler'i de birkaç kez yendi. Ancak Yebusiler'in elinde bulunan Kudüs, kuzey ve güney aşiretlerinin birleşmesine engel oluşturuyordu.³⁴² M.Ö. 1000 civarında Kudüs şehri zapt edilerek İsrail'in başkenti olmuş, Hindistan-Akdeniz arasındaki deniz ve kervan yollarının üzerinde bulunan Suriye'den Mısır'a kadar olan bölgede İsrail egemenliği sağlanmıştır. Hz. Davud'un peygamberliği sırasında İsrail oğulları zenginleşerek refaha kavuşmuştur. Hz. Davud Kudüs'te Tanrı Yehovaya adanmak üzere büyük bir tapınak yaptırmayı, bütün dini yadigarları (Kudüs'e getirttiği Ahit Sandığı gibi) buraya toplamayı ve Kudüs'ü de İsrail oğullarının dini merkezi haline getirmeyi arzu etmiş, ancak din uluları tarafından böyle bir eserin kendisinden sonra oğlu zamanında gerçekleştirilmesi tavsiye edildiğinden mabedin inşası Hz. Süleyman'a kalmıştır.³⁴³ Bir diğer kaynakta ise şöyle denilmektedir: Kral David Kudüs'ü zaptederek başkent ilan etti ve Ahit Sandığı'nı da buraya getirerek, bu kentte görkemli bir mabet inşa ettirmeyi tasarladı. Ancak David zamanın nebisi Natan'ın önerilerine göre hareket ederek bu işi varisine bıraktı.³⁴⁴ Buradaki ifadeye göre Hz. Davud bir peygamber olarak olarak telakki edilmez.

David Peliştimliler'i kesin mağlubiyete uğrattıktan sonra güneyde Mısır kuzeyde de Asur krallıklarının zayıflıklarından istifade ederek topraklarını genişletti. Edeom'u topraklarına kattı ve Fenika ve Tir devletleriyle anlaşmalar yaptı. David oluşturduğu bu geniş krallığı müdafaa etmek için devamlı bir ordu kurdu, içeride de

³⁴¹ I.Samuel,16:18

³⁴² Besalel Yusuf, 40

³⁴³ Erdoğan Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.35

³⁴⁴ Besalel Yusuf, 40

uygun bir yönetim tarzı meydana getirdi. Ancak bu otoriteye karşı huzursuzluklar başladı. David'in ilk iki oğlu öldükten sonra krallığı sevdiği oğlu Şelomo'ya bırakacağından muhtemelen endişe eden diğer oğlu Avşollom, bir ayaklanma başlattı. David'in mensup olduğu Yehuda kabilesini diğer kabilelerden ayrı tutması sebebiyle, bu seferde Binyamin aşiretinden Şeba'nın liderliğinde gelişen bir ayaklanma baş gösterdi. David bu isyanları kendisine sadık Yehudalılar sayesinde bastırabildi. Üstelik taht kavgaları da başlamıştı. Avşolom'un ölümünden sonra veliaht durumuna gelen Adoniy'a'yı destekleyenler ve David'in Bat-Şeva'dan olan oğlu Şelomo'nun tahta çıkmasını isteyenler vardı. Ancak David ölmeden önce küçük oğlunu tahtın varisi tayin etti.³⁴⁵

3.2.1.4.3.Şelomo Dönemi (M.Ö. 965-M.Ö. 928)

Şelomo kral olur olmaz tahta kendisine rakip olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak kardeşi Adoniy'a'yı öldürttü. Şelomo tahta geçene dek krallık savaşlar ve bunalımlar yaşamaktaydı. Kutsal Kitap'ın "akıllı" bir hükümdar olarak tanımladığı Şelomo, fetihlere yönelmekten ziyade babasının kurduğu devleti güçlendirmeyi yeğledi ve komşu devletlerle, özellikle Tır ve Sidon kralı Hiram ile anlaşmalara girdi. Bu vesile ile Hiram'ın donanmasından ticari amaçla da faydalandı ve ayrıca Fenike'den inşaat uzmanları getirdi. Şelomo ayrıca Yehuda'ya girmek isteyen Mısır Firavun'u Siyamun ile anlaştı. Siyamun, Şelomo'ya kızını ve Gerez kentini verdi.

Ne var ki bu dönemde Şelomo'nun sarayına aldığı Moabi, Ammoni, Edomi, Saydalı, Hitti, vb. bir çok yabancı kadınla yaptığı karışık evlilikler, çok tanrılı inançların İsrailoğulları arasında yayılmasına yol açmıştır.³⁴⁶ "Ve Şelomo Saydalılar'ın ilahesi Astrati'nin ardınca ve Ammoniler'in mekruh eşi Milko'nun ardınca gitti. Ve Şelomo rabbin gözünde kötü olanı yaptı."³⁴⁷

Şelomo döneminde ülkenin ekonomisi bölgeden geçen ticaret yolları ile ve Akdeniz'e ve Kızıldeniz'e açılan limanlar sayesinde çok gelişti ve bir ticaret filosu kuruldu. Akabe limanından kalkan gemiler, Arabistan muhtemelen Hindistan'a kadar gidebiliyor, burada Erest Yisrael'e altın, fildişi, sandal ağacı ve benzeri değerli eşya getiriyordu. Kral Şelomo'nun ülkenin güneyinde açtırdığı Timna bakır madeni,

³⁴⁵ Besalel Yusuf, 40

³⁴⁶ Besalel Yusuf, 41

³⁴⁷ I.Krallar,11:1-6

günümüzün İsrail savunma kuvvetleri tarafından keşfedilmiştir. Bu madende o zamanlar ülkenin ihraç malıydı. Şelomo'nun ekonomik gücünden etkilenen Saba Melikesi, Kudüs'e kadar gelmiş ve Kral Şelomo ile görüşmüştür.³⁴⁸ Bazı yorumculara göre, Şeba krallığının Yemen'in bulunduğu bölgede yer alması muhtemeldir.

Kral Şelomo'nun en büyük eseri, Yisrael'in bağımsızlığının ve tek tanrı fikrine dayanan kültürünün simgesi olan Bet-Amikdaş (Mescid-iAksa)'tır. Şelomo bu tapınağı babasının vasiyeti üzerine gerçekleştirmiştir. Bu tapınak bir çok sanat eseriyle süslüydü ve M.Ö. 953 dolaylarında Kral Şelomo tarafından şu sözlerle açılmıştır: "Oturmak için sana (Tanrı'ya) bir ev, ebediyen tutacağın bir yer yaptım"³⁴⁹ Babilliler ve Romalılar tarafından iki kez yıkıldıktan sonra Bet-Amidaş'tan geriye Batı (Ağlama) Duvarı kalmıştır. Tapınak'ın yıkılması her seferinde Yisrael'in bağımsızlığının sonunu ifade eder ve yıkıldığı günlerin isabet ettiği ayda matem tutulur. Bu tapınak sayesinde ülkenin her yanına dağılmış olan dinsel merkezlerin öneminin azaltılarak bunun Kudüs'te yoğunlaştırılması sağlanmıştır; ayrıca, böylece Kudüs ve hükümdar hanedanıyla ilişkilerinin güçlendirilmesi ve ayrımcı eğilimlerin azaltılması hedeflenmiştir.³⁵⁰

Kral Şelomo zamanında krallığın bir çok kenti güçlendirildi ve ordu savaş arabalarıyla teçhiz edildi. Kral ihtiyaç duyduğu iş gücünü, işçilerini ülke dışından getirmeyi tercih eden babası David'in aksine, zorunlu çalışma (angarya) yöntemiyle sağlamıştır. Ancak bu büyük bayındırlık ve kalkınma faaliyetleri bütçeyi sarsmaya başlamıştır. O kadar ki Şelomo bazı sınır kentlerini Tir kralı Hiram'a altın karşılığında satmak zorunda bile kaldı. Üstelik arttırılması gereken vergiler nedeniyle, halkın yaşam düzeyinin düşmesi neticesinde huzursuzluklar bir boyut daha arttı. Öte yandan Fenike'nin büyük ilahı Baal ile diğer Fenike ilahları etrafındaki inanç kümeleşmeleri, İsrailoğulları'nın benimsediği tek tanrı ilkesini sarsmaya başladı ve sonuçta isyanların çıkmasını daha da körükledi. Vergi ve angaryalardan en çok etkilenen Efraim aşireti Yeroboam'ın liderliğinde örgütlendi ve krala karşı ayaklandı. İsyân bastırıldıysa da, bu kez Aramlılar baş kaldırdı ve Aram-Şam Krallığı yeniden kuruldu.

³⁴⁸ II.Krallar,10

³⁴⁹ I.Krallar,8:13

³⁵⁰ Besalel Yusuf, 41

Yönetimde gerçekleşen bu olumsuzluklara rağmen Şelomo, tarihe akıllı ve çalışkan bir kral olarak geçmiş ve savaşlara girmeyerek Yisrael'in en parlak ve barış dolu dönemini yaşatmıştır.³⁵¹

3.2.1.5. Krallığın ikiye bölünmesinden Babil Sürgünü'ne

Hız.Süleyman döneminde Mısır ile uzun bir barış yapılmasına karşın, yabancı toplumların etkisiyle ve kentsel yaşamın getirdiği gelişme sonucu dinsel ve siyasi çatışmalar başlamıştır. Monarşik sistemin güneydeki aşiretlerin tekeline girmesi, Kuzeyde bulunan aşiretin mensuplarını rahatsız etmiş, bu çatışmalar Hız.Süleyman'ın ölümüne kadar devam etmiş ve Hız.Süleyman'ın ölümüyle birlikte kuzeyli kabileler ayrılarak yeni bir krallık kurmuşlardır. İsraililerin altın çağ devri, Krallığın ikiye ayrılmasıyla son bulmuştur. Kuzeydeki "İsrail Krallığı", güneydeki ise "Yehuda Krallığı" adını almıştır. Kuzeyde kalan İsrail Krallığı M.Ö 721 tarihinde Asuriler'in, Güneydeki Yehuda Krallığı ise M.Ö. 587'de Babilliler'in İstilasına uğrayarak bağımsızlıklarını kaybetmişlerdir. M.Ö. 722'de Asur Kralı Sargon, İsrailiye Krallığını istila etmiş ve bu krallıkta yaşayan on aileyi Samarya'dan Asur'a sürgün etmiştir. Yahuda krallığı ise M.Ö. 586'da Babil Kralı Nabukadnezar tarafından yok edilmiştir. Süleyman Mabedi'ni ve Kudüs'ü yakan Nebukadnezar, Yahudilerin önde gelenlerini Babil'e sürmüştür. Tarihteki ünlü Babilonya Esareti budur.³⁵² Bundan sonra ayakta kalmayı başaran Yahudiye'de çoğunluğunu Yehuda'nın evlatlarının oluşturduğu Bünyamin ve bazı ufak tefek İsrailoğulları kabileleri hayatta kalabildi. Yehuda'nın soyundan gelenler arasında çok sayıda rahip, kahin, rebbi ve ahbarlar doğdu. Bunların kendi fikir, görüş ve felsefeleri doğrultusunda, yüzyıllar içinde bir akide, inanç, dua, ibadet ve törenler manzumesi meydana geldi ki, buna sonradan Yahudilik denildi. Yahudi inanç ve ibadetlerinin iskeleti taa M.Ö. dördüncü yüzyılda ortaya çıktı ve M.S. beşinci yüzyıla kadar devam etti.³⁵³ Yahudilik –sözün tam manasıyla- İsrail oğullarının Babil'de geçirdikleri sürgünden sonra inkişaf etmiştir.³⁵⁴

Babil Devleti, Persler tarafından ortadan kaldırıldığı ve bölge Pers egemenliği altına girdiği zaman M.Ö. 538-332 Pers (İran) hükümdarı Kirus tarafından

³⁵¹ Besalel Yusuf, 44

³⁵² Erdoğan Hikmet,36

³⁵³ Besalel Yusuf, 49

³⁵⁴ Schimmel, Annamarie, 149

Babilonya'nın hakimiyetine son verince Yahudilerin Babil sürgünü de son bulmuş olur.³⁵⁵ (Bundan sonraki) Yahudi tarihi Babil sürgününden İsrail'in kurulmasına kadar bir sürgün ve azınlık tarihi³⁵⁶ (olarak kayda geçmiştir.)

3.2.1.6. Yahudilerin Medine'ye Gelişi

Arap yarımadasında Yahudi cemaatlerin ne zaman teşekkül ettiği (kesin olarak) bilinmiyor.³⁵⁷ Arabistan'daki Yahudiler (kendi) geçmişlerine ışık tutacak her hangi bir yazı, kitap veya yazıt şeklinde (bir kaynak) bırakmamışlardır. Ayrıca Arabistan'ın dışındaki Yahudiler'de Arab (Yahudi) dindaşlarıyla fazla ilgilenmemiş ve tarihçileri ile yazarları bunlardan hiç bahsetmemiştir.³⁵⁸ (Bununla birlikte) Arabistan'a giren dinlerden en önemlisi Yahudiliktir. Bu din Arabistan'a dışarıdan gelip, buralara nüfuz eden dinlerin en eskisi olduğu gibi etkisi itibariyle de incelenmesi gereken en önemli dindir. Yahudilik Arabistan'a Filistin-Maan yoluyla girmiştir.

Bu yolla giren Yahudilik tarih itibariyle daha eskidir. Bu, din Filistin'den Suriye-Hicaz arasındaki çöllere sığınmak zorunda kalan Yahudiler vasıtasıyla gelmiş, zamanla eski Yesrib(Medine)'e kadar girmiştir. Eski Arap yazarları Yahudilerin Yesrib yöresine girişlerini Musa (a.s) dönemine kadar çıkararak bir menkıbe anlatırlar. Fakat bu menkıbeye tarihi bir değer verecek belgeler kayıptır: Tarih Yahudilerin anayurtları olan Filistin'den Arabistan'a giden ıssız çöllere doğru çekilmeleri zamanını ancak Asurlular dönemine kadar çıkarabilmektedir. Bu dönemin ise Musa (a.s.) zamanı şöyle dursun Süleyman (a.s.)'ın vefatından bile iki buçuk asır sonradır.³⁵⁹ Hicaz'daki yahudiler'in ifade ettiği menkıbe şöyle idi: “ Hz. Musa Yesrib'deki Amalikalıları söküp atmak üzere bir ordu göndermişti. Amalikalılar'dan hiç birinin sağ bırakılmamasını emretmişti. İsrailoğulları'nın bu ordusu Yesrib'e geldikten sonra peygamberlerinin emrine uyarak Amalikalılar'ın hemen hemen hepsini kılıçtan geçirdi. Fakat Amalikalılar'ın kralının bir oğlu çok genç ve yakışıklıydı. İsrailoğulları onu sağ bıraktılar ve onu alarak Filistin'e götürdüler. O zamana kadar Hz.Musa ölmüştü ve halifeleri bir Amalikalı gencin sağ bırakılmasına çok kızdılar. İsrail ordusunun bu hususta peygamberin sözüne ve şeriatına

³⁵⁵ Erdoğan Hikmet, 37

³⁵⁶ Erdoğan Hikmet, 40

³⁵⁷ Hamidullah Muhammed, *İslam Peygamberi*, 393

³⁵⁸ Mevduci, I, 525

³⁵⁹ Günaltay Şemseddin, 127

karşı hareket ettiğini belirttiler ve bu sebepten dolayı o orduyu kendi camialarından ihraç ettiler. Bu orduya mensup olanlar mecburen Yesrib'e dönüp yerleştiler"³⁶⁰

Hz.Süleyman'ın vefatından sonra Yahudiler kendi aralarında ihtilafa düştüler, on iki boydan sadece Yehuda ve Bünyamin boyları Süleyman (a.s.)'ın en büyük oğlu olan Rehbeam'a biat etmiş, diğer on boy ise muhaliflerin lideri olan Yerubeam'ı hükümdar olarak tanımışlardı. Böylece İsrailoğulları; Yahudi ve İsrail olmak üzere ikiye ayrılmışlardı.³⁶¹ Rehbeam'ı tanıyanlar Hükümdar Süleyman (a.s.)'ın başkenti olan Urşelim'i yani Kudüs'ü hükümetlerini merkezi yapmış, Yehuda devleti olarak anılmışlardır. Yerubeam'ı hükümdar olarak ilan eden on boy ise eski Samiriye şehrini başkent yaparak, tarihte İsrailiye denilen devleti kurmuşlardı. Aynı dine mensup ve aynı ırktan olmalarına rağmen bu iki devlet iyi geçinemiyor ve sürekli birbirleriyle mücadele ediyorlardı. Her iki devletin de düşüşü ve Yahudilerin esareti ile son bulan bu çekişme M.Ö. 721 tarihlerine doğru büsbütün artmış, İsrailiye devleti Yehuda devletini perişan bir hale getirmişti. Devletini korumaktan aciz kalan Yehuda hükümdarın Ahaz, o esnada güç ve hakimiyeti ile ünlü olan Asur Hükümdarı II.Sargon'dan yardım istemek zorunda kalmıştı. Bunu üzerine II.Sargon, Suriye'yi ele geçirerek Samiriye üzerine yürümüş, şehri kuşatarak Mısır Firavunu ile ittifak kurmaya çalışan Hevşay'ı mağlup ve esir etmiş halkına büyük bir zulüm yapmış, Yahudilerden 20.000 kişiyi esir ederek Asur İmparatorluğuna götürmüştü. İşte bu esnada canlarını kurtarmaya çalışan bazı Yahudiler, Filistin ve Suriye'nin doğusundaki çöle kaçmış ve Arabistan'ın içlerine girmişlerdir.

II.Sargon'un oğlu ve halefi Senaharib ise Filistin üzerine yürüyerek, Hazkiya'yı yenmiş, Yahudilerden pek çok esir almıştı. Bu defa da öldürülmekten veya esaretten kaçan Yahudilerin bir kısmı daha önceki ırkdaşlarını takip ederek Arabistan'a sığınmışlardı. Asur İmparatorluğunun yıkılmasından sonra da Yahudiler Filistin'de rahat edememiş, Babil hükümdarı Buhtunnasr (Nabukudnususur)'ın zorba darbesine uğramışlardı. Bu feci hadiseler esnasında sürgünden ve esaretten kaçan Yahudiler daha emniyetli gördükleri Hicaz'ın kuzey doğusundaki çöllere sığınmışlardır. Yahudilerin Filistin'den Arabistan'a doğru göç etmelerine sebep olan sürgün ve zulüm daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Özellikle Roma İmparatorlarından Adriyanus'a karşı

³⁶⁰ Mevdudi, .I, 526

³⁶¹ Mutlu İsmail,145

yapılan ayaklanmaların başarısızlıkla sonuçlanması, Yahudilerin bir çoğunun Arabistan'a çekilmelerine neden olmuştur. İşte bu suretle Arabistan'a giren Yahudiler, Filistin ve Suriye sınırlarından kuzey Hicaz'a kadar uzanan alana dağılmış ve birçoğu kadim Yesrib ve Hayber çevresine yerleşerek buralarda büyük koloniler kurmuşlar ve kuzey Arabistan ticaretini ellerine almışlardır. Hristiyanlığın Roma İmparatoru Kostantin tarafından kabulünden sonra İsa (a.s.)'ı öldüren Yahudiler hakkında müthiş bir sürgün dönemi başlamış olduğundan bu durum, Yahudilerden birçoğunun Suriye ve Filistin'den çıkarak Yesrib'de ırkdaşları arasına yerleşmesine neden olmuştur. Bu suretle Yesrib ve çevresi zamanla Yahudiler ile dolmuş, buralarda Beni Kureyza, Beni Nadir, Beni Kaynuka, Beni Hedl, Beni Samile ve Beni Zaura gibi büyük kabileler oluşturmuşlardı.³⁶² Hicazdaki Yahudi din adamları ve ulemasının bir bölümü falcılık ve bir takım sihir ve büyü ile ilgileniyor, Araplar'ı kandırmaya çalışıyorlardı.³⁶³

Kaynaklar Mekke'de yaşamış münferit veya gruplar halinde Yahudilerden hiç bahsetmezler.³⁶⁴ Ancak Hamidullah hoca “ Mekke şehrinde hemen hemen hiç Yahudi yoktu; fakat onlara bölgenin yıllık panayırlarında bilhassa Ukaz'da rastlıyoruz. Ukaz'da hem ticaret eşyası satarak, hem de kendilerini gizli şeyleri bilen veya istikbalden haber veren kahin olarak tanıtmak suretiyle iyi para kazanmasını bilirlerdi. Ehl-i Kitab olarak cahil ve kolay inanır bedeviler üzerinde hususi bir prestij icra ediyorlardı.”³⁶⁵der. Buna mukabil Medine ve civarında bölgenin ticaretini ellerinde bulunduran ve aynı zaman da parlak bir hayat yaşayan Yahudiler söz konusuydu.

Komşuları müşrik Araplar gibi Medineli Yahudiler de kabile halinde yaşıyorlardı. Ayrıca her kabilenin de kendi arasında bölümleri vardı. Medine'ye uzak mıntikalarda başka Yahudi kabileler de vardı: Hayber, Fedek, Teyma ve Vadi'l-Kura gibi.³⁶⁶

3.2.2. Tevrat'ta Büyü

Yahudi kutsal kitabında büyü için kullanılan en yaygın kelime “kshp” kökünden gelir. Akkadça'da bu kök kara büyüye delalet eder; İbranice'de ise ak büyü ile kara büyü ayrımı kesin değildir. Ancak “mekhaşefah” kelimesinin özel olarak kara

³⁶² Günaltay Şemseddin, 87-88

³⁶³ Mevdudi, I, 528

³⁶⁴ Aydemir, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, Diyanet Yayınları, Ankara, 1979, s.35

³⁶⁵ Hamidullah Muhammed, *İslam Peygamberi*, 394

³⁶⁶ Aydemir, Abdullah, 35

büyü için kullanıldığı söylenebilir. Bununla beraber bu İbranice kelime Babilli büyücülerin bütün yaptıklarını, mesela ölülerin ruhlarını çağırmaı ifade etmez. Diğer bir kelime de “Aşaf” tır (büyücü). Aşafim (Daniel, 2/2) mekhaşefim (büyücüler, afsuncular) ile birlikte kullanılmıştır. (ayrıca bk. Daniel, 1/20,2/10,27,4/4) Hover veya hever (muskacı, tılsımcı) kelimesiyle ilgili anlatımlar (Tensiye, 18/11; Mezmurlar, 58/6; İşaya, 47/9,12) ve yine onunla ilgili lahaş (tılsım) kelimesi de (Yeremha, 8/17; Mezmurlar, 58/6; Vaiz, 10/11) dikkat çekicidir. Babilliler, Hititliler, Mısırlılar gibi Yahudiler arasında da yılanı büyüleyen kimseler vardı. Tılsımcı için bak. İşaya, 3/3)

Yahudi kutsal kitabında başlıca üç büyücü tipi verilir.

1-Esas işi gelecekte haber verme olan kimseler. Bunlar falcı (meonen), müneccim (kosem kesamim) ve gaipen haber veren kahinlerdir. (menaheş)

2-Doğrudan doğruya büyü ile uğraşan, büyücü, afsuncu (mekhaşef), büyü ve tılsımla bağlayan (hover, hever) kimseler.

3-Cincilik ve bakıcılık yaparak, kötü ruhlardan bilgi edinerek hem kehanet hem de büyü ile uğraşanlar.

Bu büyücü listesi, bazen benzer terimler kullanılarak Yahudi kutsal kitabında ufak farklılıklarla defalarca geçer. (bak.II.Krallar, 21/6; II.Tarihler, 33/6; Mika, 5/11; Yeremha, 27/9). İçinde krallarında yer aldığı büyü ile ilgili uygulamalar oldukça çoktur. İsrail oğullarının ilk kralı Saul cincileri ve bakıcıları ülkeden kovmuşken Filistiler karşısında zayıf düşünce bir cinci kadın buldu ve onun vasıtasıyla ölmüş Samuel ile görüştü. (I.Samuel, 28/3,7 v.d). Kral Yoram'ın annesinin afsunculuğu (II.Krallar, 33/6), Manessenin oğullarını ateşten geçirmesi, müneccimlik, sihirbazlık, afsunculuk etmesi ve cinciler bakıcılar kullanması gibi daha başka örneklerde vardır. Halk da falcıları, afsuncuları, müneccimleri, sahte peygamberleri dinliyordu. (Yeremha , 27/9; Hezeikel, 13/18-20)

Babil ve Mısır'daki kadar çeşitleri ve usta uygulayıcıları bulunmasa da Yahudi kutsal kitabındaki şiddetli yasaklamalardan anlaşılmaktadır ki Yahudi dini büyüsel kavramların etkileri altındaki bir kültür çevresinde gelişti. Aslında Yahudi dinine göre büyüünün etkisine inanma, Tanrı iradesinin beşeri maksatlara alet olması anlamına geleceğinden, tek bir Tanrı'nın dünyayı idare etmesi inancına ters düşer. Bu sebeple Yahudi kutsal kitabında “Afsuncu kadını yaşatmayacaksın” denilmiştir (Çıkış 22/18). Ayrıca “Cincilere ve bakıcılara dönmeyin”; “Sihirbazlık etmeyeceksiniz ve

müneccimlik etmeyeceksiniz”; “Ve cinci yahut bakıcı olan erkek veya kadın mutlaka öldürülecektir” (Levililer,19/26,31,20/27) gibi yasaklamalar yanında afsunculuk, büyüçülük, müneccimlik, yıldızlara bakıcılık ve benzerlerinin başa gelecek şeylerden kurtaramayacağı açıklaması da yer almaktadır. (İşaya, 47/8-14). bunlar ve benzeri ifdeleden kara büyüünün yasaklandığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında, Yahudi olmayan milletlerin mekruh fiilleri olarak nitelendirilen bu gibi yasak işler (Tensiye, 18/9-14) hiçbir şekilde ak büyü olarak da yapılmayacaktır (Levililer,20/6). Büyüye karşı sert yasaklama Talmud’da, özellikle Mişna’da bulunur. Mişna’da büyü puta tapıcılıkla bir tutulur. Orta çağ’da ve asrımızın ortalarında Yahudiler ve Hristiyanlar tarafından büyüçüler şeytanın halkı olmak, tabiat üstü sırlara sahip olmaya kalkışmakla suçlanmıştır.³⁶⁷

3.2.3. Hz.Süleyman ve Yahudiler

3.2.3.1.Hz.Süleyman’ın Nesebi

Davud b. İşa (a.s)’ın oğlu Süleyman (a.s)’ın soyu, Yehuza b. Yakub b. İsaahak b. İbrahim (a.s)’a dayanır.³⁶⁸ Kur’an-ı Kerim’de Hz.Süleyman’ın nesebi hakkında şöyle denilmektedir: “Biz Davud’a Süleyman’ı armağan ettik...”³⁶⁹

3.2.3.2. Hz.Süleyman’ın Zekası

Süleyman b. Davud islami menkıbelerde ilk planda bir şahsiyettir. Arap tarihçile-rinin sözlerine göre, dünya hakimi dört büyük şahsiyet vardı: İkiisi, Nemrud ile Buht al-Nasr kafir, ikisi de büyük İskender ile Süleyman (a.s), mümindiler. Bunlar arasında Süleyman (a.s) en ihtişamlı şahsiyet idi. Bilhassa onun sihir ve kehanetle ilgili insan üstü kudretleri tebarüz ettirilir. En halledilmez muammalar, en nadir gizli meseleler onun için bir çocuk oyuncağı idi. Keskin zekası ve açık anlayışı gözlerinden okunuyordu. Fetanet ve adalet alnına halk edilmişti. İlmi Ürdün yatağından daha derindi. Z.Süleyman’ın ilmi birikimi ve ferasetiyle alakalı tarih kitaplarında ve Kurân-Kerim’de zikredilen birkaç hadise şöyle dile getirilmektedir.

³⁶⁷ Tanyu, Hikmet, *a.g.mad.* VI, 505

³⁶⁸ İbn-Sad, Ebu Abdillah Muhammed, *et-Tabakat’ül-Kübra*, Beyrut, 1985, I, 55; İbn Kesir, Ebu’l-Fida İsmail, *el-Bidaye ve’n-nihaye*, (çev.Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1994, II, 34; Köksal, M.Asım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005, II, 205

³⁶⁹ Kur’an-ıKerim, *Sa’d*, 38/30

“Davudi ile Süleyman’ı da an. Hani onlar toplumun davarının yayıldığı bir ekin hakkında hükmediyorlardı, biz de onların hükümlerine şahit idik.”³⁷⁰ Bir adamın ekinine, toplumdan birinin veya birkaç kişinin davarı düşmüştü. Davudi tazminat olarak davarın, ekin sahibine verilmesine hükmetti. Henüz 11 yaşında olan oğlu Süleyman ise “Bunlar hakkında şöyle bir hüküm verilse, her ikisi için insafı ve adil bir hüküm olur.” dedi. Davar ekin sahibine verilir, ekin sahibi davarın sütünden, yününden ,istifade eder. Ekin de davar sahibine verilir, o da ekin eski halini alıncaya kadar ekine bakar. Ekin eski halini alınca davar sahibi davarına, ekin sahibi de ekinine sahip olur. Süleyman’ın bu hükmünü babası da uygun bulmuştu. İşte bu hükmü Süleyman’a ilham eden Allah’tır.³⁷¹ Z.Süleyman’ın zekasının parlaklığını ortaya koyan bir diğer hadise de tarih kitaplarında şöyle anlatılır: “ Zamanın birinde iki kadın vardı. Bunların ikisinin de çocukları yanlarında idi. Bir ara kurdun biri saldırarak ikisinden birinin çocuğunu alıp götürdü. Alıp götürdükten sonra ikisi ortada kalan çocuk üzerinde anlaşmazlığa düştüler. Büyük kadın dedi ki: Kurt senin çocuğunu alıp götürdü. Küçük kadın dedi ki: Hayır, kurt senin çocuğunu alıp götürdü.

Her ikisi de Davud peygamber’in yanına giderek muhakeme oldular. Netice de Davud peygamber, ortadaki çocuğu büyük kadına verdi. Fakat bilahare her ikisi de Süleyman peygamberin yanına gitiler, O, kendilerine şöyle dedi: Bana bir bıçak getirin ki çocuğu ikiye böleyim her birinize yarısını vereyim. Süleyman (a.s)’ın böyle demesi üzerine küçük kadın şöyle dedi:Allah sana rahmet etsin. Bu çocuk o kadınındır. Aslında çocuk kendisinin olduğu için analık şefkatinden dolayı küçük kadın böyle demişti. Böyle deyince de Süleyman peygamber çocuğu küçük kadına verdi.”³⁷²

³⁷⁰ Kur’an-ı Kerim, *Enbiya*, 21/78

³⁷¹ Taberi, *Tarih’ul-ümem ve’l-muluk*, Beyrut, 1997, I, 253; Hakim, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, *el- Müstedrek ‘ale’s-sahihayn*, Beyrut, t.r.z. ,II, 588; İbn Kesir, II, 47; Köksal, M.Asım, *Peygamberler Tarihi*, II, 205; Ateş, Süleyman, 327

³⁷² Buhari, *Enbiya*, 40; Müslim, *Akdiye*,20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 322; İbn Kesir, II, 48; Köksal M.Asım, *Peygamberler Tarihi*, II, 207-208

3.2.3.3. Hz.Süleyman'ın Elinde Bulundurduğu Doğaüstü Kuvvetler

3.2.3.3.1. Kuşlarla Diyalogu

“O hükmü Süleyman’a bellettik. Onların hepsine de hükümdarlık ve bilgi verdik. Davud’a dağları ve kuşları boyun eğdirdik, onunla beraber tespih ediyorlardı. Biz (bunları) yaparız.”³⁷³

“Süleyman, Davud’a mirasçı oldu. (Davud’un peygamberliği, ilmi ve mülkü Süleyman’a kaldı.) Dedi ki: Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi. Ve bize her şeyden (bolca) bir pay verildi. İşte bu açık bir lütuftur.”³⁷⁴

3.2.3.3.2. Tabiat Olaylarını Emri Altına Alması

“Süleyman’a da fırtınayı (boyun eğdirmiştik.) Onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere akıp giderdi. Biz her şeyi (yapmasını) biliriz”³⁷⁵ “Biz, rüzgarı ona boyun eğdirdik. Onun buyruğuyla onun istediği yere yumuşak (yumuşak) akıp gidiyordu...”³⁷⁶ “Süleyman’a da sabah gidişi bir ay(lık mesafe), akşam dönüşü bir ay(lık mesafe) olan rüzgarı boyun eğdirdik ve onun için katran kaynağını da akıttık...”³⁷⁷

3.2.3.3.3. Cinlere Hükmetmesi

“Onun için denize dalan ve bundan başka işler yapan bazı şeytanları da emrine vermiştik. Biz onları onun emrinde tutuyorduk.”³⁷⁸

“Andolsun biz, Davud’a ve Süleyman’a bir ilim verdik de onlar: Bizi inanan kullarından bir çoğuna üstün kılan Allah’a hamdolsun, dediler.”³⁷⁹

³⁷³ Kur’an-ı Kerim, *Neml*, 21/79

³⁷⁴ Kur’an-ı Kerim, *Neml*, 27/16

³⁷⁵ Kur’an-ı Kerim, *Enbiya*, 21/81

³⁷⁶ Kur’an-ı Kerim, *Sa’d*, 38/35

³⁷⁷ Kur’an-ı Kerim; *Sebe*, 34/12

³⁷⁸ Kur’an-ı Kerim, *Enbiya*, 21/82

³⁷⁹ Kur’an-ı Kerim, *Neml*, 27/15

“Süleyman’a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan orduları toplandı, hepsi bir arada düzenli olarak sevkediliyordu.”³⁸⁰ “Ve şeytanları, her bina ustasını ve dalgıcı”

“Ve (kötülük yapmamaları için) zincirlerle birbirlerine bağlanmış başka (şeytan)ları (yani cinleri veya isyancı kabileleri ona boyun eğdirdik).”

“Bu, bizim ihsanımızdır. Artık dilediğine ver veya verme, hesapsızdır (dedik).”

“Onun, bizim yanımızda bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardı.”³⁸¹ Rabbinin izniyle cinlerin bir kısmı, onun önünde çalışırdı. Onlardan kim buyruğumuzdan sapsa, ona alevli azabı tattırırdık.”

“ Ona dilediği gibi kaleler, heykeller, havuzlar kadar (geniş) leğenler, sabit kazanlar yaparlardı. Ey Davud ailesi şükredin! Kullarımdan şükreden azdır.”³⁸²

3.2.3.3.4. Belkıs’ın Tahtının getirilişi

“Karınca vadisine geldikleri zaman bir karınca: Ey karıncalar dedi, yuvalarınıza girin ki Süleyman ve orduları farkında olmayarak sizi ezmesinler.”

“Süleyman onun sözüne gülümseyerek dedi: Rabbim bana ve anama, babama lütfettiğin nimetle şükretmeme, senin beğeneceğin faydalı bir iş yapmamamı gönlüme ilham eyle ve rahmetinle beni iyi kulların arasına sok.”

“Kuşları teftiş etti. (içlerinden hüdhüd’ü bulamadı.), dedi ki: Neden hüdhüd’ü göremiyorum, yoksa kayıplardan mı oldu?”

“Ona çetin bir azabedeceğim, ya da onu keseceğim. Yahut da bana (mazeretini belirten) açık bir delil getirecek.”

“Çok geçmeden (Hüdhüd) geldi. Ben, dedi, senin görmediğim bir şey gördüm ve Seba’dan sana gerçek bir haber getirdim.”

“Ben onlara hükümdarlık eden bir kadın buldum, kendisine (kralların muhtaç olduğu) her şey verilmiş ve büyük bir tahtı var.”

“Onun ve kavminin, Allah’ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan onlara işlerini süslemiş de onları doğru yoldan çevirmiş, bu yüzden yola gelemiyorlar.”

“Göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkararak ve gizlediklerini ve açığa vurduklarını bilen Allah’a secde etmeleri gerekmez miydi.?”

“Allah ki O’ndan başka tanrı yoktur, büyük arşın sahibidir.”

³⁸⁰ Kur’an-ı Kerim, *Neml*, 27/17

³⁸¹ Kur’an-ı Kerim, *Sa’d*, 38/37-40

³⁸² Kur’an-ı Kerim, *Sebe*, 34/12-13

“ (Süleyman) bakalım dedi, doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın?”

“ Bu mektubu götür, onlara at, sonra onlardan biraz öteye çekil de bak, neye baş vuruyorlar (ne yapacaklar).”

“ (Hüdhüd mektubu götürüp attıktan sonra Saba melikesi Belkıs) danışmanlarına dedi ki: Ey ileri gelenler, bana çok önemli bir mektup bırakıldı.”

“ O Süleyman’dan geliyor Rahman ve Rahim Allah’ın adıyla (başlamakta)dır.”

“ Bana karşı büyüklük taslamayın ve bana teslim olarak gelin (diye yazıyor).”

“ Ey ileri gelenler, dedi, bu işimde bana bir fikir verin (bilirsiniz ki) ben siz olmadıkça hiçbir işi (kendi başıma) kesip atmam.”

“ Dediler ki biz kuvvetliyiz, yaman savaşçılarız, ama emir senindir bak (düşün), ne buyurursan öyle yaparız.”

“ Dedi ki: Hükümdarlar bir ülkeye girdiler mi, orayı bozarlar, halkının şerefini zelil (ve perişan) ederler. (Evet) böyle yaparlar.”

“ Ben onlara bir hediye göndereyim de bakayım elçiler ne ile dönecekler.”

“ (Elçi, hediyelerle) Süleyman’a gelince (Süleyman) dedi ki: Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Allah’ın bana verdiği, size verdiğiinden daha iyidir.hediyenizle ancak siz sevinirsiniz.”

“ (Ey elçi) onlara dön (söyle); onlara kendilerinin asla karşı koyamayacakları ordularla gelirim ve onları hor ve hakir bir durumda oradan sürüp çıkarırım.”

“ (Elçi gittikten sonra Süleyman müşavirlerini topladı): Ey ileri gelenler, dedi, onların bana teslim olarak gelmelerinden önce hanginiz onun tahtını bana getirebilir?”
“Cinlerden bir ifrit (kötü bir cin): Sen makamından kalkmadan önce ben sana onu getiririm, dedi, bunu yapmaya gücüm yeter ve benim sözüme güvenilir.”

“ Yanında Kitap’tan bir ilim bulunan kimse de (veziri Asaf ibn Barhiya yahut Hızır): Sen gözünü açıp yummadan ben onu sana getirebilirim, dedi. (Süleyman) tahtı yanına yerleşmiş görünce dedi: Bu, Rabbimin lütfundandır. Kendisine şükür mü edeceğim diye beni sınamak istiyor. Şükreden kendisi için şükretmiş olur; nankörlük edene gelince Rabbim müstağnidir (onun şükürüne muhtaç değildir), çok kerem sahibidir.”

“ (Ve) dedi ki: Onun tahtını tanınmaz hale getirin, bakalım tanıyabilecek mi, yoksa tanımayacak mı?”

“Melike gelince (ona): Senin de tahtın böyle miydi, dendi. Tıpkı o, dedi, zaten bize daha önce bilgi verilmişti. (Allah’ın kudretini ve senin peygamber olduğunu anlamış) ve biz müslüman olmuştuk.”

“Onu Allah’tan başka taptığı şeyler, (bu zamana dek tevhid dinine girmekten) alıkoymuştu. Çünkü kendisi, inkar eden bir kavimden idi.”

“Ona köşke gir! dendi. Köşkü görünce zemini su sandı ve bacaklarını sıvadı.” Rivayete göre Süleyman Aleyhisselam, Belkıs gelmezden önce, saray salonunun zeminini havuz yaptırmış, içine deniz hayvanları salmış, üstünü de beyaz kristal ile kapatmış, tahtını da bu salonun ortasına koydurmuştu. Belkıs kristali fark edemediği için suya gireceğini sanarak bacaklarını sıvamıştı. Süleyman: O sırcadan yapılmış cilalı şeffaf (bir zemindir), dedi. (Melike): Rabbim ben nefsimi zulmetmiştim. (Artık) Süleyman’la beraber alemlerin Rabbi Allah’a teslim oldum dedi.”³⁸³

3.2.3.4. Hz.Süleyman’ın Gafleti ve Tövbe Etmesi

“Akşam üstü kendisine safin (görkemli) hızlı koşan (saf kan Arap) atları gösterilmişti.”

“Ben dedi, mal sevgisini, Rabbimi anmaktan (ötürü) tercih ettim. Nihayet bu atlar perdenin arkasına gizlendi.”

“Onları bana getirin (dedi), bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı.”

“Andolsun Süleyman’ı denedik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık, sonra (bize) yöneldi.”³⁸⁴

Bu imtihan hakkında tefsirlerde bir çok uydurma rivayetler vardır. Peygamber’e asla yakışmayan bu uydurma rivayetler, Kitap ehlinin hurafelerindedir. Bu hususta en makul tefsiri Fahreddin er-Razi yapmıştır: Süleyman Aleyhisselam, şiddetli bir hastalığa yakalanmak suretiyle imtihan edildi.o hale geldi ki cansız ceset denecek kadar zayıfladı. Sonra tekrar sağlığına kavuştu. İşte ayette-summe enab-yani sonra döndü ifadesi sağlığına kavuştu demektir.³⁸⁵

“Rabbim dedi, beni affet, bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayan bir mülk (hükümdarlık) ver. Çünkü sensin o çok lütfeden, sen”³⁸⁶

³⁸³ Kur’an-ı Kerim, *Neml*, 27/218-44

³⁸⁴ Kur’an-ı Kerim, *Sa’d*, 38/31-34

³⁸⁵ Ateş, Süleyman, 454

³⁸⁶ Kur’an-ı Kerim, *Sa’d*, 38/35

3.2.3.5. Hz. Süleyman'ın Vefatı

“ (Süleyman'ın) ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun öldüğünü ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Kurdun yemesiyle değnek çürüyüp de ona dayalı duran Süleyman) yıkılınca (onun öldüğü anlaşıldı ve) anlaşıldı ki eğer cinler gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı.”³⁸⁷

Hz.Süleyman cinleri emrinde kullanıyor, Beyt'ül-Mukaddes'i yaptırıyordu.ölümü yaklaşınca değneğe dayanarak namaza durdu ve öylece öldü. Cinler onu ayakta sanıyorlardı. Nihayet kurt değneği çürütünce Süleyman yıkıldı ve cinler Süleyman'ın öldüğünü anladılar.

Ömer Rıza Doğrul'a göre Süleyman'ın dayandığı değnek, onun saltanatıdır.değneğini yiyen kurt da oğlunun idaresizliği ve zaafıdır. Cinler de Süleymanın ölümünden sonra onun saltanatına musallat olan oğlu Rehoboam, sefahate ve zevke daldığından, onun saltanatını kemirdi, çürüttü sonunda İsrail oğullarına hizmet eden boyun eğen kabileler, artık onlara boyun eğmediler. Rehoboam'ın elinde sadece bir sibt (kabile) kaldı. On bir sibt onun elinden çıktı. Mülk dağıldı.³⁸⁸

3.2.3.6. Yahudilerin Hz.Süleyman'ı Büyücü Addetmeleri

“Süleyman'ın hükümranlılığı hakkında onlar, şeytanların uydurdukları sözlere uydular (Süleyman'ın büyücülükle saltanatını kazanmış olduğunu söyleyenler, büyü ile uğraşan şeytan ruhlu insanlar ve onları azdıran cinler idi. İşte onlar bu gibilerin iftiralarına uyarak Süleyman'ı bir büyücü olarak tanımağa başladılar) Oysa Süleyman (büyü yaparak) küfre gitmemişti. Fakat o şeytanlar, küfre gittiler: insanlara büyü ve Babil'de Harut ve Marut adlı melekler(den ilham alan iki kişiy)e indirileni öğretiyorlar. Halbuki onlar: Biz bir fitneyiz (bu bilgi, sizin bunu kötüye kullanıp kullanmayacağınızın denenmesi için size öğretilmektedir. Sakın bunu kötüye kullanıp büyü yaparak) küfre gitme(yin)! demedikçe kimseye bir şey öğretmiyorlardı.fakat bunlar onlardan, erkekle karısının arasını açacak şeyler öğreniyorlardı. Ama, onlar, Allah'ın izni olmadan büyü ile hiç kimseye zarar veremezler. Onlar, kendilerine yarar vereni değil, zarar vereni öğreniyorlardı. Andolsun, onu sat(ıp onunla çıkar sağlay)anın, ahirette bir nasibi

³⁸⁷ Kur'an-ı Kerim, *Sebe*, 34/12-14

³⁸⁸ Ateş, Süleyman, 429

olmadığını gayet iyi biliyorlardı. Vicdanlarını sattıkları şey ne kötüdür, keşke (bunu) bilselerdi.”³⁸⁹

3.2.3.6.1. Ayetin Nuzul Sebebi

İbn İshak’tan: Davud oğlu Süleyman (s.a.v)’ın ölümünü anladıkları zaman şeytanlar karar verip sihrin bütün çeşitlerini kaleme aldılar (şöyle nida ettiler): “Kim şu arzularına kavuşmak isterse şöyle şöyle yapsın...”. Her türlü sihir ve buna ait formüller tespit edildikten sonra bunu bir kitap haline getirdiler sonra kaşı (nakşı) Hz.Süleyman’ın yüzüğünün kaşına benzer bir yüzükle mühürlediler. Üzerine de sahte olan şu ünvanı koydular: “Bu kitap, Davud oğlu Süleyman’ın ilim hazinelerine dair Asaf ibn Berhiya’nın yazdıkları şeyleri ihtiva eder.” Sonra bunu Hz.Süleyman’ın tahtının altına gömdüler. Aradan zaman geçince İsrailoğullarından hayatta kalanlar bu kitabı bulup çıkardılar. Bu kitapta yazılı olan şeylere muttali’ oldukları zaman Hz.Süleyman aleyhinde: “ Hz.Süleyman ancak bu sayede yaptığını yapmış” dediler. Sihri, insanlar arasında yaydılar: öğrendiler ve öğrettiler. Sihir denilen şey hiçbir millet için Yahudiler arasında olduğu kadar yayılıp meşhur olmadı.

Hz.Peygamber, Allah tarafından kendisine indirilen vahiyler de Hz.Süleyman’dan bahsedip onun peygamberlerden olduğunu söyleyince, Medine’deki Yahudiler: “Doğrusu Muhammed’e hayret! Davud oğlu Süleyman’ın peygamberlerden olduğunu söylüyor! Vallahi Süleyman sihirbazın biriydi.” Dediler. Bunun üzerine cenabı hak yukarıdaki ayeti indirdi.³⁹⁰

Said ibn Cübeyr’den tahkik olunan bir rivayette şöyle denilir: Sihre dair şeytanların elinde ne varsa hepsini Hz.Süleyman toplattırdı ve bunları hazine odasındaki tahtının altına gömdürdü. Şeytanlar bu sihirlerin gömülü olduğu yere yaklaşma imkanı bulamayınca insanlara varıp: “Siz, Süleyman’ın şeytanlara, rüzgarlara ve diğer varlıklara kendisiyle hükmettiği ilmi istemez misiniz? ” dediler. Onlar da: “Tabii arzu ederiz” cevabını verdiler. Bu cevap üzerine insanlara onun medfun olduğu yeri tarif ettiler. İnsanlar varıp tarif edilen yeri kazdılar, sihri bulup çıkardılar ve kullandılar. Hicazlılar: “Süleyman bunu isti’mal ederdi, bu da tabiatıyla sihiridir” dediler. Bunu

³⁸⁹ Kur’an-ı Kerim, Bakara, 2/102

³⁹⁰ Taberi, Tefsir, I, 451

üzerine Allah Peygamberine Hz.Süleyman'ın sihirden ve sihirbazlıktan uzak olduğunu ifade eden yukarıdaki ayeti indirdi.³⁹¹

3.2.3.6.2. (M-L-K) Kelimesinin Okunuşu:

Ayette geçen “melekeyn” kelimesi “melikeyn” şeklinde de okunmuştur. Mütevatir olan kıraatlerde kelime “melekeyn” yani iki melek tarzındadır. Diğer okuyuş ise şaz'dır. Bazı eserlerde şaz olan bu okuyuş tarzı İbnu Abbas ve el-Hasan'ul-Basri'ye nispet edilmiştir. Buna göre mana “...ve Babil'deki iki hükümdara: Harut ve Marut'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı...” şeklinde olur.³⁹²

El-Hasan'ul-Basri'ye göre, “o, iki hükümdar Babillilerden iki kafırdır.” Bazılarınca da onlar İsrailoğullarından iki hükümdardır. Abdurrahman İbn Ebza onların Davud ve Süleyman (a.s.) olduklarını söylemiştir. Yukarıda da işaret edildiği gibi bu tarz okuyuş ve buna ait rivayetler şaz'dır.³⁹³

Ayet-i kerimedeki şeytanlardan kasıt nedir? Bu şeytanlar nasıl şeytanlardı ve takip ettikleri şeyler nelerdi? Bunlar hem cin şeytanı ve kötü ruhlar denilen gizli şeytanlara, hem de insan şeytanlarına şamildir. Zira gizli şeytanların eserleri de insan şeytanları üzerinde meydana gelir ve zahirdeki insan şeytanları, o kötü ruhlardan aldıkları, onlardan öğrendikleri şeytanlıklarla işlerini çevirirler. Tefsircilerden bir çoğunun rivayetlerine göre: Süleyman(a.s)'ın mülkünde fitne zuhur edip, hükümetini yitirdiği zaman, insan ve cin şeytanları pek azıtmış, dinsizlik çok ileri gitmişti. Fitneyi çıkaran ve daha sonra Süleyman(a.s)'a mağlup düşen ve onun emrine girip, hükmüne tabi olan bu şeytanlar “Sad Suresi'nde ‘Benna-Ğavvas ve Aherin‘ (Sad,38/37-38) namıyla üç ayrı sınıf olarak gösterilmiştir. Demek ki bunlar içinde bir takım desiseci sanatkarlar da vardı. İşte vahiy kaynağından uzak olan bu şeytanlar, meydana gelecek olan olaylar hakkında kulak hırsızlığı ile bir takım bilgiler edinirler ve bu bilgilerin her birine yüzlerce yalan ve pislik karıştırarak gizli gizli yaymaya çalışırlardı. Bu işlere alet etmek için kahinleri seçerler ve onlara çeşitli telkinlerde bulunurlardı. Bu cinlerin bazı haberleri doğru çıktıkça kahinler bunlara güvenir, ancak onlar bunların yanında binlerce yalan dolan da yayarlardı. Derken bu kahinler, bu bilgileri kaleme aldılar, bu konularda kitaplar yazdılar. Cin çağırma, sihir yoluyla gönül çelme hakkında türlü sihir ve efsun

³⁹¹ Taberi, *Tefsir*, I, 451

³⁹² Aydemir, Abdullah, 138

³⁹³ Aydemir, Abdullah, 139

(büyü) kitapları meydana getirdiler. Bu arada geçmiş ve gelecek olaylar hakkında habere benzer efsaneler, masallar, yalanlar ve dolanlar yaydılar. Tarih olayları ve gerçekleri tahrif olunarak, halkın duygu ve düşüncelerini yanlış yollara sevk edecek hurafeler yayınlanır ve bunların arasına bazı bilimsel gerçekler ve hikmetli sözler karıştırılarak, konular çok kötü bir şekilde istismar edilirdi. Bu suretle cinler gaybı biliyor diye bir takım kanatlar genellik kazanmıştı.³⁹⁴ Bu şeytanların yalan ve dolanları yüzünden fitne çıkmıştı. Hz.Süleyman'ın hükümdarlığı ve devleti bir müddet elinden çıkmıştı. Hz.Süleyman'ın hükümdarlığı ve devleti bir müddet elinden çıkmıştı. Nihayet Allah'ın yardımı ve izni ile Süleyman (a.s) bunlara galip geldi ve üstünlük sağladı, hepsini hükmü altına alıp, tam anlamıyla kendisine bağlı olarak birtakım hizmetlerde kullandı ve o zaman bütün bu kitapları toplatarak tahtının altında bir mahzene kapattı. Hz.Süleyman'ın vefatından bir müddet sonra hakikati bilen alimlerde kalmayınca şeytanlardan insan suretinde birisi çıkıp “Ey insanlar! Bilmiş olunuz ki Süleyman b. Davud, bir peygamber değil de bir sihirbaz idi, cinleri şeytanları, rüzgarları hep sihirle büyüler ve kullanırdı. O neye erdi ise hep sihir bilgisi sayesinde erdi. İnanmazsanız sakladığı kitapları bulur, anlarsınız” dedi, o kitapların saklı olduğu yeri gösterdi. Orayı açtılar gerçekten de bir çok kitap çıkardılar. O kitaplar sihir ve efsane kitapları idi. Bunun üzerine Süleyman sihirbaz imiş, hükümetini sihir ile idare edermiş.” diye yalan ve iftiralar yayılmaya başladı.

Diğer bazı müfessirlerin rivayetine göre, bu kitaplar Hz.Süleyman'ın vefatından sonra hazırlanıp ortaya konmuş, bir çoğunun üzerine Asaf b. Berhiya'nın ilmi yazılmış ve onun eseriymiş gibi sahte imzalar atılmış, hile ve desise ile çoğaltılıp yayınlanmış “Süleyman'ın hükümranlığı aleyhine şeytanların uydurup ortaya sürdükleri şeylerin ardına düştüler.” Ayeti bütün bu şeytanlıklara işaret etmektedir. Zaten Mısır'dan beri İsrail oğulları arasında sihir ve hokkabazlık bilinirdi. Fakat durum bu sefer bambaşka bir renk almıştı: bir taraftan siyasi ve ictimai entrikalarla Süleyman(a.s)'ın devleti aleyhine işletilmiş, diğer taraftan onun dünyayı hükmü altına alışı, bu sihir ilmi sayesinde gerçekleşmiştir diyerek, yine onun namına iftira edilerek sihir teşvik edilmeye çalışılmıştır. O derece ki, daha sonra gelen İsrailoğulları, ona bir peygamber değil de çok iyi sihirbaz olan bir hükümdar gözüyle bakarlarmış. Bundan dolayıdır ki, İsrailoğulları özellikle devletlerini kaybettikten sonra, diğer milletler arasında gizli

³⁹⁴ Elmalılı H.Yazır, I, 364

yollarla bu çeşit yayınları teşvik ve terviç etmekten ve hüner şeklinde sihirbazlıkla meşgul olmaktan geri kalmıyorlardı. Ne zaman ki, Tevrat'ın haber verdiği şekilde bekledikleri son peygamber Hz.Muhammed gelip, Tevrat'ın aslındaki bilgi ve ilkeleri söz konusu etti, o zaman dönüp kendisiyle mücadeleye tutuştular. “Nübüvvet yoluyla buna itiraz edemeyiz, bununla başa çıkamayız, biz ne yapsak Cebrail kendisine haber veriyor.” dediler ve Cebrail'e düşman oldular. Tevrat'ı da büsbütün arkalarına atarak sihir ve iftira yoluna saptılar, bu şeytancıl eserlere uymak suretiyle, “Süleyman, Muhammed'in dediği gibi bir peygamber değildi, sihirbaz bir hükümdardı, fakat yaptığı sihirleri mucize gibi gösterirdi.”³⁹⁵ diye ona iftiralar ettiler. Buna göre Hz.Süleyman'ın haşa kafir olması lazım geliyordu. Çünkü sihrin bu derecesinin küfür olduğuna şüphe yoktur. Halbuki “Süleyman kafir değildi, fakat önce ve sonra ona sihirbaz diyen o şeytanlar kafir oldular, ki insanlara sihir öğretiyor, sihir talim ederek yoldan çıkarıyorlardı.”³⁹⁶

3.2.3.6.3.Harut ile Marut

Harut ile Marut'un vasıfları hakkında değişik görüşler mevcuttur bunlar:

- 1-İki melektir,
- 2-Cebrail ve Mikail' dir,
- 3-İnsanlardan iki kişidir,
- 4-İki hükümdardır,
- 5-İki şeytandır,
- 6-Cinlerden iki kabiledir,
- 7-Harut ile Marut, “es-Sicill” ismindeki meleğin yardımcılarındandır,
- 8-İns ve cin şeytanlarıdır,
- 10-Davud ve Süleyman (a.s.)'dir.³⁹⁷

3.2.4. Yahudi Mistisizmi ve Kabbala

Yahudi mistisizminin kaynağını kabala oluşturmaktadır.³⁹⁸ Yahudilikte meydana getirilen dejenerasyonun “yasa” yönünü Talmud'da görmek mümkünken, mistik yöndeki dejenerasyonu da Kabala'da görmek mümkündür.³⁹⁹

³⁹⁵ Elmalılı H.Yazır, I, 365

³⁹⁶ Elmalılı H.Yazır, I, 366

³⁹⁷ Aydemir, Abdullah,141

Kabala İbranice’de “gelenek” anlamına gelir.⁴⁰⁰ Bununla birlikte “Kabbalah” Tevrat’ın nakle dayanan yorumu⁴⁰¹ almak, anlamak, kavramak⁴⁰² manalarına geldiği gibi, ilham edilmiş, ihata edilmiş bilgi veya geleneksel bilgi manalarına da gelmektedir. Kabbalah, “hokmah nistarah”(gizli bilgi, hikmet) olarak da adlandırılmaktadır.

Terim olarak Kabbala, harf ve sayı esasına dayanan Yahudi mistisizmine ait geleneği ifade etmektedir. Yahudi mistisizmi ve gnostisizmi (sezgi bilimi) olan Kabala; Tanrı, insan ve kainat hakkındaki Batını mistik doktrinleri ihtiva etmektedir. Yahudi kabalistler Kabbala’nın eski bir ilim olup nakil yoluyla geldiğini ileri sürmüş ve onu gizli şeyleri açığa çıkaran bir bilim haline getirmişlerdir.⁴⁰³ Yahudi ruhbanlarının asırlardır birbirlerine aktardıkları ve Eski Ahid’in gizli anlamları ile ilgilenen bir tür okültizm ve mistisizm yöntemidir. Kara büyü ile yakından ilişkili olan Kabala, Yahudi felsefesinden derinden etkilenen masonluk gibi pek çok örgüt ve tarikat tarafından da benimsenmiştir.⁴⁰⁴ Kabalaya Talmud’un başlangıcı gözü ile bakılmaktadır. Kabala ilk kaynağını “Danyal” kitabında bulmakta ve İşaya’dan yararlanmaktadır.⁴⁰⁵ Kabbala’dan ilk bahseden Rabbi Akiba olmuştur ve onun Talmud’dan ayrı olduğunu ifade etmiştir. Bizde kanunların men ettiği üfürükçülüğün en mürteci ve en ibtidai şeklini Kabala’da bulmak mümkündür. Cabala veyahut Kaballah, Talmut’la atbaşı giden bir meşum kitaptır. Talmut’tan daha eski olan Kabala aşağı yukarı sırf siyah büyü ile uğraşır.⁴⁰⁶ Talmud ile Kabala arasındaki fark ise şudur: Talmud hile, desise, sosyal, ekonomik ve normal kalpazanlık ve bir dereceye kadar da büyücü ayinleri ile dünyaya hakim olmak ister, Kabala ise hemen hemen bütün gücünü büyüye verir.⁴⁰⁷ Gizli doktrin olan Kabala, teorik ve pratik olmak üzere iki kısma ayrılır. Pratik Kabala, yazı ile tespit edilmemiştir. O “maji”nin (magie=büyü) genel teorisine göredir ve sembollerden yararlanır. Teorik Kabala, yazı ile tespit edilmiştir. Eskatoloji ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış olmasına

³⁹⁸ Aydın Mehmet, *Dinler Tarihine Giriş*, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2002, s.122

³⁹⁹ Erdoğan Hikmet, 17

⁴⁰⁰ Örs, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, Remzi Kitabevi, 1966, İstanbul, s.338

⁴⁰¹ Challenge, Felcien, 146

⁴⁰² Aydın, Mehmet, 122

⁴⁰³ Küçük, Abdurrahman, *Dönmeler Tarihi*, Rehber Yayınları, Ankara, 1992, s.148

⁴⁰⁴ Erdoğan, Hikmet, 17

⁴⁰⁵ Aydın, Mehmet, 122

⁴⁰⁶ Atilhan, Cevat Rifat, 86

⁴⁰⁷ Atilhan, Cevat Rifat, 89

rağmen bunların en eskisi, teorik Kabalaya ait olanlardır.⁴⁰⁸ Pratik Kabala ise şifahi olarak yaşanmıştır. Daha sonra pratik Kabala da yazılmıştır. Bunlar:

1-Sepher Yetrizah (Halkedilme Kitabı)

2-Sepherha Zohar (Işığın Kitabı)'dır. Yetsirah ile Zohar doktrinleri XIII. yüzyılda büyük gelişme göstermişlerdir.⁴⁰⁹ Sefer Yetsirah, kozmolojik bir şema verir. Buradaki on sephirot muhtemelen on emire tekabül eder.⁴¹⁰ On sefirot daha çok "ilahi güçler" sıfatlar ve kendiliğinden bilinmez olan Tanrı'nın kendi kendisini ifadesinin nedenselliğinin araçları ya da yönleridir. On sefirot (Farabideki sudur nazariyesine benzer nitelikleri ihtiva eder. Yaygın olan inanışa göre yaratılış bu on sefirottan teşekkül etmiştir.) Ortaçağ Kabbalasının anahtar kelimesidir. Sepherha Zohar ondokuz farklı eserin biraya gelmesinden oluşur. Kutsal metnin her işaretine batini bir anlam yükleyerek harflerin ve rakamların mistisizmini doruk noktasına ulaştırmıştır. Hristiyanlardaki Diyonisos'çu Külliyyat gibi Zohar'a da olağan üstü özellikler atfedilmiştir.⁴¹¹

Bunların yazılması pek eski değildir. Orta çağ sonuna doğru tamamlanmıştır. Bu kısımlar diğer dinler tarafından "Yasak Menşeler" olarak kabul edilir. Kabbalaistler bu menşeleri sırf kudret ve fazla bilgi için kullanırlar. Kabala korku ve dehşetle doludur, fakat bunların çoğu gizli ayinler, siyah büyü, nekromansi ve buna benzer şeylerdir. Kabala, Talmud'a nazaran son derece çapraşık, muğlak, kasti bir şekilde anlaşılmayacak tarzda yazılmış, adeta baştan başa şifre, kod, kryptogram, her okuyuşta başka başka şeyler ifade eden kısımlar(dan oluşmuştur.)⁴¹²

Yahudiler Kabbala'da saklı olan ilmin ancak çok az insan tarafından kavranabileceğine inanırlar. Eski Ahid'de pek çok insanın farkına varamayacağı veya anlayamayacağı sırların, Kabala'ya vakıf olan kişi tarafından çözüleceği düşünülür. Kabala metinleri bilinen kitaplardan farklı olarak, çok az kimsenin anlayabileceği şekilde yazılmıştır. Kitapta anlamsız gibi görünen çok sayıda sembol vardır. Bazı metinlerde yazı kimsenin anlayamaması için şifrelenmiştir. Bu yüzden Kabala'yı tamamen anlamak mümkün değildir. Gerçek manasını Yahudi olmayanın (ve Yahudilerin büyük bir kısmının da) tam bilmediği Kabala, ancak hakkında yazılmış

⁴⁰⁸ Küçük, Abdurrahman, 153

⁴⁰⁹ Aydın Mehmet, 122

⁴¹⁰ Aydın Mehmet, 123

⁴¹¹ Libera de Alain, *Ortaçağ Felsefesi*, (Ayşe Meral), Litera Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.215

⁴¹² Atılhan, Cevat Rifat, 87

olan kitaplar ile tanınabilir.⁴¹³ Kabala üzerine en zengin edebiyat 1200 tarihine doğru İspanya ve Fransa'nın Provence kesiminde meydana getirilmiştir.⁴¹⁴

Kabalist öğretisi, evrendeki metafizik dengeler, şeytani güçler ve bilinç altı dünyasıyla yakından ilgilenir ve bunları büyü yöntemleri ile etkilemeyi amaçlar. Ünlü Yahudi araştırmacısı Shimon Halevi, *Kabala, Tradition of Hidden Knowledge* (Kabala ve Gizli Sırlar Geleneği) adlı kitabında Kabbala'yı şöyle tanımlamaktadır:

“Pratikte Kabala, kötülüklerle ilgilenmenin yolu ve semboller yolu ile psikolojik dünya üzerinde güç kazanmanın tehlikeli bir sanatı ve büyüye dayanan bir formudur.”⁴¹⁵ Kabala harf ve sayı esasına dayanan Yahudi mistisizminin kaynağını teşkil etmekte ve Mesih fikrini işlemektedir. Kabbala'ya göre tarihi olaylar ve kanunlar, sadece Tanrısal kelamın elbisesi ve bedenidir. Onların ruhunu anlamaya, sadece mistik hareket imkan vermektedir.⁴¹⁶

Kabala Eski Ahid'in asıl anlamlarını araştırır. Kabalistler Kutsal Kitab'ın harflerine, zahiri anlamları dışında Batıni anlamlar vererek istedikleri sonuca ulaşmaya çalışırlar.⁴¹⁷ Tıpkı İslamlardaki Hurufiler'in yaptıkları gibi, harflere tabiat üstü güçler ve anlamlar yorar. Arap harflerinin nasıl ayrıca birer sayı değeri varsa (Ebcad hesabı), İbranicede de öyledir. Bu kabalacıları garip, içinden çıkılmaz bir sayı mistisizmine, harfler ve sayılarla kehanete, büyü ve sihire götürmüştür. Nasıl ki İslam aleminde de “cifer” adı verilen böyle bir kehanet yolu, bundan başka sayılar ve harflerle muskalar, vefkler, sihirler vardır. (İşte) Bunlar kabala ile karşılaştırılacak olursa, asla rasgele olamayacak eşitliklere rastlanır. Bunlar da göstermektedir ki, Kabala adı verilen Yahudi mistisizmi de Arap-Endülüs kültürünün büyük ölçüde etkisi altında kalmıştır. Ama Yahudi şeraitinin dışında olan bu akımlar, İslamlıktan çok daha önce, ta M.Ö. birinci yüzyılda başlamıştır.⁴¹⁸ (Bunun dışında) kabalanın menşei hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bir kısmı, Kabbala'yı vahiy mahsulü kabul edip Hz.Adem'e kadar geri götürmektedir. Diğer bir kısmı ise, onu Pers, Babil, Neo-Platonizm, Helenlik tesirlere ve Apokaliptik etkilere bağlamaktadır. Başlangıcı çok eskilere götürülmesine rağmen

⁴¹³ Erdoğan Hikmet, 17

⁴¹⁴ Örs, Hayrullah, 345

⁴¹⁵ Erdoğan Hikmet, 18

⁴¹⁶ Aydın Mehmet, 123

⁴¹⁷ Küçük, Abdurrahman, 149

⁴¹⁸ Örs, Hayrullah, 339

gerçek Kabbala'nın tarihinin XII. Veya XII. Yüzyıldan daha geriye gitmeyeceği belirtilmektedir.⁴¹⁹

Kabala özellikle Ortaçağ'dan başlayarak 17.yüzyılın sonuna kadar devam eden süreç içinde çok gündemdeydi ve dönemin toplumları üzerinde büyük etkisi vardı. Bu dönemde Hıristiyan toplumu içinde de bazı gruplar Kabala ile yakından ilgilenmişlerdi. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, Kabbala'nın içinde saklı olduğuna inanılan sırlar ve mistik öğretilerdi.⁴²⁰ Kabala orta çağ döneminde özellikle İspanya ve Portekiz'de etkili olmuştur. İspanyol filozofların bir çoğu Kabala olgusuyla yüz yüze gelmişlerdir.⁴²¹

Kabbala'nın ana teması Tanrı'nın ve onun tahtının esrarı üzerindeki kurgulardır.⁴²² Kabbala'ya göre Yaradanla Tevrat birdir. Yaradan adına sır vasıl olmak için Tevrat'ın herkes tarafından bilinmeyen anlamlarına vakıf olmak gerekir. Tevrat'ı Tanrı'nın varlığından ayırmak, Kabbala'cılarca mümkün değildir. Şu halde Tevrat'ın yaratılmış olmasından söz etmek de mümkün değildir. Tevrat Kabbalacıların Sudur (Türüm) teorisiyle anlatmaya çalıştıkları, Tanrı'nın esrarlı varlığını temsil etmektedir. O, esrarlı varlık Tevrat'a aks etmiştir ve bu sebeple yaratılışın kanunları Tevrat'ın içindedir. Tevrat yalnızca Tanrı'nın hikmetinin ifadesi değil, bizzat onun hikmetidir.

Maddi alem havadaki 22 elamanın etkisiyle var olmuştur. Bunlara da İbrani alfabesinin 22 harfidir. Bütün varlıklar bu harflerin yerlerini değiştirerek birleşmesinden vücut bulmuşlardır. Harfler 231 kalıplı bir kürenin üzerinde yazılıdır. Ve orada bütün düşünceleri ve bütün nesnelere ifade ederler. Böylece Tanrı'nın "Kelam"ının gücü yoktan var etmeyi sağlamış, yokluktan var oluşu meydana getirmiştir. Ana harf "Alef"tir. Arap harflerinin ana harfi elif'in karşılığı olan, alfabenin bu ilk harfi, hava "mem" (Arap harfinde mim) su, "şin" ateş harfleridir. Bunların üçü birden suçla suçsuzluğu hakikat mihrini üzerinde dengesini ifade ederler. Kabbalacılar'a göre alef, mem ve şin harfleri, altın mühür altında saklanan büyük sır'dırlar. Aynı zamanda evrensel üçlünün menşei de bunlardır. Alfabenin yedi harfinden her biri de üç anlamı ifade eder: Maddi, zamani ve cismani. Uzayın altı bölgesini ve merkezini, yeryüzünde

⁴¹⁹ Küçük, Abdurrahman, 149

⁴²⁰ Erdoğan Hikmet, 17

⁴²¹ Libera de Alain, 214

⁴²² Örs, Hayrullah, 340

de Tapınağın en kutsal yerini, Dehbir'i, gezegenleri, burçları ve vücut yapısıyla kozmik ahenge tam uygun olan insanı belirten bunlardır. Son on iki harfe de bedeni ve ruhi fonksiyonlar bağlıdır.⁴²³ Tevrat'ın gizli ve harflere bağlı anlamları üzerindeki akıl oyunlarının sonunda Kabala iki yön alır: İnanç işlerindeki kurguları sürdürenlerle, Tevrat'ta var olduğunu kabul ettikleri güçlerden faydalanmak isteyen “uygulayıcılar.” Bunlar harf ve sayı mistiğine dayanan ve simya, yani altın yapma ve hayat iksirini aramaya çalışan sözde bilim, falcılık, büyü, sihirbazlık, olacakları önceden bilmek işlerinde kullanılan garip formülleri ve hesapları geliştirdiler. Nitekim İslam dünyasında da cifir denen ve harflerle çeşitli cambazlıklar yapma, bunları ebced hesabıyla sayıya, çıkan sayıları çeşitli işlemlerle yeniden harflere çevirmek yoluyla falcılık; böyle kurgulara dayanan yarı sihir yarı dua yoluyla canlı ve cansızlar üzerinde etki yapmaya çalışma, simya; hülasa, insana tabiat üstü güçler kazandırmak için Tanrısal güçten faydalanma yollarının aranişi ve bunlara inanış İslam aleminde de, asıl dine tamamıyla aykırı olduğu halde, almış yürümüştü.⁴²⁴ Yahudilerde, Tanrının gizli büyük adının yardımıyla insan bile yaratmanın mümkün olduğu varsayılır. 1520-1609 yılları arasında yaşayan Kabalaist Rabbi Löw'ün “Golem” adında bir çeşit insan yarattığı ifade edilir. Tanrı'nın yaratıcı gizil isimlerinin deruni sırrına vakıf olan Rabbi Löw'ün canlı, ruhtan yoksun ama, emre itaati harfiyen yerine getiren bir tür robot ihdas ettiği rivayet edilir.

Davud Yıldızı dedikleri, iç içe girmiş iki üçgenin meydana getirdiği, altı köşeli yıldız, aslında pek çok halklarda rastlanan, sihirli bir işaretir. Bu altıgen yıldız kabalanın belirgin sembollerindendir.⁴²⁵ Kabalaistler tarafından oluşturulan sihirler genelde bu sembolün içine yerleştirilir. Süleyman mührü olarak da zikredilen bu imge kabalaistler için siyasi ve uhrevi erkin anahtarı gibidir. Yapılan büyülerin selameti için bu imgenin kullanılması şarttır. Zira Süleyman (a.s) onlara göre siyasi erki elinde bulunduran muhteşem bir büyücüdür. Büyücü Süleyman'ın ve babasının imgesini kullanma empati yoluyla onlara benzeme girişimidir. Kabalacılarında gerçekleştirmek istedikleri nihayette budur. Yani sihirle dünyaya hükmetme ve Armegeidon'a hazırlıklı olma.

Kabala karanlık ilimlerin günlük hayata aksetmesini sağlarken bu karanlık ilimlere inananları memnun etmekten geri kalmaz. Kabala muskalarıyla türlü hastalıklar

⁴²³ Örs, Hayrullah, 343

⁴²⁴ Örs, Hayrullah, 344

⁴²⁵ Sarıkçıoğlu Ekrem, *Dinler Tarihi*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1983, s.186

tedavi edileceği gibi, Kabala’da izah edilen bir otu ayağına bağlayan şahıs ateşin içerisinden yanmadan geçer. Kabala büyülerini tatbik eden avcının avı rast gelir, balıkçının balığı bol olur. Gene Kabala’ya göre, insan sevdiği kadını büyü ile elde eder, kuraklığa bile mani olur. Kabala’nın daha muğlak kısımlarından, gene büyü sayesinde ölümlerle nasıl temas edileceği bildirilir. Kabala büyülerini, dünyaya dehşet saçabileceğini ifade eder. Gene kabala sayesinde insan görünmez olur, yahut düşmanlarını taştan taş çarpar... Bütün bunların çoğunda gene altı köşeli hexogramı havi muskalar büyük rol oynarlar. Meselâ, yok etmek istediğiniz bir düşman var, eğer Kabala’yı yardımınıza çağırırsanız, Kabala düşmanı mahvetmek için size aşağıdaki formülü verecektir:

“ Eğer sana hasım olan şahsı ortadan kaldırmak istersen, bir nehrin iki tarafından çamur al! Yok edilecek şahsın küçük heykelini yap! Yedi hurma ağacından yedi ince dal kır! At kılı ile yay yap! Bu yayı yaparken..... kelimelerini oku! Heykeli müsait bir yere yerleştir! Yayını ger!..... duasının sonunu oku ve ölecek şahsın babasının adını ve kendi adını söyleyerek, ölmesini bildir!”

noktalı yerler tercüme edilememiştir. Kabala bu heykelciğin üzerine ölecek şahsın adının yazılmasını da tavsiye eder. Bu, büyü ile insanı öldürme ve bilhassa küçük heykel kullanmak, Mısır ve Babil büyü sanatkarları tarafından kopya edilmişti. Fakat aslı hiç şüphesiz Kabala’dır.⁴²⁶

Şimdi birkaç Kabala öğretisine daha örnek verelim: Hohana Rabba, Sukkot’un yedinci günüdür. Yom Kimpur’da istikballer hakkında ilahlar tarafından karar verilmiş şahıslar, bu kararın mahiyetini, Hoshana Rabba’dan bir gece evvel anlayabilirler. Mevzuu bahis şahıs, gece yarısı elinde bir dal ile ayın altına çıkar ve ay ışığındaki gölgesini muayene etmeye başlar. Eğer, elindeki bir parmağın gölgesi çıkmıyorsa, uzak bir akraba ölecektir; elinin gölgesi çıkmıyorsa oğlu yahut kızı ölecektir; kol çıkmıyorsa anne veyahut baba; elindeki dalın gölgesi çıkmıyorsa, dalı tutan şahıs o sene sıkıntı çekecek; başın gölgesi çıkmıyorsa adam deli olacak, fakat vücut hiçbir gölge vermezse ölüm demektir.⁴²⁷

Kabala Pesahim 12a kısmı, “Shabriri” büyüsü hakkında bilgi verir. Shabriri daha fazla bir mukabil büyüdür. Fakat istenildiği zaman türlü usullerle türlü vaziyetlerde

⁴²⁶ Atılhan, Cevat Rifat, 89

⁴²⁷ Atılhan, Cevat Rifat, 91

istimal edilebilir. Büyü (amuletleri) madalyonları yahut muskaları üzerinde huni şeklinde yazılmıştır ve Ri olarak nihayet bu

SHABRİRİ

ABRİRİ

RİRİ

RİR

Rİ : şeklinde nihayet bulur.

Shabriri Yahudi dilinde kör demektir. Fakat “Ri” en mel’un Yahudi iblislerinden birinin adıdır. Bu iblis uzun seneler evvel korkunç bir şekilde ölmüş, fakat ruhu serseri bir şekilde etraflarda dolaşmakta ve kendine iş aramaktaymış, Ri adına gelen bu ruh çok şey yapmaya kadırmış.⁴²⁸

3.3. İslam’da Büyü

3.3.1.Kur’an-ı Kerim’de Büyü

Kur’an-Kerim peygamberlerin genel anlamda büyücülükle itham edildiklerini bize haber veriyor. “İçlerinden bir adama: İnsanları uyar ve insanlara rableri katında kendileri için bir doğruluk kademesi olduğunu müjdele!, diye vahyetmemiz, insanlara tuhaf mı geldi? Kafirler bu apaçık bir büyücüdür dediler.”⁴²⁹

3.3.1.1. Peygamberlerin Büyücülükle İtham Edilmesi

Peygamberlerin tebliğlerine duyarsız kalan ve ilahi mesajlara karşı iletişim olanaklarını kullanmayan cahil topluluklar özellikle şu peygamberleri büyücülükle itham etmişlerdir. Hz.Musa, Hz.Süleyman, Hz.Muhammed (s.a.v)

3.3.1.1.1. Hz.Musa’nın Büyücü Addedilmesi

“Bunlar iki büyücü başka bir şey değil, (Hz.Musa ve Hz.Harun) istiyorlar ki büyüleriyle sizleri yurdunuzdan çıkarsınlar ve sizin örnek yolunuzu gidersinler.”⁴³⁰

⁴²⁸ Atılhan, Cevat Rifat, 93

⁴²⁹ Kuran’ı-Kerim, *Yunus*, 10/2

⁴³⁰ Kuran’ı-Kerim, *Taha*, 20/63

“(Fir’avn): Ben size izin vermeden ona inandınız ha! O size büyü öğreten büyüğünüzdür...”⁴³¹

“(Fir’avn), çevresindeki ileri gelenlere: Bu, dedi, bilgin bir büyücüdür.”⁴³²

“(Fir’avn’e, Haman’a ve Karun’a. (Bu), yalancı bir büyücüdür dediler.”⁴³³

“(Fir’avn) ona yanını çevirdi ve: Bu ya büyücü yada cinlidir dedi.”⁴³⁴

3.3.1.1.2. Hz.Süleyman’ın Büyücü Addedilmesi

“Süleyman’ın hükümranlığı hakkında onlar, şeytanın uydurdukları sözlere uydular (Süleyman’ın büyücülükle saltanatını kazanmış olduğunu söyleyenler, büyü ile uğraşan şeytan ruhlu insanlar ve onları azdıran cinlerdi. İşte onlar bu gibilerin ifratlarına uyarak Süleyman’ı bir büyücü olarak tanımaya başladılar.) oysa Süleyman büyü yaparak küfre gitmemişti.....”⁴³⁵

3.3.1.1.3. Hz.Muhammed’in (s.a.v) Büyücü Addedilmesi

“Kalpleri eğlencededir. O zulmedenler, aralarında şu konuşmayı gizlediler: (Muhammed) de sizin gibi bir insan değil mi? Şimdi siz göz göre göre büyüye mi kapılacaksınız.”⁴³⁶

“Yahut (gökten) kendisine bir hazine atılmalı, yahut kendisinin ürününden yiyeceği bir bahçesi olmalı değil mi? Ve zalimler: Siz başka değil sadece büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz, ediler.”⁴³⁷

3.3.1.2. Peygamberlerden Sadır Olan Mucizelerin Büyüye Denk Tutulması

Peygamberlerin ilahi mesajlarını doğrulamak ve kuvvetlendirmek maksadıyla Allah (c.c.) Peygamberlere mucizeler vasıtasıyla da destek olmuştur. Mucize teklifi ve meydan okuma genelde muhatap olunan topluluklardan gelmiş fakat mucizeler husule gelince çok az bir bölümü hariç, bu apaçık bir büyüdür demişlerdir.

⁴³¹ Kuran’ı-Kerim, *Taha*, 20/71; *Şuara*, 26/49

⁴³² Kuran’ı-Kerim, *Şuara*, 26/34

⁴³³ Kuran’ı-Kerim, *Mü’min*, 40/24

⁴³⁴ Kuran’ı-Kerim, *Zariyat*, 51/39

⁴³⁵ Kuran’ı-Kerim, *Bakara*, 2/102

⁴³⁶ Kuran’ı-Kerim, *Enbiya*, 21/3

⁴³⁷ Kuran’ı-Kerim, *Furkan*, 25/8

“Allah (c.c.) demişti ki: Ey Meryem oğlu İsa, sana ve annene olan nimetimi hatırla! Hani seni Ruhü'l-Kudüs ile desteklemiştim. Beşikte ve yetişkin iken insanlarla konuşuyordun; sana Kitap'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğrettim. Benim iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yaratıyor ve içine üflüyordun. Benim iznimle kuş oluyordu. Anadan doğma körü ve alacalıyı benim iznimle iyileştiriyordun. Benim iznimle ölüleri (diriltip kabirlerinden) çıkarıyordun ve İsrail oğullarını senden savmıştım; hani sen onlara açık deliller getirdiğin zaman, içlerinden inkar edenler: Bu apaçık büyüden başka bir şey değil, demişlerdi.⁴³⁸”

“Eğer sana kağıt üzerine yazılı bir Kitap indirmiş olsaydık da onu elleriyle tutsalardı, yine inkar edenler. Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir, derlerdi.”⁴³⁹

“Onlara katımızdan gerçek (mucize) gelince: Bu apaçık bir büyüdür, dediler.”⁴⁴⁰

“Onlara gökten bir kapı açsak da oraya çıkacak olsalardı. Herhalde gözlerimiz döndürüldü, biz büyülenmiş bir topluluğuz derlerdi.”⁴⁴¹

“Onlara açıkça görünen ayetlerimiz gelince, bu apaçık bir büyüdür, dediler.”⁴⁴²

“Musa onlara, açık açık ayetlerimizle gelince: bu uydurulmuş bir büyüden başka bir şey değildir. İlk atalarımız arasında böyle bir şey işitmedik dediler.”⁴⁴³

“Onlara açık açık ayetlerimiz okunduğu zaman dediler ki: Bu sadece sizi babalarınızın taptığı (tanrılardan) çevirmek isteyen bir adamdan başka bir şey değildir. Ve dediler ki: bu uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir. Ve kendilerine gelen hakkı inkar edenler: Bu apaçık bir büyüdür, başka bir şey değildir, dediler.”⁴⁴⁴

“Bir mucize görseler alay ediyorlar; bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir diyorlar.”⁴⁴⁵

“Bir mucize görseler hemen yüz çevirirler ve süregelen bir büyüdür, derler.”⁴⁴⁶

⁴³⁸ Kuran'ı-Kerim, *Maide*, 5/110

⁴³⁹ Kuran'ı-Kerim, *En'am*, 6/7

⁴⁴⁰ Kuran'ı-Kerim, *Yunus*, 10/76

⁴⁴¹ Kuran'ı-Kerim, *Hicr*, 15/14-15

⁴⁴² Kuran'ı-Kerim, *Neml*, 27/13

⁴⁴³ Kuran'ı-Kerim, *Kasas*, 28/36

⁴⁴⁴ Kuran'ı-Kerim, *Sebe'*, 34/43

⁴⁴⁵ Kuran'ı-Kerim, *Saffat*, 37/14-15

⁴⁴⁶ Kuran'ı-Kerim, *Kamer*, 54/2

3.3.2. Hadislerde Büyü

Hadis-i şeriflerin büyüye yaklaşımı Kur'an-ı Kerim'in büyüye bakış açısıyla paralellik taşır. Söz konusu hadislerde büyüünün hakikati dile getirilmiş yapılan işlemin insanı küfre götüreceği belirtilmiştir.

1-Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edildiğine göre, Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu:

“ İnsanı helake sürükleyen yedi şeyden sakınınız.”

Sahabiler:

“ Ya Resulullah! Bu yedi şey nedir?” diye sordular.

Resul_i Ekrem şöyle buyurdu:

“ Allah'a şirk koşturmak, sihir ve büyü yapmak, (haklıolarak öldürülen müstesna) Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir insanı öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında harpten kaçmak, evli olup hiçbir şeyden haberi olmayan namusuna düşkün müslüman kadınlara zina isnad etmek.”⁴⁴⁷

Hadis-i şerifte sihir ve büyü yapmak büyük günahlar arasında zikredilmiştir. Bu büyük günahlar helak edici bir özelliğe sahiptirler. Bu günahlar dünyada cezalandırılmayı gerektirdiği gibi ahirette de cehenneme girmenin sebebidir. Büyük günahlar derece derecedir. Hadiste zikredilenler onların ilk sırasında yer alır. Sihir ve büyü yapmak da haram kılınmış olan helak edici büyük günahlardandır.⁴⁴⁸

2-Abdullah ibn Umer (r.a) rivayet edilen bir diğer hadis-i şerifte şöyle denilmektedir:

Medine'nin doğusundan (Necd ahalisinden) iki adam geldiler de karşılıklı hutbe yaptılar, insanlar da bunların düzgün sözlerine hayran oldular. Bunu üzerine Resulullah (s.a.v):

“ Şüphesiz ki açık düzgün sözlerden sihir (gibi ruhlar üzerinde tesirli) olanları vardır.-yahud: Şüphesiz beyanın bazısı elbette sihirdir (ruhları sihirler)-” buyurdu.⁴⁴⁹

Kamus'ta bu konu hakkında şöyle denir: “Allahu a'lem manası şudur: insanı med eder, onda sadık olur, dinleyenlerin kalplerini aynı zamanda zemm de eder, onda

⁴⁴⁷ Buhari, *Vasaya* 23, *Tıb* 48, *Hudud* 44; Müslim, *İman* 145; Ebu Davud, *Vesaya* 10

⁴⁴⁸ Nevevi, *Riyazü's-Salihin*, (terc. ve şerh: Yaşar Kandemir, İ.Lütfü Çakan, Raşit Küçük), Erkam yayın-ları, İstanbul, 2001, VII, 407; Sofuoğlu Mehmet, *Sahih-i Buhari Tercemesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1987, XII, 5786

⁴⁴⁹ Sofuoğlu Mehmet, XII., 5791

da sadık olur, ona da kalplerini çevirir.”⁴⁵⁰ Yani bir nevi demogoluk veya telkinler sayesinde karşı tarafı kendi lehinde veya aleyhinde düşünceye sevkedebilir. Bu tür uygulamalar günümüzde de kullanılmaktadır. Çeşitli basın yayın organları beyanlarıyla toplumu yönlendirmek, istenilen düzeyde bir kamuoyu meydana getirmek için bu yöntemi yani beyanın etkileme gücünü kullanırlar. Bu camideki imamdan tutun da cemaat liderlerine, oradan siyasilere, reklamlara ve sanatçılara kadar her alanda kullanılan bir yöntemdir. Kısacası burada kelamın garabeti ve kalplerde müessir olan letafeti (söz konusu olup dinleyenleri) sihir gibi bir halden bir hale tahvil eyler.⁴⁵¹ İnsan için sözcük, yalnız bir anlatım aracı değil, aynı zaman da çevresinde canlı saydığı her şey üzerinde etkisini gösteren bir araçtır ve bu sihirli etki, aşağı yukarı heyecanlardan daha güçlüdür. Söz gerektiği biçimde ahenkli olarak ya da normal olarak söylendiğinde, dinleyeni çeken bir güce sahiptir. Bunun içindir ki Araplar, doğa üstü bir sihir bilgisine malik saydıkları şaire “Bilen ” demişlerdir. Onun sanatına yalnız yaşamın bir süsü gözüyle bakılmaz. Ondandır öldürücü bir silah gibi korkulur da.⁴⁵²

3-Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v): “ Her gün sabahları birkaç (Diğer bir rivayette yedi acve hurması denlimiştir.) acve hurması yiyen kimseye, o gün geceye kadar zehir de, sihir de zarar vermez. ” buyurdu.

Acve Medine hurmalarının en iyi nev'idir., siyaha meyillidir. Asım Molla'nın bildirdiğine göre bu huyrma nev'ine, dilimizde balçık hurma tabir olunur. Bu hurmanın zehirden ve sihirden korunma temin etmesi, Rasulullah'ın bu hurma hakkında dua etmesinden dolayı teberrük cihetiyledir. Bu korunmuşluğun Medine hurmasına tahsisi ve sayısının yedi olması sebebi ve hakikati, Rasulullah'ça bilinen işlerdendir. Bizce hükmü ma'lum olan işlerden değildir.⁴⁵³

4-Ebu Hureyre(r.a) anlatıyor: ”Resulullah(s.a.v) buyurdular ki: Kim (sihir maksadıyla)bir düğüm vurur, sonra da ona üflerse sihir yapmış olur. Kim sihir yaparsa şirke düşer. Kim bir şey asarsa o astığı şeye havale edilir.”⁴⁵⁴

5- İbnu Abbas(r.a) anlatıyor: “ Resulullah(s.a.v) buyurdular ki: Kim Allah(c.c)'ın zikrettiğinin gayrısı için yıldızlar ilminden bir bab iktibas ederse sihirden bir şube iktibas etmiş olur. Münecim kahindir; kahin de sihirbazdır; sihirbaz da kafirdir. ” Bir

⁴⁵⁰ Kamus'ul-Muhit, II, 384

⁴⁵¹ Sofuoğlu Mehmet, XII, 5791

⁴⁵² Çağatay Neşet, *İslam Tarihi*, 123

⁴⁵³ Sofuoğlu Mehmet, XII, 5792

⁴⁵⁴ Nesai, *Tahrim* 19, (7,112)

diğer rivayette ise hadis şöyle gelmiştir. ” Kim yıldızlarla ilgili bir ilim iktibas etmişse sihirden bir şube iktibas etmiş demektir. (Yıldız ilmi) arttıkça (Sihir ilmi de) artar.”⁴⁵⁵

6- Abdurrahman İbnu Sa’d İbnu Zürene’nin anlattığına göre, Resulullah(s.a.v)’in zevcelelerinden Hz. Hafsa(r.a)’nın müdebber kıldığı (yani, ölümünden sonra serbest bırakılmasını istediği) bir cariyesi, kendisine sihir yaptığı için, sihri sebebiyle öldürülmüştür.⁴⁵⁶

7- Cündüb(r.a) anlatıyor: ”Resulullah(s.a.v) buyurdular ki: Sihirbaza tatbik edilecek had cezası kılıçla vurmaktır.”⁴⁵⁷

8- Ebu’d- Derda(r.a)’dan rivayet edilen bir hadisi şerifte :” Allah(c.c) Hazretleri hastalığı da ilacı da indirmiştir. Ve her hastalığa bir ilaç vermiştir. Öyleyse tedavi olun. Ancak haram olan şeyle tedavi olmayın.”⁴⁵⁸ buyurmuştur. Son cümlede geçen haram olan tedaviye büyü de dahildir. Haliyle büyü tedavi için bile kullanılsa Müslüman için pekte emniyetli bir tedavi usulü değildir.

9-Esma Bintu Ebi Bekr(r.a) anlatıyor: “Mekke’de Abdullah İbnu Zübeyr’e(r.a) hamile kalmıştım. Doğum yaklaşmıştı ki , Mekke’yi terk ettim ve Medine’ye geldim, Kuba’ya indim. Abdullah’ı orada dünyaya getirdim. Doğunca bebeği alıp Resulullah(s.a.v)’a götürdüm, kucağına bıraktım. Resulullah(s.a.v) bir hurma istedi, ağzında çiğneyerek ezdikten sonra, tükürüğünden çocuğun ağzına bıraktı. Abdullah’ın midesine ilk inen şey Resulullah(s.a.v)’in mübarek tükürükleri idi. Sonra (yumuşattığı o) hurma ile çocuğun damağını ovdu, hakkında bereketle dua etti ve Abdullah ismini verdi. Müslüman aileden ilk doğan çocuk bu idi. (Medine’de bütün Müslümanlar) onun doğumuna çok sevindiler. Çünkü Yahudiler size sihir yaptılar, asla doğum yapamayacaksınız. diye bir şayia çıkarılmıştı.”⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ Ebu Davud, *Tıbb*,22, (3905)

⁴⁵⁶ Muvatta, *Ukul* 14,(2,871)

⁴⁵⁷ Tirmizi, *Hudud* 27,(1460)

⁴⁵⁸ Ebu Davud, *Tıbb* 11, 3874

⁴⁵⁹ Buhari, *Menakib’ul-Ensar* 45, *Akika* 1; Müslim, *Adab* 26, (2146)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. PEYGAMBERİMİZ (S.A.V.)'E BÜYÜ YAPILMASI

Yahudiler Hz.Peygamber'in (s.a.v) Medine'deki otoritesini ve ilahi tebliğini geçersiz kılmak için bir çok yola tevessül etmişlerdi. Bunlardan biri de Hz.Peygamber'i (s.a.v.) büyülemek ve onu bu ilahi tebliğinden aciz bırakmaktır.

4.1. Sihrin Yapılış sebebi ve Zamanı

İslamiyetin gün geçtikçe yayılması ve Müslümanların kuvvetlenmesi Yahudileri aşırı derecede rahatsız ediyordu. Buna mani olmak için giriştikleri bütün teşebbüsler neticesiz kalmıştı. Bu durum onları iyiden iyiye kızdırıyordu.

Peygamberimizin Zilhicce ayında Hudeybiye'den döndüğü ve muharrem ayına girmiş bulunduğu sırada idi ki, Medine'de kalan Yahudilerin elebaşları, Müslüman olduğunu açıkladığı halde, münafıklıktan ayrılmayan Yahudi Lebid b. Asam'ın yanına vardılar.

Lebid, Zurayk Oğullarının müttefiki idi. Kendisi sihirbazdı.

Yahudiler, onun sihirde ve sihirle adam öldürmede Yahudilerin en bilgisi olduğunu biliyorlardı.

Ona "Ey Ebu'l Asam! Sen bizim en sihirbazımızsın! Muhammed, bizim erkeklerimizi ve kadınlarımızı büyüledi. Biz ona karşı bir şey yapamadık.

Sen onun bize neler yaptığını, dinimize nasıl aykırı davrandığını, bizden kimleri öldürdüğünü veya sürgün ettiğini gördün! Biz bütün bu yaptıklarına karşı onu sihirleyip cezalandırmak üzere seni tutuyor, görevlendiriyoruz. " dediler ve Peygamberimizi sihirlemesi için de ona üç altın verdiler.⁴⁶⁰

Yahudi Lebid Allah'ın son peygamber olarak gönderdiği birine sihir yapma teklifini hiç tereddütsüz kabul etti ve bunun için hemen harekete geçti.

⁴⁶⁰ Köksal M.Asım, *İslam Tarihi*, Şamil Yayınları, İstanbul, 1981, XIV, 111; Mutlu İsmail, 177

Lebid b. Asam; Peygamberimizin tarağıyla, başından taranmış saçlarını elde etmeye girişti. Yahudilerden bir genç, gelir gider, peygamberimizin işini tutardı. Yahudiler, Peygamberimizin saç ve sakal tarantısı ile bazı tarak dişlerini elde edinceye kadar bu gencin üzerine düştüler. Yahudi genci, peygamberimizin saç tarantısı ile tarak dişlerini alıp Yahudilere verdi. Lebid b. Asam istediğini ele geçirince ona bir takım düğümler düğdü ve üfledi.

Bu düğümlenmiş ve üflenmiş saç tarantılarını, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığının içine koydu. Sonra onu götürüp kuyunun içindeki basamak taşının altına yerleştirdi. Bu kuyu Zurayk Oğullarına aitti.

Lebid b. Asam sihir yaptıktan sonra Peygamberimizin sıhhati bozuldu. Başının saçları dökülmeye başladı. Peygamberimiz yapmadığı bir işi yapmış, ailesine yaklaşmadığı halde yaklaşmış gibi sanır oldu. Gözlerinin de feri azaldı.⁴⁶¹

Eshab-ı kiram, Peygamberimizin hastalığını yoklamaya geldiler. Hastalığı günlerce sürdü. Peygamberimiz kadınları ile ilgilenmekten, yemek ve içmekten kaldı.

Peygamberimiz hastalanınca, Lebid b. Asam'ın kız kardeşlerinden birisi, Hz.Aişe'nin yanına gelmişti. Kadın Peygamberimizin hastalandığını öğrenince, dönüp bunu kız kardeşlerine ve Lebid'e haber verdi.

Onlardan birisi: "Eğer O gerçekten bir peygamber ise kendisine bu iş, Allah tarafından haber verilir. Aksi takdirde, bu sihir kendisine nereden gösterilir? En sonunda akli başından gider. Böylece de, kavmimiz ve dindaşlarımız umduklarına ermiş olur." dedi.

(İfade olunur ki) Asam'ın kızları, Lebid'den daha sihirbaz ve daha beter idiler.⁴⁶²

4.2. Sihir Hadisi ve Hz.Peygamberin Sihrin Tesirinden Kurtuluşu

Kaynaklarda yer alan ve Hz.Aişe ile Zeyd b. Erkam'dan (r.a) nakledilen bazı hadislerde, bir yahudinin Hz.Peygambere zarar vermek amacıyla sihir yaptığından bahsedilmektedir. Bu rivayetlerin Hz.Aişe'den nakledilen kısmı Urve b. Zübeyr, Hişam

⁴⁶¹ Kadı İyaz, *Şifa-i Şerif*, (terc. Naim Erdoğan-Hüseyin Erdoğan), Çile Yayınları, İstanbul, 1980, s.553

⁴⁶² Köksal M.Asım, *İslam Tarihi*, XIV, 112

b. Urve vasıtası ile Buhari, Müslim, İbn Mace ve Ahmed b. Hanbel tarafından nakledilmiştir.⁴⁶³

Zeyd B. Erkam tarafından da nakledilen bu hadis, Abu Hayyan Yezid b. Hayyan et-Temimi el-Kufi ve Abu Muaviye Muhammed b. Hazım et-Temimi el-Kufi vasıtası ile Ahmed b. Hanbel tarafından rivayet edilmiştir.⁴⁶⁴ Aynı hadis, Abu Muaviye Muhammed b. Hazım'dan Hennad b. Es-Seri tarafından alınarak en-Nesai'ye kadar ulaşmıştır.⁴⁶⁵

Bu rivayetlerin Hz.Aişe'den nakledilen kısmında şöyle denilmektedir:

Hz.Aişe şöyle demiştir: Beni Zureyk Yahudilerinden Lebid b. El-A'sam adlı bir kimse Resulullah'a (sav) büyü yaptı. O kadar ki, Resulullah bir şey yapmadığı halde kendisine o işi yaptığı hayali gelirdi. Nihayet günün yahut gecenin birinde Resulullah(sav) dua etti, sonra tekrar dua etti, sonra tekrar dua etti, sonra bana şöyle dedi:

-Ya Aişe, kendisinden fetva istediğim konu hakkında Allah'ın bana fetva verdiğini bildin mi? Bana iki kişi geldi (Cibril ve Mikail), birisi baş ucumda, diğeri de ayak ucumda oturdu. Daha sonra baş ucumda oturan ayak ucumda oturana, yahut ayak ucumdaki baş ucumdakine:

-Bu zatın rahatsızlığı nedir? diye sordu.

-O da:

-Büyülenmiştir. diye cevap verdi.

Öteki:

-Ona kim sihir yapmıştır? diye sordu.

Diğeri de:

-Lebid ibnu'l-A'sam, diye cevap verdi.

Sonra:

-Büyü hangi şeye yapılmıştır? diye sordu.

Öteki:

-Bir tarakla, saç döküntüsüne bir de erkek hurmanın (kurumuş çiçek kapçığı) tohumcuğunun içine, diye cevap verdi.

⁴⁶³ Buhari, *Tıb*, 47, 49, 50; *B. Halk*, 11; *Cizye*, 14; *Edeb*,56; Müslim, *Selam*, 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 57,63-64, 96

⁴⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV,367

⁴⁶⁵ Nesai, *Tahrim*, 20/4077

Diğeri:

-O büyü nerededir? diye sordu.

Öteki:

-Zu Ervan kuyusunda (bir diğeri rivayette Zervan Kuyusu'nda), diye cevap verdi. (Hz.Aişe dedi ki:) Daha sonra Resulullah asabından bazı kimselerle oraya gitti. Oradan dönüp gelince bana:

-Ya Aişe! Vallahi o kuyunun suyu kına ıslatılmış kırmızımtırak, etrafındaki hurma ağacının uçları da şeytanların başları gibidir, buyurdu.

Bunun üzerine ben kendisine:

-Ya Rasulullah sen o sihri oradan çıkarıp yakmadın mı? diye sordum.

Rasulullah:

-(Hayır çıkarmadım) Çünkü Allah bana şifa ve afiyet vermiştir. Ben O sihri çıkarmakla,insanlara bir kötülük getirmekten çekindim (veya halk arasında sihir şerrini yaygınlaştırmamı istemedim) buyurdu.

Aişe:Resulullah o kuyunun kapatılmasını emretti de kuyu gömüldü, denilmiştir.⁴⁶⁶

Hz. Aişe'den gelen rivayetlerin çarpıcı bir özelliği vardır. O da bu rivayetlerin çoğunda sihir yapan kimsenin Yahudi Lebid b. el-A'sam olduğuna dair bir bilginin yokluğudur. Bu hadislerde sadece, Hz.peygamber'e yapılan büyüden bahsedilmektedir. Bu rivayetlerin ortak noktası Lebid b. el-A'sam ya da bir başkası tarafından yapılan sihrin Hz.Peygamber'e tesir etmiş olmasıdır.

Kaadı İyaz bu konuyu ele alırken şöyle bir soru tevci eder: Peygamber masum olduğu halde, ona sihir yapılması nasıl caiz olur? (cevaben de şunları dile getirir)

“Gerçekten bu hadis-i şerif sahih olup, kendisinde, hiç şek ve şüphe yoktur. Bu hadis-işerife, dinsizler ta'nettiler; akıllarının zayıflaması için onu vesile ittihaz ettiler. Kendileri gibi zayıf akıllı olanları din işlerinde şek ve şüpheye düşürmek için bu hadis-i şerifi vasıta olarak kullandılar.* Allah'u Teala Peygamber (a.s)'ı ve onun getirdiği dini, şüphe ve şek verecek hususlardan beri kıldı.

Sihir ise, hastalıklardan bir hastalık olarak, Peygamber (a.s)'ın nübüvvetine leke getirmeyecek, Müslümanlar tarafından vuku'u ittifakla caiz görülen diğeri hastalık-lar

⁴⁶⁶ Müslim, *Selam*,43; Krş.Buhari, *Bedu'l-Halk*,11; *Tıb*,47; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 57

gibi, Peygamber efendimize de vaki olması caiz olan bir hastalıktır. Ama, hadis-i şerifte varid olan:

“O’na bir şey yapmadığı halde, yapmış gibi görünürdü.”

Sözündeki hal Peygamber (s.a.v)’in Peygamberlik vazifesini tebliğde, şeriatın ahkâmını ümmetine beyan etmekte ve peygamberin sadık olmasında şüphe getiren bir hal değildir. Çünkü bu gibi şeylerden Resulullah (s.a.v)’ın masum olduğuna pek çok delil vardır. Bu hususta icma-ı ümmet de vaki olmuştur.

Peygamber (s.a.v) hakkında rivayet edilen bu hayal görme, öyle bir dünya işlerinde kendisine vaki olması caiz olan hususlardandır ki, Peygamber (s.a.v) o işlerden dolayı gönderilmemiş ve o işlerden dolayı başkaları üzerine üstün kılınmamıştır. Peygamber (s.a.v) tüm hallerinde, beşer olan diğer insanlar gibi, dünya işlerinde her türlü afete hedef olabilir. İş böyle olunca, dünya işlerinden hakikati olmayan bir işin kendisine hayal olarak görülmesi, sonra bu perde kendisinden kalkıp olduğu gibi görünmesi uzak değildir. Bu mücmel olan sözü, diğer hadiste varid olan “Hatta zevceleriyle cinsi münasebette bulunmadığı halde, cinsi münasebette bulundu diye kendisine hayal olarak göründü.” sözü tefsir etmiştir. (Çünkü zevceleriyle yatması dünya işlerindedir.)⁴⁶⁷

Yukarıdaki cümledeki, “Sihirlenmesi dolayısıyla, Hz.Peygamber’e bir şeyi yapmadığı halde o işi yaptığı hayali gelirdi” ifadesiyle işaret edilen hususa diğer rivayetlerde de açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu rivayetlere göre Resulullah’a , yapmadığı halde o işi yapıyormuş hayali hususunun, hanımıyla cinsel ilişkide bulunması olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim el-Buhari ve Ahmed b. Hanbel’in kaydettiklerine göre Hz.Aişe:

“Resulullah’a sihir yapılmıştı. Bu durumdayken kendisi hanımlarına cinsel ilişki için yaklaşmadığı halde, onlara yaklaşır durumda olduğunu zannederdi.” demiştir. Ravi Sufyan b. Uyeyne de, “İşte, bu büyüden rahatsızlığın en şiddetlisidir” demektedir. Diğer bir rivayete göre ise Hz.peygamber’in bu rahatsızlığı altı ay sürmüştür.⁴⁶⁸ Ata’el-

*Yakın dönem için İtalyan tarihçi Kaetani’yi buna örnek gösterebiliriz. Kaetani Diyar-ı Bekri’nin Hamis adlı eserindeki “Peygamberin hastalığı, Yahudilerin Büyüsü” başlıklı yazısının 4. maddesine dayanarak Hz.Peygamber hakkında çok farklı iddiaları gündeme getirmiştir. Şöyle ki: Hz.Peygamber’in yakalandığı farklı bir hastalığın ört bas edilmesi için bu büyü olayını sahabenin uydurduğunu, takatten düşen ve hanım-larına yaklaşamayan Peygamber için endişelenen sahabinin böyle bir çıkarım ile Yahudilere iftira ettiğini iddia etmiştir.

⁴⁶⁷ Kadı İyaz, 552-553

⁴⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 63

Horasani'den, Yahya b. Yamer'den rivayet edilmiştir (ki): Resulullah (s.a.v) Hz.Aişe'ye bir sene yanaşamadı. (Abdurrezzak rivayetinde şöyle der) Peygamber (s.a.v) kendisine sihir yapıldıktan sonra yalnız Hz.Aişe'ye yaklaşmaktan (diğerlerine değil) bir sene men olundu.⁴⁶⁹

Yukarıda Hz.peygamber'e sihir yapıldığından bahseden diğer bir rivayetin Zeyd b. Ekram'dan (ra) nakledildiğini kaydetmiştik. Ahmed b. Hanbel tarafından kaydedilen bu rivayet şöyledir:

“Zeyd b. Ekram ‘dan. “Yahudilerden bir adam Resulullah’a sihir yaptı. Bunun üzerine Hz.Peygamber birkaç gün rahatsız oldu. Nihayet Cebrail (as) gelerek Rasulullah’a: “Sana Yahudilerden bir adam büyü yaptı. Bir ipe düğümler atarak filan kuyuya attı, oraya sihri çıkartıp getirecek bir adam gönder” dedi. Bunun üzerine Hz.Peygamber Hz.Ali’yi gönderdi. Hz.Ali de o ipi kuyudan çıkartıp getirdi ve çözdü. Bundan dolayı Hz.Peygamber (s.a.v) sanki bağlarından çözülmüş gibi rahatladı. Bunu o yahudiye söylemediği gibi ölünceye kadar onun yüzünü de görmedi.⁴⁷⁰ En-Nesai ‘nin Zeyd bin Erkam’dan rivayet ettiği hadis-i şerifte sihri kuyudan çıkarmanın Hz.Ali olduğu belirtilmemiştir.⁴⁷¹

Zeyd b. Ekram'dan (ra) yapılan bu rivayetlerde, büyüü çıkarmak için Hz.Ali veya başka bir sahabe'nin gönderildiğinden söz edilirken, bu konuda Hz.Aişe'den yapılan yukarıda kaydettiğimiz hadislerde ise, Hz.Peygamber'in yanına ashabından bazı kimseleri alarak kuyuya gittiğinden bahsedilmektedir. Bu durum, söz konusu rivayetlerde zapt yönünden bazı kusurların olduğunu hatıra getirmektedir. Kısaca ravilerin olayı iyi zapt edemediği ortaya çıkmaktadır. Zeyd b. Ekram'dan nakledilen ve Ahmed b. Hanbel ile el-Nesai son hadiste, düğümler atılarak sihir yapılan ipin kuyudan çıkarılıp getirildiğinde, bu düğümler çözümlenince, Hz.Peygamber'in sanki bağlarından kurtulmuşçasına ferahladığından söz edilmektedir. Diğer bazı hadislerde ashabından Ilaka'nın (ra), bir kabileye uğradığında orda bulunan bir deliye sabah-akşam üç gün Fatiha suresini okuyarak üflediğinden, her üfleyişinde delinin bağdan çözülür gibi olduğundan(...=Fe Kennema Ünşita Min Ikalin) söz edilmektedir.⁴⁷² En-Nesai ve Ahmed b. Hanbel tarafından kaydedilen ve Hz.Peygamber'e büyü yapıldığından

⁴⁶⁹ Kadı İyaz, 553

⁴⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 367

⁴⁷¹ Nesai, *Tahrim*, 20/4077

⁴⁷² Buhari, *İcare*, 16

bahseden son rivayetlerde de ifade aynıdır ve sihir yapılan ip kuyudan getirilip, Resulullah'ın sanki bağdan çözülmüş gibi olup ferahladığından söz edilmektedir. Bu durumda bir yahudinin yaptığı büyüün, Hz.Peygamber'de bir delide gözlene bilecek bir tesir meydana getirebileceğini doğrusu insanın gönlü kabul edemiyor.⁴⁷³

Bu hadislerin, el-Buhari ve Müslim'in sahih'lerinde yer alması açısından el-Buhari ve Müslim'in bu konudaki şartlarına göre sahih oldukları açıktır. Bu hususta subjektif kriterler rol oynamaktadır. Yani Müslim Ahmed b. Hanbel ve İbn Mace'nin naklettikleri bu rivayetler, el-Buhari'nin öngördüğü şartları taşımamaları açısından el-Buhariye göre sahih değildirler ve bu sebeple onun el-Camiu's-Sahih'inde yer almamaktadır, kanaatindeyiz. Ahmed b.Hanbel ve İbn Mace'nin bu konudaki rivayetleri de Müslim'in bu konudaki şartlarına uymadığı için senetlerle Müslim'in el-Camiu's-Sahih'inde nakledilmemiştir. Dolayısıyla Buhari'ye, Müslim'e göre sıhhat açısından farklılık arz eden bu hadislerin sahihliği üzerinde İslam alimlerinin ittifak etmeleri, ya da Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde veya Kütüb-i Sitte'nin için de yer alan bazı eserlerde nakledildikleri için bunları sahih kabul etme mecburiyetinde olmaları söz konusu değildir. Bu Kütüb-i Sitte'yi ya da el-Buhari Müslim'in Sahih'lerindeki hadisleri reddetmek, onların hiç birinin sahih olmadığını ileri sürmek demek değildir. Ancak ortada Hz.Peygamber'in ismet sıfatına dokunan bir durum söz konusudur ve bu husus bu rivayetlerden kaynaklanmaktadır. Günümüzde Garanik olayı ya da Selman Rüşdi'nin Şeytan Ayetleri(Sanatic Verses) Hz.Peygamber'in ismetine malzeme veren, Kuran-ı Kerim üzerinde şüpheler doğmasına yol açan, ilhad ve küfre, ateizme, İslam'a saldırı için destek olan bu tür rivayetleri günümüz Müslümanlarının, okuyan-düşünen, araştırıp mukayese yapan aydınlarının, gençlerin sahih kabul etmeleri beklenemez.⁴⁷⁴

4.3. Resulullah'a Yapılan Büyü Çeşidi (Sempatik ya da Duygusal Büyü)

Büyü, temelinde yatan düşüncelere, psikolojik durumlara, bir de büyüsel işlemlerin bünye ve amaçlarına göre kollara ayrılmaktadır. Bunların başlıcaları: Taklit büyü, te mas büyü, ak büyü, kara büyü, aktif büyü, pasif büyü, av büyü v.b. Bunlardan taklit ve temas büyü sempatik büyü altında toplanır.⁴⁷⁵

⁴⁷³ Ateş, Ali Osman, 247-248

⁴⁷⁴ Ateş, Ali Osman, 253

⁴⁷⁵ Örnek, S.Veyis, 141

Sempatik büyü, doğaüstü güçlerden yararlanarak yapılan, taklit ve temas ilkelerine dayanan büyü çeşididir.⁴⁷⁶ İnsanların kaza ve felaketlere karşı, o kaza ve felaketleri meydana getiren maddeleri ve olayları müessir ve kutsal tutmalarına karşı (ortaya çıkmıştır.)⁴⁷⁷ Cana, mala kötülük gelmesi, sevgilileri ayırmak, cinsel kudreti yok etmek, hastalık vermek v.b için yapılan; gerektiğinde korunma amacına matuf bir büyüdür.

Büyünün dayandığı esas düşünce temelde iki kısma ayrılır. Bunlardan birincisi “ Benzer benzeri meydana getirir.” ilkesi; ikincisi “ birbirleriyle bağlantılı ve ilişkili şeylerin (parça-bütün ilişkisi) fiziksel temas ortadan kalktıktan sonra da, uzaktan birbirlerini etkileyecekleri” ilkesidir.⁴⁷⁸

Bütünün birliği parçaların her birinden daha gerçektir.⁴⁷⁹ Bunun için de parçadan hareketle bütüne veya cüzden hareketle küle ulaşmak, gerçeği elde etmekle aynı anlama gelmektedir. Bütüne ulaşmak için parçalar birer ipucu gibidir. Parçadan hareketle failin veya herhangi bir muammanın ortaya çıkarılması kadar doğaldır sempatik büyü. Bizi şaşırtan bu tür faaliyetlerin tecrübeden ve tekrardan mahrum kalabilmesi, ispatının da bilimsel ispat yöntemlerine uymamasıdır. Oysaki katilin geride bıraktığı saç, kan, meni v.b parçaların onu ele vermesi, aslında parçadan hareketle bütüne ulaşmanın bilimsel bir örneği değil midir? Büyüsel işlemler kendine has yöntemlerle bunu gerçekleştirdiğinde ortaya çıkan sonucu yadsımak pek de akıllıca olmasa gerek. Zira esbabı hafi olan, inkâra matuftur dersek bilimin kendisini inkâr etmemiz gerekir.

“Parça bütüne aittir” ilkesi, parçaya sahip olanın, bütüne de sahip olacağı düşüncesini doğurur. Buna göre, birinin saçına sahip olan ya da tırnak, kirpik, elbise parçası, diş, pislik, idrar v.b gibi şeylerini elde eden kimse, söz konusu olanın üzerinde olumlu ya da olumsuz büyüsel bir etki gücüne sahip demektir. Temas büyüünün en çok bilinen ve en yaygın olan örneği bir insanla, o insandan ayrılmış olan parçanın, örneğin saçının ya da tırnağının arasındaki büyüsel sempati uygulamasıdır. Bunlar bir zamanlar bir arada buldukları, birbiriyle temas halinde oldukları için, birbirlerine sempatiyle bağlıdırlar ve bu sempatiyi birbirlerinden ayrılırsalar bile sürdürürler. Temas büyüünde

⁴⁷⁶ Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi,455

⁴⁷⁷ Adivar, A.Adnan, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969, s.47

⁴⁷⁸ Örnek, S.Veyis, 141

⁴⁷⁹ Mauss, Marcel, 40

saç, tırnak, kırpık, diş v.b fizyolojik öğelerin yanı sıra, insanın giyim kuşamı ve günlük hayatı için kullandığı şeylerin de etkiyi ve iletici gücü iletici niteliğe sahip oldukları kabul edilmektedir. Örneğin Pisagor temelli dini anlayışta, sabahleyin yataktan kalktığınızda yatak çarşafınızda kalan vücut izinizi düzelttiğinizden emin olmalısınız. Çünkü yatak çarşafınızı düzelterek kimsenin vücudunuzun izi üzerinde büyü yapamamasını sağlarsınız. Aksi takdirde (aradaki sempatik ilişkiye binaen bedeniniz yatakta bıraktığı izden dolayı) büyü bedeniniz gerçek sahibini etkiler.⁴⁸⁰ Bir insanda varlığı tasarımılanan majik güç; menisinde ve kanında da bulunmaktadır. Bunlardan biri üstüne yapılabilecek kara büyü, sahibini de etkiler.⁴⁸¹ Bu düşünce, insanların kendilerine ait vücut artıklarını, bütünden ayrıldıktan sonra imha edilmesini veya gömülme suretiyle ortadan kaldırılmasını zaruri kılmıştır sanki. Kırsal kesimde tırnak ya da saçların kesimine itina gösterilmiş; saç ya da tırnak artıklarının gömülmesi veya yakmak suretiyle ortadan kaldırılması istenmiştir. Anadolu'da da yaygın olarak görülen bu davranış biçimi belki de sempatik büyüden kaçınma girişimidir.

Zararlı bir hayvanın zararından korunmak için, o hayvana ait herhangi bir şeyi taşımak çok eskiden beri uygulanan sempatik bir büyü şeklidir. Yerliler özellikle hayvanlardan gelecek tehlikeleri uzaklaştırmak için, çekindikleri hayvanların boynuz, diş, pençe v.b şeylerini onlara karşı birer korunma, birer sempatik büyü aracı olarak kullanırlar.⁴⁸² Mesela yırtıcı hayvanların şerrine uğramış insanlar, o hayvanların dişlerinden, pençelerinden gerdanlık yaparak boyunlarına takarlarsa, onların şerrinden halas olacaklarına, yahut, yağmurdan önce kurbağaların bağıştıklarına dikkat ettikleri için yağmursuz kaldıkları vakit kurbağa şekline girerek onlar gibi bağırılırlarsa yağmur yağacağına inanmışlardır.⁴⁸³

Duygusal büyüünün ilkelerinden biri de herhangi bir etki, onu taklit ederek elde edilebilir, ilkesidir. Birkaç örnek verelim buna. Eğer birini öldürmek istiyorsanız onun bir imgesini yaratır ve yok edersiniz; insanın, kişiyle onun imgesi arasındaki yakınlık (sempati) yoluyla, imgeye yapılan zararı sanki kendi bedenine yapılmış gibi hissettiğine ve imge yok edilirse kendisinin de aynı zamanda yok olması gerektiğine inanılır. Fas'ta ayağına kırmızı bir paketçik bağlanmış bir kümes hayvanı ya da güvercin görürsünüz

⁴⁸⁰ Strathern, Paul, 51

⁴⁸¹ Örnek, S.Veyis, 144

⁴⁸² Örnek, S.Veyis, 143-144

⁴⁸³ Adivar, A.Adnan, 47

bazen. Paketçiğin içinde büyü vardır, büyü kuş tarafından devamlı oradan oraya götürülünce, büyü yapılan erkek ya da kadının kafasında da devamlı bir huzursuzluğun olacağına inanılır. Kamboçyalı bir balıkçı ağlarını atıp topladığında hiçbir şey yakalayamazsa çırılçıplak soyunur, biraz uzaklaşır oradan, dönüşte sanki görmemiş gibi ağının üzerinde dolaşır, bilerek yakalanır ağlara ve bağırmaya başlar, “ Hey! Nedir bu? Yoksa ağa mı yakalandım?”Bundan sonra ağ balık kaçırmayacaktır artık.⁴⁸⁴

Bir insanla saçı ya da tırnağı gibi onun bedeninden kesilmiş, koparılmış bir şey arasında büyü bir yakınlığın olduğuna inanılır; o kadar ki, bu saçı ya da tırnağı eline geçiren kişi, bunların kesildiği kişi üzerinde, ne kadar uzakta olursa olsun, iradesini kullanabilir düşüncesi egemendir. İşin enteresan tarafı bu boş inancın bütün dünyada yaygın olması ve her toplumda görülebilmesidir. Bütün toplumlarda bu çeşit büyüün görülmesi; büyüün evrensel bir kimliğe sahip olduğu düşüncesini uyandırıyor bizde.

Yukarıdaki açıklamalara bakıldığında Hz.Muhammed’(s.a.v)e yapılan büyüün de sempatik büyü olduğu anlaşılmaktadır. Zira Hz.Peygamber’e(s.a.v) yapılan büyüde kullanılan malzemenin Peygamber efendimize ait saç tarantısı ve tarağı olduğu zikredilmektedir. Bu da bize Lebid bin As’am’ın parça bütüne aittir ilkesine binaen büyü yaptığını, yapılan büyüün de sempatik büyü olduğunu gösterir.

⁴⁸⁴ Frazer, James G., I,11

SONUÇ

Dünya var olduğundan beri sihir ve büyü insanlığın hayatında, yaşayış tarzında varlığını sürdürme gelmiştir. Hiçbir zaman popülaritesinden bir şey kaybetmeyen sihir, ister ilkel olsun ister çağdaş bütün toplumlar tarafından kabul görmüş ve ilgiyle takip edilmiştir.

Kimi zaman, önümüze bir Babil Medeniyeti, kimi zaman Firavun'un baş danışmanları, kimi zaman insanları iyileştiren bir hekim, kimi zaman da beyaz perdenin hasılat rekorları kıran filmleri olarak karşımıza çıkan sihir; ilkel,ulusal ve semavi dinlerin de kayıtsız kalamadığı bir olgu olarak varlığını ve hakikatini ispat etmiştir. Zira hiçbir olgu tarih sahnesinde bu kadar canlı yer almamıştır.Varlığı şüphe götürmeyen bir konunun da medeniyetlere damga vurması beklenemez.

İster Tabu, ister Totem, ister Tılsım, ister Rukye, ister Hüddam; adı her ne olursa olsun sihir vardır. Buradaki sorun sihrin mahiyeti hakkındadır.

Sihrin tesiri, etkinliği birey ve toplum üzerindeki yaptırım gücü, ilk çağlardan beri polemik konusu olagelmıştır. Zaten sihir hakkındaki tartışmalar da bu mahreçten çıkmaktadır.

İlkçağ felsefecilerine baktığımızda Pphotagoras'ın felsefesine damgasını vuran bu konu, dönemin karakteristik yapısını gözler önüne seren İlyada ve Odessia destanlarında da karşımıza çıkar. Keldaniler göz kamaştırıcı bir medeniyete sahip olup tıpta zirveye çıktıklarında sihir de altın dönemini yaşar. Babil Sürgünü'nden dönen Yahudilerin beraberinde getirdikleri gizli bilimler Mısır'da karşılık bulur öyle ki; Hz. Musa nübüvvetini Firavunun sihirbazlarını yenerek perçinler.

Bir diğer husus da peygamberlerin öteden beri sihirbazlıkla itham edilmesidir. Ne ilginçtir ki Peygamberlik vasfına haiz olan Resuller ve Nebiler sihirbaz oldukları gerekçesiyle, iddia ettikleri Tevhid Esasını tebliğ etmekte, muarızları tarafından sahir addedilerek inkâr edilmişlerdir. Burada devreye giren ve peygamberlerin sahir olarak kabul edilmesine sebep olan mucizeler söz konusudur. Mucizelerin de bu itibarla sihirle kendi aralarına bariz bir çizgi çekilerek tekrarı

mümkün olmayan istisnai vaka oldukları, sadır oldukları mehz'ın Allah(cc)'ın iradesi olduğu vurgulanmıştır. Zira Hz. Musa'nın Asa'sı büyük bir ejderha olup Firavun'un sihirbazlarının ortaya koydukları sihirle yılanı dönuşen sopaları yutunca orada hazır bulunan sühhar bunun bir sihir değil ancak bir mucize olabileceğini ifade edip Hz. Musa'nın rabbine iman ettiklerini söylemişlerdir. Buradan çıkabilecek sonuçta şudur: Sihir ilmiyle uğraşan şahıslar neyin sihir neyin mucize olduğunu çok iyi biliyorlardı. Öyle ki yukarıda verdiğimiz örnekte olduğu gibi Firavun'un sihirbazları çapraz kesim usulüyle cezalandırılacaklarını bildikleri halde hakikati gördükten sonra Allah(c.c)'a iman etmekten vazgeçmemişlerdir.

Hz. Muhammed (sav) risaleti boyunca sahir, şair, mecnun gibi kelimelerle muttasıf kılınmaya çalışılmış, getirdiği yeni düşünce sisteminin ve iddia ettiği itikadi anlayışın ancak bir mecnuna layık olabileceği Mekkeli müşrikler ve kâfirler tarafından defaten dile getirilmiştir. Mesela Şakku'l-Kamer mucizesini ayan beyan gördükleri halde "Bu apaçık bir sihirdir." diyerek gerisin geri dönmüşlerdi. Sadece bu durum bile, Hz. Muhammed(sav)'in yaşadığı sosyal çevrenin sihirle ilgili düşüncelerini ortaya koymasından yeter örnektir. Ayette ifade olunan "Apaçık" kelimesi Mekke insanların sihre şahit oldukları pozisyonu izah etmesi açısından önemlidir. Zira gördükleri mucizeye "Bu apaçık bir sihirdir." ifadesini kullanan Mekkeliler, kendi yaşantılarında daha önce sihirle karşılaştıklarını ve sihri, teoride ve pratikte bilmeseler dahi varlığını apaçık bir şekilde müşahede ettiklerini beyan etmişlerdir. İşte tamda burada Allahu Teala sihirle hakikat arasındaki ince çizginin "Bilgi" olduğunu, "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ayet-i Kerime'siyle açıklamıştır. Zira Firavunun büyücüleri hakikatle gözbağcılık arasındaki farkı kavrayacak kadar bir bilgiye sahip olduklarından iman etmişlerdir. Yani bilgi yoksa fark da yok. Zaten Allahu Teala Kur'an-ı Kerim'de akıl sahibi insanlara seslenmiş, ilahi fermana kulak verecek olanların da ancak akıl ve ızan sahibi insanların ve cinlerin olabileceğini söylemiştir.

Kur'an-ı Kerim sihrin varlığı, tarihçesi, işleyişi, insanlar üzerindeki tesiri, aldaticılığı gibi konularda bize bilgi verir. Hz. İbrahim'in kıssası anlatılırken Keldaniler'den (Babil Medeniyeti) ve sahip oldukları Tıp, Mühendislik, Mimarlık, Matematik ve Astronomi bilgisinden; Hz. Musa'nın kıssası anlatılırken Mısır Medeniyeti'nden, sahip oldukları astronomi, matematik, tıp, mühendislik ve sihir bilgisinden; Hz. Süleyman'ın kıssası anlatılırken eşyanın naklinden, cinlerin istihdam

edilmesinden, mimarlık ve mühendislik bilgisinin hayret verici boyutlarından bahseder. Ancak şunu da belirtmeliyiz ki; burada gözden kaçırılmaması gereken bir husus var; o da genel kanaatin aksine, sihrin yaygın olarak kullanıldığı toplumların cahil güruhlar değil; bilimde ve teknikte son derece ileri gitmiş topluluklar olduğudur.

Sadece Kur'an-ı Kerim sihir ve büyüden bahsetmez. Tevrat'ta da, İncil'de de sihirle ilgili bablar, başlıklar ve ayetler bulunur. Özellikle Tevrat'ta sihir konusu İncil'e göre daha geniş bir şekilde ele alınmıştır. Kutsal Kitaplar'da sihir ve sihir nevi işler kötülendiği halde Yahudiler arasında sihir çok deruni bir etki bırakmış, Yahudiler arasındaki işlerliği günümüze kadar uzanmıştır. Bunun en güzel örneğini günümüze kadar ulaşan büyücü Yahudi topluluk "Kabalaistler" oluşturur. Ayrıca Asr-ı Saadet'te Hz. Peygamber(sav)'e büyü yapan da ne Mekkeli müşrikler veya kafirler ne de Hicaz'da yaşayan Hristiyan gruplardır. Tam aksine Medine'de yaşayan ve aslen Züraykoğullarına mensup olan Yahudi Lebid Bin Asam'dır.

Batılı topluluklar büyü veya sihir işini genelde İslam Toplulukları'nın üzerine yıkmış, günümüzde bu tür işlerle uğraşanların ise Müslüman kimliğini taşıdığını bilinçli bir şekilde dünya kamuoyuna empoze etmeye çalışmışlardır. Sadece Meydan Larousse'nin "Sihir" maddesine bakılsa Batı'nın bu konudaki düşüncesi hakkımda ortalama bir kanaate varılabilir. Batı, kendini Aydınlanma Çağı'yla birlikte bu tür gizemlerden uzak tuttuğunu, aklın öncülüğünde, bütün bilinmezleri deşifre edeceğini ileri sürmüş; Uzakdoğu'da, Orta Asya'da, Orta ve Güney Amerika'da, Avustralya ve Kuzey Amerika Yerlileri'nde, Afrika'da ve Orta Doğu'da sosyolojik ve antropolojik bir yığın dolusu araştırma yaparak bu toplulukların sihir veya büyüyle uğraştığını, bu ilkeliğin bu tür toplumların yaşamlarının bir parçası olduğunu ispat etmeye çalışmıştır. İlkelerin basit yapıları onların hayatlarını da basit kılmıştır sanki. İlkelerin yaşantılarındaki doğallık, sıradanlık, içtenlik, doğayla olan doğal ilişkileri genelde korku temelli bir psikolojiye bağlanmış; bu topluluklardaki Tanrı telakkisinin, sihrin ve nevelerinin bu tür psikolojiler içerisindeki insanlar tarafından ortaya atıldığı iddia edilmiştir. Korkularıyla baş başa kalan ilkel insan da, kendisini korumak ve güven içerisine almak için özgürlüğünü kendi icat ettiği yüce varlıklara emanet hatta kurban etmiştir. Bundan dolayıdır ki; insan ne kadar özgür ve korkusuz yaşarsa tanrı düşüncesinden, sihir ve gizem ifade eden her türlü fiiliyattan ve düşünceden azade olur.

Özgürlüğünü de ruhlara, paganlara ve şeytanlara değil; hür iradesine ram eder denilmektedir.

Böylece büyüün kökeni ve tarihçesi; ilkellere, onlardaki korku psikolojisine, güven isteğine dayandırılmıştır. Oysa ilkel olarak telakki edilen veya ettirilen bu topluluklardaki yaşayış tarzına dikkat edilecek olursa medeni olarak örnek gösterilen batı toplumlarından daha az zararlı oldukları görülür. Burada bunu ifade etmemizin gerekçesi şudur: Büyüde asıl olan kötülüktür; temelde topluma, bireylere ve çevreye zarar verilmesini öngörür. Bu cümleden hareket ettiğimizde de; içinde bulunduğumuz dünyaya en çok zarar veren merkezin Sihirli Batı Dünyası olduğunu görürüz. Zira dünyada yürürlüğe koymak istediği plan ve projelerini özgürlük, hürriyet, demokrasi, refah gibi sihirli kelimeleri kullanarak yerine getirmeyi amaçlamış ve en büyük sihirbaz medeniyet olarak karşımıza çıkmıştır. Sihrin kendine has bir çekiciliği olduğu gibi Batı'nın da kendine özgü bir cazibesi vardır. İnsanlar batılı olmak için deniz yoluyla, kara yoluyla yapılan ölümüne kaçak ilticaların kurbanı olmuş durumundalar. Her ne pahasına olursa olsun batılı olmak, o büyüü güzelliği en içten şekilde yaşamak, Avrupalı olmak, gücü hissetmek istiyorlar. Aynı şekilde büyüünün de bir gizemi, bir yaptırım gücü vardır. Dolayısıyla insanların ölümüne dahi olsa büyüyle uğraşması, büyü yaptırmayı, büyüü öğrenmesi kısacası gücü elinde bulundurmak istemesi gayet doğaldır ve anlaşılması o kadar da güç değildir. Filhakika gizem veya sır gücün bir diğer adıdır.

Toplumları bu kadar yakından ilgilendiren bu konu antropologların da dikkatinden kaçmamış batılı antropologların hemen hemen hepsinin inceleme ve araştırma konusu olmuştur.

KAYNAKÇA

- Adıvar**, A.Adnan, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969
- Ahmed b. Hanbel** (241/855), *Müsned*, I-VI, İstanbul, 1982
- Ahteri**, Mustafa Bin Şemsu'd-Din, *Ahteri-i Kebir*, (1302-1884), I-II, Matbaai Osmaniye, 1884,
- And Metin**, *Oyun ve Bügü*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1974
- Ateş**, Ali Osman, *Kur'an ve Hadislere Göre Cinler ve Büyü*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2003
- Atılhan**, Cevat Rifat, *İslam ve Beni İsrail*, Yelken Matbaası, İstanbul, 1973
- Aydemir**, Abdullah, *Tefsirde İsrailiyyat*, Diyanet Yayınları, Ankara, 1979
- Aydın**, Mehmet, *Dinler Tarihine Giriş*, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2002
- Baines John**; Malek Jaromir, *İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi*, (çev.Zeynep Aruoba, Oruç Aruoba) İletişim Yayınları, I-V, İstanbul, 1998
- Baydar**, Ahmet, *Kur'an Açısından Korku ve Büyü*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1999
- Besalel Yusuf**, *Yahudi Tarihi*, Ünersal Yayıncılık, İstanbul, 2000
- Buhari**, Ebu Abdillan Muhammed b. İsmail (256/870), *Sahihu'l-Buhari*, I-VIII, İstanbul, 1981
- Canan İbrahim**, *Kütüb-i Sitte Muhtasar Tercüme ve Şerhi*, I-XVIII, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998
- Cilacı Osman**, *Günümüz Dünya Dinleri*, D.İB.Yay., Ankara, 2002
- Çağatay Neşet**, *İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, A.Ü.İlahiyat Fak. Yay., 1971, Ankara,
- Çağatay Neşet**, *İslam Tarihi*, T.T.K.Yayınları, Ankara, 1993
- Çelebi**, Ahmed, *İslam Öncesi Mekke ve Tarih Anlayışımız*, (çev.Hasan Fehmi Ulus), Seriyel Kitapları, İstanbul, 1997
- Çelik**, Ali, "Asr-ı Saaadet'te Halk İnançları", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslam*, Beyan Yayınları, I-V, İstanbul, 1994

Çoşkun Arif, *İslam'a Göre Sihir, Cin Çarpması, Teşhis ve Tedavi Usulleri*, Mutlu Ofset, İstanbul, 1995

Demirci Kürşat, *Hinduizmin Kutsal Metinleri Vedalar*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1991

De Vaux, B.Carra, "*Sabiiler*", *İslam Ansiklopedisi*, M.E.B. Yayınları, X, 9
İstanbul, 1977

Doğrul, Ömer Rıza, *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1958,

Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003

Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es Sicistani (275/888), *Sünen*, (tah: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), I-V, Mısır, 1950

el-Cevheri, İsmail b. Hammad el-Cevheri el-Farabi Ebu'n-Nasr, *es-Sıhah Tacu'l-Lugati ve Sıhah'il-Arabiyyeti* (Tahkik: Ahmed Abdulğaffun, Neşr: Hasan Şerbetli), I-VI, Mısır, Metabiu Dari'l-Kütübi'l- Arabi, t.y.

Eliade Mircea, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi* (çev. Ali Berktaş) Kabalcı Yayınları, I-III, 2003, İstanbul

Eliade, Mircea, *Şamanizm*, (çev.İsmet Birkan), İmge Kitabevi, Ankara, 1999

Emiroğlu Kudret, Aydın Suavi, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003

En-Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed bin Şuayb bin Ali bin Sinan, (829/915), *Sünenü's-Nesai*, (tah: Muhammed Mesud el-Kasım el-Ezheri), I-IV, Beyrut, t.y

Erdoğan Hikmet, *Büyük İsrail Stratejisi*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005

Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002

Fayda ,Mustafa, "*Cahiliye*", DİA,VII,17, İstanbul, 1992

Felicien, Challenge, *Dinler Tarihi*, (çev.Samih Tiryakioğlu), Varlık Yayınları, İstanbul, 1960

Fink, Gerhard, *Antik Mitolojide Kim Kimdir*, (çev.Serpil Erfindik Yalçın), İlya Yay., İzmir, 2004

Firuz Ebadi Muhammed b. Ya'kup b. Muhammed b. İbrahim İbn Amr Abu Bekir eş-Şirasi Mecudiddin,(1329/1414) *Kamus'ul-Muhi ve'l-Kabasi'l-Vasit*, I-IV, Mütercim: Asım Efendi, Matbaai Bahriye, 1305, İstanbul

Frazer, James G., *Altın Dal*, (çev.Mehmet H.Doğan), Payel Yayınları, I-III, İstanbul, 1991

Günaltay Şemseddin, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara Okulu Yay., Ankara, 1997

Hakim, Ebu Abdillan Muhammed b. Abdillan, *el- Müstedrek 'ale's-sahihayn*, I-IV, Beyrut, t.r.z.

Hamidullah Muhammed, *İslam Peygamberi*, (terc. Said Mutlu-Salih Tuğ), İstanbul, 1969

Hamidullah Muhammed, *İslam Tarihine Giriş*, Beyan Yay., İstanbul, 1999

Hasan, H.İbrahim, *İslam Tarihi*, (çev.Komisyon), Kayıhan Yayınları, I-X, İstanbul, 1985

İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik,(218/833), *es- Siret'ün-nebeviyye*, (tah: Mustafa es-Sakka ve arkadaşları), I-IV, Beyrut, 1971

İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, *el-Bidaye ve'n-nihaye*, (çev.Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, I-XIV İstanbul, 1994

İbn-i Manzur, Celalüddin Muhammed İbn Mukerremul- Ensari, (1232/1312), *Lisanü'l-Arap*, I-IV, Kahire,1890

İbn-Sad, Ebu Abdillan Muhammed, (230/844) *et-Tabakat'ül-Kübra*, I-VIII, Beyrut, 1985

Jonathan Crowther, *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English Hornby*, England, 2000

Kadı İyaz, *Şifa-i Şerif*, (terc. Naim Erdoğan-Hüseyin Erdoğan), Çile Yayınları, İstanbul, 1980

Katanov N.F, *Türk Kabileleri Arasında* (çev.Attila Bağcı), Kömen Yayınları, Konya, 2004

Keesing, M.Felix, *Cultural Anthropology*, Rineart Company, New York, 1958, s.332

Kingsley Peter, *Antik Felsefe Gizem ve Büyü*, (çev.Kenan Kalyon), Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2002

Kur'an-ı Kerim

Kottak, Conrad Phillip, *Antropoloji*, (çev.Sibel Özbudun), Ütopya Yayınları, İstanbul, 2001

- Köksal** M.Asım, *İslam Tarihi*, Şamil Yayınları, I-XVIII, İstanbul, 1981,
- Köksal**, M.Asım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005
- Küçük**, Abdurrahman, *Dönmeler Tarihi*, Rehber Yayınları, Ankara, 1992
- Libera** de Alain, *Ortaçağ Felsefesi*, (Ayşe Meral), Litera Yayıncılık, İstanbul, 2005
- Malik bin Enes**, Malik Ebu Amr bin Ömer Ebu Abdullah, (816/895), *El-Muvatta*, (tah: Muhammed Fuad Abdulbaki), I-II, Dar'u-İhyai't-Turasil-Arabi, Beyrut, t.y
- Malinowski** B., *Büyük Bilim ve Din*, (çev.Saadet Özkal), Kabcacı Yayınları, İstanbul, 2002
- Mauss**, Marcel, *Sosyoloji ve Antropoloji*, çev. Özcan Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005
- Mevdudi**, Seyyid Ebu'l-Ala, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz.Peygamber*, (çev. N.Ahmed Asrar), Pınar Yayınları, I-II, Ankara, 1983
- Mutlu** İsmail, *Tarih Aynasında Yahudiler*, Mutlu Yay., İstanbul, 1995
- Müslim**, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac (261/875), *el-Cami'ü's-sahih* (tah: Muhammed Fuad Abdulbaki), I-V, İstanbul, 1981
- Nevevi**, *Riyazü's-Salihin*, (terc. ve şerh: Yaşar Kandemir, İ.Lütfü Çakan, Raşit Küçük), Erkam yayın-ları,I-VIII, İstanbul, 2001
- Örnek**, S.Veyis, *100 Soruda İlkelerde Din Büyük Sanat Efsane*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1988
- Örs**, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, Remzi Kitabevi, 1966, İstanbul
- Pakalın**, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Yayınları, I-III İstanbul, 1946
- Özön**, Mustafa Nihat, *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, İnkılap ve Aka Yayınları, İstanbul, 1959
- Russell**, Bertrand, *Din ile Bilim*, (çev.Akşit Göktürk), Bilgi Yayınevi, 1972, Ankara
- Sarıkcıoğlu** Ekrem, *Dinler Tarihi*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1983
- Sevin**, Veli, *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yayınları, İstanbul, 2003
- Sati** el-Husri, *İbn-i Haldun Üzerine Aştırmalar*, (çev.Süleyman Uludağ), Dergah Yayınları, İstanbul, 2001

- Schimmel**, Annamarie, *Dinler Tarihine Giriş*, Kırkambar Yayınları, İstanbul, 1999
- Scognamillo Giovanni&Arslan Arif**, *Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Büyü*, Karizma yayınları, İstanbul, 2002
- Sigmund**, Freud, *Dinin Kökenleri*, (çev.Ayşen Tekşen Kapkın), Panel Yay. İstanbul, 2002
- Sigmund** Freud, *Totem ve Tabu I* (çev. Niyazi Berkes), Cumhuriyet Yayınları, Ankara, 1998
- Sofuoğlu** Mehmet, *Sahih-i Buhari Tercemesi*, Ötüken Yayınları, I-XVI, İstanbul, 1987
- Strathern** Paul, *Büyük Fikirler Pisagor ve Teoremi*, çev. Osman Çakmakçı, Gendaş Yayınları, İstanbul, 1997
- Şeybe**, Abdulkadir, *Çağdaş Dünya Dinleri ve Mezhepleri*, (çev.Yard.Doç.Dr.Osman Cilacı), Beyan Yayınları, İstanbul, 1995
- Taberi**, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir,(310/922), *Tarih'ul-ümem ve'l-mülük*, (tah: Ebu'l Fazl İbrahim), I-XI, Beyrut, 1997
- Taberi**, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, (310/922), *Cami'ul- beyan 'an Te'vili'l-Kur'an*, I-XXX, Kahire, 1954
- Tambiah**, Stanley Jeyaraja, *Büyü, Bilim, Din ve Akılcılığın Kapsamı*, çev. Ufuk Can
- Tanyu**, Hikmet, "Büyü", DİA, VI,501, İstanbul, 1992
- Taplamacioğlu**, Mehmet, *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1966
- Tevrat**
- Tirmizi**, Ebu İsa Muhammed b. İsa (279/892), *es-Sünen*, I-V, İstanbul, 1981
- Tont** A.Sargun, *Sulak Bir Gezegenden Öyküler*, Tübitak Yayınları, Ankara, 1997
- Wax** Murray, "Religion and Magic" *Introduction To Cultural Anthropology* (Ed. James A.Clifton), Boston, 1968
- Yazır**, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Zaman Yay. I-XII, İstanbul, 1998
- Yeğın**, Abdullah, *Yeni Lugat*, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992
- Yurdaydın**, H.G., *Dinler Tarihi*, Gündüz Matbaacılık, Ankara, 1978

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında Gebze’de doğdu. İlk ve orta öğretimini Gebze’de tamamladı. Liseyi Üsküdar İmam-Hatip Lisesinde bitirdi. 2001 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Lisans Eğitimini tamamladı. 2003 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Sanatları ve Tarihi Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans Eğitimine başladı. Özel Eğitim Kurumunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak çalıştı. Halen öğretmenlik mesleğine devam ediyor.